Hesperus

For Fædrenelandet og Litteraturen. Udgivet af K.L. Rahbek. 1819-23. Bind 1-8.

Skanningen (affotograferingen) er udført efter et eksemplar fra Gentofte Bibliotekerne.

Hesperus. 1819-23. Vol. 1

Hesperus

For Fædrenelandet og Litteraturen. Udgivet af K.L. Rahbek. 1819-23. Bind 1-8.

Skanningen (affotograferingen) er udført efter et eksemplar fra Gentofte Bibliotekerne.

Hesperus. 1819-23. Vol. 1

Hesperus.

For

Fædrenelandet og Litteraturen.

Udgivet

af

K. L. Rahbek,

Prof., Theaterdirekteur og Ridder af Dannebrog.

Første Bind.

Første — Siette Hæfte.

Kiøbenhavn 1820.

Trykt paa Hofboghandler Beekens Forlag,
hos Bernhard Schlesinger.

Indhold.

Første Hæfte.

Side

Om Klopstocks Forhold til den danske Litteratur og hans Indflydelse derpaa; fremsagt paa tydsk ved Klopstocksfesten den 2. Julii 1819, ved K. L. Rahbek 1
Bemærkninger angaaende Statistikens Forbindelse med Lovkyndighedens Studium, af Hr. Etatsraad Engelstoft 19
Et utrykt Brev fra G. E. Lessing til C. M. Wieland, meddeelt af Hr. E. R. Reinhold 55
Hymne til Aphrodite, oversat efter Homer . . 60
Altar, F. G. Klopstocks Skygge helliget, af Hs. Ex. F. L. Moltke 62
Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn, af K. L. Rahbek, første Brev 74
Historien 90

Andet Hæfte.

Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn. Andet til fierde Brev 97
Et Par Ord om Veltalenhed, af Hr. Prof. Boye 138
Tillæg til det Foregaaende, af Udg. . . 141
Den skiønne Dag, af Geheimeconferenceraad F. L. Moltke, til Hr. Conferenceraad Gählers Jubilæum 156
Den sælsomme Jordefærd, af Hr. Prof. Oehlenschläger 159

Side
Uslag til historisk Artikel. Af Benj. Constants Afhandling om Europa i constitutionel Henseende. 168
Historien 182

Tredie Hæfte.

Morten Thrane Brünnich, Naturvidenskabens Senior i Danmark, ved Hr. Prof. Nyerup . 198
Om den nyeste italienske Litteratur, samt en Oversættelse udaf Tasso, ved Hr. Provst F. Schmidt. Ridder af Dannebrog 220
Nogle Noticer angaaende de i det foregaaende nævnte italienske Digtere, ved K. L. Rahbek 243
Verdensomseileren M. Wormskiold. Sang den 29de September 250
Tvende Sange, afsungne i det k. k. Skydeselskab den 14de October 252
Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn. Femte og sjette Brev 255
Tidernes Tegn af Aviser, ved K. L. Rahbek . 268
a) Administerialartikel af en Ultraroyalistisk Avis.
b) Om Selskabet Carbonari.
Historien 283

Fierde Hæfte.

Om udtalen Accentuation kan komme an paa Stavelsemaalet, af Hr. Resident v. Gerstenberg 289
Ved Slutning af et Cursus Forelæsninger over Fædrelandets ældre Historie af J. N. Kierulf, venskabeligst meddeelt af Hr. Etatsraad Engelstoft 315
Svar paa Brevet i Hesperus's andet Hæfte, af J. Boye 322

Side

Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn. Syvende og ottende Brev . 329
Sommernatten, af A. P. Liunge 347
Bidrag til Christian den fierdes Historie . 349
Tredie Sang af Dantes L'inferno, af Hr. Provst Schmidt 358
Om Navnene Bursch og Burschenschaft m. v. . 365
Tegnelser 371
Bilag til historisk Artikel 375
Historie 379

Femte Hæfte.

Tale i Anledning af Universitetets aarlige Reformationsfest holdt i Novbr. 1819 af Professor J. W. Hornemann. (Oversat) . 385
Bidrag til nordisk Archæologie, meddeelte i Forelæsninger, holdte ved det Kongel. Kunstacademie; ved Prof. Finn Magnusen . . 410
Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn. Niende Brev . 469
Historie 478

Siette Hæfte.

Bidrag til nordisk Archæologie, ved Hr. Prof. Finn Magnusen. (Forts.) . . . 481
Tredie Act af Sørgespillet Regulus . . . 509
Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenh. Ellevte og Tolvte Brev 540
Om Selvantændelse 561
Historien 569

Hesperus.

Fædrenelandet og Litteraturen
helliget.

Første Hæfte.

Juli 1819.

Om Klopstocks Forhold til den danske Litteratur og hans Indflydelse derpaa *);

fremsagt paa tydsk ved Klopstocksfesten d. 2. Juli 1819.

Højstærede!

Skulde der undslippe Udlændingens i tredive Aar med det tydske Sprog afvante Tunge, Toner, Accen-

*) Anmodet af Festens patriotiske Forstander, den af sine Skrifter om Søretten ærefuldt bekjendte Advocat

ter, vel endog Udtryk, der torde være det dannede tydske Øre fremmede, vover han saameget mere at regne paa godhedsfuld Overbærelse, da det paa en Maade torde tiene til Stadfæstelse paa den inderlige Hiertensdrift, der bragte ham hid, at han, skiøndt sig hine Ufuldkommenheder, hine Mangler fuldkommen bevidst, heller vilde udbede sig en saa anseelig Forsamlings overbærende Godhed, end lade denne høitidelige Leilighed gaae unyttet forbi, til at bringe den store Hedengangnes Skygge sit Fædrelands offentlige Tak, for det, han ogsaa for dets Litteratur og Poesie var,

---

Jacobsen i Altona, at deeltage i Høitiden, opfordret dertil af Mænd, som det i mere end een Henseende ikke sømmede mig at sige Nei, troede jeg det passende der, saavidt Omstændighederne tillod, noget fuldstændigere at udføre, hvad jeg saa vel i Minerva for Julii 1816, som i det nys udgivne Skrift om vor Digtekunst under Fredrik den femte, angaaende den umiddelbare Indflydelse af Klopstocks Indkaldelse paa vor Litteratur, havde berørt. Jeg giver mig den Frihed her at indrykke en Fordanskning deraf, da endog danske Blade efter en uefterrettelig Fortælling i en hamborgsk Avis have omtalt det paa en Maade, der letteligkunde lede til vrange Forestillinger derom; tillige har jeg troet at burde tilføje adskillige Noter, som af Mangel paa de fornødne Kilder i Originaludgaven savnedes.

er, og vil vedblive at være; thi ligesom den tydske Digtekunst begynder en ny Hovedpoke fra Messiadens Fremtrædelse, saaledes er og i vor Poesies Historie Klopstocks Indkaldelse til Danmark den Vendepunkt, hvorfra vor Litteraturs nye Vaar udgik, og som vi den Dag i Dag endnu see taknemmelig tilbage til. Jeg vover da at forudsætte, at de ædle Venner og Højagtere af den tydske Poesies Fyrste, der her ere samlede at hædre Adminidelsen om hans udødelige Fortienester af hans Fædrelands Poesie og Litteratur, heller ikke ville nægte den erkiændtlige Udlænding at torde bringe den ædle Pleiefader for vor Litteraturs spæde Barndom og aarle Ungdom dens høifortiente Tak.

Hvorledes paa den Tid, da den forevigede Klopstock stod paa Livets Korsvei, ikke uden Fristelse at vælge en Sti, der formodenlig vilde i det mindste have bortfiernet ham fra hans store Maal, Tydsklands — endnu rigtigere sagde man maaskee, Menneskehedens — Genius vakte Bernstorf — den første, hin store vidttænkende Mand, der indtil Graven æres af ethvert Hierte der har kiændt ham, til at bevare Skialden for sin store Bestemmelse, har Klopstocks sanlig taknemmelige Discipel og Ven, den retskafne Carl Fredrik Cramer sandru og kraft-

fuld fremstilt os *). Understøttet af sin Ven, det Ædles og Skiønnes nidkiære og veldædige Talsmand Adam Gottlob Moltke, blev det Bernstorf let, at formaae Danmarks Titus, den bedste blandt Konger — som den aldrig smigrende Klopstock af Overbeviisning elskede at kalde ham — Fredrik den femte til, at blive den tydske Sanggudindes Pleiefader, at skiænke Digteren det Mag **), der til at fuldende det Digt, som blev sin Nations og sin Tidsalders Stolthed, var ham saa fornødent. Men hvorlidet anede han den Gang, hin sieldne Konge, hvilken Gave han derved giorde sin egen Nation, hvor vigtigt og veldædigt det, hvad han giorde for den tydske Digter, skulde blive for hans elskede Folks under Pietisteriets Valmuespir næsten ganske hensovede Litteratur og Poesie? Sandelig ogsaa her have de i deres hele Fylde sandet sig, Lessings gyldne Ord:

Hvorledes af den ene gode Handlig
Saa mange gode Handlinger dog flyde.

Ingenlunde vil jeg fragaae, at Mænd ***),

---

*) Klopstock, Er und über ihn, 2 D. S. 374.

**) Ibid. S. 396 Klopstocks egne Ord.

***) Mine Venner Prof. Nyerup, i vor Udsigt over den danske Digtekunsts Historie under Fredrik den femte S. 63; samt den sammestedsanførte C. R. Pram; det baggesenske Sted af Labyrinthens første Deel ikke at omtale.

med hvem jeg ellers er stolt af at stemme overeens i mine Domme over vor Litteratur, offentlig have paastaaet, at, hvad endog Klopstocks Messias, og hans øvrige Mesterværker middelbar kunne have virket paa vor Poesie, som overalt paa Aarhundredets hele Aand; umiddelbar havde han og hans Ophold i Danmark aldeles ingen Indflydelse havt paa vor Litteratur. Desmere forekom det mig en hellig Pligt, saa godt, som det nogenlunde her, fiernet fra Kilderne, blottet for Hielpemidler, var mig muligt, factisk at fremstille, hvad og hvorledes han havde virket derfor. Erkiændtlighed pleier jo at have en tro Hukommelse, da den betroer sine Skatte ikke blot til Hovedets usikre Forvaring, men til Hiertets samvittighedsfulde Varetægt.

Meget middelbar, men derfor ikke mindre betydende syntes vist nok den første Virkning af Klopstocks Indkaldelse, der yttrede sig paa vor Litteratur. Det Ramaskriig, som det critiske Bønhaseri, og orthodoxe Kiættermageri i Forening dengang opløftede i Tydskland mod Klopstocks Messias, var naturligviis dem iblandt os, hvem den mod en Udlænding viiste kongelige Naade var en Forargelse, alt for velkomment, til ikke ogsaa her fra forskiellige Sider

at istemmes *); ogsaa som naturligviis Klopstocks Muse hos os som i sit Fædreland Mængden adskillige Decader for tidlig. — Nationens bedre Hoveder, en Stenerson **) f. Ex. erkiændte midlertid strax den store Aandsbeslægtede, og greb med ædel Ridkiærhed Bodmernes, Breitingernes og Mejernes critiske Skiold, for at afbøde de hudemanngotschedschönaichske Pile, som Klopstocks danske Avindsmænd ivrigen opsamlede for igien at afskyde dem paa ham, der i Følelsen af, han ikke var at saare, stod rolig. Ligesom nu dette var det første Ophav til en mandigere Critik hos os, saaledes er det heller ingenlunde at oversee, at det første alvorlige danske Digt, hvorved den første nyere geniale danske Digter bebudede sig, var en særdeles vellykket fri Efterligning af ***) en klopstockske Ode.

---

*) Af en G. Treschow, Priebst, o. fl. S. ovenanf. Udf. ovr. d. d. D. S. 237 245 o. fl.

**) I kritiske Tanker af Frønning Skeyværingsen. S. Udf. o. d. D. S. 68.

***) Samme P. C. Stenersons choriambiske Ode ved hans Søsters Ægteforbindelse 1754 (siden aftrykt i Forsøg i d. sk. og n. V. siette Stykke) en fri Efterligning af Klopstocks: an die hagenbruch-gutbiersche Verbindung, forkastet af Digteren i sine tidligere Odesamlinger, optrykt af C. F. Cramer i Er und über ihn 2 D. S. 339 og optaget af Digteren selv i den göschensche Udgave S. V. S. 78 under Navn af die Braut.

Men mere umiddelbar og betydelig blev Klopstocks Indflydelse, da han i Forbindelse med sin alle Aldres Ven, den paa hans Forord til Danmark indkaldte Joh. Andr. Cramer taknemmelig helligede saa mangt et Blad af den nordiske Tilsynsmand til at bedømme og anbefale mangen ofte lidet erkiændt eller paaskiønnet litterarisk og borgerlig dansk Fortieneste. Neppe var saaledes Tullins i Christiania, som Leilighedsvers, udkomne Maidag, det Digt, hvorfra vor nyere Poesies Historie gaaer ud, blevet bekiændt i Kiøbenhavn, for Cramer i Tilsynsmanden *) gav hint Udtog deraf, der vandt dette Digt en Lessings ærefulde Omtale i **) Litteraturbrevene, en ***) Gerstenbergs i de sk. V. Bibliothek: Paa Grund af denne, deres nye Fædreland viiste, Hengivenhed og Høiagtelse var det, at de tvende Ædlinge Menneskevennen J.

*) Nordischer Aufseher 2 B. No. 52.

**) Berlinsche Litteraturberichte 3 B. S. 52.

***) J Uds. o. d. d. D. S. 289 yttres den Formodning, at denne Rec. var af Nicolai: men de tvende Nabolitteraturers ovennævnte hæderkronede Ældste har blandt saa mange vigtige litterariske Oplysninger, jeg skylder vor alt for korte Samliv, sagt mig, at den var af ham, der i Weises Fraværelse bestyrede Bibl. fra 5 til 12 Bind.

S. Sneedorf, og Patrioten T. Rothe, der havde fattet det Forsæt at stifte et Selskab til Smagens og Litteraturens Fremme, henvendte dem til den nordiske Tilsynsmand med det Brev, hvorved de vilde forberede Publikum paa dette deres Forhavende, hvilket ogsaa der indrykkedes med den Forsikring, fra Klopstoks Pen, at Tilsynsmanden ikke længe havde læst og bekiændtgiort noget Brev med større Fornøielse. Dette, saavel som den i det hele Svar herskende varme Deeltagelse for Sagen gav ustridig Anledning, at hine Duumvirer, der allerede i deres Brev havde yttret det Ønske, mellem sig at tælle Lærde, der, om de endog ikke kunde nokom bedømme det danske Sprogs egne Skiønheder, dog vare istand til at dømme om det, der i alle Sprog er skiønt og fortreffeligt, indbode Cramer og Klopstock at tiltræde den vordende Forening. Og hvor virksom disses Medvirkning i hine tidlige Dage har været, seer man ikke blot deraf, at det nye Selskab i denne dets første Periode aldeles var dannet efter det, J. A. Cramer **) med sine Venner Gärtner, A. Schle-

*) S. nord. Auff. 2. Bind No. 115.

**) S. Nachtr. zu Sulz A. Th. 8 B. Gesch. d. deutsch. P. S. 73 samt C. F. Cramers Er und

gel, og Rabener 1744 i Leipzig havde stiftet, hvoraf Klopstock var Medlem, og som Tydskland skyldte sine nyere classiske Litteraturs Førstegrøde; men og af det, at Selskabets Anmældelse, at ville overlade de kronede Forfattere den hele Indtægt af deres Arbeider, da dets Udgifter bestrebes ved kongelig Gavmildhed, saa aldeles stemmer overeens med, hvad i Følge C. F. Cramers Vidnesbyrd, var en Yndlingstanke af Fredrik den femte, der ofte talte hele Timer derom med Klopstock *), fra hvem Forslaget allerførst kom.

Naar da en ellers fortient Skribent *) i Anledning af Klopstocks Udnævnelse til Medlem af det franske Nationlinstitut anmærker som noget paafaldende, at det kongelige Danske Videnskabers Selskab ligesaalidt, som det berlinske og hannoverske, har valgt Klopstock til Medlem, eller dette vel om det egenlige

über ihn 1 B. S. 143 o. f. fremdeles den af Carstens skrevne Fortale til IV St. af Forsøg i d. sk. og n. Vidensk. S XIX.

*) Er und über ihn 3 B. S. 12 og 13.

**) J. D. Thiess i sin Friederich Gottlieb Klopstock, was er seit einem halben Jahrhundert, als Dichter auf die Nazion, und als Schriftsteller auf die Litteratur gewürkt habe. S. 219.

Videnskabers Selskab fuldkommen sandt; men i dette har heller ingensinde nogen dansk Digter — den eneste Holberg undtagen, der som Historiker nød denne Ære — været indlemmet; Af Selskabet til de skiønne Videnskabers Fremme var han derimod fra 1759 af Medstifter med Snedorf, Rothe og Cramer, til hvilke endnu Aristarchus Luxdorph, Qvintilius Carstens, og den for Alt ædelt og godt virksomme Nielsen kom, og — som dette Selskabs mig til Udarbeidelse af Udsigten over vor Digtekunsts Historie betroede Protocoll udviser, et virksomt *) Medlem

*) Ogsaa Prof. Jacob Baden nævner i sit Forsvarsskrift for Selskabet (Kbh. 1789) S. 7 Klopstock tilligemed Rothe blandt Selskabets ældste Medlemmer; "skiøndt, tilføjes rigtignok i dette Skrift — som jeg naturligviis ved Udarbeidelsen af Ovenstaaende ikke havde ved Haanden — det ikke oplyses, om, og hvad Deel de have taget i dets Handlinger." I denne Anledning maa jeg anmærke, at Rothes Deeltagelse ophørte 1761, da han flyttede til Tybierggaard, og kan altsaa ikke være omtalt i Selsk. Protokoll, der først begynder fra dets nye Organisation 1763; og at ikke usandsynligen en stor Deel af Klopstocks største Virksomhed just faldt i samme Tidspunkt, da han f. Ex. personlig — som jeg af Gerstenberg veed — interesserede sig for Forf. af Cleon, Præsten Hammer, af hvem man den Tid ikke

deraf, indtil han 1771 med Bernstorf forlod Kiøbenhavn, hvorved han naturligviis sattes ud af Stand til at virke med Selskabet, uden derfor at aflade skiøndt fraværende at høre os til.

Hvilken og hvor stor en Andeel Klopstock har havt i det saa overordenlig meget og store, hine vor nyfremblomstrende Litteraturs ædle Fosterfædre just i disse første tolv Aar virkede, sees vel ikke af den i hint Selskabs beskedne og fordringsfri Aand førte Protocoll; imidlertid vil een eeneste offentlig bevidnet, offenlig erkiændt Fortieneste, han da erhvervede sig af vor Litteratur, alt være tilstrækkelig til, at forvisse ham den inderligste Taknemmelighed hos hver Ven af dansk Poesie; ham — i Forbindelse med hans ædle Ven, den eneste Overblevne af den tydske poetiske Himmels glimrende Plejade, tvende Litteraturers Nestor Gerstenberg — skylde vi vor Evald, den første, den ypperste blandt vore Digtere, der har

lovede sig lidet. Ogsaa kan, især efter Snedorfs Død, Meget have bidraget til, at Klopstocks Virksomhed i Selskabet mindre viiste sig. Om eet særdeles Beviis paa hans Virksomhed fra senere Dage, hvortil jeg i ovenstaaende egenlig sigtede, vil i det følgende blive talt.

været, og er for vor Litteratur, hvad Klopstock var, og er Tydsklands.

Den ukiændte Ynglings, store af Ingen, maaskee ikke engang af ham selv anede poetiske Genius erkiændte Gerstenberg *) først, og gav Anledning, at han blev overdraget hine Sørgecantater ved Fredrik den femtes Begravelse, der i de schleswigske Litteraturbreve saa ærefuldt omtaltes, og der allerførst bebudede Nationen dens vordende herlige Digter. Ved ham nød nu og Ewald — for at laane hans taknemmelige Siæls egne Ord — den Lykke at blive kiændt, taalt, og yndet af den store Klopstock, og i denne Mands Omgang, at finde en ny Kilde, hvoraf han ofte ligesaa graadig, som af det bundløse Digterrigdoms Væld, der (til samme Tid og ved samme Vennehaand) i Shakspears og Ossians Digterværker var ham aabnet; og derved at danne hin nye bedre Smag, hvis første

*) Længe har jeg forgiæves giort mig Umage for at opdage, hvorledes den som Digter aldeles ukiændte Ewald ved denne Leilighed kom i Betragtning, indtil jeg af hin vise Olding selv erfoer, at han, som personlig kiændte Ewald, i hvis Moders Huus han boede, havde været Anledning dertil.

Frembringelse,*) Sorgespillet Rolf Krage, som han derfor og har ladet staae uforandret, saaledes som det da behagede Tydsklands første Barde.

At Ewald ikke uden Grund smigrede sig med den udødelige Klopstocks **) Yndest for sig og sin Rolf, virker den varme Virksomhed, hvormed han ***)

*) Ewalds samlede Skr. 1 D. Fort. S. 410. f.

**) See mere herom i Baggesens Labyrinth 1 D., hvor med rene Ord siges: Klopstock talte med Beundring og Varme om Ewald, som han i egenligste Forstand aflokkede den fortreffelige Rolf Krage.

***) Ved nu at eftersee Selskabets Protokoll, som jeg hisset kun af Hukommelsen anførte, seer jeg, at det kunde være Tvivl underkastet, om Klopstock her handlede som Selsk. Medlem. Protokollens Ord ere disse: Hr. Ewald havde ved Hr. Klopstock ladet indlevere en Tragedie Rolf Krage. Denne angaaende lod Secr. den ottende Maj (Martii) circulere følgende Skrivelse: "I Selskabets sidste Forsamling den 8 Febr. (1770) fremviste Secr. (J. H. Schlegel) en dansk Tragedie, Rolf Krage af Joh. Ewald, som Dagen før ved Herr Legationsraad Klopstock til Selskabet var indleveret. Den er læst siden efter Begiering af C. N. Carstens, Prof. D. Guldberg, Hofprædiker Cramer, og af os alle ikke fundet af den Beskaffenhed, at den i nærværende Tilstand i Selskabets Skrifter kunde bruges — men da

i ovennævnte Selskab bidrog til at udvirke Digterne en overordenlig Præmie. Paa samme Tid fortæller os Ewalds sønlige Ven og Discipel, vor Münter, foreslog han ham for Mæcenas Bernstorf til at giøre en Reise paa kongelig Bekostning til Skotland i Særdeleshed for at samle, og undersøge Ossians Sange. Vel blev der intet af denne Reise, som vel overalt Ewalds aldeles nedbrudte Helbred ingensinde havde tilstædet at iværksætte *); vel holdt Klopstocks kraftige Virken for Ewald, som overalt hans umiddelbare Indflydelse paa vor Litteratur, pludselig op, da han, for at bruge en hædret Forgiængers Ord,

---

alligevel Tragedien har adskillige Skiønheder ꝛc., saa er der skeet Forslag af Hofprædiker Cramer, om Selskabet ikke fandt for godt, at der maatte udbetales ham 50 Rdlr." Dette vedtoges nu eenstemmig. Nu hedder det videre — efter den Tid har Herr C. R. Carstens anbraget, at til Herr Ewald maatte udbetales endnu 10 Rdlr. mere, end her anmældet, nemlig 60 Rdlr., da dHrr. Klopstock og Cramer havde givet ham Forhaabning om saadan Sum, og det ikke vilde ankomme Selskabet derpaa, for at see dem allesammen fuldkommen fornøjede." Vist nok siges her ikke udtrykkelig, om Klopstock her gererede sig som Selskabets Medlem, eller blot som Ewalds Mandatarius.

*) S. danskt Musæum for Junii 1782. S. 695.

fattede den ædle Beslutning, med Fare for at miste sin Pension, at følge sin Ven, den store H. E. Bernstorf *) ud af Danmark"; men i Skilsmissen efterlod han sin elskede Discipel, sin Ewald, sin Aand, der indtil hans sidste Time ikke forlod ham, der paa Dødsengen indgav ham hans Svanesang, hin Psalme, som Klopstock selv vilde sikkert regnet med til den gode Høst af hiin ham saa kiære og saalidet dyrkede Ager.

Da en ovenomtalt, ikke altid billig Forfatter **) har bebreidet os, at ikke engang vi Danske have en Oversættelse af Klopstocks Messias ***), maa jeg dog

*) Adv. Jacobsen i sin Tale forrige Klopstocksfest.

**) J. D. Thiess. Man see f. Ex. og, hvad han har i Anledning af nord. Auff. sagt om den hæderværdige Johan Andreas Cramer S. 28, og om Klopstocks Samtaler med Frederik den Femte S. 27 Noten, og sammenligne det med Sturzes, med C. F. Cramers, og med Klopstocks egne Vidnesbyrd.

***) Saaledes lyder det herberørte Sted hos Thiess S. 61: Ogsaa de Svenske have tilegnet sig den klopstockske Messias; og ikke engang de Danske, som den tydske dog tilhører. Men de Danske have rigtignok af de Tydske lært disses Sprog, og selv Hovedstaden har dannet sig efter Provindserne." Jeg tilstaaer, at jeg ikke forstaaer hele dette Sidste.

i Forbigaaende anmærke, at i Ewalds poetiske Efterladenskab, der alt en Række af Aar har været i mine Hænder, blandt mange andre ufuldbragte Arbeider, ogsaa findes Begyndelsen til en Oversættelse af dette Ewalds store Ideal, der, som en litterarisk Siældenhed, for adskillige Aar siden er forelæst i det scandinaviske Litteraturselskab, men ikke bestemtes til Trykken, da fremfor alle begge Digteres ædle Ven, den ikke længe efter forevigede Abrahamson med Føje erindrede, at dette Forsøg, ligesaa vel som det i en af vore Tidskrifter aftrykte pontoppidanske *), i Grunden kun viste, at vort Sprog endnu dengang ingenlunde var uddannet nok til en saadan hexametrisk Oversættelse. Turde endog nu ved lykkelige Bestræbelser af adskillige geniale Efterlignere af Mesterhexametristen J. H. Voss hin Hindring maaskee være hævet; da er derimod og hver dannet Dansk saa bevandret i tydsk Sprog og tydsk Litteratur, at den, der tilbød os endog den bedstlykkede Oversættelse af hint

*) Minerva 1787 IV Bind. Jeg maa ved denne Leilighed erindre, at jeg, ved den tydske Udarbeidelse forbyttede denne Joh. Ludv. Chr. Pontoppidan med Oversætteren af Abels Død, Johannes Pontoppidan, og derfor har her maattet forandre, hvad der sagdes om andre lignende Arbeider fra samme Haand.

Klopstockske Mesterværk letteligt kunde udsætte sig for samme Svar, hin Spartaner gav den, der indbød ham at høre en kunstig Efterligning af Nattergalsang; jeg har hørt Nattergalen selv.

Men at — uden Hensyn til hin ufuldbragte Oversættelse — Klopstocks Aand, som han efterlod Ewald, er vedblevet at hvile paa ham, og fra ham af paa vor nyere Digtekunst, derpaa torde allerede dette være et Beviis, at den lyriske Poesie, Klopstocks ypperste, endog af dem, der ellers ere hans Modstandere, erkiændte Triumph, var Ewalds, og er vedblevet at være den danske alvorlige Poesies meest glimrende Side; som og at i Ewalds og hans værdigste Efterfølgeres ypperste Værker Digterens Begeistring tændtes ved den ædleste Patriotismes Ild, der luede i hans Bryst; hvilket af tydske Kunstdommere ligeledes anmærkes, som et caracteristisk Hovedtræk hos Klopstock.

Er altsaa den første og største af de danske Digtere, Johannes Ewald, dannet af og ved Klopstock; erkiændte de ypperste af hans Efterfølgere, der ere vor Nations Stolthed, og som selve Tydskland agter og ærer, dem for hans taknemmelige Disciple; skylde selve Ewalds Modstandere ham, i det mindste

middelbar, de Fortrin, hvorved de skiøndt forgiæves provede at hæve sig ved Siden af ham; er han vor hele nyere Poesies sande egenlige Skaber, som Klopstock den tydskes; vel tør da den, der fra Barndom af var Ewalds taknemmelige Lærling, Beundrer, og Ven, paa denne Hædersfest for den store Klopstock, hvem Ewald som Monster Mester og Fader sønligen ærede, føle det Pligt at udbede sig Ordet, for at bringe i sin Litteraturs Navn den store Forevigedes Skygge det skyldige Taknemmeligheds Offer. Saa længe Mindet af den bedste blandt Konger vil blive hver patriotisk Danneborger helligt og dyrebart; saa længe hver Ven af skiøn fædrelandsk Kunst og Litteratur ærbødig vil nævne en saadan Konges tvende værdige Venner, Hartvig Ernst Bernstorff, og Adam Gottlob Moltke; saalænge Ewald og hans herlige Efterfølgere ere Nationens Hæder og Stolthed; det er: saalænge der er dansk Litteratur, dansk Sprog, og dansk Nation til, vil og Fredrik Gottlieb Klopstocks Navn i det Pantheon, vort taknemmelige Fædreland helliger sine store og fortiente Mænd, imellem hans ophoiede Venners og taknemmelige Disciples Navne i ufordunklet Glands straale lige ærværdigt og æret.

Bemærkninger angaaende Statistikens Forbindelse med Lovkyndighedens Studium.

Forerindring.

Ved at give Universitetet en ny Fundats fandt Lovgiveren det overeensstemmende med Videnskabernes og det Offentliges Tarv at indføre Statistik som et eget Lærefag, og saaledes, at dens academiske Studium sattes i en nærmere Forbindelse med Lovkyndighedens. Jeg har stundum havt Leilighed til at bemærke, at det Hensigtsmæssige i dette Lovbud og det Gavnlige i denne Foranstaltning ikke tilfulde er blevet indseet, formodentlig fordi Statistikens Begreb og Væsen ikke rettelig fattedes, eller dens Forhold til Lovkyndigheden ikke nøie nok eftertænktes. Jeg har derfor troet det ikke upassende, i Fortsættelse af en tidligere Afhandling, hvori jeg har søgt at fremstille Statistikens Begreb, Væsen, og Værd, nu ogsaa at vise, at, og hvorledes dette Kundskabsfag staaer i den nærmere Forbindelse med Lovkyndighedens Studium, som Lovgivningen har antaget og giort gieldende. Jeg kunde ikke foretage dette under mere opmuntrende Erfaring, end paa en Tid, da baade de statistiske Forelæsninger besøges af de Studerende

med større Lyst og Flid end nogensinde, og i de seenere Aar Mange, og stedse Flere, have ved den mundtlige Examensprøve (til skriftlig har hidtil ikke været givet Anledning), i anordningsmæssig Forbindelse med deres Embedexamen, gotgiort tilfredsstillende, Nogle fortrinlige, Kundskaber i Fædrenelandets Statistik; Beviis paa, saavel at Interessen for dette Studium har tiltaget, som at dets flittigere Dyrkning ikke er bleven uden Frugter. Mit Ønske vil være opfyldt, dersom dette lidet Arbeide maatte vorde et ikke ganske unyttigt Bidrag baade til at sætte Lovgivningens Hensigt og Gavnlighed i et klarere Lys, og til at nære den videnskabelige Aand, der yttrer sig i en levende Attraa efter grundige og fuldstændige Kundskaber.

Mihi sane peranguste vientur philosophari, qui.... illa suæ disciplinæ angusta domuncula nusquam pedem efferunt.

J. A. Ernesti Orat. de humanitatis disciplina.

Statistik udgiør en af Lovkyndighedens Hielpevidenskaber, og ikke den mindst vigtige. Dette er saa almindeligen erkiendt, at allevegne, hvor disse opregnes, findes hiin navnlig eller efter sit Indhold

anført deriblandt a). Allerede længe, for Statistiken havde antaget Form af en egen Disciplin, vare Retslærere, Statsmænd og Lovgivere eenige i at ansee det derved betegnede Kundskabsfag som noie sammenhængende med Jurisprudentsens Diemeed og Tarv, hvorfor ogsaa efterhaanden ved adskillige Universiteter statistiske Kundskabers Erhvervelse deels anbefaledes Retslærens Dyrkere, deels endog giordes dem til Pligt. Det sidste skete ligeledes hos os ved Fundatsen for Kiøbenhavns Universitet af 7 Mai 1788 b), efterat Statistik allerede en Tidlang iforveien ved Academiet i Sorøe havde været sat i Forbindelse med det

a) Man see den hele Række af juridiske Encyclopædier, Methodologier, Anviisninger 2c.

b) IV Cap. §. 16. jvf. I Cap. §.6. Ved denne Leilighed blev ogsaa for første Gang en Professor i Statistiken ansat, nemlig vor alt for tidlig tabte F. Sneedorf, tillige Professor i Historien. Efter hans Død i Aaret 1792 blev dette Lærefag afsondret fra det historiske, og 1793 overdraget til daværende Fuldmægtig i Rentekammeret, nu Etatsraad og Toldkasserer F. Thaarup, ved hvis Beforbring paa anden Maade den ligeledes i Aaret 1793 i F. Sneedorfs Sted til overordentlig Professor i Historien beskikkede J. Kierulf i Aaret 1797 udnævntes til, ogsaa at være Professor i Statistiken, hvorved det

juridiske Studium. Om Ordenen og Maaden kunde Meningerne være forskiellige, og vare det; i Sagen stemmede de overeens.

Hvad indsigtsfulde Lærde og oplyste Statsmænd have været eenige i, synes allerede af den Grund ikke at kunne omtvivles. Men da alligevel ingen Auctoritet bør tillægges samme Vægt som egen Forstands Indsigt og deraf udspringende egen Overbeviisning, saa turde det ikke være overflødigt, noget nærmere at betragte, hvori egentlig hiin Forbindelse mellem Statistik og Lovkyndighed bestaaer, og hvorpaa den grunder sig.

For rettelig at bedømme, om Statistiken som Videnskabsfag har nogen væsentlig Forbindelse med Lovkyndighed, og da hvorvidt og hvorledes, er det fornødent at være sig tydelig bevidst, hvad man forstaaer ved Statistik. Tænker man sig derved ikke andet end en Opgivelse af allehaande Størrelser og Summer, en Liste paa alle Slags Producter,

statistiske Professorat atter blev forenet med et historisk. Det ved Justitsraad Kierulfs Død i Aaret 1810 igien vacante statistiske Lærefag blev derefter i nogle Aar interimistisk besørget af mig, indtil det ved kongelig Resolution af 31 Jul. 1817 formelig blev mig overdraget.

en Fortegnelse paa adskillige Indretninger, maaskee derhos en tør Beskrivelse over det eene eller det andet, da vil man vistnok have Møie med at udfinde, for hvem egentligen Sligt skulde være til Nytte, og endnu mere, hvad Gavn Lovkyndighedens Dyrkere skulde have deraf. Men Statistiken er selv uskyldig i, om Nogen enten misforstaaer dens Begreb, eller af Mangel paa Indsigt og Smag behandler den forkeert, eller af Uvidenhed eller Fordom miskiender dens Værd. At den ikke mere end andre Videnskabsfag kunde undgaae begge Slags Erfaring, var saa meget mere naturligt, jo mere den, seenere udbannet, tilsyneladende populær og Hvermands Sag, yndet og søgt i en paa Reformer og politiske Experimenter frugtbar Tidsalder, maatte blive Gienstand for en utallig Mængde, i Materie, Form og Aand yderst forskiellige Arbeider. Ogsaa de øvrige Videnskaber, hvor ofte have de ikke været underkastede vrang eller smagløs Behandling, hvor ofte Misforstand og ubillige Domme? Tilfældige Omstændigheder af dette Slags forandre ligesaa lidet Noget i en Videnskabs Natur og Væsen som i Kyndiges Omdømme.

Hvad har man da at tænke sig ved Statistik, naar man tydelig og bestemt vil fatte dens Begreb,

og saaledes dens Væsen og Værd? Statistik, efter sit Navn i videste Forstand en Lære om Stat, er i en speciellere og almindelig vedtagen Betydning, som Kundskabsfag betragtet, Indbegrebet af alt det, man bør vide for tilgavns at kiende og rigtig at bedømme en Stats nuværende eller nyeste Tilstand; som Lærefag, en videnskabelig Fremstilling af denne. I begge Tilfælde bør fremtræde som Resultat et tro Billede af Staten.

Men for saaledes at kiende eller fremstille en Stats Tilstand, er det nødvendigt at agte fornemmelig paa alle de Omstændigheder, der have den meest væsentlige Indflydelse paa at bestemme den; og da disse ere, hvad Statens indvortes Forholde angaaer, dens naturlige Kræfter (Land, Folk, Producter), dens Constitution (Regieringsform og borgerlige Forfatning) og dens Bestyrelse eller Forvaltning, saa er det fra disse tre Hovedsider, den kommer under Statistikens Betragtning. Alt statistisk Stof lader sig henføre under de tre nævnte Hovedcategorier, forsaavidt der handles om Staten i sig selv eller i Henseende til dens indvortes Tilstand. Hertil kommer nu ogsaa, som liggende indenfor Statistikens Grændser, Betragtningen af Statens udvortes Forholde eller dem, i hvilke den

befinder sig til andre Stater. Ved denne Anskuelse, ved denne Betragtning af det Enkelte, dog ikke som enkelt, ved denne Oversigt over det Hele, fremkommer det tro og klare Billede af Staten, som er Statistikens egentlige Opgave c). Men er det passende eller ligegyldigt for den Statsborger, der vil giøre Fordring paa nogen høiere Dannelse, at savne et saadant nærmere Bekiendtskab, navnlig med den Stat, i hvilken han lever og virker under saa mange af den ordnede Forholde? kan Statstienesren, kan Statsmanden paa nogen Maade undvære en nøie Kundskab og et tydeligt Begreb fornemmelig om den Stat, hvis offentlige Anliggender paa den eene eller anden Maade ere ham betroede, hvis Tarv han i lavere eller høiere Virkekreds efter Kaldspligt skal paasee, overholde, fremme? Det vilde være unyttigt at opholde sig med Beviser for saa indlysende en Sag, eller til Bestyrkelse for den fremsatte Paastand at anbringe tænkende Lærdes og oplyste Statsmænds Yttringer herom d).

---

c) Jeg henviser i denne Henseende til mine Bemærkninger over Statistikens Begreb, Væsen, Værd og Hielpekyndskaber. Kiøbenh. 1815. 4 S. 8 = 12.

d) Om nogle af dem have havt overspændte Meninger om det, som Statistiken skulde udrette, eller giort

Men hvorledes skulde nu Kundskaben om det Nærværende kunne betragtes isoleret, uden Forbindelse med Kundskab om det Forbigangne, hvorledes uden saadan Forbindelse have den fornødne

---

sig overdrevne Forventninger om Fordelene af visse Fremgangsmaader ved statistiske Kiendsgierningers Benyttelse, forandrer intet i Hovedsagen, d. e. i Maalet af den Nytte, Statistiken efter sin Natur kan og skal yde. Hvad den preussiske Minister v. Heinitz yttrede om statistiske Indsigters Nødvendighed for den practiske Statsforvaltning, er derfor ikke mindre rigtigt og uomstødeligt sandt, fordi han maaskee satte vel megen Priis paa statistiske Tabeller, hvis store Nytte dog, under visse Forudsætninger, ingenlunde kan nægtes. Alligevel maa han derfor høre ilde af Professor A. F. Lüder; s. hans saakaldte Kritische Geschichte der Statistik S. 305. Naar denne velbekiendte Skribent, der foresatte sig det Maal: "at tilintetgiøre al Statistik og Politik", havde med den Skiønsomhed og Sindighed, som anstaaer en Videnskabsmand, agtet paa Statistikens rette Begreb og Væsen og paa Forskiellen mellem det Characteristiske og det Tilfældige, da skulde han ikke have givet sin Agtelse som Lærd og som Universitetslærer til Priis ved eensidige Anskuelser, upassende Overdrivelser og ugrundede Slutninger. Statistiken er ham imidlertid Tak skyldig, deels fordi den er bleven giort mere opmærksom paa visse Afveie eller Misbrug, deels fordi det har viist sig, at et lidenskabeligt

Tydeligheb, eller yde Borgeren, Statsmanden, Tænkeren nogen væsentlig Nytte? er det nok at vide, hvad er, uden at vide, hvorledes det, som er, fremkom af det, som var? kan den siges at kiende Tingene, som ikke tillige kiender deres Aarsager, hvorledes de ere blevne til, hvorledes de have uddannet sig og giennem hvilke Forandringer de have antaget den Skikkelse, hvori de nu sees? kan man uden dette være Statistiker? saa var t. E. ogsaa den en Naturhistoriker, som blot kiendte Naturgienstandenes Antal, Udseende o. s. v., uden at vide Beskeed om deres Grundstof, Udvikling og Perioder. Statistikeren maa da nødvendigen kiende, og nøie kiende, den foregaaende Tilstand i Staten og sammes Forandringer. Dette lærer han af Statshistorien. Statistik staaer da i nøieste Forbindelse med Statshistorie e); først derved er det, at den bliver frugtbar til Underviisning og Veiledning, med eet Ord: erholder sandt practisk Værd, men da ogsaa et Værd, der giver den Rang som selvstændig Videnskab. Den tager saaledes betydningsfuld sin

Angreb dog ikke har kunnet ramme uden dens Behandling og Anvendelse, forsaavidt noget deri maatte være eller synes forfeilet.

e) Videre herom i min ovenanførte Afhandling S. 29 f.

Plads mellem Fortid og Fremtid, udviklende sig af den første, indledende til den sidste og forberedende dens Skikkelse. I denne Anskuelse møde vi de største Tænkere og Statsmænd af alle Tidsaldere. Hyppigen indskiærpe de Vigtigheden af at knytte det Nærværende til det Forbigangne, at efterspore Tingenes fierne Udspring, giennem fremfarne Tider at følge dem i deres Udvikling, Phænomener og Virkninger, derved at skabe sig klare Begreber, indsamle lærerige Erfaringer, vinde fortroligt Bekiendtskab med Statens eiendommelige Aand og Tarv, komme til Consequents, System og ægte practisk Viisdom f). Vi føie til: skal Kundskab om Fortid ikke ogsaa aabne Staten Udsigt i Fremtid? Forbinder ikke Staten historisk de undergangne Slægter med de nuværende, de nærværende med de tilkommende, og er den ikke en Arv, som det ene Old bør overlevere ikke forringet men forbedret til det andet? Og hører det ikke til de practiske Statistikers Kald at medvirke hertil? Men

f) Cicero benytter saaledes næsten enhver Leilighed til at indskiærpe den unge Mand, som danner sig til Statsforretninger, Historiens, især den fædrelandske Statshistories, Studium, og erklærer, at det, ikke at vide, hvad der er skeet, for man selv blev født, er det samme, som altid at være Barn. Orat. c. 34.

kan han see fremad, naar han ikke først saae tilbage? med andre Ord: kan han forstaae, mene, raade, fremme noget, vordende Slægters Tarv vedkommende, dersom han ikke kiender det Foregaaende, og kiender det nøie?

Statistik og Statshistorie ere altsaa at betragte som aldeles uadskillelige, ligesom de i Grunden kun ere forskiellige Epocher i det samme Kundskabsfag; thi hvad er Statshistorien uden en fortløbende Statistik, Statistiken uden Statshistoriens Nu, og hvor snart gaaer ikke Statistik over til Historie g)? Kun i Forbindelse med det Forbigangne, og da nærmest med de Begivenheder og Forandringer, som have meest væsentlig Indflydelse paa at give Tingene det Udseende, de fik, er Kundskab om det Nærværende i videnskabelig Forstand statistisk. Hvor stor Forskiel altsaa mellem denne Kundskab og en saadan, der ikke strækker sig videre end til et vist almindeligt Bekiendtskab med Tingenes nuværende Skikkelse, uden at indsee, enten hvorfor eller hvorledes?

---

g) Denne nøie Forening mellem Statistik og Statshistorie er ogsaa rigtigen opfattet af J. Wening i hans Program; Ueber den Geist des Studiums der Jurisprudents. Landshut 1814. S. 115.

Men endnu maa Statistiken, for at fortiene Navn af Videnskab, ledes og ordnes af visse Hovedideer, gaae ud fra visse faste Synspunkter og have et bestemt Endemaal for Øie. Dette ligger allerede i Statistikens eget Begreb, saaledes som det ovenfor er betegnet. En klar Anskuelse af Borgersamfundets sidste Diemeed (der ikke indskrænker sig til Sikkerhed allene), en tydelig Forestilling om Statens Grundkræfter (ikke blot de physiske), deres Forbindelse og Samvirkning, og et stadigt Henblik paa Grundbetingelserne for Statsøiemedets Realisation maae uafladelig følge den, besiele og ordne dens Stof, give dens hele Masse Eenhed og System. Statistiken bør da, ligesom enhver anden Green af Statskyndigheden, der vil giøre Fordring paa Videnskabs Rang, hæve sig til Philosophie h). Uden dette kan den vel yde en vis Nytte eller Fornøielse, men aldrig tilfredsstille Tænkeren eller blive for Statsmanden, hvad den kan og skal. Men vist er det derhos, at, jo troligere Statistikeren adspørger Erfaringens Udsagn, jo mere han efterspører det borgerlige Selskabs evige Love i deres historiske Aaben-

h) S. min ovenanf. Afhandling S. 16 f.; Prof. C. Olufsens Bidrag til en statsoecon. Oversigt af Danmark, første Hefte, S. 16 f.

barelse, jo videre det Blik er, med hvilket han overskuer disse, jo klarere det, hvormed han knytter Fortidens og Nutidens Phænomener til hverandre: desto renere og sikkere vil ogsaa den Philosophie blive, som Statistiken skal søge at tilegne sig, desto mindre udsat for at vildledes af metaphysiske Drømmerier, eller at tabe sig i ufrugtbare Abstractioner.

Altsaa — først ved at forbinde en grundig Kundskab om det Fremfarne med en fuldstændig Kundskab om det Nuværende, og ved at hæve sig til philosophisk Anskuelse af det eene og det andet, bliver Statistikeren, hvad han bør være, og erhverver sig Adkomst til Navn af Videnskabsmand. Deraf er det da ogsaa klart, at Statistiken, ligesaalidet som nogen anden Green af Statsvidenskaberne, f. Ex. Statsoeconomien, er et populært Kunds- skabs- eller Læresag, at den følgelig heller ikke er skikket til at være Gjenstand enten for populær Underviisning, eller i Almindelighed for Skoleunderviisning, lavere eller høiere. Kan Almuen fatte en, endog i det Empiriske fremstillet, Lære om Statsøiemeed, Statskræfter, Statsforfatning, Statsforvaltning? kan den oversee et System af Anstalter, sigtende til practisk at opløse en Række af statsretlige, statsoeconomiske, statsmoralske Opgaver? kan den

forstaae eller bedømme Samvirkningen af de mangfoldige Driv, der udgiøre Statsmaskinens kunstige Bygning, Resultatet af Aarhundreders Pønsen og Stræben? skal den, eller bør den, drages ind i en Sphære af Undersøgelser, som for den maae blive vanskelige, altid dunkle; i en Kreds af Begreber, som, uden her at gavne, muéligen endog giøre Skade og forrykke Grændserne mellem Videnskab og Folkeoplysning i), hvis Væsen og Tarv ere saa forskiellige? Er en Statsvidenskab, som saadan, passende Gienstand for Underviisning i Skoler? bør selv i de lærde Skoler k) den tidlige Alder anføres til at ville have Mening om Gienstande, til hvis Bedømmelse udfordres en ikke ringe Grad af Udvikling, Modenhed og Sindighed? er ikke endnu selv det academiske Studiums første Periode dertil mindre bequem? skulde dertil ikke behøves den samme, ved

i) Disse Bemærkninger lade sig ogsaa anvende paa Forskiellen mellem de populære og de videnskabelige eller lærde Dannelsesanstalter selv.

k) I ingen af de offentlige lærde Skoler i Danmark har Underviisning i Statistik været givet eller gives. De Partikler af Statistikens Stof, der blande sig med Historiens og Geographiens Elementer, ere noget himmelvidt Forskielligt fra Statistik i videnskabelig Forstand.

philosophiske, historiske og andre Forkundskaber og ved Tilvæxt i Alder tilveiebragte, større Modenhed, der ansees fornøden for at begynde de Studier, ved hvilke man danner sig umiddelbart til en eller anden Embedsbane? Kan man antage dette om enhver Green af Statskyndighed, da synes det endnu mere at gielde om den, der paa en vis Maade omfatter dem alle.

Saare vel betænkt har derfor, saavidt jeg skjønner, Universitetsfundatsen af 7 Maj 1788, ved at indlemme Statistiken iblandt de academiske Lærefag, anviist den sin Plads blandt dem, der forudsætte modnere, ved philosophiske og andre Forkundskaber allerede mere forberedede, Ynglinger; thi dette følger allerede deraf, at den er sat i Forbindelse med et Embedsstudium, nemlig det juridiske, da, efter en saare priselig, andensteds ofte forgieves ønsket, Indretning ved vort Universitet, intet Embedsstudium formelig kan begyndes, forinden en vis Tid er i en vis Orden anvendt paa hine almindeligen forberedende Studier. Langt mindre hensigtspassende vilde det uden Tvivl have været, dersom en af Statsvidenskaberne var som Lærefag bleven optagen blandt de propædeutiske Discipliner, med hvilke de academisk

Borgere skulle sysselsætte sig i deres første Universitetsaar. Efter dette er det tidsnok at gaae over til et Studium, som, da det umiddelbart angaaer offentlige Anliggender og Almeenvæsenets Tarv, fordrer desto mere Udvikling, Alvor og Sindighed hos sine Dyrkere. Men saa vel overlagt det er, at denne videnskabelige Underviisning ikke anbringes til uret enten Sted eller Tid, saa rigtigt er det ogsaa paa den anden Side, at den Videnskabernes Bane følgende Yngling, bestemt til, engang i offentlig Stilling at virke som Statens Mand, efter opnaaet tilstrækkelig Modenhed anføres til en grundig historisk-statistisk Kundskab om den Stat, for hvis Tieneste han danner sig; at han anføres dertil ved Universitetet selv, af dertil beskikkede Lærere, og ved Hielp af disses Veiledning, paa videnskabelig Maade og med videnskabeligt Resultat, stifter et nøiere Bekiendtskab med Staten, som en stor, kunstig organiseret, Rets- og Culturanstalt, ved hvis Indretning og Love offentlige og private Rettigheder, Pligter og Forholde fastsættes og ordnes.

Man tør da paastaae, at Statistiken, i videnskabelig Forstand, og nærmest med Hensyn til Fædrenelandet, fortiener at anbefales alle academiske Studerende, for hvilkensomhelst Green af Statens

Tieneste de end bestemme sig. Vort Universitets Fundats har imidlertid indskrænket sig til at fordre dens Forbindelse med det juridiske Studium, og vi befinde os saaledes her ved vort egentlige Æmne, Statistikens Forhold til Lovkyndigheden. Lovgivningen har ved den nys anførte Bestemmelse tilkiendegivet, at den erkiender Statistikens nøiere Forbindelse med det juridiske Studium end med noget andet af de i Forordningen nævnte Embedsstudier. Hvorpaa grunder da dette sig? er der virkelig en saadan nøiere Forbindelse mellem Statistiken og det juridiske Studium, og hvori bestaaer da denne Forbindelse? Vi skulle indskrænke os til, herom at fremsætte nogle Vink.

Lovkyndighedens Dyrker som saadan bereder sig til det ærværdige Kald, at være Lovens Tolk og Rettens Talsmand, ved Lovenes Forklaring og deres Anvendelse paa givne Tilfælde efter Mulighed at hæve de Retscollisioner, der i det borgerlige Selskab ere saa undgaaelige. Men nu gives der iblandt de mangfoldige Forholde, som giennemkrydse Samfundet, intet, med hvilket hans Kald jo har, eller kan komme i Forbindelse, intet, som jo under forskiellige Omstændigheder vil behøve hans Mellem-

komst, kræve hans Bistand, sætte hans Indsigt og Duelighed paa Prøve. For hvem er det da mere nødvendigt end for ham, at være nøie bekiendt og saa at sige aldeles hiemme i det "store fælles Huus" 1), der indslutter med hine saa mangfoldige Forholde ligesaa mange Anledninger til Collisioner mellem dem? for hvem bør det være mere vigtigt, paa det Fuldkomneste at kiende dets Bygning fra Grunden af, dets Beboere i deres hele Tilværelsesmaade, dets Oeconomie og Indretning, dets hele Organisation og Bestyrelse? naar, i dette Tilfælde eller i det modsatte, kan man hos ham vente meest Frihed og Omfang af Blik, meest Liberalitet i Tænkemaade, meest Kiærlighed til Samfundet, meest Iver for dets Haandhævelse ved Ret og Retfærdighed, meest Agtelse og Interesse for alle Selskabets Forholde? Og nu Statshistorien, denne Statistikens rette Grundvold og væsentlige Bestanddeel, hvorledes skulde den for Juristen som saadan ikke være vigtig, fornøden, aldeles uundværlig? hvad kunde jeg herom sige, som ikke forlængst var sagt af de største Retslærere, hvilke i intet synes at være mere eenige end i den

1) Efter Platos Udtryk de legib. III. c. 3. ed. Astii T. I. p. 93.

Sætning, at Lovkyndighed uden Historie er saa gode som blind. Paa hvad Maade borgerlige Selskaber, disse store Rets- og Culturanstalter, ere opstaaede, hvorledes fremvoxede og uddannede; hvorledes de borgerlige Forholde til forskiellige Steder og Tider ere blevne ordnede, sikkrede, befæstede, under hvilke Omstændigheder, under hvilken Indflydelse af Sæder, Skikke og Tilbøieligheder, med hvilken Virkning og Følge; af hvilke Aarsager Forandringer efterhaanden ere skete, hvorledes indledede, hvorledes iværksatte; paa hvad Maade den ene Tidsalder har forberedet den anden og det Senere udviklet sig af det Ældre: disse og lignende historiske Kundskaber ere efter alles Tilstaaelse af den Vigtighed for Juristen, at han aldeles ikke, og i ingen Green af sin Videnskab, kan undvære deres Veiledning og Lys. Og skulde han i denne Henseende ikke vinde i samme Grad, som han udstrakte sit Blik videre, som han blev bekiendt med flere, især fortrinlig cultiverede, Staters Historie, som han overskuede flere Nationer og Sekler i deres mangfoldige Livsyttringer og Skabelser? Svaret ligger i Sagens egen Natur m).

---

m) Angaaende det historiske, i Særdeleshed det statshistoriske, Studiums Vigtighed for Lovkyndighedens Dyrkere haves, foruden hvad derom pleier at an

Men saa meget en saadan almindeligere Kundskab i Statshistorien gavner og pryder Juristen, ere dog nogle Grene deraf i Særdeleshed vigtige for hans Bestemmelse, tildeels ubetinget nødvendige. Dertil hører Kundskab om Forandringerne i og med den Stat, i hvilken han lever og virker, og da fornemmelig om alt, hvad der nærmest angaaer Selskabets Uddannelse, de indre Forholdes og de borgerlige Rettigheders successive Bestemmelse ved Love, disses Anledninger, Indhold og Grundsætninger, deres Forandringer med sammes Aarsager, deres afverlende Skikkelse, deres Virkninger og Folger. Det maa ansees aldeles overflødigt, her udførligere at bevise, hvad forlængst er sat uden for al Tvivl, og tilstrækkeligen erkiendes, at enhver Jurist, der vil giøre Fordring paa viden-

bringes i almindelige Veiledninger, endeel specielle ældre og nyere, Skrifter og Afhandlinger. En heel Deel saadanne vil man finde anførte ved C. G. Richters Tale de interauntis jurisprudentiæ humanioris causis, som er udgivet med hans Animadversiones de veteribus legum latoribus et scriptoribus juris attici. Hamb. 1791 og i J. F. A. Baumanns Dissertats de litteris elegantioribus jurisprudentiæ studium mirifice adjuvantibus. Lips. 1794. p. 11 sq. p. 56 sq.

skabelig Indsigt i sit Fag, nødvendigen maa være vel bevandret i Historien af de fædrelandske Lovgivninger som Retsnormernes Kilder, og med alt, hvad dermed har Sammenhæng n). Hvo veed ikke, at uden tilstrækkelige Kundskaber af dette Slags ingen grundig Lovfortolkning lader sig tænke, ingen sand Lovgivningsklogskab er muelig, ingen lærd, altsaa ingen videnskabelig, Jurisprudents kan gives o)?

---

n) Derunder hører da ogsaa Historien af alle de Institutet i Staten, som staae i nogen Forbindelse med Rettens Udøvelse og Pleie. Wening a. St. S. 105. ff., hvor han handler om Rechtsgeschichte. Hvad de Tydske betegne med dette Ord, kalde vi Lovhistorie. Imellem disse Udtryk er der vel nogen Forskiel i etymologisk Henseende, men i Sagen komme de ud paa eet, saasom alle Retsnormer og alle Ret vedkommende Forskrifter indeholdes i Love. Disses og hines Historie er derfor i Grunden ikke forskiellig, men den samme, ligesom "Lovkyndighed" og "Rechtswissenschaft" (Retsvidenskab) i det videnskabelige Sprog udtrykke eet og det Samme.

o) Blandt andre udførligt herom vor Kofod Ancher i hans bekiendte Afhandling: "om den theoretiske Lovkyndigheds Nødvendighed", og Wening a. St. S. 87-136. Samme Vei til grundig Jurisprudents er det og, den berømte Blackstone anviser i sine Commentarer over Englands Love.

Ei heller befrygte man, at den universalvidenskabelige Aand derved paa nogen Maade skulde hindres eller lammes; meget mere, den henter just herfra ny Næring og Kraft, medens den, ledet af Erfaringens Lys, mindre er udsat for at forvilde sig paa Afveie. Og see vi hen til de lærdeste, til de meest fortiente Retsphilosopher, Retslærere og Lovfortolkere, da have vi i disses eget Exempel, ikke mindre end i deres jevnlige Opfordringer, et nyt og talende Beviis for historiske Kundskabers høie Værd i den her omhandlede Forbindelse.

Statistik i Ordets videnskabelige Forstand og i sit Begrebs rette Omfang, altsaa i nøieste Forbindelse med Statshistorie, knytter sig da meget nær til Lovkyndigheden, og maa ansees for en den uundværlig Hielpekundskab, i det den mærkelig gavner Juristens Studium og kraftigen understøtter dets velgiørende Diemeed. Een Betragtning troe vi endnu i denne Henseende at fortiene Opmærksomhed. Retsvidenskaben har sin eiendommelige Værdighed, og den tilkommer maaskee den første Rang blandt dem, der have Menneskehedens jordiske Anliggender til Gienstand; men at den ikke altid blev fattet og begrebet i denne sin Værdighed, at den ikke altid blev dyrket og behandlet i Overeensstemmelse med samme,

derover hørtes jevnligen Sagkyndiges Klager p). Heraf disses Yttringer, at Retslæren er baade den rigeste og den fattigste, baade den fleersidigste og meest indskrænkede, baade den frugtbareste og den goldeste, baade den interessanteste og den tørreste, baade den frieste og meest slaviske, baade den ædleste og mindst liberale Videnskab q), alt efter den Maade,

p) Edw. Henke Ueber das Wesen der Rechtswissenschaft und das Studium derselben, Regensburg 1814, i Forerindringen og paa mange andre Steder i Skriftet selv. Til Kundskab om, hvad til forskiellige Tider har været befundet ufuldkomment eller trængende til Forbedring i det juridiske Studium hos os, findes adskillige interessante Bidrag i Landsdommer Dr. G. L. Badens danske og norske Lovkyndigheds Historie. Kiøbenh. 1809.

q) E. Henke a. St. S. 42 f. 98 f., 102 f. Thibaut Juristische Encyclopädie und Methodologie, Altona 1797, S. 397 o. a. The Law, siger den berømte Parlamentstaler E. Burke, is in my opinion one of the first and noblest of human sciences; a science, which does more to quicken and invigorate the understanding, then all the other kinds of learning put together; but it is not apt, except in persons very happily born, to open and to liberalize the mind exactly in the same proportion. S. hans Tale on American Taxation i: Works of

hvorpaa den dyrkes og behandles. Vi overlade til andre, fuldstændigere at udvikle, hvad der hører til at give Retsvidenskabens Studium det Omfang, den Frugtbarhed, den Mangesidighed, den Aand og Livsfylde, den Harmonie mellem de enkelte Dele, den Frihed, Liberalitet og høitstræbende Retning, som egne dens Værdighed og Bestemmelse; os vedkommer det allene at giøre opmærksom paa, at ogsaa Statistik med den fra samme uadskillelige Statshistorie dertil er uforbigiængeligen fornøden. Beviset ligger i det Ovenanførte, det ligger i de ypperste Retslæreres Erkiendelse, Opfordringer og Exempel. Skal Lovkyndighedens Dyrker undgaae at vorde eensidig, indskrænket, slaviskængstelig og aandsfattig; skal

---

Edm. Burke. Lond. 1803 Vol. I. p. 389. Interessant er det, hermed at sammenligne en anden Englænders, Ch. Morgans, Bemærkninger over franske og engelske Jurister i Ordets indskrænkede Betydning, og over Aarsagen, hvorfor i begge Lande denne Classe, som saadan, saa lidet har fremmet, eller var i Stand til at fremme Lovgivningvæsenets Tarv i det Hele. S. Sur l'état de la legislation en France par Sir Charles Morgan, blandt Tillæggene til Skriftet: La France par Lady Morgan. Paris 1817 T. II, p. 384 f.

han ikke blive inden for Grændserne af det allermeest Nodtørftige og Hverdags; skal han bane sig Vei giennem Skallen til Kiernen, giennem Forgaarden ind i Helligdommen; skal han opfatte sit eget Studium i al dets Betydning og Værdighed, og giennemtrænges af Agtelse og Kiærlighed for sin sande Bestemmelse; skal han hæve sig til Høitiden af liberal Videnskabelighed, hvortil ogsaa hans Kundskabsfag giver ham saa onskelig Anledning: da er det aldeles nødvendigt, at han med den positive Retslære forbinder et lige omhyggeligt og grundigt Studium af Philosophie r), Statshistorie og Statistik. Dertil opfordrer ham Sagens Natur, dertil de indsigts-

---

r) Om Nødvendigheden af Philosophiens Forbindelse med Lovkyndigheden handles i alle Anviisninger for Jurister. Literære Notizer denne Materie angaaende s. i de ovenanførte Skrifter af Richter og Baumann. Udførlig behandles denne Gjenstand af J. Wening a. St. S. 1-86. Jvf. vor Conferenzr. Schlegels Afhandling om Nytten af den almindelige Retslæres grundige Studium i Skandinavisk Musæum 1800, 1 Bind S. 77 ff. (Nuværende Høiesteretsassessors) C. F. Lassens Tale om Philosophiens Værd og Vigtighed i Lovkyndigheden, i Maanedsskriftet Minerva 1800, 4 Qvart. S. 74 ff.

fuldeste Mænds Raad og de meest fortiente Lovkyndiges Exempel s).

Men ikke til den egentlige juridiske Praxis allene, ikke blot til at vorde Dommere eller Sagførere forberede de academiske Ynglinge sig ved det juridiske Embedsstudium. Dette er tillige efter den her, som andenstеds, bestaaende Indretning den sædvanlige Vei til en Mængde andre, og langt flere, offentlige Stillinger, for hvilke, som saadanne, historisk-statistiske Kundskaber maae agtes ligesaa nødvendige, endog i et større Omfang. Hertil høre Øvrighedsposter, især de overordnede; Betieninger i Cancellie-, Cameral- og Finanzfaget og mangfoldige Arter af Forretningspraxis i de forskiellige Bestyrelsesgrene. Øvrighedsmanden, der skal have Overbestyrelse af, og føre Overtilsyn med forskiel-

s) Det ligger uden for vort nærværende Øiemeed at giøre opmærksom paa, hvilken mærkelig Nytte ogsaa den classiske Literaturs Studium maa yde Lovkyndighedens Dyrker, i Særdeleshed og med Hensyn til at fremme hans hele aandelige Dygtighed; det maa derfor være nok, at have nævnet det med et Ord og at minde om, hvor stor en Deel ogsaa dette Studium tilegner sig i nogle af vore egne ypperste Lovlærdes, f. Ex. en Jac. Edv. Colbiørnsens, videnskabelige Fortienester.

lige offentlige Anliggender, der ikke sielden har Indflydelse paa Lovgivningerne desangaaende, af hvem man bør fordre og vente, at han ikke betragter noget enkelt Anliggendes Væsen og Interesse uden i Forbindelse med det Hele t); Øvrighedsmanden, der skal fuldbyrde Lovene paa den til deres Øiemeed og Borgernes Tarv bedst svarende Maade; Øvrighedsmanden, paa hvis Adfærd og Conduite saa Meget kommer an: hvorledes skulde han kunne undvære et nøie historisk-statistisk Bekiendtskab med Land og Folk og Sæder og Indretninger u)? maa

t) Est senatori necessarium nosse rempublicam, idque late patet... genus hoc omne scientiæ, diligentiæ, memoriæ est, sine quo paratus esse senator nullo pacto potest. Cic. de legg. III. 18.

u) Saare smukt er det at læse, hvad Plinius den Yngre, selv Exempel paa en dannet og ædel Øvrighedsmand, indskiærper sin Ven Maximus, da denne skulde gaae til Achaja eller Grækenland for at organisere denne Provinds Lib. III. Ep. 24. Overhoved findes ingensteds saa herlige Maximer for Øvrigheder som i de Gamles Skrifter, ogsaa i denne Henseende skikkede til, ved deres Studium at danne ypperlige Mænd i Staten. Jeg tager Anledning heraf til at bringe i Erindring det saare vakkre lille Skrift: der verkannte Werth der clas-

ikke hans Klogskab og Betænksomhed, Retfærdighed og Billighed, Maadehold og Humanitet, Held i at virke og Held til at gavne, for en stor Deel derpaa beroe? Hvor fortrolig bør den, hvis offentlige Embedsstilling giver ham umiddelbar Indflydelse paa Rets- og Sikkerhedsanstalter, paa Indretninger til Culturens Befordring rc., være med Nationens Character og Aand, med Gangen i dens borgerlige, intellectuelle og moralske Udvikling, med dens ældre Skikkelse i Sammenhold med den nærværende! Kan han savne denne Kundskabs Lys og være betrygget mod hyppige Feilgreb, manglede han end i øvrigt hverken Forstand eller god Villie? Nu Stasoeconomen og Cammeralisten? hvo seer ikke, at denne nødvendigen maa kiende, og nøie kiende, alle Statens oeconomiske Kræfter (og ikke de oeconomiske allene), deres Kilder og Anvendelsesmaader, det i Statens Individualitet Betingede for deres fordeelagtigste Benyttelse til Nationalvelstands Fremme,

---

sischen Schriftsteller in Rücksicht auf Bildung des Geistes (und des Herzens) von D. H. J. Hübler, Breslau 1800. 8., hvor ogsaa dette Studiums Indflydelse paa at danne udmærkede public Characters i England ikke er overseet.

til Stats-Fornødenhedernes Bestridelse &c. x)? Altsaa — han maa være Statistiker.

Med alt dette maa Statistiken i sin Forbindelse med det juridiske Studium betragtes som en Hielpevidenskab, ihvorvel en uundværlig. Overalt, hvor noget Dygtigt og Fortrinligt skal tilveiebringes, maa Kraften concentreres. Vor Mening er derfor ikke, at Statistiken her skal tillægges samme Vigtighed som en af Lovkyndighedens egne Hoveddele. Medens de forskiellige Kundskabsfag hævde ethvert især sin uafhængige Rang, yde de hverandre giensidigen Tieneste og Bistand, eller blive Hielpevidenskaber indbyrdes. Deres Plads og Forhold i denne Henseende beroer paa, hvilket Fag paa ethvert Sted fremtræder som Hovedfag. For Statistiken er Lovkyndigheden en Hielpevidenskab; for Lovkyndigheden igien Statistiken. Denne bør derfor i sit Forhold til hiin hverken behandles med samme Udførlighed, som om den selv var Hovedfag y), ei

x) Jvf. min Afhandling om Statistikens Begreb &c. S. 25 f.

y) Og selv i dette Tilfælde qvalificerer sig — som Hugo (Lehrbuch der jurist. Encyclopädie, Berlin 1792. S. 180) rigtigen bemærker — ikke ethvert Detail til at indlemmes i et videnskabeligt statistisk

heller uden Hensyn til det, hvorved dens nærmere Forbindelse med Lovkyndigheden er betinget. Derpaa har Statistikens Lærer med Skiønsomhed at agte, og ved de enkelte Deles Fremstilling eller Udvikling at lempe sit Foredrag efter det Studiums Tarv, som her er Hovedfag, f. Ex. at opholde sig længere ved Statsforfatning, Lovgivning ic. Ved saadan Tillempning vil paa eengang mere Nytte stiftes og Lovgiverens Diemeed fuldeligere opnaaes. At ogsaa den Lovgivning, som hos os har sat Statistikens academiske Foredrag i Forbindelse med de juridiske Disciplinners, derved har taget, og villet, at der skulde tages, besynderligt Hensyn til det Studiums Tarv, som her var Hovedfag, kan skiønnes af den Bestemmelse, at det især er Kundskaben om Fædrenelandet, der skal foredrages, og at det fornemmelig er i Kundskaben om de danske Staters naturlige og

---

Foredrag. Man erindre og, at academiske Forelæsninger ingenlunde skulle udtømme en Videnskabs hele Omfang, eller afgive den eeneste fons cognoscendi, men meget mere ikkun være Sagkyndiges Veiledninger til et planmæssigt og fuldstændigere Privatstudium og til egen videre Eftertanke for unge, dog nu modnere, Videnskabsdyrkere, hvis Selvvirksomhed nødvendig maa forudsættes.

politiske Forfatning, at Prøven ved den juridiske Embedsexamen skal aflægges z). Statistiken er da for Lovkyndigheden en vigtig og, saaledes tillempet, i desto høiere Grad nyttig Hielpevidenskab. Men eet er, at anvise Statistiken Plads som Lovkyndighedens Hielpevidenskab, et andet, at ville henføre den til sammes Forberedelseskundskaber. Selv, ifølge dens ovenfor udviklede Begreb, en af Statsvidenskaberne, selv forudsættende og udfordrende samme almindelige Forkundskaber, samme Modenhed i Forstand og Dømmekraft som Lovkyndighedens Studium, er Statistiken, som Videnskab, ligesaa lidet forberedende a) til Jurisprudenz som til Statsoeconomie eller nogen anden Statsvidenskab, men enhver af dem selvstændigen samordnet, kun tagende Plads som Hielpevidenskab, hvor den ikke selv er Hovedfag, aldeles qvalificeret til ogsaa at

z) Univ. Fund. af 7 Mai 1788 I. Cap. §. 6; IV. Cap. §. 16. Jvf. hvad ovenfor S. 37 f. er bemærket.

a) Ikkun forsaavidt nogle af Statistikens første Elementer blande sig med Historiens og Geographiens Begyndelsesgrunde, viser den sig som forberedende ogsaa for Juristen; men om slig Statistik er her ikke Talen.

være det sidste, og da paa lige Maade nyttende de andres Understøtning og Hielp. Saaledes rækker den eene Videnskab trolig den anden Haand, og alle samvirke de til at fremme det borgerlige Selskabs velgiørende Hensigt. Skiønne Baand mellem Videnskab og Stat!

Med disse Betragtninger for Øie vil det være os ligesaa umueligt at miskiende Statistiken, rigtig begrebet, i dens naturlige Forhold til Lovkyndigheden, som let at indsee, hvilke Synspunkter Lovgiveren fulgte, da han fandt det gavnligt at sætte begge Kundskabsfag i en vis bestemt academisk Forbindelse med hinanden. Lovgiveren kunde derved ikke ville andet, end give Lovkyndighedens Dyrker en ny og ønskelig Anledning til at udvide sit Blik, til at forøge sine Ideers Masse og Klarhed, til at understøtte sit Hovedstudium med en dets Interesse nær vedkommende Hielpevidenskab; han kunde ikke ville andet, end saaledes ved et Middel mere fremme ogsaa hos denne Classe af Studerende videnskabelig Aand, Fleersidighed i Kundskab, Grundighed i Indsigt. Og vidner Erfaringen selv ikke tydelig om det saa Naturlige som Gavnlige i en saadan Forbindelse? Vare ikke allevegne de fleste Lovkyndige, som erhvervede sig udmærket Navn

og Fortieneste, tillige de meest grundige Kiendere af Historie og Statistik, understøttede derhos ved Philosophie og ved classisk Lærdom, og dannede de sig ikke tildeels herved til, hvad de bleve eller ere? var dette mindre Tilfældet hos os end andensteds, eller have vi glemt Navnene Høyer, Kofod Ancher, Kongslev, J. Cold, Schytte, Erichsen, Stampe, Carstens, Luxdorph, J. E. Colbiørnsen fl. b)? eller have vi intet Øie for de lysende Exempler, der end pryde vor Samtid? Blev ikke det historisk-statistiske Fag tildeels bearbeidet ved Lovkyndige af Profession, og var det ikke især Interesse for deres Hovedfag, der ledede dem i disse fortienstlige, dermed saa nøie sammenhængende, Arbeider? Saae man ikke ogsaa ofte de ypperste Hoveder at beklage tilfæl-

(4 *)

---

b) Saadanne Mænds Levnetsbeskrivelser ere særdeles at anbefale den studerende Ungdom, fordi de paa en anskuelig og indbydende Maade vise Veien til Dygtighed og Roes. Det er Skade, at vi ikke over alle vore berømte Lovkyndige og ypperste Forretningsmænd have saadanne, deres videnskabelige Dannelse og Fortienester især fremstillende, Mindeskrifter som J. Badens over Kofod Ancher, Stampe ic. Conferenzraad Schlegels over Jac. Edv. Colbiørnsen o. a.

digt Savn af dette Slags Lærdom c)? faae man dem ikke ofte undvære den med mærkelig Skade for dem selv d)? En grundig Indsigt i Statshistorie (hvis yngste Periode opløser sig i Statistik), saavelsom i Philosophie, tildeels ogsaa en vis Grad af philologisk Lærdom, er da en absolut Betingelse for al videnskabelig Jurisprudents, for Lovkyndighed i dette Ordets rette Betydning og Omfang. Saavidt strækker sig ogsaa her et lærdt omfattende Studiums Fordele.

Derfor, I unge Videnskabsdyrkere, for hvilke disse Linier nærmest ere bestemte, hæver Eder til en fri Anskuelse af Eders Studium i dets hele Værdighed og Omfang. Anseer Intet med Ligegyldighed,

---

c) Over at have forsømt det historiske Studium, derfra i Ungdommen afholdt ved en speculativ Philosophs eensidige Dom og Raad, beklager sig den berømte franske Canzler D'Aguesseau, og finder sig derved desto mere opfordret til at indprænte sin Søn dets Vigtighed og Uundværlighed. S. hans Instructions sur les études propres à former un magistrat i hans Oeuvr. T. I. p. 284 ff.

d) Denne Bemærkning lader sig f. Ex. anvende paa den berømte Philosoph (ogsaa Retsphilosoph) og Mathematiker C. Wolf, der ikke synderlig havde dyrket Sprog, Philologie og Historie. See hans Biographie af J. C. Gottsched. S. 148.

som kan give det Rigdom eller Prydelse, forøge dets Frugtbarhed, eller forhøie dets Interesse. I vide det, og uafladelig lægges det Eder paa Hierte, at ikke det Nødtørftige, ikke det til tarveligt Huusbehov Høistfornødne, er værdig Gienstand for videnskabeligt Studium eller ret Vei til Ypperlighed. I ville være Lovens Tolke, Rettens Talsmænd; hvor vigtigt er dette Kald! hvor stor dets Fordring paa sand videnskabelig Dannelse! I ville tiene Staten i et eller andet Forvaltningsfag; hvor mange Kundskaber behøves ikke atter her! hvor omfattende et Blik, hvor modent Omdømme, hvor rensede Grundsætninger udkræves ikke for at kunne, især i overordnet Stilling, opfylde en i Ordets høiere Betydning duelig Forretningsmands Pligter e)! Besielede af Agtelse

---

e) Jeg henviser til det, som er erindret angaaende højere Aandsdannelses Nødvendighed hos Forretningsmænd i mit Program om Forretnings-Stil. S. 6 ff. Fortræffelige og en videnskabelig Statsmand værdige ere de Betragtninger, som Burke anstiller (l. c. p. 390.) om al Routines Utilstrækkelighed, saasnart man skal uden for den slagne Vei. Det gaaer herligt, siger han, as long as things go on in their common order; but when the high roads are broken up and the waters out, when a new scene is opened and the file af-

for Eders Kald, tragte I da alvorligen efter den Grundighed og Fuldstændighed i Kundskaber, som er Betingelse for dets Udovelse med Værdighed og Held. Fornemlig være Eder, i Forbindelse af Eders Hovedvidenskab, de Kundskabsgrene vigtige, der giøre Eder fortrolige med det borgerlige Selskabs Natur, dets historiske Udvikling, dets enkelte Dele og disses Sammenhæng indbyrdes. Retter Eders historisk-statistiske Studium navnlig paa den Stat, til hvis Tieneste I forbereder Eder. Benytter med Iver de Leiligheder, der tilbydes Eder til en nøiere Kundskab om dens Beskaffenhed, om dens Kræfter, om dens Forfatning, som den var og er, en Kundskab, uden hvilken I hverken ville blive istand til rigtigen at bedømme dens Tarv eller tilbørligen at varetage og fremme dens Gavn. Eders hele Studeremaade bære Præg af en kraftfuld, liberal og ægte videnskabelig Aand. Saaledes berede I Eder selv til, engang at vorde for Fædrenelandet, hvad det har Ret til at

---

fords no precedent, then it is, that a greater knowledge of mankind and a far more extensive comprehension of things is requisite, than ever office gave, or than office can ever give.

vente af Eder; saaledes til, i sin Tid at lade Eders Duelighed og Indsigt, Eders Aand og Grundsætninger fremvise et grundigt og videnskabeligt Studiums umiskiendelige Frugter!

Et utrykt Brev fra G. E. Lessing til C. M. Wieland.

(Venskabeligst meddeelt af dennes efterladte Papirer af Hr. C. R. Reinhold).

Wolfenbüttel d. 2 Sept. 1772.

Jeg troer at svare *) en Mand, der ikke først fra i Gaar veed, hvor uendelig jeg agter ham.

Denne Mand, hvem jeg i min Egenkiærligheds formasteligste Lune stedse har følt mig dybt under i Alt, hvad Skribenter kunne være stolte paa, denne Mand forsikrer mig for et af mine Værker, som, jeg ikke ønskede, skulde blive mit bedste, om sit Bi-

*) Til Svar paa et Brev, Wieland havde tilskrevet Lessing i Anledning af hans Emilia Galotti, og som desværre ikke findes i dennes samlede Brevvexling.

falb paa en Maade — paa en Maade — Ironie kan det ikke være! hvad skal jeg svare denne Mands? Fuldkommen at afvise hans Berømmelse var Fornærmelse. Gienroes var ligesaa stor Fornærmelse, og slauere. Han svare sig selv i mit Sted.

Men naar Emilia ikke fuldkommen har havt den Virkning paa ham, som ubekiændt falsk Viin, der lader vore Livsaander igien synke ligesaa hastig, som den hævede dem; naar han nu i en kold ædru Time — og jeg har desværre maattet opsætte Svaret indtil denne kolde ædrue Time — naar han nu ikke angrer sit Brev! hvilken farlig Fristelse for mig! Er den fuldkomneste Læser, jeg kan tænke mig, tilfreds. Vel godt.

Dog han frygte ikke, at jeg skal misbruge hans Roes. Jeg skal ikke glemme, at den fuldkomneste Læser ogsaa er den godhiertigste. Hvad han selv tænker til, giør ham varmere, end det, han læser. Og dog har han den Feielighed, at takke Bogen for hele sin Følelse.

Men nu nok med at lade Forfatteren tale. Ach, kiæreste Wieland! — thi saaledes har jeg i mine Tanker altid kaldt Dem — De troer blot, at vi kunde blive Venner? Jeg har aldrig vidst Andet, end at vi alt ere det længe. En ringe Ting feiler:

at have seet hinanden. En sand ringe Ting; thi jeg er vis paa, ved det første Diekast vil jeg alt troe, at have seet Dem mange Aar. Og dog ønskede jeg meget, at heller ikke denne ringe Ting fattedes vort Venskab!

Maaskee Deres nærværende Forflytning *) bringer os snart engang sammen. Denne Forandring! o gid De maa fare ligesaavel derved, som Prindsen.

Jeg siger Dem, kiæreste Wieland! vi ere gamle Venner, og De seer, hvor villig jeg har taget Dem paa en gammel Vens Fod. Jeg svarer Dem saa silde. Lad mig ikke undgiælde dette Tilfælde. Kun faa Mennesker svarer jeg gierne, men Visse saameget hellere. Vil De forsøge det endnu engang? i det mindste sige mig, at De troer min Undskyldning?

For nogle Dage siden overraskede Hr. Seyler **) mig. Hvo der var det tredie Ord i vor Samtale,

---

*) Wieland var da kaldet fra Erfurt til Weimar.

**) Forhen Kiøbmand i Hamborg, og tilligemed Tileman og Bubbers Entrepreneur af det saakaldte academiske Theater i Hamborg, for hvilket Lessing skrev sin Dramaturgie. Efter at dette ophørte, og Seyler tillige som Kiøbmand var falleret, gik han med en nydannet Trup til Hannover, og blev omsider efter mange og møjsommelige Omtumlinger, og megen

kan han selv sige Dem. Manden er god. Men i visse Omstændigheder kunne kun faaa Mennesker sy-

---

Miskiændelse til Løn for sine mangehaande Fortienester af det tydske Theater, Directeur for det schlesvigske Hoftheater. I denne Post lærte Undertegnede 1782 ham at kiænde i Kiel, og hørte da tvende Anecdoter af ham, fra hans Besøg hos Lessing i Wolfenbüttel, — skiøndt maaskee ikke just det her omtalte. Seyler havde sin daværende Theaterdigter, den siden saa berømte Klinger hos sig. Da de kom til Wolfenbüttel, fandt de ikke Lessing hjemme. Næste Morgen besøgte han sin gamle Ven Seyler i hans Logis. Klinger, der som en ægte Göthianer den Tid, ikke yndede Lessing, og der ikke var opstaaet endnu, da Lessing blev mældt, trak Gardinerne sammen, og bad Seyler at skaane ham for Lessings Bekiændtskab. Seyler lovede det. Nu kom Lessing ind, og efter de første venskabelige Hilsener, sagde han strax: "Jeg hører, De har Klinger med Dem." "Ja han er alt gaaet ud." "Det er Skade, for den unge Mand gad jeg kiændt"; og nu begyndte Lessing, hvem Genie gik over Alt, med saamegen Indtryk at omtale hans meget lovende Forsøg, at Klinger ikke kunde modstaae Fristelsen; Med eet gik Sengeforhænget til Side, og et Hoved kom frem og bod Hofraaden god Morgen! Lessing tog da saavel imod ham, at Klinger al den Tid, de var i Wolfenbüttel, ikke veeg fra hans Side. — Baade Lessing og Seyler gad gierne siddet og snakket langt ud paa Natten ved et godt Glas Viin. En Aften, som de saaledes

nes saa gode, som de ere. Dersom De kan tage Dem af ham i Weimar, saa giør De det endelig! Hvad skal den retskafne Mand til Hove, naar han ikke vil hielpe Ulykkelige? Men — til hvem siger jeg det?

Lev vel, kiæreste Wieland! og lad De mig for Alting have skrevet dette for fire Maaneder siden.

Lessing.

---

sad ved en Flaske Tokayer, begyndte Seyler at faae en Tvivl, om de ikke nød formeget af det Gode. Lessing tog sit Uhr, og lagde paa Bordet, rakte Seyler sin Haand og bad ham føle, hvormange Slag hans Puls slog i Minuten? "80," svarte Seyler. "Godt, sagde Lessing, til 90 kan vi drikke!"

K. N.

Hymne til Aphrodite.

(Oversat efter Homer).

Aphrodite, den hulde, guldkrandsede vil jeg
besynge,
hun, den skjønne, hvis Lod blev det havombølgede
Cypern,
hvorhen Zephyrens Aande bar hende paa fugtige
Vinge,
svøbt i det bløde Skum, over Havets brusende
Bølge.
Der Horaerne, smykked' med gyldene Lokker, mod-
toge
venligen hende, og iførte Møen ambrosiske Klæder.
Men paa Gudindens Hoved de satte den kunstige
Krone,
deilig og gylden; dernæst i Ørernes Aabning de
hængte
blomstrende Ringe, af Erts og kosteligt Guld be-
arbeidet.
Trindt om den bløde Hals og om Barmen, den
straalende hvide,
prydeb' de hende med gyldene Kjæder, saadanne,
med hvilke

selv de guldlokkede Horaer pleied' at smykke sig, naar de
ileb' til Gudernes yndige Dandse og Faderens Bolig.
Og da med hver en Pryd hendes Midie de havde omgivet,
førte de hende i Gudernes Kreds. Disse skued' og favned',
trykkede hende i Haand; og Ingen der var, som jo ønsked',
hun som hans unge Brud i Borgen hos ham maatte throne;
thi den violbekrandste Cythere beundrede Alle.

Hil dig, sødtsmilende Mø, med det hvælvede Blik! og forund mig
Seirer at vorde i denne Kamp! giv Ynde til Sangen:
visselig skal i et Digt jeg da atter mindes din Hæder!

B — n.

Altar
F. G. Klopstocks Skygge
helliget
af
Grev F. L. Moltke.

Forerindring.

(Under denne Titel, lod Geheimeconferentsraad Grev Moltke, Dombechant i Lybek, i Aaret 1815, trykke et Mindeskrift i latinsk Lapidarstil over den forevigede Klopstock; det blev af Hofraad Professor C. Reinhard, der tilligemed en nu afdød Canceliiraad Waitz mødte i det schlesvigholsteenske Patriotiske Selskabs Navn, nedlagt under Sokkelen af Digternes igien oprettede Mindesteen ved dens Indvielse; ved Nedlæggelsen af Mindeskriftet sagde Ordføreren følgende: "Ved den store og elskede Dødes Støv, nedlægges en ædel dansk Mands Hylding, Grev Moltkes, Klopstock beslægtet af Aand og Hierte, værdig at hædre ham. Et ærefuldt Minde for begge. Menneskehaandens Værk henfalder; Tiden gaaer sønderknusende hen derover, og efterlader intet Spor deraf. Men hvad Aanden bygger, overlever vore Pyramider

af Marmor og Erts. Saa offre vi da til den høie Genius, der efterlod her, hvad dødeligt var, først og sidst med det, hvad ogsaa i os er udødeligt."

Til Klopstocksfesten den 2. Juli 1817, oversatte Klopstocks og Moltkes ovennævnte varme Beundrer dette latinske Mindeskrift i tydsk Lapidarstil, og foredrog det med en passende Indledning ved Høitiden. Udgiveren af Hesperus, mellem hvis Bestræbelser og Forhaabninger det er, at bidrage til en nøiere Forbindelse mellem vor og Hertugdømmernes Litteratur, troer især at burde meddele saadanne Arbeider, som i Følge deres Natur ikke kunne ventes udbredte ved Boghandelen).

Orpheus.

Ikke den, Hellas ophøier,
Den Fabelagtige;
Bort med
Det kolde Olymps Lovsanger!
Hin sikrere
Alle Nationers alle Aldres
Orpheus
Der med himmelske Tunge sang
Himmelske Ting

Hvem
Aoinders, Chariters, Sibyllers
Overvinderinde
Den skiønne høie hellige
Mø
Jehovas elskte
Siona
Skiænkede Stemme og Cithar,
Ordets
Forkynder
Den beundringsværdige
Uovergaaede,
Der
Fordrivende Skyernes tætte Mulm,
Guddommens Tolk
Af Guddomsindskydelse
Fra Skiæbnens Love
Fra kommende Tiders Udfald
Sløret bortdrog.
I Støvet laae
De dødeliges ynkværdige Hierter,
Nedtrykte af dødelig Qvale,
Undflyende Solens Straaler
For ikke at vækkes,
Ikke at varmes,

Ikke kiændende, ikke erindrende
Livets, ei Sandhedens Vei.
Foragtende, forskydende
Haabets, Troens, Kiærligheds
Løndomme,
I vanvittig Viisdom.
Snart for Scylla, snart for Charybdis
En Spot;
Sønderslidte,
Sønderslidelsen givne
Til Rov;
Der ei med Skaberens Hielp,
Hvem hans vidstrakte Gierning adlyder,
Men
Med Phaetons Forvovenhed, Phaetons Udfald,
Styrede, hærgede
Hin Mikrokosmos
Der med lønlige Demantkiæder
Til Makrokosmus
Er bundet og koglet,
Frem af de fæle fule
Afgrunde
Hvor de affindige
Bruse og bramme

Ved sit hellige Psalters Underværk
Rev han
Dem over Himlene hen,
Lærte
Raadde, befoel
Ei at lide paa Dædali Vinger,
Men til Menneskeslægtens
Gubdomsbistand at tye.
Taler
Viismand, og Theolog
Digter
Ypperst ved Aandens
Ypperst ved Vidskabens Skatte.
Visende
Styrkende, Naaende
Tale ved Daad, Daad ved Tale,
Viiste han dem,
Som ædel Ærekiærhed
Henrev, opflammed
Den gyldne Acaciagreen,
Der ingen tilbyder sig selv,
Ingen bliver bestandig hos,
Ofte fundet, sielden berøvet,
Hvo beder
Vaager og vedholder.

Med Hymner
Aldrig hørte tilforn,
Honningstrømmende,
Guddommelige
Egne
Priiste han
Frelsens
Pant og dens Budskab
Det lyksalige Livs
Den blide Døds
Opstandelsens
Sande eneste Nøgler
Ikke ustraffet foragtede,
Aabnende, lukkende
Himlens og Underverdnens
Riger.
Borger
Af Rom, af Athen
Borger
Beladt
Men ikke betynget
Med Østens og Vestens Bytte,
Stedse bevarende
Fædrelands Farve, Fædrelands Kraft,

Hævdende
I hver en Egn
Fyrstelig Hædersmærke.
Tilskyndet, hiulpet
Af Barder
Indprægede han
Vari slagne Legioner,
Octavians sorgelige Klager
Hermans festlige Triumpher
I Sønnesønnernes Hu
Blæste hans Bragis Horn
Kampsangerinden,
Sandsigerinden,
De Onde, Ildgierningsmændene,
Menneskepagtens Overtrædere
Flugtens Neblagets
Dødens
Den sotte Times
Forkynderske,
For Nemesis Dyrkere
De retviise og fromme
En lykkelig
Vennesæl Sang.
Kiærligheds
Talsmand og Lærer

Som
Ingen det var, ingen det vorder,
Den sindrige, veltalende, elskende
Der
Kaldet af Venus Urania selv
Fornyede
Hendes
Ved Tidernes Brøde
Forsømte
Næsten forstyrrede
Dyrkelse
Ved hendes sande Afbildning.
Betegnede
Ved beundringsværdige Mønstre
Befæstede den.
Kommer,
Besøger Nectarvældet
Det rene, det evige
Seer
Om Kiærlighedspalmen
Kiæmpende
Selmar og Selma,
Et ædelt Par
Misundelse værdigt.
Hører

Semidas og Siblis
Himmelske Stemmer,
Tryllende Hvidsken.
Lærer
At forsage
Nasos svigefulde Retter,
Vænnes
Til Gudernes Maaltid.
Heroen,
Der hævdede
Fædremandoms
Palladium
Ved hvem
Fædrenesprogets Ære,
Til hans Tid
Ikke vedbørligen dyrket,
Forgiæves
Naget af Nidtand
Af *) Fredriks Haan, Fredriks Spot
...Skaaner hin store Mand
Teutoner!
Han i Alt andet var Eders...

---

*) Man see Fredrik den anden af Preussens bekiændte Skrift sur la litterature allemande.

Forgiæves foragtet, forgiæves beleet
Men saa ofte
Af Daarers taabelige Snirkler
Udskiæmmet
Derved
Ustadigt, og synkende,
Sin Værge og Hævner
M. Luther
Ikke vedbørligen værdigt
Hævedes
Ved nye Loves nye Berømmelsers Magt
Til
Ærens høieste Tinde,
Sattes
Over hver tvivlsom Tvist
Løftedes
Til sine Fødselsstierner,
Udødelig af den Udødelige,
Den Første
Blandt Lyriker, Epikers
Første
Offrer Liljer, offrer Roser
Camener!
Skialdens hellige Tinding
Omslynge

Lysende Krands
Dufte Sabæiske Vellugt
Elysiske Palmer!
Søger du
Den ypperste Digters
Æreminde,
See da op til,
Hvad han har fuldbragt,
Evigvarende,
Overlevende
Alle Pyramiders Fald.
At søge et større var Brøde.
Søger du
Et Altar
Til at dyrke
Den Udødelige
Mellem Marmoraltrene
Dem Tidens Lykke
Reiser den Forevigede,
Vandrer!
Er dette af kunstløse Stene
Sat efter Løfte.
Et pragtfuldere fordrede
Hiertet
Nægtede
Indvierens ringe Evne.

Besøger du,
Det sig skiulende
Neppe synlige
Da kom ihu
Med Hiertets rene Rogoffer
At sone
De om Alteret svævende
Genier,
Som det er helliget,
Den bedste, den stærste
Den saligste
Skygge.
Saa
Være dig Jordens Frugter
Velsignede
Gudernes
Fosterson og Frænde,
Æskende, beredende
Det bedre, det fastere, det gladere,
Det du skal naae
Undfalder du ikke dig selv.

K. R.

Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn.

Første Brev.

Til Hr. Prof. Nyerup.

Kiel d. 15 Juni.

Kiæreste Ven!

Egenlig burde dette Brev, med Seqventser, i dobbelt Henseende være til dig, da du ved den overordelige Deeltagelse, du i saa lang en Række af Aar har viist og endnu den Dag i Dag viser mine Tidsskrifter, vel havde fortient, at jeg ved at skrive Reisebreve, først og fremmeſt skulde tænke paa det Tidsskrift, du juſt til ſlige Jagttagelser har bestemt.

Men mellem os — kiæreste Ven — er jeg deels bange, at — som det gamle Ordsprog lyder — Herren — Hesperus — torde have dem selv behov; deels veed du og, at en af Hovedideerne ved denne min liden Reise var at prøve at knytte nogen nøiere og nærmere Forbindelse mellem vor og Hertugdømmenes Litteratur, hvortil jeg haabede, mit nye Maanedsskrift ikke skulde være et aldeles uvirksomt Vehikel, og hertil anseer jeg Afttrykningen af de

Breve, jeg herfra skriver til Eder, at være en ikke upassende Indledning, da de deels ville give den danske Læser en Forsmag paa Dagens Orden, og Gienstandenes Anskuelse hos vore Brødre paa hin Side Eidren; deels og muligen kunne tiene til, igien at giøre disse kiændte med, hvorledes denne deres Synsmaade af danske Dine betragtes.

Ovenstaaende, veed jeg, er meget mere, end der behøves til, at den uegennyttigst velvillige Ven, og tienstfærdige Hielper, jeg nogensinde i Litteraturen har kiændt, ikke vil have det mindste imod, at jeg arbeider for mit Maanedsskrift, medens jeg skriver til ham.

Maaskee veed du allerede fra andre Venner, som jeg har tilskrevet, at vi efter en yderst behagelig og beqvem Seilads ankom hertil paa Dampskibet i Onsdags Morges imod Klokken 9, da vi altsaa havde været lidt over 27 Timer ombord; og tilstaaer jeg reent ud, at ligesom jeg tilforn med den ældre Cato har anseet det for en Brøde, at giøre nogen Reise til Søes, der lod sig giøre tillands, vil jeg herefter holde det for uforsvarligt, at betiene mig af noget somhelst anden Fartøi, Agetøi, Flyvetøi, kort sagt Befordringsvæsen, hvor jeg kan med Dampskibet naae mit Maal.

Vist nok var Alting usigelig gunstigt; Vind og Væir saaledes, at vi hele Tiden kunne opholde os paa Dækket, og nyde de afvexlende deilige Udsigter; Reiseselskabet talrigt — uden at være nogen ubehagelig Brimmel— muntert, gienfidig velvilligt, og vel blandet; hvortil endnu kom de smaa Omvexlinger ved Passagerers Af- og Tilgang ved Verne; og hvad, jeg erindrer mig, den engelske Spectator siger om de engelske Postkarether, at de vugge deres Indboer lidt efter lidt til en vis Fortrolighed, lader sig med dobbelt Foie sige om Dampskibet, hvor man overalt — hvad i det mindste ikke paa alle Postvogne finder Sted — har det i alle Maader saa physisk vel og behageligt, at man ikke kan andet end finde sig vel stemt.

Havde ieg iøvrigt — som en anden dansk Reisende har udtrykt sig — den Gave at male Landskaber med Pen og Blek, torde jeg være hoiligen fristet at udkaste dig i Korthed en Vojage pittoresque giennem det danske Archipelagus, mellem det venlige Mona, og Wordingborgs romantiske Ruiner med den skionne Omegn, nu det smilende Falster, og det frugtbare Laaland, med deres herlige Skove, og rige Marker, blandt alle de mange vakre Smaaoer, hvormed hele den ynderige Fart er besaaet, hen forbi det saa eiendommelig caracteristiske Langeland med

dets Fyrtaarn, denne venlige Ledestierne i Morket, nu mod den paradisiske holsteenske Havbugt, der vidt aabner sine mageløs deilige Arme, som for at indbyde til Kielfiordens tryllende giæstmilde Favn.

Vel veed jeg, at denne Gruppe af skiønne Nareider, med al deres individuelle Forskiellighed midt i den almeene Familielighed, ikke egenlig frister dig, fordi den, der for dig er Øernes Dronning, frugtefine Fyn, med hendes deilige Terne, den frodig blomstrende Thorsing ikke er deriblandt; midlertid vilde jeg vel ønske dig, at giøre denne Lystseilads, og blev end dit Hierte ikke hine Ønskers gamle Herskerinde utro, er jeg dog fuldelig overbeviist, du vilde lade hendes Søstres mangehaande Skiønhed vederfares fuldkommen Ret.

Ved Ankomsten til Kiel, overraskedes jeg ikke lidet ved, uagtet Alt, hvad man med Føie havde sagt mig om Byens udvortes Forskiønnelser, at finde den i sit Indre saa lidet forandret, sig selv saa aldeles lig, at det stundum kort var mig en Gaade midt i Alt dette uforandrede at kaste Øiet paa saamangen Forandring, der var foregaaet med mig selv.

Et høist forunderligt Indtryk giorde det saaledes paa mig, ikke blot at see det Huus, hvor Samcee og jeg for 37 Aar siden havde boet paa Torvet i Kiel,

aldeles uforandret af Udseende, og at finde det i den selvsamme Families Hænder, hos hvilken vi havde boet, men ydermere, da jeg besøgte Folkene, og af dem førtes op paa vore gamle Værelser, at finde disse saa ganske saaledes, ja endog Bohavet saa aldeles som den Tid, at jeg kunde været fristet at træde hen til Samsøes gamle Bogstol for at see, om ikke hans ole Plutarch laae opslaaet derpaa; at høre, at gamle Kirstine, hvis Navn en Ungdoms Overgivenhed har bevaret i en velbekiændt Vise, vel ikke var der i Huset, men dog endnu hørte dertil, og glædede sig til at see mig igien, hvilket ogsaa faa Dage efter virkelig skete; og nu mellem Alt dette, der saa ganske var som for 37 Aar siden, at giennemløbe i stille Hu det saa uendelig meget forandrede, sende en Tanke til den Grav, hvor Samsøe nu tre og tyve Aar har hvilet, til den, der giemmer vor daværende Nabo Kunzen, med hvem vi venlig havde deelt vor Bopæl, til vor Kierulf, vor Rosing, hvis Navne inden disse Vægge den Tid dagligen gienlød, hvis Minder, hvis Skygger idelig omsvævede os; og nu atter alle de Ønsker, Forehavender, Drømme, med hvilke vi her i Forening legede og syslede, og som nu den af mangfoldige samstødende Smaating oplivede Ideassociation lod som en lang Række af Hedenfarnes Skyg-

ger drage min Siæls Øie forbi. Ikke lettelig, kiæreste Nyerup! har eet eneste Diekast ladet mig see saa uendelig meget og mangehaande i Forgangenhedens Tryllespeil, som dette.

Hvad ikke mindre giør et synderligt, skiøndt naturligviis langt mere reenbehageligt Indtryk paa mig, er, at Menneskene forekomme mig tildeels at have ligesaalidt forandret sig her; tildeels, siger jeg, thi saare faa ere rigtig nok de, der, som min gamle ærværdige Lærer Kirkeraad Eckermann, den eneste af mine fordums Lærere, jeg havde den Lykke at gienfinde, er baade udvortes og indvortes saa aldeles uforandret, at hvis jeg havde truffet ham i hans Auditorium læsende over Plato, jeg sikkerlig vilde blevet saa hensat i 1782, at jeg vilde seet efter mine daværende bestandige Naboer *) Clausen og Weller for at tage min Plads ved deres Side. Men nu selv de Mænd, med hvem den Gang Ynglingen levede som Yngling, og paa hvis Udvortes de mellemløbende 35 Aar og derover, ligesaavel have efterladt deres mangehaande Spor som paa hans eget, og der midlertid ikke blev modtoge ham med en saa

*) Professor Clausen ved Gymnasiet i Altona, hæderlig bekiendt blandt andet af sine Bestræbelser for den danske Sprogkundskabs Fremme.

ungdommelig Varme og Hierteligbed, som det kun havde været saamange Maaneder, ikke saamange Aar, der havde adskilt dem; men der endog hver Gang, vi gjensamles, mere og mere lade mig føle, at det var ikke det uventede Gjensyns første electriske Slag, der saaledes foryngede dem, men at hine gamle svundne Dage levede i deres Siæl, som i denne. Mundtlig nævner jeg dig disse mine gamle trofaste Venner, hvoraf nogle ere dig selv bekiændte og kiære; her i disse Breve, som de mulig selv engang kunne faae at læse, passede det sig ikke; ogsaa vil sikkerlig da hvers eget Hierte ikke undlade at tilkiænde ham den Deel, som tilkommer ham af dette mit fulde Hiertes Udbrud.

Jeg sagde ovenfor, at Omegnen om Kiel særdeles er forandret og forskiønnet. Egenlig maa jeg tilstaae, at jeg her mere taler efter Andre, end af egen Bevidsthed; thi mere har jeg i disse faa Dage, jeg denne Gang har været i Kiel, lært at kiende til dens Egn og Omegne, end i de 13 Maaneder, jeg tilbragte der 1782—3. Deels var den Tid min Fodvandringsperiode endnu ikke begyndt, som overalt slige Lystvandringer den Tid ikke egenlig hørte til Dagens Orden; deels var den calabriske Sommer i 1783 aldeles ikke indbydende til deslige Ny-

delser; deels savnede jeg Samsøe til at føre mig an, da han, som du veed, tidlig om Foraaret gik til Leipzig; og indskrænkede saaledes mine eensomme Vandringer sig til de selvsamme Veie, hvor jeg langt mere var sysselsat end mit eget Indre, end med Gienstandene omkring mig. Uagtet altsaa største Delen af de skiønne Egne og Anlæg, jeg her med Henrykkelse seer, ere mig nye, vilde jeg dog ikke kunde lægge Mærke til nogen Forskiønnelse her, hvis ikke Kielerne, hvem Marias elskede Minde er fra hendes lange Ophold hos dem saa usigelig dyrebart, giorde dem en Triumph af ligesom at knytte hendes Navn til ethvert skiønt eller forskionnet Anlæg, de fremvise. Her gik hun gierne, her kiørte hun daglig; dette blev anlagt, hævdet, og fredet, medens hun var der; det er saaomtrent det almindelige Omqvæd; og jeg tilstaaer, at jeg over den Inderlighed og Begeistring, hvormed dette blev sagt, stundum glemte at see paa Gienstandene selv, som der talтes om. Især er det ud ad Düsternbrook forbi Moldenhawers Planteskole, ud til Niemanns paradisiske Træskole, der uafladelig gives Anledning til, at hint elskede Navn nævnes, de fixre svundne Dage kaldes i Minde; ogsaa er dette mellem de allerskionneste

Strøg nær Kiel, hvilket endelig Baggesen i første Deel af sin Labyrinth i Korthed har sagt, ved at sige, det ligner Egnen om Springforbi.

Dog ved at nævne Baggesen, og efterlæse hans Skildring af Kiel, vaagner jeg til Erkiændelse af, at jeg her var i Begreb med at prøve, hvad jeg i det Foregaaende viselig havde sagt mig fra, at male Landskaber med Blek, Pen og Ord. Jeg vil altsaa indskrænke mig til at sige, at, dersom den Paradox, man for et Aarstid siden begyndte at ymte om, skulde have sin Rigtighed: at et Sted ikke maatte ligge smukt for at være skikket til Universitets Sæde, torde det være et Spørgsmaal, om det vide Tydskland torde eie noget Sted, Heidelberg maaskee eene undtaget, der i saa Henseende var saa aldeles uskikket dertil, som Kiel. Efter mine Tanker hører imidlertid hin Paastand til de Paradoxer, hvorpaa vor Tid er saa frugtbar, og er det, saavidt jeg kan skiönne, snarere et Fortrin ved et Universitet, at det næromkring sig tilbyder den studerende Ungdom en riig Kilde af uskyldig Fornøielse til Sinds Opmuntring; kan vel være, at ogsaa denne i det mindste for en Tid kan nydes med en Graadighed, der kan give Ynglingen Smag paa det forførisfe Farniente; ikke lettelig tør imidlertid denne Forførelse faae saa stærk

eller farlig Magt over ham, som hvor det er det bedøvende Spillebord, eller det fornedrende Kippeliv, der har bemestret sig hans Orkesløshed; og for begge Deele er Kiel, baade som jeg i mine egne Studenterdage kiændte det, og som jeg har gienfundet det denne Gang, i en høi Grad frit frem for mange andre tydske Universiteter.

De Studerendes Tal skal i Almindelighed nu omstunder være 150 til 200, og jeg tilstaaer gierne, at saa meget jeg end har Ord for, og maaskee Vane til, at være laudator temporis acti, og saa kiær den kielske academiske Generation, hvortil jeg selv hørte, i mange Henseender var og endnu er mig, har ved et rigtig nok ikke slet saa nøie Bekiendtskab, Tonen hos den nærværende Slægt endnu behaget mig bedre, er forekommet mig humanere, og mere dannet. Vist nok vil her det danske Øie ikke godt strax vænne sig til de oldtydske Baretter, og Lægkioler, vist nok fristes man nu og da til at ønske et Par Knebelsbarter bort af et Ansigt, hvor man ikke synes, de høre ret hiemme. Men ligesom man, naar Moden er, at Damerne gaae nøgne, vilde være uretfærdig, ved at bryde uden videre Stav over ethvert ungt Fruentimer, som en Flane, eller hvad værre

er, fordi hendes Skiørter ikke holdt Biskopen af Durhams Alenmaal, eller fordi hun uden just at være bedækket af den almindelige Ærbarheds Slør, viiste sig i spartansk Blottelse, da hun muligen aldrig drømte om, der kunde være noget galt eller usømmeligt i, hvad hun saae de saa kaldte Alle Andre at giøre, saaledes har man ingenlunde Ret til at ansee et Menneske, for et uroligt Hoved og en brølende Løve om han ogsaa — som af en fælles Ven siden hos os er sagt — gaaer omkring i Caracterdragt, og som i Tiecks verkehrte Welt, med lang Man, som Løver og Tigere. Havde man i fordums Studenterdage vilde taget Forargelse af de preusiske Stormhatte, og de grønne Uniformscoletter, og de jernbeslagne Hallenserstøvle hos den Tids flotte Pursche, vilde ikke blot de, men ogsaa vi andre skreget høit over en saadan pendantisk Smaaheds-aand. Overalt er det at ønske, at den paniske Frygt, der med Hensyn til Aanden paa de tydske Universiteter alt mere og mere synes at udbredes, ikke mod sin Hensigt maa bidrage til at giøre denne virkelig frygtelig, at man især ikke ved at forudsætte og forfølge en formeent Oprørsaand man oppuste, og opflamme den; at — dog til al Lykke vedkommer dette ikke Kiel og de kielske Studenter i mindste Maade; altsaa her ikke videre derom.

Jeg har allerede anmærket, hvormeget deres Tone og Væsen behagede mig, da ikke blot enhver af de enkelte, jeg enten i de Huse, hvor jeg kom, har fundet, eller ved andre Tilfælde giort Kiændskab med uden Undtagelse forekom mig valre og veldannede Mennesker; men da jeg og paa Düsternbrook har bivaanet en af Studenterne givet Concert med Bal, hvortil jeg i den Tid, jeg var her paa Universitetet, ikke kunde tænke mig noget lignende; der var en talriig Forsamling af Byens og Omegnens meest anseete Damer, og ikke faa fremmede; Professorer og andre deslige saakaldte Honoratiores vare der, men som indbudne Giæster; det var Studenterne ene, der bekostede og bestyrede det, og der herskede en Orden, en Opmærksomhed for samtlige Indbudne, en Sømmelighed og Finhed i Tone og Udfærd, som vore dyreste og storagtigste Klubballer ikke altid skulle kunne rose sig af.

Maaskee vil man indvende mig, at det er ikke dertil, Studenterne ere paa Universiteter; men du veed, min gamle Troesbekiændelse er: et scholæ et vitæ — Fuldkommen er jeg enig med Prof. Krug, at det er en falsk Synspunkt, naar man anseer Universiteterne som blotte Underviisningsanstalter; ikke mindre vigtige ere de som Dannelsesinstituter, hvor de unge Men

nesker løste fra Skolens Tvang forberedes til at træde ind i det borgerlige Liv. Af denne Aarsag er og intet farligere, end utidigen at ville inskrænke den academiske Frihed, ligesom og paa den anden Side intet mere frister baade til misbrugt, og selvtaget Frihed, end de — næsten altid i deres Natur uudførlige Forsøg paa at holde under Tvang, hvad man ikke mere kan have under Opsigt; eller hvad der i det mindste har hundrede og hundrede Midler til at undvige, eller giække Opsigten, og det maaskee des lettere, jo strængere den indbilder sig at være.

Det sande Middel til at holde den academiske Frihed uskadelig, er at sørge for at vedligeholde en god Aand mellem de Studerende, og et kraftigt Middel dertil, er, naar man værdiger og viser dem den Tillid, at man anseer dem istand til at kunde styre dem selv; og dernæst, naar Forholdet imellem Studenter paa den ene Side, og Professorer, samt Universitetsstadens øvrige dannede Classer paa den anden er saadan, at det er hine selv magtpaaliggende ved et sømmeligt og ustraffeligt Forhold at bevare disses Yndest og Agtelse, og dette forekom mig for nærværende Tid i hoi Grad at være Tilfældet i Kiel. At jeg midlertid just i nærværende Tidspunkt særdeles længes efter et Skrift, den ædle

Reinhold om denne og lignende Materier har under Arbeid, er saare naturligt.

Da jeg i øvrigt er kommet til at nævne denne usigelig elskværdige Mand, kan jeg ikke længere udsætte at sige dig, at jeg sætter hans personlige Bekiændtskab saare høit mellem det Udbytte, denne liden Reise har bragt, og som jeg haaber, vil vedblive at bringe mig. Jeg kunde være fristet til at kalde ham Philosophiens Johannes; saadan en blid huld menneskekierlig Aand synes der mig at være over ethvert Ord fra hans Læber, som fra hans Pen. Jeg veed ikke, om du ved hans Ophold i Kiøbenhavn i Kroningsdagene lærte at kiende ham. Men jeg gior mig det sikre Haab, at den hurtige og beqvemme Samfærsel, der ved Dampskibet er aabnet mellem Kiøbenhavn og Kiel, snart vil, hans spagelige Helbred uagtet, sætte ham istand til at besøge os igien, hvorefter han inderlig længes. Maaskee har Danmark ikke indkaldet mange Udlændinger, der saa ganske af deres fulde Hierte ere blevne dets Sønner; maaskee er der faa af vore Medborgere paa hin Side Eidren, der mere levende nære Ønsket om en nøiere Forbindelse mellem begge Litteraturer, der vilde være gladere ved at samvirke dertil.

At imidlertid dette Ønske er mere almindeligt her, end man undertiden har villet paastaae, derpaa faaer jeg daglig nye Beviis. Ikke blot finder man i den kielske Klub Harmoniens tvende fortreflig indrettede og udstyrede Læsestuer de betydeligste danske Blade, som Skilderiet, Litteraturtidenden, Statstidenden; men ogsaa er her et eget dansk Læseselskab, som — saavidt jeg veed — Lector Gottsche forestaaer, og hvorved jeg her har faaet alle litterariske Nyheder fra Kiøbenhavn, næsten ligesaa hurtig, som jeg kunde havt dem hiemme. Ogsaa er man her bedre underrettet om vor Litteraturs hemmelige — for ikke at sige forargelige — Historie, om dens Stridigheder, o. s. v. end det efter mit Begreb vilde været at ønske, og tillægger dem langt større Betydenhed, end de i det mindste i mine Øine nogensinde have havt; ogsaa bliver jeg ikke sielden sort i Forlegenhed, ved at skulle give Beskeed om en og anden Omstændighed, som jeg enten aldeles ikke har lagt Mærke til, eller for længe siden glemt; hvormed man midlertid sielden vil lade sig nøie, men som oftest, i den Formodning, at jeg blot ikke vil ud med Sproget, trænger desmere ind paa mig; indtil jeg omsider med rene Ord vedgaaer, at ligesom det er af de Ting, hvorom jeg, medens de staae paa, helst ønsker at vide saa-

lidet som nogensinde muligt, saaledes er det og af dem, jeg, saa snart det nogenlunde lader sig giøre, allermeest skynder mig at glemme.

Hvad jeg derimod heller havde ønsket, og virkelig ugierne savnede, er at det kielske Universitets-bibliothek havde holdt nogenlunde Skridt med vor, dog sandelig ikke paa kostbare Værker saa overordenlig frugtbare Litteratur. Dog der, er ingen Tvivl om, at det kielske Universitetsbibliotheks Nyerup, din sande aandelige Menechmus, vor gamle Ven Cordes, i Forening med den for den danske Sprogkyndigheds Fremme saa virksomme og nidkiære Lector Götsche, vil giøre Universitets nye almeenhædrede Curator opmærksom paa dette vigtige Savn, hvilket da paa hans formaaende Forord den samme landsfaderlige Rundhed, der ved saa mange og mangehaande lignende Anledninger og Leiligheder har viist sig saa kongelig redebon, ustridig vil ikke blot for Øieblikket raade Bod paa, men og for Fremtiden afhielpe.

Dog jeg seer, at denne Skrivelse, saalangt den endog overgaaer et Brevs sædvanlige Længde, endnu neppe indeholder Halvdelen af, hvad jeg om og fra Kiel har at mælde dig, ja egenlig kun er som en Slags Fortale dertil; jeg vil altsaa afbryde her med Løfte om ufortøvet Fortsættelse. Din

Rahbek.

Historie.

Paa en høist synderlig Maade hersker i et Øieblik, da Almeenfred skulde synes at knytte alle civiliserede Nationer til hinanden, i alle fire Verdens Dele en indvorties Giæring, som ikkun saare faa Lande, hvoriblandt vi med Stolthed og Taknemmelighed tælle vort Fædreland, ere fuldkommen frie for, og der ikke sielden, hvor den endnu ikke ret er kommen til Udbrud, synes saa meget betænkeligere, da man hverken kan tilfulde kiende dens Omfang eller dens Natur.

At Spanien, medens det udholdt den fordærvelige Krig med sine Colonier i America, heller ikke i sit europæiske Indre var saa fuldkommen roligt, var vel noksom bekiendt; midlertid overraskedes man dog af den Tidende, at mellem Tropperne i Cadix, bestemte til at kue Americas Insurgenter, var opdaget en Sammenrottelse af den Betydenhed, at Overgeneral Grev Abisbal havde seet sig nødsaget med 4000 Mand, han andenstleds fra sammendrog, at omringe den af 7000 Mand bestaaende Leir i Puerto Maria, afvæbne Tropperne, fordele dem i de andalusiske Stæder, og hæfte 123 Officerer, hvoriblandt 5 Oberster, 4 Oberstlieutenanter o. s. fr. Genere

Efterretninger have tilføjet, at han kun havde faaet hine 4000 paa sin Side, ved Løfte om, at de skulde slippe for det americanske Togt, men at derimod en betydelig Deel af de Misfornøiede var affendt did; med Føie er erindret, at man burde mistroe slige Efterretninger, da man i Madrid hverken vidste, eller havde Lyst at omtale Tingenes sande Sammenhæng, som det der ikke engang var saa ganske raadeligt at spørge om.

Spaniens sydlige Nabo, Keiseren af Marokko, der havde sammendraget Tropper mod nogle berberiske Biergboer, som havde sat sig op imod ham, blev overfaldet af dem i hans Leir om Natten, hans sorte Livvagt nedhugget, hans Skat, hvori 400 Centner Sølv, hans Telt, hans Bagage og tolv af hans Koner tagne, og han selv med Møie reddet ved en af de oprørske Biergboer, der under Fægtningen var kommen ind i hans Telt, og nu lod sig overtale til med Livsfare at geleide ham til Mesqvinez, ogsaa hans ældste Søn er saaret undkommet med Vanskelighed.

Ogsaa Tyrkerne stride, som sædvanlig med Oprørere, uden at kunne kue dem; et nyt og alvorligt Oprør er udbrudt i Yassy. Nogle Qvarantaine-anordninger, hvorunder Handelen leed, foraarsagede et

Oplob, der først indskrænkede sig til at sende tvende Deputerede for at giøre Fyrsten alvorlige Forestillinger, men da han ikke vilde høre disse, og drog sig tilbage til sit Pallads, vilde Mængden følge ham did; de vagthavende Arnauter, som vare opstillede i Slots Vinduerne og andre Stæder, gave Ild, 24 Personer, hvoriblandt adskillige af de første Familier, dræbtes, og saaredes; Mængden adsplittedes, men fik Forstærkning følgende Dag, og beleirede Fyrsten formelig, saa han om Natten med 63 Arnauter maatte flygte til det befæstede Kloster Nicobazeria; midlertid vedvarede Opstanden, Pestanordningerne hævedes, Stadens Aga afsattes. Hvorvidt den ny udnævnte Fyrste vil være istand til at bringe varig Rolighed tilbage, vil nu vise sig.

Ikke have midlertid alle disse blodige Optrin nær vakt den Opmærksomhed, som hvad der i Tydskland, særdeles i de preussiske Stater foregaaer. Allerede det paa Kotzebue begangne Snigmord havde som flere Stæder, ogsaa i Berlin giort stor Opsigt, og vakte det ikke liden Opmærksomhed, da man for kort siden i Aviserne læste, at ham til Ære var i Berlin paa Theatret givet en Mindefest, hvis Indtægt tilfaldt hans Enke. Midlertid haabede man, at de Indbildninger, man giorde sig om hans Drab, som

et Leed af en stor og frygtelig Kiæde, skulde i Stilhed døe med Drabsmanden Sand; da i det samme en Apotheker fra Wiesbaden ved Navn Løning, i Schwalbach forsøgte et lignende Snigmord paa en Regieringspræsident Ibell, der tillægges betydelig Indflydelse paa Anliggenderne i det Nassauske. Ogsaa dette Drab har man uden Hiemmel — som man nu vel saameget mindre vil faae, da Løning har i Fængslet aflivet sig selv uden at have givet nogen Oplysning — villdet bringe i Forbindelse med det sandske, og giøre til et Leed af samme politiske Kiæde.

Denne Spænding vedligeholdtes ved den bekiændte Prof. Okens i samme Tid paafulgte Afskedigelse, da han undslog sig at nedlægge sin politiske Pen, samt hans og det academiske Senats nedlagte Protest, mod dette Fremfærd som inconstitutionelt.

Nu kom som et Tordenslag en Bekiændtgiørelse i den berlinske Statstidende, at de saavel der som i andre Lande tagne Forholdsregler til videre Opdagelse af lønlige demagogiske Forbindelser havde tilveiebragt høist vigtige og fuldstændige Beviser om disses Tilværelse og høistforræderske revolutionaire Tendents, samt et fuldstændigt tit overveiet Udkast til en republikansk Forfatning tiltænkt Tydskland; og føiede en magdeborgsk Tidende til, at Regieringen,

ved disse Undersøgelser, hvortil Snigmordet paa Ibell skulde have bestemt dem, havde ladet mange berlinske Studenters Papirer forsegle, og adskillige Personer hæfte, hvorved man og havde fundet nogle Dolke.

Ikke længe efter mældtes fra Berlin, at mellem de Hæftede var den bekiændte Turnforstander, Dr. Jahn; der ikke alene mod givet Forbud og egne Forpligtelser havde søgt at fremme demagogisk Politik paa Turnpladsene, men og yttret, at det under visse Betingelser var retfærdigt at snigmyrde Statens Embedsmænd, og at Dolken var hver Mands Prydelse — hvorhos anmærkedes, at man hos ham havde fundet to.

Paa samme Tid mældtes deslige Hæftelser fra flere Stæder, saasom fra Freiburg, Elberfeld, Cøln, det nassauiske; meest Opsigt giorde imidlertid den Efterretning, at nogle preussiske Civilcommissairer og en Gensdarmeofficeer incognito var reist fra Berlin til Bonn, for at hæfte de bekiændte Professorer Arndt og Brødrene Welcher, og lægge Beslag paa deres Papirer, som i forseglede Sække tilstilledes Universitetets Rector; dog tilføjedes tillige, at ikke blot de tre Professorer, men det hele acade-

miske Senat, Generalprocureuren m. fl. havde protesteret mod denne vilkaarlige Fremgangsmaade.

Nu læste man først en Erklæring undertegnet af 53 navngivne og for største Delen i Berlin boeller ansatte Personer, der eenstemmig bevidnede, at Jahn ingenlunde paa Turnpladse eller det dem var vitterligt eller troligt, andenstéds, havde fort saadan Tale; samt at han havde de tvende Dolke fra Krigens Tid, den ene til Adminbelse af Körner, og nuomstunder brugte dem deels til at hugge Sukker, deels til anden Huusgierning; ogsaa erklærer den berlinske Statstidende Rygtet om Arnds og Welcherne's Hæftelse for ugrundet; og er det da vel at haabe, at den hele Sag Tid efter anden vil faae et langt mildere Udseende, og den paniske Skræk, der i Begyndelsen syntes at faae Overhaand, findes om ikke aldeles utidig, dog meget overdreven.

En sand Finding er midlertid denne Sag, saavel for de franske Ultras, der her finde en onskelig Leilighed til at sætte deres eget Lands Liberale i et forhadt Lys, som og for de engelske Ministerialblade, der heller ikke undlade at giøre en Sammenstilling mellem det her fortalte, og de Optrin, en Hunt, Watson, Harrisson, Wolseley og

deres Lige nuomstunder foranledige i England. — Ikke bør det midlertid oversees, at det engelske Ministerium har Tillid nok til Nationens Retviisched og sin gode Sag til ikke at lægge deres Forsamlinger noget i Veien, eller modtage Lordmajorens Tilbud, der erklærede sig bemyndiget at forbyde den, der nys holdtes i Smithfield; ligesom og et franskt Blad nylig har forsikret, at den nærværende franske Regiering var for sit Fremfærd saa elsket, at, om Buonoparte mod Forventning kom til Frankrig, han lidet eller intet Indtryk vilde giore.

Balkehuset den 13de August 1819.

K. N.

Hesperus.

Fædrenelandet og Litteraturen helliget.

Andet Hæfte.

August 1819.

Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn.

Andet Brev.

Til Hr. Professor Nyerup.

Kiel den 16 Julii.

Endnu skriver jeg dig eengang til fra Kiel, inden jeg i Morgen gaaer til Altona; tildeels for at beklage mig over, at ingen af mine Venner paa hin Side Vandet endnu har skrevet til mig, deels for at for-

slaae Tiden, indtil jeg seer, om jeg da virkelig i Dag heller intet Brev skulde faae; jeg vil altsaa blive ved i mine kielske Beretninger.

Formodenlig venter du, siden Kiel er et Universitet, her Alt for udførlig Efterretning om Professorer, Forelæsninger, deres talrige eller sparsomme Besøg o. s. v. Nu kunde jeg vist nok med saare ringe Uleilighed excerpere dig den kielske Lectionscatalog, som just ligger for mig, berette dig, at der er fem theologiske, tre juridiske, fem medicinske, og fire philosophiske Prof ordinarii, foruden 7 extraordinarii, een Adjunkt, to Privatdocenter, tre Lectores, en Musiklærer, og en Mechanikus; jeg kunde ligeledes i det mindste om en stor Deel af disse sige dig, hvad jeg enten af egen Kundskab, eller den almene Stemme veed, og hvad du, skiøndt du aldrig har været i Kiel, for en stor Deel veed ligesaa godt, som jeg; men jeg vil i det Sted heller tilstaae, at jeg om Forelæsningerne her nuomstunder aldeles intet veed, uden at de holdes; hvilket jeg deels af de Studenter, jeg paa Klokkeslettet møder med Mapper under Armen paa Gaden, kan slutte, deels og med Vished har erfaret, saavel af den Omstændighed, at mine gamle Venner de første Dage ofte afbrød en Samtale, fordi de nu skulde læse; som deraf at andre have ab-

varet mig, at, naar jeg vilde være den og den velkommen, skulde jeg ikke gaae til ham, før hans Dags Forelæsninger var til Ende, da han ikke gierne lod sig forstyrre i Forberedelsen dertil. I øvrigt er du og jeg saa gamle academiske Docenter, at vi vist aldrig lade os friste til den saakaldte Hospitering, i den Formodning at være istand til at dømme en Universitets Lærer, eftersom een enkelt Forelæsning, udreven af sin Sammenhæng, stod os an; ligesom vi heller ikke let forfalde til den Skrøbelighed, at vurdere enten Lærerens eller Forelæsningens Værdi efter dens Tilløb. Jeg tilstaaer da oprigtig, at jeg aldeles ingen saadanne Efterretninger har at meddele, især af den uforkastelige Aarsag, at jeg ingen har, og ingen har brudt mig om at have.

En anden Materie, hvorom jeg for formoder du fra Kiel venter Efterretning, er den harmske Tvedragt, hvilken midlertid, saavidt jeg er istand til at skiønne, temmelig har lagt sig. Harms selv har jeg endnu ikke hørt, da han afvigte Søndag var fraværende i et Familieanliggende. Som det nyeste Bidrag til disse Tvistigheder, troer jeg imidlertid — især da den maaskee ikke saa let vil komme dig for Øie, at burde nævne dig en i disse Dage af en her-

værende Senator Witthoff paa den kielske Fattigindretnings Stiftelsesdag holdet Tale, under Titel: Troer, hvad I kunne, og over Barmhiertighed og Kjerlighed".

Maaskee vilde det, til at caracterisere denne meget velskrevne Tales Tendents være nok at anmærke, at strax i Indgangen hele Fortællingen om de tre Ringe af Nathan den vise foredrages deri; især ifald det skulde have sin Rigtighed, at i et af de seneste Stridsskrifter fra modsatte Side skulde findes det Udtryk: nathanisch ist satanisch, hvilket just ikke stemmer med den Fremstilling af dette Stykkes Aand, vi i skand. Selsk. Skr. 14 B. have faaet. Jeg troer imidlertid ikke det vil være dig uvelkomment her at faae en liden Prøve deraf: "Det utilgiveligste ved den hele Ting er dog, at disse nye Propheter for at skuffe Folket, iføre den af Gud til at udrydde Ufornuft sendte og vakte Luthers Klædebon, bruge hans Ord, og selv hans Tal (?) for at dræbe hans Aand, og ikke blues ved dermed at nævne en Mands Minde, der var Fornuftens største Forfægter, og har fraskiempet Troen et stort med utallige Helgencapeller, Valfartsstæder, og Klostre stærkt bebygget Enemærke. Luther lærte, det var daarligt, Gud til Ære at spæge

og pidske sit Legeme, men de falske Luthere prædike endog, at man af Kiærlighed til Gud skal spøge, og pidske sin Fornuft, og at kun en ikke paa nogen fornuftig Overbeviisning, men paa deres blotte Ord bygget Tro kan giore salig. Og det skulde være luthersk! ligesom Christus med guddommelig Kraft bragte de udartede Religioner tilbage til reen Moral, til den simpelste veldædigste Troeslære, og fornemmelig til at tilbede Gud, Menneskeslægtens kiærlige Fader i Aanden; saaledes har Luther, med beundringsværdig mageløs Kraft, arbeidet hele sit Liv igiennem paa, igien at rense Christendommen fra den fornuftstridige Suurdeig, som Præster før ham havde bragt ind i den christelige Lære. Men ligesom Præster fra Arilds Tid have været Mennesker, saaledes vil de og bestandig blive Mennesker, og den slette Deel af dem vil derfor stedse søge, at bringe Folket igien tilbage til den Standpunkt, hvor det maa betragte Præsterne, som de nødvendige Midlere mellem sig, og Guddommen".

"See vi ikke samme Bestræbelse hos Adelscasten, der, hvor den er eller bliver gemeen, søger at holde Folket i Undertrykkelse og Dumhed, for at blive den nødvendige Midlerske mellem Folk og Konge? Saa-

ledes er ogsaa Oplysningen i aandelige Ting Hverdags Præsterne naturligviis imod, og ligesom hin Adel søger at skildre Folket sin Konge, som en Tyran, saaledes stræber den egoistiske Præst at fremstille Menneskeslægtets kiærlige Fader, som en af alle menneskelige Lidenskaber behersket Despot, hvem det ikke er saameget om at giøre, at have fromme dydige Børn, som meget heller blinde slaviske Trælle. Deraf den Lære om Kirketroens og Kirkeceremoniernes overvættes Vigtighed; derfor sættes Alfader paa en jordisk Throne, hvorved Siælesørgerne forrette den magelige Kammerherretieneste; derfor bliver Christendom forvandlet til Menneskedom (?). Det vilde være formegen Ære, at giendrive slig Tant med den guddommelige Christi Ord; jeg anfører derfor blot en blind Hednings. Keiser Kanghi, Chinesernes Salomo, underviser i sine Tankesprog Nationen, at de udvortes Andagtsøvelser, Bønnerne, og Ceremonietienesten hos Bekiænderne af Fo = Religionen, hvortil endnu Millioner af vore Brødre paa denne og hin Side Ganges høre, og som dermed paa en let Maade søge at erhverve Himlen, ikke i Guddommens Øine kunne oprette Dydens og den sande Fromheds Værd. Thi — siger Kanghi: antager engang, I havde i nogen Punkt forbrudt Eder mod Lovene, og førtes

nu i Domsalen at modtage Eders Straf. Om I da endog begyndte, mange tusinde Gange at skrige af fuld Hals: Eders Naade! Eders Naade! troe I vel, at den retfærdige Øvrighed derfor vilde skaane Eder? Eller — bliver Kanghi ved — at hvis I ikke Fo til Ære strøer Røgelse, og bringer Offre paa hans Altre, vil denne Fo være utilfreds med Eder, og lade hele sin Strænghed falde paa Eders Isse? Sandelig! jeg siger Eder, Eders Gud er en ynkelig Stakkel, naar han bekymrer sig om slige Smigrerier. Seer blot engang paa Øvrigheden i Eders District. Om I endog aldrig sang, for at complimentere den, og giøre den Eders Opvartning; men I forresten var retskafne dydige Folk, der stræbte redelig at efterkomme Eders Pligter, vilde den derfor ikke være Eder mindre gunstig. Men overtræde I Lovene, udøve I Voldsomheder, bedrage I Eders Næste, vil den stedse være utilfreds med Eder, om I saa og tage tusind Sideveie, for at smigre den, uden virkelig at forbedre Eder. Saaledes taler Chineseren. Og den Christne skulde have en mindre fornuftig Forestilling om Gud?"

Dog det er Tid, jeg afbryder, du kunde ellers fristes at troe, at jeg afskrev saameget af en Bog, som du dog mulig kunde faae, for at tage Hævn over

dig paa egne og alle Medskyldiges Vegne, som her lade mig side, og vansmægte efter Brev. For da slux at hæve denne Mistanke vil jeg giøre mig Umage for at fylde Resten af mit Papiir med Efterretninger, der tør være dig mere interessante.

Jeg vil altsaa begynde med at sige dig, at vor Reinhold foruden det i mit sidste Brev omtalte Skrift om den academiske Frihed, er sysselsat med et andet, af endnu større Vigtighed, under Navn, om jeg ikke tager Feil: Om Religion og Philosophie; og sandelig, vel var det Tid, at en Mand af hans Hoved og hans Hierte bragde disse Begreber paa ny i det reene, da det vil være vanskeligt at sige, enten deres taabelige Sammenblandelse, ellers deres uforstandige Adskillelse, volder meest Forvirring og Ulæmpe.

Lector Götsche, som jeg allerede i mit forrige Brev fortalte dig om, og som særdeles trolig holder mig vedlige med kiøbenhavnske litterariske Nyheder, fortalte mig for nogle Dage siden, at Frøken Jessens Priissang, — som man i adskillige Flyveskrifter og Blade synes at ville have priisdømt — er oversat paa tydsk af en herværende Baron, hvis Navn jeg ikke erindrer, og heller ikke er litterarisk bekiændt. Det synderligste var, at Oversætteren efter, hvad jeg har hørt, skal ikke kunne dansk, og have forfattet sin

Version efter en ordret dansk prosaisk Oversættelse.

Et saare interessant Stykke i Kieler Blätter vil du finde af vor J. E. Berger, der sandelig som Mand troligen holder, hvad han som Yngling lovede; det er i Anledning af vor Steffenses sidste Skrift, Tidernes Tegn anlangende. Jeg har ikke nylig læst noget i deslige Materier, der saa ganske var, som skrevet ud af min inderste Siæl.

Jeg veed ikke, om vi i Klubben har, eller du til Bibliotheket faaer, neue schleswigholsteinische Provinzialberichte; jeg vil i saa Fald giøre dig opmærksom paa en Tale til Kongens Geburtsdag, af vor gamle Medborger Prof. Falk, særdeles for det meget skionne og mærkelige, deri siges om Hertugdømmernes Pressefrihed, som med Føie her er enhver tænkende Mands Øiesteen; om du imidlertid ikke med mig skulde studse lidt ved det Sideblik, Forfatteren kaster til den Tidspunkt, hvorfra hin uskatterlige Velgierning egenlig skriver sig, da jeg især ikke har Føie at troe, at den saakaldte struenseeske Periode var i Særdeleshed Hertugdømmerne ugunstig, længes jeg ikke lidet efter at erfare.

Hos min gamle Ven Prof. Nasser har jeg seet et interessant Brev fra en ung Curlænder — om jeg

ikke tager Feil — som agter, efter at have først forberedet sig hos ham, at gaae til Kiøbenhavn og derfra til Island for at lægge sig efter dette Lands Sprog og Litteratur. Naturligviis har jeg paa egne, dine, og vore øvrige Islandophilers Vegne, overdraget Nasser at forsikre den unge Mand om al den Velvillie, et saadant Foretagende hos os vil give ham Adkomst til.

Nasser har viist mig den ældste Udgave af Sebastian Brands Narrenschiff, latin og tydsk, som han agter at udgive, da den er saa sielden, at Bouterweck selv i sit classiske Værk om den tydske Poesie og Veltalenhed ikke skal kiænde den uden af Nassers Gesch. d. d. Poesie, hvor den er citeret. Jeg vilde af Hiertet ønske dig, at det kunde blive til Alvor med din Reise til Kiel, om det saa kun var for de interessante Lysttoure paa Eders fælles Ynglingsdraisine — en Professors Kiephest kan vel ikke hedde ringere — du og Nasser vilde giøre tilsammen.

Ligesom, hvis jeg erindrer ret, vor gamle Luxdorph, da han blev henviist til Munthe eller Suhm for at faae en Oplysning om noget grædsk, var i Kiøbenhavn i By med Munthe uden at tale til ham derom, men derimod skrev — for at bruge Compendia — til Trondhiem til Suhm, saaledes har jeg uden-

tvivl mere end eengang i Vinter været ikke tyve Skridt fra Gasbelysningen til Hambros, uden at see den; derimod har jeg nu faaet den at see ved at giøre en Reise til Kiel, hvor en Kiøbmand Ackermann, som du maaskee har kiændt i Kiøbenhavn, da han er en gammel Academicus og har været ansat i tydske Cancellie, sysselsætter sig særdeles dermed, og har et Skrift under Arbeide derom, som han paa en Maade i Forening med Pfaff, hvem jeg desværre ikke denne Gang har havt det Held at lære at kiænde, agter at udgive. Jeg er, som du veed, en Lægmand i alle slige Ting, men betragtede midlertid hans Apparat med yderste Interesse; ligesom jeg og godt kan begribe, at en Mand blot for et Par hundrede Aar siden, eller kortere, havde behøvet at være i Besiddelse af denne Hemmelighed, for enten at regiere Myriader, hvis han vanhelligede denne, sin Kunst til Overtroens og Munkeherredommets Tieneste, eller blive brændt som en Hexemester, hvis han helligede den til sine Brødres Oplysning. Det glæder mig at erfare, at vor driftige Steen Bille, hvem vi have Dampseiladsen at takke, ligeledes tænker paa at forsøge denne Indretning i det store i Kiøbenhavn; ogsaa maatte naturligviis den Tanke falde mig ind, om denne Maade ikke og ved vor Skueplads lod sig indføre, da man —

om aldrig andet, vilde slippe Lysesnyderne derved, der ikke sielden midt i tragiske Scener have givet comiske Mellemspil, som Kielderpigen i de brutale Klappere endog har forlangt dem beklappede for — Dog i Tilfælde at det med Fordeel lader sig anbringe og indføre der, kan jeg rolig overlade den Sags Betragtning til vor utrættet nidkiære Dr. Ryge.

Jeg har nu været ude, og skaffet mig den Vished, at der intet Brev er til mig i Dag; jeg gaaer altsaa i Eftermiddag til Altona, uden at have hørt noget fra nogen af Eder. Min nærværende Hensigt er at blive i Altona — Hamborg, til den 25de er forbi, da mit Hovedærende, at raadføre os med Gerstenberg om det Interregnum i vor Litteratur fra J. S. Sneedorfs Død, til J. Badens Fremtrædelse som critisk Journalist, formodenlig paa de otte Dage kan være opfyldt; midlertid spaaer man mig her, at jeg ikke slipper saa hurtig derfra, da Aarsfesten for Klopstock er den anden Julii, og da — den fra sine Skrifter om Soretten bekiændte — Advokat Jacobsen, som forestaaer den, og som jeg her paa Ballet i Düsternbrook lærte at kiænde, meget indstændig indbod mig dertil; hvilket imidlertid vilde passe mig meget ilde, da jeg

just selv samme Dag med Dampskibet agtede at være hos Eder igien, men i saa Tilfælde kom til at forlænge mit Ophold her fiorten Dage, da jeg hører Caledonia skal bruge Brondcuren i Ramløse, og altsaa kun hver fiortende Dag kommer hertil.

Samme Advocat Jacobsen havde giort en særdeles interessant Reise med en Digterinde, Fru v. Hohenhausen, som jeg ligeledes paa hint Bal i det mindste saae. At man ikke skal giøre hende den Beskreidelse at give sig af med høiere Poesie uden at have seet Havet, har hun i Selskab med sin Søster Frøken Ochs, giort Jacobsen et Besøg i Altona, er med ham og hans Datter ad Elven seilet til Brunsbüttel, har derpaa giennemreist Ditmarschen og en Deel af Holsteen, saa ad Canalen til Kiel, og vender nu med ham tilbage til Altona, hvor jeg haaber Leilighed at cultive dette interessante Bekiændtskab; hun har oversat Lord Byrons Corsair, og ved en Leilighed adresseret vor Prindsesse Caroline Amalia nogle meget nyselige byronesk Stropher, med en vakker Envoy: disse vil jeg see, om jeg i Altona kan faae, da jeg anseer dem, som dansk Nationaleiendom.

Lev nu vel kiæreste Nyerup! jeg har i disse otte Dage været saaledes hiemme her, at det næsten er mig som at forlade Bakkehuset, at rive mig herfra.

Jeg mærker, jeg har min gamle Natur: at jeg fæster Rod, hvor jeg er; men jeg maa og sige, at baade Jordsmon, og Behandling her er saadan, at jeg maatte være en hoist vrangvillig ond Urt, hvis jeg ikke trivedes. Min Kone og alle kielske Bekiændte hilse dig, blandt dem især Bogvennen Vilhelm Cramer, der ikke let enten glemmer Universitets Bibliotheket, eller Bibliothekaren i Kiobenhavn.

Din

Rahbek.

Tredie Brev.

Til Hr. Prof. Nyerup.

Altona den 20. Julii.

Jeg er da, som du seer, i mit fra ældre Dage saa kiære Altona, og har det — skiøndt for det meste paa en ganske anden Maade end i Kiel — meget behageligt her; dog — Alting i sin Orden.

Vi kom efter en ganske fornøielig Reise i Overgaards Middags hertil, og nød en sand dansk Velkomst, af min nu snart 45aarige Ven, vor brave gamle G. Fr. C. Wille; atter der har jeg fundet det be-

kræftet, hvad der saa skiønt siges i den baggesenske Sang:

At Hiertet aldrig glemmer
Sin første Ungdoms Kreds.

Hvorledes vi der i faa Timer giennemlevede vore mange Samlivs, vore fast ikke færre Adskillelses Aar, hvorledes vi i Forening nød mange længsthenspundne Glæder paa ny, ved mangen i vore Adskillelses-Aar overstandne Sorg sandede Digterens

Olim meminisse juvabit,

ved den da Fraværendes Deeltagelse, hvorledes vore Hedengangnes Venneskygger omsvævede os, hvilede over os; alt det vil jeg ikke beskrive dig, at man ikke skal give mig Plads mellem de følsomme Reisende, der — som du veed — ikke ere af denne nuværende Verden.

At et af mine første Besøg følgende Dag var til Patriarken Gerstenberg, som det egenlige Formaal for denne min liden Valfart, begriber du lettelig; og havde jeg, inden jeg kom til ham, af den vakre Digter og Litterator Hofraad Reinhard, som jeg i Forveien havde besøgt, tildeels for at erfare, naar man kom den ærværdige Olding beleiligst, med Glæde

hørt, at vor Bog om Litteraturen under Fredrik den femte havde behaget Oldingen meget og tillige faaet ny Bekræftelse paa, hvad saavel hans Breve, som hans værdige Søn Artillericapitain Ridder Gerstenberg, af hvem jeg ved hans Hiemkomst med Auxiliaircorpset fra Frankrig havde havt et høist interessant Besøg, mundtlig havde forsikret mig, at han med kiær Forventning saae mit Komme imøde.

Og saaledes modtog han mig ogsaa, faderlig venneheld. Det var en underlig Følelse for mig, her at staae for en Mand, der i Forening med idel alt længe bortvandrede Ædlinge Kleist, og Lessing, og Cramer, og Klopstock, og Gleim, og Wieland o. d. l. havde været med at opføre Muserne det første værdige Tempel i Tydskland; der havde rakt saa trofast Haand ved at lægge Grundstenen til det, der er reist dem i Danmark; en Samtidig af J. S. Sneedorf, af Tullin, af saamange andre Danmarks som Tydsklands Ypperlige, hvis Savn vi, som Børn, allerede have hørt begræde. Forekom jeg mig ung paa ny hos Cramer, hos Nieman, selv hos Wille, da sank jeg derimod langt, langt tilbage i en tidligere Alder ved at staae for en Mand, der havde et hædret Navn i Litteraturen, inden jeg saae Dagens Lys; hvis

Tåndeleien var af Lessing anpriist for grædsk Classicitet, Aaret, før jeg blev fød.

Et kosteligt Syn var det mig midlertid at see denne herlige Olding i al den Aands og Legems Kraft staae for mig, skiøndt jeg tilstaaer, at denne cruda viridisque senectus ikke ganske fremstilte sig i den Form, som min Phantasie havde bildet sig. Ohle Matsen Reuters Handbuch og Kriegslieder eines dänischen Grenadiers, havde givet mig Forestilling om en Mand af Udseende, som vor Abrahamson, hvem Datidens militaire Holding end i hans Alderdom ikke forlod, og i høitidelige Øieblikke gav en saa synderlig Anseelse; men nei! Den Forestilling, han strax vakte hos mig, og som hver Gang, jeg fandt ham i hans lille nydelige Have, som han boer midt inde i og altsaa, skiøndt i en By, landslig idyllisk, mellem hans rige Rosenflor, og hans hele Blomstervrimmel, og hans kostelige Abildgaard, var Billedet af hin corycisk Olding, som Virgil i sin Georgica saa henrivende beskriver:

Regum æquabat opes animis,
dapibus mensas onerabat inemtis
Primus vere rosam et autumno carpere poma,

et Billede, som endnu fik en ny Oplivelse for mig, da jeg hørte Ugolinos og de schlesvigske Litteraturbreves Forfatter finde en Ære i, at jeg — som rigtig nok ingen synderlig Viinkiænder er — med særdeles Velsmag som en lækker heed Viin drak en Most, hans som Huusmoder saa udmærkede Kone havde lavet af hans egne Bonchretiens, og som en Skotlænder havde fundet saa ypperlig, at han lod sig give Recepten deraf, for at forplante denne Industrigreen til sit Fædreland.

Dog — sligt vil du sige — skal jeg skrive til Niemann, Collin, og Drevsen, og ikke til dig. Kan ogsaa vel være, at jeg i det mindste har tilskrevet den ene af dem derom. Dig vil jeg altsaa fortælle, at jeg fandt ham studerende i gamle Lucas Debes's Færoa reserata, hvor han blandt andet havde lagt Mærke til følgende Gravskrift over Magnus Heinesøn:

At Gud Magnus har kaldet mig,
Det stor Betyd haver i sig;
Thi stor haver jeg været før,
Men store Seier har giort mig størr.
Velan den størst bør mig nu Ald'
Efter min Død medrette kald'
Thi den som før stor Væld' mon før',
Vind lagde paa mig lid'n at gior'

Men dog forgeffs: Af Mognses Navn
Nu størr' end før gaar vide Savn.

hvormed han satte mig i Forlegenhed ved at vilde vide, hvo Forf. var dertil, og om vi i vor Digtekunstens Historie, hvorom just Talen var, havde anført det. At du imidlertid ikke skal blive ligesaa forlegen som jeg, vil jeg ligesaa godt her tilføie, at jeg ved at eftersee det, fandt, det var — udentvivl Debes's egen — Fordanskning af ærlige gamle Hans Lindenows latinske Gravskrift, over denne ikke uden alle gode Menneskens Graad og Klagemaal efter mange mandelige og herlige Bedrifter for en mørk Sag anklagede, og halshugne Søbelt, hvis Ære hiin brave Dannemand ridderlig havde skaffet Opreisning.

Særdeles interessant og lærerigt er det mig i øvrigt, at høre ham tale om hine Dage, der gik forved vore, og af hvis Aand han endnu er saa fuld, at han med hele sin Svada mere end eengang har skildret mig, hvorledes den allerypperste Nationalsang, vi danske nogensinde kunde faae, var en Mindesang over Fredrik den femte, der — som han i en Begeistring, jeg ikke kunde andet end inderlig elske,

skiøndt, da jeg fra tidlige Aar har været Enthusiast for Ridderen ved Arques og Seierherren ved Ivry, ikke ganske være enig med — langt bedre egnede sig til en saadan Sangs Helt, end

ce diable a quatre,
dont le triple talent,
De bien boire, se bien battre
Et d'etre un vert galant.

Dog da du i det mindste faaer eet Brev endnu fra mig om Altona, om end maaskee ikke fra Altona, vil jeg giemme det videre om ham dertil.

Hvad jeg i øvrigt spaaede i mit sidste Brev fra Kiel, gaaer i Opfyldelse; man har formelig lagt Beslag paa mig til Klopstockshøitiden, og Gerstenberg har meget levende forestilt mig, at efter den Maade, hvorpaa jeg i vort Værk havde omtalt Klopstocks Indflydelse paa vor Litteratur, vilde det ikke skikke sig, at jeg for at spare et Par Dage, unddrog mig fra at gientage samme Vidnesbyrd mellem hans Landsmænd; og da tillige en anden Ædling, hvem jeg i hver Henseende er saaledes forpligtet, at hans Ønske bør være mig en Lov, yttrede det samme, har jeg ikke troet at burde giøre mig kostbar; og har jeg da formelig givet den i mit forrige Brev omtalte Ad-

vokat Jacobsen, der forestaar Festen, mit Ord i saa Henseende.

Om samme Jacobsen maa jeg endnu sige dig den Mærkelighed, at hans Værk om Sørætten er oversat paa engelsk af en Nordamerikaner, og særdeles elegant trykt i Nordamerica, og er det uden Tvivl det første tydske Skrift, denne Ære er vederfaret. En Tale han for to Aar siden holdt paa Klopstocksfesten, og som han har laant mig, ønskede jeg at kunde sende dig, for den inddanske Aand, som er deri: men til Uheld er det kun Laans Laan, og jeg kan altsaa ikke beholde den.

Endnu en inddansk Mand, skiendt en fød Udlænding, maa jeg nævne dig i den alt ovenfor omtalte Hofraad Carl Reinhard, en i mine Tanker saare vakker Digter af den kleistisk-gotterske Skole, og en særdeles smagfuld Litterator. Nogle Smaastykker af ham, tilegnede vort Kongehuus paa deres Ophold og Giennemreiser i Altona, kiender du uden Tvivl, da de i vor Statstidende findes oversatte af en Fr. Heyn, som — jeg i øvrigt medskamme maatte tilstaae Reinhard — jeg ikke vidste det allermindste om og der maaskee vilde være ligesaa ond at opspørge under det Navn paa vor Parnas, som den Mons, Aro skal løbe

med Brev til fra Jean de France. Reinhard samlede Digte ere udkomne i disse Dage, og behage mig — og hvad der vil sige lidt mere — Nestor Gerstenberg, særdeles. Fire nydelige Linier kan jeg ikke nægte mig at afskrive dig, der stod over en Æreport opreist for vor Kongeslægt ved dets sidste Komme til Altona.

Ziehet hier zu Friedensfesten,
Wie zu Siegesfesten ein!
Feiret der Triumphe größten,
Den Triumph geliebt zu seyn.

Hvad der midlertid, ligesaameget som hans Digte, har interesseret mig af ham, var en Udvikling af Werthers og Mignons Caracterer, som han efter Anmodning forleden Aften forelæste i et Selskab, hvor man efter her og i Kiel brugelig Maade fordrev Tiden med afvexlende Aands- og Kunst-nydelser.

Han er ligesom Gerstenberg meget veltilfreds med det Forehavende at give vor skiønne Litteraturs Historie ud paa tydsk; og har tilbudt sig at hente Underretning, om Bouterweck, der ellers var sindet at slutte sin Geschichte der schönen Wissenschaften med det nu udkomne ellevte Bind, eller tredie Deel af Geschichte der deutsche Poesie und Beredsamkeit, af Mangel paa de fornødne Data til at behandle de nor-

diske Nationers, ikke skulde i sit Værk vilde optage en saadan Bearbeidelse af vor Litteraturs Historie fra mig. Ogsaa dette bidrager til at bestemme mig, at forlænge mit Ophold her, for des snarere at kunne faae Svar fra Gøttingen, og indrette mig derefter. Jeg har i øvrigt i denne Anledning med yderste Interesse her giennemlæst niende og tiende Tomer af Bouterweck. Var den første mig meget ofte et interessant Sidestykke til dit Værk om Almuelæsning, og glædede det mig at see den fortiente Høiagtelse dine symbolæ teutonicæ nyde i Tydskland, da fandt jeg og i tiende vigtige Bidrag til vor poetiske Litteraturs Historie, og blandt andet en Opløsning af den Gaade, hvorledes vi i een Periode af vor Litteratur — omtrent fra S. Terkelsen til Reenberg og Helt — var komne til at være saa hollandske i vor Poesie, og især saa store Tilbedere af Cats, i det jeg her fandt, at ogsaa dette, som saa meget andet, var en tydsk Mode, vi havde optaget.

Nu ovenpaa Alt dette lidt Galskab. Den første Dag, jeg var her, gik jeg ud at opsøge mine fordums Universitetsvenner, de yngre Brødre Niemann, hvoraf den ene, der har været Læge, har forsaget Æskulap for Merkurius — dog kun den altonaiske, hvis særdeles duelige Redacteur han adskillige Aar har været,

den anden er Præst her; og — som man sagde mig, ved Helliggeistkirke.

Da jeg nu holdt det for endnu sikrere, at spørge efter Kirken, end efter Præsten, og troede, ethvert Barn paa Gaden maatte her kunde vise mig tilrette, især da jeg vidste, det var der i Nærheden, spurgte jeg en Dreng, jeg mødte, hvor Helliggeistkirken var? Men fik til min Forundring det uventede Svar. Nee Herr! he irrt sich; de Heilge Geist is hier nit; og da jeg syntes at kalde Drengens Forsikring i Tvivl, stadfæstede en Kiælling, der var kommet til, og havde hørt vor Samtale, Drengens Ord med det Tillæg: Nee Herr! de Heilige Geist ist in Hamburg." Det nyttede ikke, at jeg bevidnede dem min Vantro, de blev ved deres Paastand, og jeg maatte gaae med den Beskeed.

Nu fik jeg vel, da jeg kom til Wille og Reinhard, Oplysning om den første Deel af Gaaden, i det jeg erfoer, at Kirken mellem menige Mand var bekiændt under Navn af die Armenkirche, og aldrig nævntes med andet Navn; midlertid fandt jeg dog saavel Drengens totale Opgivelse af alle Altonas Fordringer paa den hellig Aand, som især Kiællingens Overdragelse deraf til — det Altonanerne ellers ikke

just saa kiære — Hamborg meget fornøielige, og har til den Ende tegnet dem op i min Dagbog.

Hvorledes ydermere min i Henseende til Hamborg yttrede Tvivl samme Eftermiddag bestyrkedes, da jeg giennemstrøg denne By i en brændende Hede fra den ene Ende til den anden, uden at foresinde det allermindste af, hvad jeg endnu troede at kunde søge der, hører ikke herhid; kun maa jeg fortælle en forunderlig Qviproqvo med en Domherre Doctor Meyer. Allerede da jeg første Gang var i Tydskland, hørte jeg allevegne tale om en hamborgsk Meyer, en Ven af Schrøder, Jünger, Ifland, Bøttcher, Schinck, Münter, kort næsten alle mine Venner, der alle vare overbeviste om, vi to maatte kiænde hinanden, medens vi bestandig traf til at bevæge os i concentriske Cirkler, og altsaa aldrig mødtes. Midlertid, da det var gaaet ham ligedan med mig, vare vi virkelig hinanden bekiændte uden nogensinde at have seet hverandre. Det samme var Tilfældet paa min anden Reise 1789; efter den Tid have adskillige, der kom hid fra Tydskland, og blandt dem især min Ven Patrik Peale bragt mig Hilsner fra ham; og endelig, da jeg for et Par Aar siden tilskrev min Veninde Mad. Schrøder i Anledning af min uforglemmelige Lærers hendes

Mands Død, fik jeg Svar fra ham paa hendes Vegne, og det i et sandt Vennebrev.

Naturligviis længtes jeg efter at lære personlig at kiende denne Mand, og da jeg i Hamborgs Adressbuch saae, der var kun een Dr. Meyer i Hamborg, og han boede paa Gånsemarkt, var min første Gang til denne. Han spiiste; men da jeg sagde mit Navn, blev jeg meget forbindtligført ind i et Værelse, prydet med deilige Kobbere, de füesliske til Klopstock o. s. v. Manden kom; ogsaa det udvortes svarte til min Forventning; men see! da jeg var til Ende med min Hilsen, fik jeg til Svar: Ja! Doctor Meyer bin ich freilich, aber der Doctor Meyer, den Sie suchen bin ich nicht, der wohnt in Bramstedt (hvor jeg paa Giennemreisen fra Kiel havde opholdt mig adskillige Timer, da vi laae der om Natten, uden at drømme om, at være den, jeg søgte, saa nær). Jeg vilde midlertid ikke endnu give Slip, og spurgte videre: "Sind Sie nicht Schreders Freund Meyer?" "Ja das bin ich freilich." "Der mir nach seinem Tode in Namen der Wittwe schrieb" "Nein das war der andre?" "Der die Briefe aus Frankreich geschrieben hat!" "Der bin ich!" "Der mir mit Patrik Peale einen Gruß schickte" "Das wird wieder der andre seyn." Saaledes gik det vexelviis med; das bin ich, og

das wird wieder der andre seyn, en sex otte Spørgsmaale igiennem, til jeg omsider, ganske fortumlet over disse tvende Mennechmer, i Mismod over ikke at have fundet den, jeg søgte, forsømte at nytte Leiligheden til at knytte Bekiendtskabet med den meget interessante Mand, jeg havde fundet uden at søge; gik nu for dog at finde noget, jeg kiændte, hen at see paa Schröders gamle Theater, hvor jeg havde havt saamange kostelige Aandsnydelser, men fandt naturligviis ogsaa der meget forandret, og blandt andet den mig saakiære Vei, jeg derfra til Schröders daværende Hauge saa ofte i fuld Begeistring af seete Kunstværker, havde vandret, aldeles aflukket; søgte den eneste af mine gamle Venner, der endnu er tilbage i Hamborg, den under Navn af Weit Weber i Litteraturen bekiændte Leonhard Wächter; men traf ham ikke hiemme; gik kort sagt paa een eller anden Maade feil af Alt, hvad jeg søgte, vendte nu heed, keed og leed af den fremmede By tilbage til mit giestmilde Altona; og havde heller ikke betraadt dens Grændse, før jeg fik en Hilsen af en Dannebrogsridder, i hvem jeg, da vi nu nærmedes hinanden, med Glæde gienkiændte min flinke Universitetsven, den hædrede Læge Prof. Nissen, der ikke blev lidet forundret ved at gienfinde mig uventet her.

Uagtet jeg midlertid denne Dag i bogstavelig Forstand rystede Støven af mine Fødder over hin ugiæstfri By, har jeg dog saa lidt brudt Staven over den, at vi endog i Morgen paa nogle faa Dage flytte dertil, for at tilbringe disse med vore Landsmænd, Dr. Ryge & Comp, som vi uventet have forefundet her, og som gaae herfra den 25de. Hvad jeg den 24de kan have at bestille i Hamborg, vilde jeg ønske, du vidste, uden at jeg behøvede at sige dig det. Ogsaa har min Leonhard Wæchter været hos mig her, og ret givet mig Blod paa Tand efter, igien at nyde nogle Timer, som de fordum hengangne, med en Mand af hans Aand og Hierte. Fra og om Hamborg, skriver jeg dig vel neppe til, da det væsenligste vil blive Skuespilefterretninger, der ikke høre under dit Departement; men desmere efter min Tilbagekomst til Altona.

Din

Rahbek.

Fierde Brev.

Til * * *.

Hamborg d. 25. Junii.

Vist nok kan du spaae, k. V.! i det du ikke allene har forudsagt mig, at denne Reise, som min Hiemmesyge giorde mig saa betænkelig, vilde blive mig behagelig og underholdende, men og at min gamle Interesse for Skueplads og Skuespil vilde vaagne paa ny. Som en Stadfæstelse paa det første vil jeg blot sige dig, at jeg paa Veien fra Kiel til Altona giennem Rellingen, løb ind til min faderlige Ven og Lærer Schröders ædle Efterleverske, og skiøndt jeg ikke tilfulde var fem Minuter der i Huset, dog af hendes vennehulde moderlige Modtagelse fik den faste Overbeviisning, af 30 Aars Adskillelse ikke har giort mindste Skaar i et Venskab, som, du veed, jeg har stedse sat høit, saavel mellem mit Livs Lykke, som dets Hæder. Jeg glæder mig allerede i Forveien til de Timer, jeg ved et ordentligt Besøg vil nyde der, og jeg lider med Tryghed paa, at jeg, naar ikke særdeles Omstændigheder — af dem, der ere Hvermands Herre — skulde indtræffe, ikke her vil have været — hvad jeg især i tidligere Dage havde Ord for — als for haalnem.

Mindre saae det ud til, din anden Spaadom vilde blive opfyldt; thi otte Dage var jeg i Altona, uden at det eengang fristede mig at gaae til Hamborg at see Skuespil. Vist nok er der ogsaa Theater i Altona, hvor en Hr. Santo spiller med det schlesvigske Selskab; men ligesom til et endt Forvarsel for mig, opførte de, den første Aften, jeg kunde besøgt Skuespillet, Aubrys Hund; og da du veed, jeg med Hensyn til dette Stykke og videre didhørende tænker aldeles overeensstemmende med min gamle Mester Göthe, fandt jeg naturligviis ikke mindste Fristelse til at komme der, og har ogsaa siden den Tid været ganske trøstet over min Udeblivelse, skiøndt man har forsikret mig, at Bestet havde giort sine Ting superb, og ligesaavel fortient at kaldes frem, som dets Kunstbrødre i München, og andensteds.

Midlertid lod jeg mig dog friste at gaae derhen Dagen derpaa, da de havde Partheyenwuth, et Skuespil i sex Acter, af min Kunstven paa min forrige Reise, Skuespilleren Ziegler. Nu kiændte jeg nok alt fra den Tid hans Haupt- und Stats-actions Maneer som Skribent; men saa galt, som dette var, havde jeg dog ikke forestilt mig det. Det er i Grunden en Ruskomsnusk af Edvard i Skotland, og

Siri Brahe, i en Scene fra Cromwells Dage, kiendelig skildret efter wienske Anskuelser af Frankrigs Rædselsperiode, seet i Schirachs og Reinhards Huulspeil.

Det blev og i det hele spilt derefter; især beundrede jeg den Maade, de ogsaa paa dette Theater have, at raabe høit, hvad der ifølge sin Natur skulde siges stilfærdig, og som i Fortrolighed, og omvendt. Saaledes var her en fornem Mand, hvis Kone eller Kiæreste uden hans Vidende havde huset en fredløs Lord, og som nu faaer et Besøg af en presbyteriansk Bloddommer, der er paa Spor af, at Flygtningen er der i Huset; han kaldes nu til Bloddommeren, (der i øvrigt spilte, som det kunde været Skræbder Skrep i Peder Skram, han havde havt at forestille) og denne vil nu føle ham paa Tænderne; hvorpaa han siger lige ud, hvad han mener baade om Dommeren selv, hans Sag, og Partiets hele Fremfærd; dette skraalte nu den gode Scherif, saa man maatte høre det hele Byen, eller i det mindste hele Huset over, uden at føle, at just Uforsagthed aldrig tager Munden saa fuld, da den ikke behøver at anstille sig kiækkere, end den er.

Ikke desmindre lod jeg mig forlokke til at see en Forestilling endnu her, skiøndt af et Stykke, jeg

med al min Kiærlighed og Ærbødighed for Digteren aldrig har kunnet komme tilrette med — Røverne — hvori en Skuespiller fra Regensborg, ved Navn Klos, der havde isinde at oprette her et staaende Theater, spilte Carl Moor som Giæstrolle (hvis Taxt her var en Louisdor for Stykket, hvilket du ikke vil finde for lidet, naar jeg siger dig, at Overskuddet den Aften, de til almindelig Fornøielse gav Aubrys Hund, efter at Hunden, og de øvrige Omkostninger var betalte, var 11 Mark lybsk; altsaa omtrent saa meget, som Giæsten faaer.

Vist nok fik jeg et Par onde Omina Dagen før, da jeg traf Giæsten, hos Hofraad Reinhard, en udentvivl dig ikke ubekiændt tydsk Digter og Æsthetiker, der synes at giælde for, hvad han ustridig ogsaa er, Altonas bedste Skuespilkiænder. Naturligviis laae det Giæsten meget paa Hierte, at denne skulde see hans Fremstilling af Carl Moor, som han selv angav for sin Forcerolle; og for ret at give Reinhard Blod paa Tand i saa Henseende, faldt han, da denne og jeg talte om Rollens Vanskelighed, og relative Taknemmelighed o. s. v. ind med de Ord: "aber was Sie zu meinem Kostume sagen werden, darauf bin ich besonders begierig;" og nu begyndte han med

saadan Svada at skildre sin Skindkollet, og sin forte Fløiels Dragt i Grevescenerne, o. s. v. at jeg ikke kunde bare mig i Følge min gamle Paradox at sige, at Carl Moor var en Rolle, der maatte kunne spilles saaledes, at man slet ikke lagde Mærke til, hvorledes han var klædt.

Det var nu ikke Menneskets Mening, og kom jeg da til at commentere vidtløftig over min gamle Yndlingssentents

Montrez nous des talens et non pas des habits

da jeg midlertid næste Aften saae Mennesket, fandt jeg, han paa sin Maade havde Ret, og virkelig hans Dragter var meget mere værd end hans Spil, da han fra Begyndelsen til Enden tog Munden saa fuld, at Hamlet vist heller vilde hørt Gadevægteren, i hvad saa Schiller havde vildet; thi vist var det i det mindste, at hans Kunst var ikke Natur, og skulde vel neppe heller være det. Forresten var det ikke Gnist af Ild og Liv hos ham. Hans kiære Amalie, en Dem. Bogner, som jeg ogsaa Aftenen før saae i Partheyenwuth, græd for alle os Andre 50, thi flere var der nok ikke i Alt, saa Nysgiærrigheden efter Giæsten neppe har været stor, formodenlig fordi man i denne Giæstfriheds Periode faaer saa mange slemme

Giæster, at Giæstvenskabet efterhaanden maa tabe sig. Ogsaa Frants Moor fik efter mine Tanker slet intet ud af denne Rolle, som — jeg gierne tilstaaer — bestandig har gaaet langt over min Forstand; og den eneste, der behagede mig i det Hele, var en ung Skuespiller Schwarz, en Søn af Skuespilleren af samme Navn i Hamborg, som Kosinsky, da han med sit vakre Organ og Udvortes ustridig kun behøvede, at komme i en god Skole, for at blive en ualmindelig god ung Elsker.

Endnu maa jeg, inden jeg forlader det altonaiske Theater, hvorom jeg neppe vil faae mere at sige dig, tilføie to Ting: det første er, at deres Syngespil, efter hvad jeg har hørt af min Kone, som saae Don Juan der, skal være meget godt; og at især en Hr. Joli, som rigtig nok var en smuk Mand i den sorte Smag, og hvem jeg saae som Scheriffen og Frants Moor, skal have skilt sig overmaade vel ved Don Juan, baade hvad Sang og Spil angik; den anden, at den nysomtalte Giæst fortalte selv, at han i det sydlige Tydskland, hvor han havde draget omkring med den dramatiske Vandrestav, havde blandt andet i en Residents givet et Declamatorium, og indbudet Thronarvingen dertil; men denne havde i sin brede overtydske Dialect udbrudt: Herr

Jœsus! ein Declamatorium! og var løbet sin Vei! og er det ikke at tvivle, at H. K. H., der er almindelig bekiændt som en Fyrste af ualmindelig Kunstsmag og Indsigt, maa have havt sørgelige Erfaringer nok af det Slags, til at faae en Skræk i Blodet for alt dette Kunstlandstrygeri.

Endnu havde jeg — som du seer — ikke ladet mig friste til at see noget Skuespil i Hamborg; ja det var mig endog temmelig ligegyldigt, da Herzfeld paa en Anmodning fra Mecenas Schimmelmann giennem vor danske Generalconsul, den vakre Bockelmann, at der maatte blive opført et betydeligt Schillersk eller Shakspearsk Stykke, havde givet til Svar, de var for Øieblikket ikke istand til at give noget saadant Stykke, da deres første Tragiker H. Kühne var paa Kunstreise, og Dem. Wrede havde forladt deres Theater. Midlertid forsikrede flere af vore Landsmænd, og deriblandt een, som tilgrunde kiænder min Smag, mig om, at i det mindste deres Fremstilling af Lystspillet vilde særdeles behage mig; og jeg lod da staae til.

Vel forfulgte mig atter her de slemme Giæster; thi en Hr. Angely fra Petersborg, en stor Comicus i den ny Smag, og som man siger, en Copie af den

fra hans Jødeforfølgelse navnkundige Wurm, drev just paa denne Tid her sit Væsen, og vil du da indromme mig, han ikke let kunde byde mig en værre Velkomst, end den væmmelige Skræbder Fips, i det modbydelige farlige Naboskab, som det saa ofte har forarget mig at see vor Skueplads besudlet med. Hvorledes han spilte denne Rolle, kan jeg ikke bedre give dig et Begreb om, end ved at sige: saaledes som den meest classiske af Lindgreens comiske Mesterroller i mine Dine forholder sig til hans Fips, saaledes forholdt hans Fips sig igien til Hr. Angelys. Ogsaa var aldeles mod herværende Skik, ret som for at sande et gammelt Ordsprog, men der falder lidt plumpt, hans Aand faret baade i Elskeren og Tieneren, og giorde de f. Ex. der, hvor han har seet Lise inde hos Holman, og nu vil rende ind til sig selv, nogle Endevendinger med ham, som jeg før havde ventet at see i en Fielebod, end paa det schrøderske Theater. Til al Lykke mindede Fruentimmerne mig, hvor jeg var, især var Doctorinde Reinhold — en Datter af min afdøde Ven den brave Skuespiller Løhrs — som Lise allerkiæreste uskyldig, uden at være gaaset, munter uden at være snedig, eller overgiven, kort saadan, at man kunde begribe, hendes Elsker kunde see hende spille sin Formynder dette Puds, uden at frygte,

hun engang torde spille sin Mand lignende; overmaade brav gik ogsaa Modehandlerinden for Mad. Marchal, der meget heldig iagttog Middelveien mellem det ucomiske og Caricaturen.

Men en sand Nydelse for mig var det næste Stykke, Gaaden af Contessa, som hos os af Röppke er opført paa tydsk, og som i saamange Aar i Hoftheatrets Tid var bestemt der at gives paa dansk; det gik her med en Præcision, en Sikkerhed og Finhed i Versdiction, en comisk Livlighed uden al latterlig Pantalonade, der glædede mig usigelig. Atter her var Doctorinde Reinhold Elskerinden, maaskee lidt vel Barn, som mulig hendes abildgaardske Figur kunde friste hende til, da det klædte denne overmaade nydelig, men som dog ikke allevegne vilde passe enten med Rollens Caracter, eller det mulig lidt vel betydende Foredrag, hun gav enkelte Steder; men i øvrigt med saamegen Finhed, saa meget Liv, saamegen Ynde, kort saa ganske fortreffelig.

Ikke mindre fortreflig var Hr. Lebrun, som Elskeren; ikke lettelig har jeg siden Rosings bedste Tid seet det Slags Elskere saaledes givne; ogsaa for ham stod ikke eet Ord forgiæves; ogsaa hos ham vare Versdiction, Præcision, og Conversationstone forenede i en ualmindelig Grad; men endnu mere end begge

disse fornøiede Hr. Weis mig, som den gamle Onkel; vel hørte jeg, at de, der kunde sammenligne ham med hans herværende Forgiænger Schmidt, ikke til den Grad beundrede ham, som jeg; men mig, hvem Roepkes moderncomiske Fremstilling deraf endnu var i ukiær Erindring, og der har glædet mig over, at Stykket ikke kom paa Skuepladsen hos os, medens hans Minde turde tiene til Mønster, kunde ikke andet, end med dobbelt Interesse see den fremstilt med saa sandcomisk Natur, langt fra alt søgt Narresias, og alt det nymodens Comedianteri, der er mig saa modbydeligt. Hertil kom nu et Ensemble, en Indspilling, og en Sikkerhed, som falder dobbelt paa, naar man hører, at intet gammelt Stykke prøves, med mindre der er Rolleforandringer deri.

Men endnu langt mere glædede mig en Forestilling Dagen derpaa af Schrøders Fætter fra Lissabon; dette mig saa kiære Skuespil, som naturligviis har dobbelt Interesse for mig, da jeg ved mit Ophold i Wien 1784 saae det sceneviis blive til under Schrøders Haand; hvor han og hans mesterlige Kone ere mig saa uforglemmelige; som jeg i vort Theaters skiønne Dage saa ofte har, seet med Taare, blev mig jeg tilstaaer, over min Forventning en glad Nydelse i Gaar, for en stor Deel ved Doctorinde Unzers ypper-

lige Fremstilling af Sophie, der var, som om hendes fordum Forgiængerinde Mad. Schrøder havde ladet sin Aand blive tilbage i Dragten; eet eneste Sted undtagen, der endnu udsletteligt fra 1789 svæver mig i Minde, hvor denne ellers saa nedbøiede Skabning, ved den Beskyldning, at hun forsømte sit Barn, fik et Dieblikks overspændt Kraft til at giengive Faderen den Bebreidelse, han uden Føie giorde hende, men for strax at synke tilbage i en desdybere Nedbøielse. I øvrigt skiøndt jeg ved hende bestandig mindedes hendes store Forgiængerinde, savnede jeg ikke denne; hvilket ikke ganske var Tilfældet med den virkelig brave Skuespiller Schwartz, der spilte Faderen særdeles vel, kun at min Indbildning bestandig ved Siden af ham viiste mig Schrøder saadan, som jeg her havde seet ham; og denne Sammenligning kunde i naturligviis ikke udholde. Overmaade brav var og Mad. Marschall som Konen; mere letsindig og forfængelig, end ond, ogsaa klædte denne Rolle hende usigelig meget bedre, end den ellers saa fortreflige Mad. Starke, der i forrige Tider spilte den; og ganske fortreflig var atter her Doctorinde Reinhold, som Charlotte; ganske den letsindige, flanevorne, i Grunden gode, men forkiælede unge Hamborgergaas. Til min Forundring fandt jeg derimod hos Herzfeld,

som Sievers, noget af det selvsamme Declamatoriske, som jeg hos Zuccarini ikke kunde komme tilrette med, og som i mine Tanker allermindst passer paa denne Rolle, der ikke let kan siges naturlig og prætentionsløst nok.

Aftenen derpaa saae jeg noget af et Stykke, der hedde Damehattene paa Comedie, som jeg ingen synderlig Sammenhæng fik af, hvis der ellers var nogen i; item et nymodens Stykke kaldet Frankfurtermesse, der forekom mig at have meget tilfælles med det hos os een Tid saa yndede Kildereise-intermedium, kun at der dog ingen Hund dandsede; derimod spilte tilbemældte Sieur Angely den kiære hamborgske Ungdom til stor Fornøielse en ung Jødeelegant, men der ikke morede mig nær saameget, saa jeg gik fra den Stads paa Halvveien.

Da vi i Dag tage tilbage til vort venlige Altona fra denne Støiens og Støvets By, bliver det det sidste Stykke, jeg under mit Ophold her faaer at see; midlertid har jeg seet nok til ikke let at forsømme nogen Skuespilforestilling her, medens jeg er i Altona. Hvad min Ven, den mannheimske Beck for tredive Aar siden skrev om det hamborgske Theater, giælder endnu: det har store Rifter, men Schrøders Aand

er over det Hele; kun at denne nu ikke har to saadanne herlige Media at udtale sig ved, som han og hans Kone var. Mig komme i øvrigt Forestillingerne fuldkommen saaledes for, som de, jeg saae for 30 Aar siden, af de Stykker, hvori hverken han eller hun spilte. God naturlig Skole, uden Svulst eller Narrestreger, og et fuldkomment Ensemble, bøde i mine Øine paa mange Savn, og tilstaaer jeg gierne, at jeg holder, med Don Ranudos Pedro, meget mere af en heel Stoffes Kiole, end af en halv Floiels, især lappet med Vadmel, og Paklærred.

Til Slutning en Anecdote, der ikke er ucaracteristisk i Henseende til Kunstnernes Behandling og Tarering i denne Kiobmandsstad. En kiøbenhavnsk Musikus logerede hos en Giæstgiver, der har den Syge, at giøre Viser selv, og gierne ville høre dem sjungne. Tilfældig anmoder han Tonekonstneren at componere en Sang, han nys havde faaet færdig; denne giør det vor poetiske Giæstgiver til megen Contentement og Förnøielse. Kort efter vil vor Landsmand reise, og fordrer sin Regning; denne, der udentvil var skrevet med Værtshuuskride, var 300 Mark lybsk (100 Daler gammel grov Courant). Uden at lade sig forbløffe, sender da vor Musikus ham en Contrareg-

ning paa 400 Mark for sin Composition; Værten vilde giøre Ophævelser; men Lovkyndige, som han raadspurgte, sagde ham, at da han havde forlangt Compositionen, og været tilfreds dermed, kom han til at betale den efter den Priis, Componisten satte derpaa; og maatte da Verten bide i det sure Æble, og være glad med, at begge Regningerne kom til at gaae op mod hinanden.

Mere om Hamborg med videre formodenlig fra Kiel.

Din

Rahbek.

Et Par Ord om Veltalenhed.

Vilde man undersøge Veltalenheds Væsen, saa var det vel ikke af Veien, for ikke at arbeide omsonst, forud at undersøge, om Veltalenhed ogsaa hos os har nogen Værd. Er det sandt, at denne Videnskabs Øjemed hos os er blot at fornøie (og jo lettere dette naaes dis bedre) kan det da lønne Umagen at undersøge med Philosophen, hvorledes Veltalenhed virker paa Sjelen, og med hvilke Kundskaber den Veltalende

bør være udrustet? Fornøielse søger enhver efter sin Smag, og Folkets Smag, hvor slet den end er, bør da Skribent og Taler troligen søge at følge. At larme med tomme Ord, naar Smagen er dertil, bør Taleren bestræbe sig for paa Prækestolen: At bortskylle Læseren med Strømme af Troper og Udraab i tankeløs Larm bør Skribenten. Og den, der lyder Smagen bedst hos de Faa dannede og oplyste, bør staae tilbage for den, der giør det bedst hos den større Hob Udannede og meest Aglede, bør ogsaa som den største Taler belønnes! — Men bør en Himlens Gave, der i gamle Dage udrettede saa meget Got, og kan, naar den ret bruges, udrette det endnu — bør den nedsættes i Klasse med Moerskabs Gøgleri hos os ældre, og med Ranglers Klang hos vore Børn? Og kan man ikke frygte, at Oplysningens Lysestage vil flyttes bort fra et Folk, der foragter Oplysning og de Midler, denne til at vinde Sjelene skal bruge? I den hellige Skrift findes en Veltalenhed, der paa sit Sted er størst, fordi den paa sit Sted er meest passende. Apostlen Paulus kan her for mig træde frem og være Veltalenheds Mynster og Forsvar.

Og hvad Veltalenheds verdslige Brug og Nytte angaaer, saa er den vel ikke af saa udbredt Virkning i vore Stater som i hine gamle. Man kiender dens

store Kraft hos Græker og Romer, da en Taler ofte frelste Staten, og en Demosthenes maatte ryddes af Veien, for Kong Philip, og en Sanger for en grædsk Dronnings Boler, for at denne kunde seire over Damens Dyd, og hiin over Athen og hele Grækerland. Men fordi Taler og Digter have saa indskrænket Leilighed til at vise deres Magt i vore Stater, er deres derfor hos os aldeles ingen? Veltalenhed maae ei bruges for vore Domstole, hvor den maaskee kunde vise sig bedst! Det samme maatte den heller ikke i de gamle grædske Stater; især i Athen, hvor den saa længe ogsaa vidt berømte Areopagernes Ret forbød al overflødig Talekonst at lade sig høre for Skranken. Uden for Sagen maatte ingen Advokat her tale. Ingen maatte søge ved Veltalenheds Magt at forlede Dommeren fra rette Vei til Medlidenhed, til Vrede eller til Had. Og holde vi heller ikke Statstaler for Folket, saa bruge vi dog Veltalenhed i hellige Taler, som nys blev meldt; og overalt kan vi bruge den i Skrifter, hvor dens Brug er baade almindeligst og varigst. Her kan den bruges allerede for Ungdommen i Skoler. Her kan den lære de ældre, hvad der i Ungdommen blev forsømt. Med hele Folket kan vi tale i Skrifter om, hvad der gavner i det daglige Liv; om det, der lindrer dette Livs Kum-

mer, og gior Overgangen til det næste Bedre let. I Skrifter med Veltalenhed og Smag affattede kan vi bekæmme Lediggang og Laster, og bortjage forførende Kiedsomhed fra Kredse, hvor det er os selv forbudt at komme.

Johannes Boye.

Tillæg til det Foregaaende

af Udgiveren.

Til Hr. Professor Boye.

Idet jeg takker Dem, kiære gamle Ven! fordi De med mangeaarig vante Velvillie rækker min Hesperus en hielpsom Haand, tillade De mig, at knytte nogle Strotanker af mine, til dem, De have meddeelt.

Jeg er — som De veed — i Begreb udaf de Forelæsninger, jeg i nogle Aar har holdt over denne Videnskab, at udarbeide en dansk Rhetorik, hvoraf De og allerede i sidste Aprilhæfte af det nu indgangne Tidsskrift Minerva har seet en Prøve. Ogsaa mig har naturligviis det Spørgsmaal sysselsat: hvori bestaaer Veltalenhedens Væsen i nyere Tider! hvorvidt og hvorved er det forandret fra de ældre Dages?

og hvad har det derved vundet, eller tabt i Værd? Her at afhandle eller udtømme disse Spørgsmaal ville vel Tid og Rum neppe tillade mig; nogle henkastede Betragtninger derover torde derimod maaskee saameget mere findes paa deres Sted, som det vel ikke var ganske usandsynligt, at De derved kunde finde Dem foranlediget, at udlade Dem videre om et Æmne, som De selv, saa at sige, har her bragt paa Bane.

I det nysnævnte i Minerva meddeelte Fragment er berørt, at en Hovedforskiellighed i Begrebet om det, der nu kaldes Veltalenhed, fremfor de ældre Dages, er, at dette Navn den Tid indskrænkede sig til det mundtlige offenlige meest extemporerede Foredrag, medens det nuomstunder tillige indbefatter det skriftlig udarbeidede prosaiske Foredrag, saasnart dette kan giøre Fordring paa at kaldes skiønt; at altsaa hvis man i en videnskabelig Undersøgelse vil tilstæde, hvad der kunde synes at nærme sig til et Ordspil, en stor Deel af, hvad nuomstunder kaldes Veltalenhed, men langt større Føie kunde — sit venia verbo — hedde Velskrivenhed. Unægteligt er det, at ligesom i Poesien meget hedder Sang, Ode, lyrisk, som aldrig er, eller i Følge sin Indret-

ning kunde blive sunget, saaledes bærer nuomstunder meget Navn og Form af en Tale, som maaskee aldrig noget Øre — maaskee Forfatterens eget undtaget — har hørt; ikke at tilføie, at der under Veltalenhedens Enemærker nuomstunder henregnes saare meget, som ikke engang har Talens udvortes Form. At Veltalenheden — som det gierne gaaer — ved denne Udvidelse af dens Enemærker har tabt i Intension, hvad den har vundet i Extension, er vel ustridigt; ogsaa er i ovennævnte Fragment anført, hvad en Mand, der medrette her maa erkiændes for fuldkommen stemmeberettiget, da begge Slags Foredrag ere i en ikke almindelig Grad i hans Magt, Dr. J. P. Mynster i sin indholdsrige Afhandling om den Kunst at prædike, har sagt til Fordeel for det levende Ord — Veltalenheden i dens ældre Betydning — i Sammenligning med det skriftlige Foredrag; hvortil jeg endnu bør føje, at samme Æmne i Anledning af, hvad vor Steffens i sin gegenwärtige Zeit til Anpriisning af det levende Ord i videnskabelige Undersøgelser, og Omtvistninger, havde sagt, med megen Skarpsindighed og Upartiskhed er drøvtet af en ubenævnt i Athene 1817, hvor især overmaade godt sættes i Lys, saa vel at begge Dele have deres Fordele, som hvilke disse ere;

og bliver — som jeg og andenstedes har yttret — Forskiellen mellem begges Virkning omtrent den samme, som Herder, efter Leibnitz i hans otium hannoveranum, har antaget at være mellem Musikens og Maleriets, og vel omtrent af samme Grunde, at nemlig det levende Ord — Veltalenheden i de Gamles Betydning — har meest Kraft; det skriftlige prosaiske skiønne Foredrag — Veltalenheden i de nyeres Betydning — meest Tydelighed; at altsaa de Gamles Veltalenhed — som og dens Bestemmelse stadfæster — var mere for Phantasien; de Nyeres derimod mere for Forstanden; thi — som Mynster i ovenanførte Afhandling saare rigtigen siger: en Tale har udentvivl en anden Caracter end et Skrift; dette bestemmes til noget blivende, hiin farer snart forbi, dette fordrer en Opmærksomhed paa hver Sætning, hvert Ord, som hin ikke tør vente. Naar det derfor vilde være latterligt at klage over, at et Skrift var for tankerigt, kunde maaskee den Tale (i Ordets gamle Betydning) dadles, der var det; ikke blot fordi meget derved vilde være næsten spildt; men fordi den vilde trætte Tilhøreren."

Udentvivl kunde vi — k. g. V. — ved at forfølge dette Spor, naae vort Maal, at bestemme, hvad

altsaa den skriftlige Veltalenheds (om De vil tillade mig dette Udtryk) egenlige Kald og Bestemmelse; thi det, som en Kunst bedst og fortrinligst kan giore, er dens Kald og Bestemmelse; og synes det da altsaa, som den skriftlige Veltalenheds Hovedbestemmelse maa være, fornemmelig at virke paa Forstanden, og kun for saavidt tillige henvende sig til Phantasien, som dens Hovedformaal derved fuldkomnere og sikrere kan opnaaes.

Men saa tænker man ikke nuomstunder — siger De — hos os er denne Videnskabs Diemeed blot at fornoie (De forlade mig, k. g. V., at jeg, vel ikke-aiden Foje, tager Deres Sporgsmaal som en Paastand) og jo lettere det kan naaes, desbedre. Fornoielse soger enhver efter sin Smag, og Folkets Smag, hvor slet den end er, bor da Skribent og Taler troligen folge!"

Disse Deres Ord kunne give Foje til to Undersogelser; den forste vilde være, hvad der virkelig skeer; og denne vil De sikkerlig af mange Grunde have mig undskyldt, jeg ikke her indlader mig paa; den anden er, hvad der i Folge Tingenes Natur bor skee; og denne Undersogelse er det, hvortil jeg egenlig

her agter at give min Skiærv; og blive vi først enige, hvorledes Veltalenhed, taget i den nyere Betydning for det skriftlige prosaiske Foredrags Skionhed, kan og bør være, ville vi let enes om, hvad Værd den i saa Tilfælde har.

Allerede Engel har anmærket, hvormeget der i en videnskabelig Undersøgelse kommer an paa Valget af, eller rettere Heldet til at træffe paa lykkelige Udtryk, der ikke ere mangtydige, og følgelig let mistydelige. Dette sidste er ulykkeligviis Tilfældet med Ordet fornøie. Alt for almindelig bruges det i Flæng med at forlyste, og more; og, saa skiælne vel i daglig Tale saa rigtig, som den ulykkelige Ludvig den sextende, som Dauphin, der hiertelig træt af al Hofstadsen til hans Formælning med Maria Antoinette, da den endelig var overstaaet, sagde — jeg troer — til Overkammerherren, der havde forestaaet det Hele: Gud skee lov! nu er Deres Forlystelser forbi, nu skal vi da til at fornøie os.

Vi ville da heller følge den Vei, en af de nyere æsthetiske Theorister, den Dem udentvivl fra hans classiske Poesiens og Veltalenhedens Historie hæderligen bekiændte navnkundige Bouterweck, i den nyeste Udgave af sin Æsthetik (Göttingen 1815) har brudt, saameget mere, som denne saagodt som aldeles lige

fører hen paa de Resultater, De i Deres korte Betragninger sees at have havt for Øie. "Rhetorik, siger han, i Ordets nyere Betydning, er den skiønne Prosas Theorie, den oratoriske Prosa med indbefattet. Den skiønne Prosas Kunst overhovedet kaldes derfor og Veltalenhed. Her træffe vi paa en ny Modsætning, der umiddelbar angaaer den litterariske Æsthetik. Thi hvad man kalder Prosa, er ikke blot det modsatte af Vers, det er og det modsatte af Poesie, den eneste skiønne Talekunst; og dog maa Critiken ogsaa erkiænde en vis prosaisk Skiønhed.... Men man forblande igien ikke den skiønne Prosas Theorie, der knytter sig til Poetiken, med den saa kaldte Stylistik.... En prosaisk Stil kan være god ↄ: naturlig, fornuftig, og overalt hensigtpassende uden at interessere ved æsthetisk Ynde. Grammatisk Rigtighed og Reenhed, forbundet med Udtrykkets Klarhed, Bestemthed, og Passelighed, og med en naturlig Periodebygning er Alt, hvad man i Almindelighed tør fordre af en god prosaisk Stiil. Men en skiøn Prosa er aandrig og elegant, og interesserer endnu ved andre æsthetiske Ynder, som et prosaisk Aandsværk kan have fælles med et Digt, uden derfor at blive til et Vandigt (After-

gedicht). En god Stiil i Prosa kan enhver lære at skrive; til Skribent i skiøn Prosa maa man være fød som til Digter."

Jeg tilstaaer Dem gierne — t. V. — at jeg ikke hos nogen nyere Theoretiker veed at have fundet denne hidtil temmelig forvirrede Materie sat i saa klart et Lys, og at jeg virkelig regner det Kiændskab, jeg med denne sunde Tænkers mig tilforn ubekiændte Værk havde Leilighed at giøre, mellem det ikke ubetydelige Udbytte for mit Fag, jeg fra min Reise troer at have hiembragt. Jeg haaber altsaa Deres Tilgivelse, at jeg vedbliver at give Dem et Udtog af hans Betragtninger, saameget mere, som de fore saa lige hen paa de Resultater, om hvilke De og jeg, ere ligesaa eenige, som overtydede om, at vi — non præter solitum — ere her i en ikke talriig Minoritet.

"Den gode Prosas Stiil — siger da Bouterweck fremdeles i den egenlige Afhandling om denne Materie, thi Ovenstaaende var taget af Indledningen til den litterariske Æsthetik i Almindelighed — er aldeles Sagens Stil. For sin Gienstand vil den gode Prosa interessere, ikke for den æsthetiske Form, som den dannende Phantasie kan give den. Der gives en tør Forstandsprosa, der er

exemplarisk i sit Slags. At ville foræble denne ved fine Vendinger og yndige Billeder, er at udskiæmme den. Ikke noksom kan en god prosaisk Stils Theorie advare for den Tvetulleprosa (Zwitterprosa), som man vel og behager at kalde den poetiske... Dens sædvanlige Kiændetegn ere en studeret Hoitidelighed, brammende enten forslidte eller afficerte Metaphorer; Pragtord, der sædvanlige lægges til Side til Poesiens Sprog f. Ex. Gangere for Heste; eller Pragtphraser f. Ex. tree Gange havde Menneskenes Slægter fornyet sig; isteden for: der var næsten gaaet hundrede Aar. Ogsaa den skiønneste poetiske Blomst kan blive en fad Floskel, naar den forplantes paa prosaisk Grund. Prosaens Skiønhed er ganske noget andet end Stilens Pynt."

"Den skiønne Prosas Stil kan være saa mangfoldig, som Poesiens. Inden for de Grændser, mellem hvilke det Skiønne ligger, kunne Forstand og Phantasie ogsaa i prosaiske Aandsværker give Emnet en Mængde Former, hvoraf enhver i sit Slags kan være fortreffelig... Hvor i Prosaens Stiil hverken Skribentens Individualitet, eller Tids=

alderens eller Nationens viser sig, eller overalt noget, der udtrykker et virkeligt Liv, der er Stilen uden Caracter og sædvanlig ogsaa uden Aand. Men hvor mangelunde ogsaa den skiønne Prosa skikker sig, dens skiønneste Prydelse er en aandfuld Simplicitet. Den forskyder alt Gement og Plat; men den søger heller ikke at glimre ved nogen Tillokkelse. Nogle Skribenters kokatterende Prosa, der slet ikke kan lægge Dølgsmaal paa, at den ved allehaande Smaakunster vil behage, fortiener samme Spot, som den pretieuse, der søger at give sig et eget og ualmindeligt Anseende af Elegants, eller Vigtighed, eller Fynd ved ængstlig valgte Ord og Vendinger, at sige Alt ret træffende, men endelig Intet paa den sædvanlige Maade. Det Sædvanlige skal i god Prosa ikke udtrykkes anderledes, end paa den sædvanlige Maade, da den prosaiske Stil aldrig skal aflade, at være Sagens Stil. Med Gienstandens indre Interesse skal den stige og synke. Den skal være Tankernes og Følelsernes naturligste Indklædning; og i intet Henseende en Statsklædning. Metaphorer og andre Troper opkomme der af dem selv, naar Vid og Phantasie til rette Tid komme den kolde Forstand til Hielp. Men hvor en Metapher jager den Anden, eller hvor hver fornuftig Tanke tillige sprin-

ger frem, som et vittigt Indfald, der være Critiken ikke bange for, at afsige Fordømmelsen over en saadan Stiil, endog naar den hylder Skribentens Genie."

Ikke sandt — k. V. — disse Göttingerens Yttringer stemme saa ganske overeens med, hvad De i Deres ovenstaaende har henkastet, at man maa troe, een Aand taler af dem begge? ogsaa maa De saameget lettere være enig med ham, naar De hører, at efter hans Paastand man intet uværdigere Begreb kan giøre sig om Poesien, end naar man ikke tilkiænder den noget høiere Formaal end at behage; da han naturligviis maa finde det endnu mere under Veltalenhedens Værdighed blot at være bestemt til at fornøie, især saaledes som man almindelig forstaaer dette Ord, som eenstydigt med Tidsfordriv. De tillade mig endnu at meddele Dem et Udtog af, hvad han om den oratoriske Prosas eller den egenlige Veltalenheds Formaal siger:

"Ikke at overtale, men at komme Kraften af de Grunde, der skulle være Forstanden tydelige, til Hielp ved det Indtryk, som de meddeelte Forestillinger giøre paa Talerens hele Gemyt, er den oratoriske Prosas sande Bestemmelse; og i Forbindelse med Declamationen og den udtryksfulde Gebærde

bliver den til egenlig Veltalenhed. Paa Følelsen og Forstanden tillige vil altsaa Talen virke. Det tør han med fuld Ret, hvor kold Forstand vilde være paa urette Sted... Uden Enthusiasmus for en god Sag, for Sandhed, Frihed, Pligt og Ret, for Ven og Fædreland, og hvad paa nogen Maade hører til Livets høiere Goder, kryber Mennesket med al sin Forstand i Støvet. Enthusiasmus i Ordets ædelste Betydning, altsaa ikke Lidenskab, er den sande Veltalenheds Siæl... Taleren kan røre, og ryste, men ikke som den tragiske Digter.. Den oratoriske Rørelse og Rystning skal vække Forestillinger, der have Hensyn paa de moralske Love for at giøre og lade. Den didactiske Interesse maa end ikke undertrykkes i den fyrigste Tale, naar Veltalenheden ikke skal misbruges. At vække vild Lidenskab, er Veltalenheden ligesaa uværdigt, som Poesien."

"Ei alle Taler kunne uden at udarte i lige Forhold nærme dem Poesien. Rettergangens Veltalenhed skulde, hvor den endnu er i Brug, indskrænke sig til Criminaljusticen; og selv der skulde den mere i Anklagen end i Forsvaret tale Følelsens Sprog. At vække Afsky for Forbrydelsen, som Cicero i sine Taler mod Verres, er en ædel Taler værdigt; men

at tage Medlidenheden til Hielp for at seire over Retfærdigheden er at virke ligemod Criminaljusticens sande Formaal. Hvad man i Rettergangen kalder Civilveltalenhed, er kun mundtlig Udvikling af de afgiørende Grunde, der ganske og aldeles maa blive den kolde Forstand overladte. I den politiske Veltalenhed tør Følelsen tale des lydeligere; thi Fædrelandets Vel, Nationalfrihed, og Nationalære ere Gienstande, der ligesaameget maa opflamme den gode Borgers Hierte, som sætte hans Forstand i Bevægelse, naar en Stat skal opnaae hele sin store Bestemmelse. Den religieuse Veltalenhed, der begeistrer for det Gode, og Guddommelige, har især at vogte sig for Phantasiens Vildspor, at Religionen ikke skal blive til Poesie. Tiltrædelses og Afskeedstaler, Lovtaler, Lykonskningstaler, Sorgetaler, og andre Leilighedstaler, der fornemmelig kun skal giøre Indtryk, og kun som Bisag virke paa Villien, have tit ikke andet tilfælles med den egenlige Tale, end at de give Følelse og Forstand tillige en bestemt Virksomhed."

Saa aldeles ubetinget, tilstaaer jeg midlertid, jeg ikke underskriver det sidste, jeg har afskrevet. Ugierne vilde jeg saaledes have Rettergangsveltalenheden enten indskrænket til Criminalfaget ene

eller især saa godt som udelukkende tilstaaet Actor. Sikkerlig har jeg intet mod, at Veltalenheden hæver sin Tordenrøst mod en Verres, forudsat at i vore Dage en Verres kunde ventes stilt for Domstolen; men ikke mindre ivrigen og eftertrykkeligen paastaaer jeg Menneskehedens hellige Ret til at opløfte sin giennemtrængende Stemme for en ulyksalig Calas, eller en af de mange Andre, der til alle Tider og i alle Lande blive mægtige, ikke siælden bag Bogstavens Ægide uangribelige, Undertrykkeres og Forfølgeres Offere! og nu, hvor den politiske Veltalenhed ræker den juridiske Haand; hvor en Erskine, Mackintosch, Schønheider, Klingberg tale Meningsfrihedens hellige Sag, mod dem, der for at undgaae Uleiligheden med at pudse Lyset vedbørligen, ansee det beqvemmest at slukke det reent! Ogsaa fra Retspleiens civile Sager vilde jeg ikke gierne ønske Veltalenheden aldeles bandlyst; ogsaa her gives Tilfælde, hvor den ædle og patriotiske Sagfører, i det han taler sin Clients Sag, ikke siælden har Leilighed at drage Forhænget fra mangen tit ved Aarhundredes Hævd beskiærmet Misbrug og Uretfærdighed, kan paatale Menneskehedens, Fædrelandets, Oplysningens, Vindskibelighedens, Arbeidsomhedens miskiendte og krænkede Rettigheder; og meget skulde saaledes min Erfaring have skuffet

mig, skulde ikke mangen fordærvelig Lænke ved de ædle Skranketalere, der i en saa uafbrudt Række i vor Høiesteret have afløst hinanden, være skiørnet og knækket, inden den af selve Lovgivningen knustes.

Desfuldkomnere istemmer jeg naturligviis, hvad han om den politiske Veltalenhed siger; thi til at tale vel, udkræves noget, hvorom der lader sig saaledes tale. Derfor — m. g. V.! — naar vi ville søge den sande Veltalenheds danske Mønstre, er det til det henrundne Aarhundredes to sidste Decader vi ville henvende os; der — der finde vi Manddom, Kraft, Aand, Ild, ikke Skiønsnak og Klingklang! Tanker og Følelser, ikke Phraser og Floskler! Men ogsaa hvilke Gienstande, og hvilke Mænd til at tale om disse Gienstande! hvad De, min Ven! har kaldt Deres ypperlige Værk, der er blandt hiin herlige Tids kostelige Hædersminder, Statens Ven, det var Eders fælles Ætnavn, ombefattende Eder alle!

Den religieuse Veltalenhed vil jeg af andenstedsangivne Aarsager gaae forbi, og kommer da til de saa kaldte Leilighedstaler, der vist nok i Almindelighed have kun alt formeget tilfælles med Leilighedsvers, og synes Indskydelser af samme tiende Muse. To af disse, Lovtaler og

Sørgetaler forekomme mig midlertid at kunne fortiene en Undtagelse; men hvad jeg herom kunde have at sige, nøder Rummet mig at giemme til næste Hæfte, forudsat midlertid, at ikke De, som jeg naturligviis helst vilde ønske, tog mig Pennen af Haanden for at føre den selv.

K. R.

Den skiønne Dag *)
den anden September
1818.

Til
Den Hæderkronede ærværdige
Olding
C. G. Gaehler.

Medbeiler
Og

---

*) De, der ikke ugierne i sidste Hesperus saae Fordanskningen af den ædle F. L. Moltkes Klopstock helligede Latinske Hædersminde, ville sikkert ogsaa billige ovenstaaende Fordanskning af samme Ædlings Altonas hæderværdige Borgemester Conferentsraad og Ridder Gählers halvhundredaarige Embedsjubi-

Almeenarving
Af Forfædres Dyd,
Der
Et halvt Aarhundrede
Udsaaede
Almeenhelds Sæd,
Skarpsindig, utrættelig,
Riig
Paa Aandens og Widskabens
Skatte.
Til
En uforgiængelig Høsts
Dyrkede Gaver,
Til
Den
Ved Iver, Troskab, Standhaftighed
Bundne
Laurbærkrands,
En taknemmelig Byes
Sønlige Røgoffre

---

læum helligede Linier, især naar de vide eller erfare, at hvad deri er sagt, er Sandhedens og den almeene Stemmes samdrægtige Vidnesbyrd, og at altsaa tvende af vore ædle Medborgere hin Side Eideren, paa eengang i lige Grad have Ære deraf.

K. R.

Fulde Blomsterkurve
Omkaps flettede Krandse;
Til
En af ingen Nemesis
Forgiftet
Usædvanlig Triumphs
Med de Retskafnes
Beundringsværdige Eendrægtighed
Hoitideligholdt Fest
Lykønsker
Heltes, Vises,
Menneskevelfærds
Forfremmeres
Hædrer
Svorne, begeistrede
Hædrer
F. L. Moltke,
Hvem,
Hvis ei Varslerne skuffe,
Efterkommerne ei,
Hvor Bifald var Pligt,
Skulle paasige
Følesløs Slovhed.

K. N.

Den sælsomme Jordefærd.

En Schweitzerbonde staaer aarle ved Strand,
Da seer seer han i borgelig Dragt en Mand
I Baaden, som Landet sig nærmer;
Tre Ungersvende fra skummende Næs
Henbære den gamle paa fugtige Græs,
Hvor Busken for Stormene skiærmer.

Den Døende stirrer med brustne Blik,
Han ønsker af Kilden en Lædskedrik,
De ile med blinkende Bæger.
Han stirrer med Gysen paa Søen hen,
Og inden tilbage man kommer igien,
Sig Læben sagte bevæger.

De lokkede sølvindsprængte Haar
Sig om den hvælvede Tinding slaaer,
En høi, en bydende Pande!
Paa Læben sees et fortvivlet Smil,
Han hælder sit Hoved mod grædende Piil,
Og Bølgerne suse paa Strande.

"Som Havet stolt, og som Bølgen vild,
Med blinkende Skum mod Solens Ild
For dybt kun i Mørket at dukke:
Tilfreds ei, Kongens ypperste Mand,
Nu — ei engang en Drik Kildevand
For Febertørsten at slukke."

"Usalige Hierte, som Ro og List
I Livet ei fandt — saa brist, saa brist —
Gud naade min Hustru kiære!
I arme Drenge, uskyldige Tree,
Som dele saa trofast Faderens Vee
Han raned jer Lykken ogÆre.

"Christ frels i Døden en syndig Mand
Ak som — forraadte sit Fædreland —
Forraadte? Nei, ved min Adel:)
De frygted min Kraft, de tirred min Æt;
Jeg hævned mig kun, og dem skedte der Ret,
Jeg døer — jeg døer uden Dadel!"

Da skiælved i Stormen den sveiende Piil
Og Morgenens Maanes foragtende Smil

Fra Skyer ham blinked imode.
Med Haanden han trykte sin Pande saa heed,
Og badedes igien med en iiskold Sveed,
Og krympede sig atter — og døde.

Hvo var den Gamle? — Vi kiende ham ei,
Vi traf ham hisset paa Biergets Vei,
En usæl sørgende Borger.
Gud være ham naadig! nu er han jo død;
Nu aabner Graven sit sikkre Skiød
Og frier ham fra Livets Sorger.

I Klosterkirken man satte ham bi.
Vi fandt ham hist paa den øde Sti,
I Dødens Kvalser gyse,
Saa lader da Baaren i Choret staae!
Og at hans Æt kan hans Levninger faae,
Vi ville den efterlyse."

Man satte Liget i Kirken ind
Og Schweitzerbonden bevæget i Sind,

Gik bort, sin Giærning at røgte.
Om Aftnen silde han atter forbi
Henvandrede Kirkens øde Sti,
Og Baaren i Choret besøgte.

Da saae han igien de Ungkarle tree:
Af Angest saa blege som Nattens Snee,
Paa Skuldrene Liget de slæbte;
Han saae dem ile mod stormende Hav,
Der lagde de Liget i frisken Grav,
Som Morderen skiuler den Dræbte.

Ha! raabte Bonden, du skiændige Flok,
Var Døden selv Eders Hævn ei nok?
Har Liget Jer ei forfærdet?
I under det ei engang sin Ro
I Klosterkirken, i christne Bo?
Som Aadsel ham kaste bag Gierdet!

Tys Bonde, kiære, tys Bonde tie!
Der elsker ham Ingen uden vi,
Hans Støv vi skiule for Brimlen.
I Norden hisset, til evigt Meen

Er reist ham en græsselig Bautasteen,
Som vender sin Spids mod Himlen.

Hvad har han da syndet, den fornemme Mand? —
Det tor vi ei nævne ved Gravens Rand,
Han lod sig som Noah bedaare:
Og tre har han Sønner, men ingen Cham,
Og ingen blotter sin Faders Skam,
Vi skiule hans Blussel med Taare.

Ifald hans Legeme fundet blev
Man atter det ud af Graven rev;
Thi und ham den sidste Hvile.
Saa taled de Sønner med sorrigfuld Aand,
Guldpenninge trykte de Bonden i Haand,
Saa saae han dem hurtig bortile.

De sad om Aftnen i Herberghuus
Paa Bordet stod end det fyldte Kruus:
"Vor Faders Gravøl vi drikke!
Saa ud i Verden med fremmed Navn,

Vi virke vort egat og Næstens Gavn,
Og kiækt i Skiæbnen os skikke.

Du Christian, est en beglærd Svend,
Til Heiskolen du begive dig hen,
Du skal en Magister være.
Jeg, Corsitz, har Styrke til Haandværksmand,
Vor Ludvig passer for Kunstnerstand,
Saa søge vi atter vor Ære!

Farvel vor Abel fra denne Stund.
En fattig Mand er dog ingen Hund,
Fordi han ei kaldes en Greve?
Stands smaalige Taare, vort Bryst ei skiælv!
Nu stoler enhver kun paa sig selv,
Som Borgere ville vi leve.

Og dermed skiltes de kiærligt ad.
For var det et uskilt Kløverblad,
Nu gik de i Verden allene.
I Stormen og Regn, uden Hiem og uden Læ;
Men, skiøndt afhugne fra gamle Træ,
Dog grøntes de frodige Grene.

Den Schweitzerbonde stod tankefuld,
Betragted i Haanden det givne Guld,
Og takked de Trende for Gaven.
Til Stranden vandred han næste Nat,
Da seer han et Syn og skiælver brat,
Thi Dødningen stiger af Graven.

I Harnisk stander en Riddersmand,
Ei Vaabenet Bonden kiende kan,
Skiøndt Skioldet imod ham vender;
Thi Blod det besudler til Skræk og Gru,
Man seer, det er voldsomt brudt itu
Af straffende Bødelhænder.

Hovmodig stirrer den Ridder i Sky,
En Krone drevet af Guldet ny
I Luften ham svævende frister.
Han rækker derefter med frækken Haand,
Og slider fra Barmen et himmelblaat Baand,
Saa Troskab i Barmen brister.

Da stiger af Jorden en Qvinde bleg,
Om Halsen har hun en blodig Streg

For resten deilig at skue:
Knap Ridderen seer det Spøgelse nær,
Saa sukker han: Dina er du der?
Og synker i sorten Tue.

Det qvindlige Spøgels paa Graven staaer,
(Af Rædsel reiser sig Bondens Haar,
Dog kan han af Skræk ei vige)
Hun synker ned over sorten Jord,
Og raaber, "Uhlfeldt, jeg har et Ord
Endnu dig i Øret at sige."

Og hvisked i Jorden, og langsomt svandt. —
Om Morgenen aarle man Bonden fandt
I Afmagt under sit Giærde;
Fra den Tid kom han ei Pilen nær,
Langt borte kunde dens Sølverskiær
Ham alt i Natten forfærde.

Den Bonde var fattig med Viv og Born,
Hans Hytte stod ved den nøgne Tiorn,
Dog vil han Guldet ei vinde.
Han røbed ei Graven for søgende Flok,

Han tænkte: "Døden har hævnet nok." —
Og sultede med sin Qvinde.

I Taarnet sidder den Riddersviv,
Og stikker i Lin til sin Tidsfordriv,
Og Perler i Flætningen fæster;
Før dreves hun af et umætteligt Mod,
Nu var hun nøisom og from og god.
Ulykken er Tugtemester!

Og da hun var luttret i Kummerstand,
Da Lyset hun saae, som det søde Vand,
Der langsomt, tidlig og silde,
I Trængsel og Mørke saa langtid randt,
Til Sluden er klaret som Diamant,
Og springer som lislige Kilde.

Oehlenschläger.

Bilag til historisk Artikel.

Af Benjamin Constants Afhandling om Europa i constitutionel Henseende.
(Udaf Minerve française).

Om Preussen.

For kort siden nød Preussen for sine hurtige Seire den høieste Berømmelse. Det preussiske Folk havde giort tusende heltemodige Anstrængelser for at befrie sin Konge fra det fremmede Herredom. En i fer Aar lovet Constitution stod paa Pynten at blive bekiendtgiort. Men med eet er dette Preussen blevet Skuepladsen for strænge Forholdsregler, talrige Hæftelser; og en Ting, der vilde synes meget synderlig, naar ikke et andet Land, Spanien, havde giort os fortrolige med dette Skuespil, de i Lænker lagte Mænd ere næsten ene de, der i 1813 havde helliget dem de tydske Monarkiers Sag.

Kongen af Preussen var i Memel, da Morits Arndt, som man nu har hæftet, uden Beskyttelse vankede omkring fra et Fyrstendom i Tydskland til det andet, forfulgt af Regieringer, der iveigt stræbte at afvæbne Bonapartes Vrede, som de endnu frygte-

de; Arndt udgav dengang hæftige Skrifter mod Vredens Herre. De preussiske Proclamationer bød Lydighed mod Napoleon, da Prof. Jahn, der nu sidder i Fængsel i Spandau, alt opfordrede sine Disciple, at lægge Bøgerne til Side, og øve sig i Vaaben, der skulde tilbagegive Kongen sin Frihed, og igien stille deres underkuede Fædreland i Nationernes Række. Görres, en Beboer af Rhinprovindserne, søgte ved Flyveskrifter at opflamme disse Provindsers Kiærlighed til Tydskland paa ny; efter min Mening en falsk Beregning; thi Naturen havde endnu mere end Erobringen bestemt dem til at være franske. Men denne Vildfarelse af Görres var i det mindste i Henseende til Preussen ingen Forbrydelse.

Vi Franske have ikke Aarsag at være tilfreds med nogen af disse Mænd. I deres Nationalopræothed have de mere end eengang overtraad Folkeretten, og selve Krigslovene; og de af en ved dem exalteret Ungdom begaaede Uordener, som vi vare Vidner til og Offre for, kan man for en Deel give dem Skyld i. Men een Betragtning maa ikke undgaae vor Upartiskhed. Hvor vilde de nu være, havde Napoleon beholdt Overhaand over det forenede Europas Anstrængelser? Maaskee i de samme Fængsler, hvor de

kastes *) af de Regieringer, hvis Opstandelse og Triumph de have forberedet.

Det er ingen direct Dom, jeg fælder. Det vilde være ubesindigt og indbildsk, naar man vilde bedømme, hvad der tildrager sig i saadan Frastand fra os, efter ufuldstændige Beretninger, som man knap vover at skrive, og som Posten lemlæster. Jeg taler blot om Kiændsgierninger, og det eneste, jeg slutter deraf, er, at de der giøre Slaget, og de, som modtage det, begge befinde dem i en beklagelig Forfatning...

Havde jeg en Meening at sige om disse i sig selv sørgelige Begivenheder, vilde jeg, det tilstaaer jeg, ikke betænke mig paa at betvivle Tilværelsen af denne mørke Sammensværgelse, hvis Forudsætning kostelig glæder de Classer, der ere interesserede med, at hver Constitution udsættes, og hver Fordring derom giøres til Opstand.

Det tydske Folk havde lang Tid behov, inden det reiste sig mod en Undertrykkelse, som Nationalstolthed,

---

*) Benjamin Constant synes her ilde underrettet. Görres er ikke i Fængsel, og det synes heller ikke, som Arndt nogentid har havt andet, end høit By- eller maaskee — Huusarrest.

K. R.

Forskiellighed af Sæder og Sprog giorde langt stærkere, for det end selv en indenrigs Regierings meest mistroiske Handlinger kunde være. Dette Folk er altsaa ingenlunde tilboieligt til Opstand. Jeg vil tilføje, og giver derved, som mig synes, et Beviis paa min Upartiskhed, at den preussiske Regiering, uden at have iagtaget det Forhold, som... en velforstaaet Interesse syntes at forskrive det, hidtil intet havde giort, som kunde avle det dybe Had, der er en nødvendig Betingelse til en i sine Grænestrækninger saa udbredt Sammensværgelse, som den, hvis foregivne Opdagelse man saa pludselig anmælder. Den havde lovet en Constitution; den havde længe søgt at undgaae at holde dette givne Ord. Det lovede sig, som det hedder til, endelig at holde det. Hvo kan nu troe, at Mænd af moden Alder, der ved alvorlige Studier ere ældede, af en almindelig hoiagtet Caracter, huuslige Sæder, og fredelskende Caracter, just skulde have valgt dette Dieblik til at sætte deres og Fædrelandets Skiæbne paa Spil? Forgiæves vilde man i det, et lidet Antal af dem giorde 1813, søge Grunde til at giøre deres nærværende Forhold mistænkeligt. Hvad de have skrevet, hvad de have vovet mod Napoleon, skulde tvertimod tale for dem paa deres Side, der overvurdere enhver Hengivelse til

de monarkiske Grundsætninger, og de gamle Dyna-
stier, thi deres Handlinger ere fulde af Ærbødighed
for deres dengang ulykkelige Fyrster. Disse Fyrster
var det jo om hvilke de giorde dem al Umage for at
forene hele Tydskland igien. De førte, hvad de
kaldte det nedværdigede Kongedøms og de vanhelligede
Throners Sag. — Udentvivl kunde de, og det er
en af Fordelene, eller om man vil, Uleiligheder ved
store politiske Kriser, ikke forsvare Kongedømmet,
naar de ikke ansaae det for det, billigt, og vedbørlig
begrændset. Man væbner ikke Nationerne uden at
vise sig erkiændtlig derfor, ved at opgive nogle For-
rettigheder; og intet kunde være Souverainerne i
deres daværende Forfatning saa ubehageligt, som
passiv Lydighed, der hindrede deres Undersaatter at
antage sig deres Sag. Tydsklands Lærde, og alle
Hovederne for den foregivne Sammensværgelse ere
af denne Classe, der nu vansmægter i Fængsel, de
Lærde have anvendt alt, for igien at binde de tydske
til deres indenrigs Souverainer, i det de forestillede
dem, at disse Souverainer, der stammede fra samme
Blod, som de, havde indaandet samme Luft, og
vare opdragne i samme Sædvaner, vilde opføre
dem humanere og forstandigere end fremmede
Erobere. De tog disse Souveraineres Løfter til

Protokolls, og de havde Aarsag at besvære dem, naar de saae, at disse Løfter gik i Forglemmelse. De blev altsaa — det tilstaaer jeg — besværlige Manere; men Sammensværgere! saalænge man ikke uimodsigelig godtgiør deres foregivne Sammensværgelse, troer jeg den aldrig.

De Dolke, man vil have fundet hos en af de hæftede Professorer, er jeg lidet opbygget af. I Frankrig maa man være tilstrækkelig oplyst angaaende disse Midler, der ere fælles for Melodramerne og Politiet. Man beholder ingen Dolke i sit Huus at myrde sine Slagtofføre med. Morderne behøve ingen Dolkesamling, der kun vilde compromittere dem. Naar Besiddelsen af et saadant Vaaben er et Sammensværgelsestegn, vil jeg navnlig anføre tyve preussiske Adelsmænd, der i dette Øieblik rimeligviis løfte deres Stemme mod de Sammensvorne, og der selv i deres Sopæle have Dolke, som de meget dyrt kiøbt udenlands, og bevare som Siældenheder. Naar forrædderske Demagoger vilde giøre Hoffet forhadt, talte de ligeledes om Dolkeriddere, der omgav Ludvig den sextende. Jeg troer ligesaalidt paa Dolkeriddere mod Kongerne, som mod Nationerne.

Jeg troer derfor ikke paa den Sammensværgelse der i dette Øieblik sætter Preussen i saa voldsom

Bevægelse, men jeg er tillige meget langtfra at give den preussiske Regiering Skyld for at have opfundet den. —

Hvo der har levet i Tydskland, vil let begribe, hvad der har kunnet indskyde Magthaverne i dette Land de overdrevne Bekymringer, især mod Skribenter, Lærde, Professorer, og Studenter.

I halvtredsindstyve Aar har det tydske Oligarchie bestandig ivret mod Presfriheden, der fordum af Fredrik den anden virkelig blev indført i Henseende til speculative Materier, og der i Følge sin Natur, og sit Fremskridt ogsaa ufeilbarlig maatte betræde Politikens Mark. Dette Skrig har altid fundet noget Gehør, først fordi Magten altid er tilbøielig til at ansee Friheden for en slem Ting, og dernæst fordi den Grændselinie, der adskiller de Lærde fra Folk af Verden, følgelig fra dem, der beklæde Statsembeder, er langt stærkere i Tydskland end i Frankrig, og fordi man altid mere frygter, hvad man ikke kiender. Heraf kom det Resultat, at, skiøndt man af Eftergivenhed mod den offenlige Mening taalte Presfriheden, nærede man dog hemmelig Fordomme og Mistro mod den.

Man skulde just nok troe, at Fordomme og Mistro maatte forsvinde for de høiskvigtige Tienester,

som disse selvsamme Skribenter havde viist Regieringerne i deres Kampe mod Bonaparte; men selv disse Tienester havde i sig selv noget fornærmende. Fyrsterne vare undertrykte, Skribenterne vare frie. De første havde gierne i det mindste nydt deres Underkastelses Priis i Fred, og ønskede for at betrygge de Levninger af Herskab, Napoleon lod dem, at overtyde denne mistroiske Erobrer, at han hverken af dem eller deres Folk havde noget at frygte. Men hine Skribenter sønderrev denne diplomatiske Enighed....

I den almeene Rystnings Dieblik sammensmeltedes disse Skatteringer; man havde gierne ydet dem Tak, hvis Bistand man følte uundværlig, og disse Taknemmelighedsyttringer vedvarede med; og endnu nogen Tid efter den erholdte Seir. Tingenes Stilling havde imidlertid forandret sig, og denne Forandrings Følger udviklede sig snart. Souverainerne, der i Kampens Tumult kan have havt at giøre med Bonaparte, vare overraskede ved, at have paa eengang med deres Nationer, og Skribenterne disses Ordførere, at giøre, de saae ikke uden Overraskelse, at Ord udtalte i Hast og Forvirring havde forvandlet sig til alvorlige Forpligtelser.

Da de vankede om paa Grændserne af deres næsten tabte Lande, kostede det dem lidet, at love

noget, som de neppe kunde smigre dem at blive mindede om at opfylde. Da de midlertid igien saae dem paa deres arvelige Throner, faldt det dem tungt at opfylde de givne Løfter. En ti Aars keiserlig Optugtelse havde nødvendigviis mange Tilvænnelser i Følge, og mange af disse vare af meget blid Natur; thi som Despot var Bonaparte ikke af det sletteste Slags, og naar han kun uhindret kunde herske, saae han gierne, man herskede under ham.

Saaledes have da de gamle Tilbøjeligheder vundet ny Kraft. Oligarkiet, hvis Hovedmiddel bestaaer i, at forestille Overvælden, at den trues, har udspredt Tvedragtens Sæd; og Omstændigheder, der er Tydskland eiendommelige, Omstændigheder, der vare de omspurgte Gienstande gandske uvedkommende, havde maattet tilbyde det Midler, at forudsætte hemmelige Forbindelser, og bebude Sammensværgelser.

Paa de tydske Universiteter have fra Alders Tid af fundet Forbindelser Sted mellem de tydske Studenter, der have været meget talrige, ligesom deres Love forskiellige. Et Ønske at have nogen Betydenhed, en Slags Efterlignelsessyge, der begge Dele ere saa naturlige i unge Hoveder, og følgelig meget undskyldelige, have udstyret disse Foreninger med høitidelige

Former, der ere laante af Middelalderens Ceremonier, af Riddernes hoitidelige Optagelse, og Frimurerordenens Indvielse. Universitetspolitiene have undertiden søgt at bevirke deres Ophævelse, skiøndt ikke af Statsaarsager, thi Staten havde intet deraf at befrygte, men fordi de tilfældig gav Anledning til Trætter og Dueller; men det vilde aldrig lykkes disse at undertvinge dem.

Da Menneskeslægten reiste sig mod den ene Dodelige, der vilde giore Mennesket til et blot Redskab i sin Haand, da nyttedes disse Foreninger til, at tiene som Brændpunkt for det Had, som den opblomstrende Generation nærede mod ham, der vilde berove alle kommende Slægter deres kostelige Arvedeel. Det var altsaa ikke, som man har sagt, en politisk men en krigersk Aand, der besiælede dem, og deres Medlemmer ilede i Kampen for Tydsklands Befrielse.

Efter at dette Formaal var opnaaet, vedvarede hine Foreninger, saaledes som de forhen, og i to tre Aarhundreder, havde været til. Der er ingen Tvivl, at de, der vare blevne saa opmuntrede til at forsvare Frihedens Rettigheder mod Bonaparte, efter hans

Nederlag ikke saa strax, som man havde gierne ønsket, have afsvoret alle Ideer om Frihed; men Bagvaskelse selv vilde ikke kunne paabyrde dem nogen eneste dadleværdig Kiændsgierning; thi det sløiende og barnagtige Foretagende af de unge Studenter paa Wartburg, vil vel ingen stemple til Forbrydelse, da de allermistænksomste Autoriteter ikke have været istand til at udfinde nogen Grund til Anklage eller lovlig Forfølgelse deri.

Da imidlertid disse Foreningers Tilværelse er beviist, og da de have havt en forbigaaende Indflydelse paa Forsvaret af Tydsklands Sag, saa var dette Oligarkiet nok til at vælge dem til Stikblad for sit Angreb og sine Angiverier. Siden 1815 er der i Berlin udkommet Flyveskrifter mod de foregivne hemmelige Selskaber. Jeg anfører dette Datum 1815, paa det man maa lægge Mærke til, at disse Flyveskrifter paa 4 Aar maatte have vakt Regieringens Opmærksamhed; men da denne intet har opdaget og giort, saa beviiste den derved uimodsigelig, at den intet fandt at giøre, og at de Farer, man truede den med, havde ingen Grund.

I Forhold, som den Tidspunkt, da den preussiske Constitution skulde forkyndes, syntes at nærme sig, fordoblede Oligarkiet sit Skrig; og det er

saa sikker en Sandhed, at man i den selv maa søge Oprindelsen til dette Skrig, som det ganske kommer fra de samme Mænd, der mod en Nationalrepræsentations Indførelse have tilbagefordret Adelsprivilegiernes groveste Misbrug, og angivet de hemmelige Selskabers og Universiteternes store Sammensværgelse.

Den preussiske Regiering har maaskee i denne critiske Tidspunkt været mere tilbøielig til at antage disse Angivelser; den Forfatning, den vil tilbyde, er, eftersom man forsikkrer, temmelig forskiællig fra den man smigrede sig med, og man er altid i ondt Lun mod dem, man har Aarsag at tiltroe Misfornøielse. Det forbryderske Foretagende af en ung Fanatiker, en Forgribelse, hvoraf man ikke har kunnet udgruble nogen Forbindelse med nogensomhelst almeen Plan, og som i Politiken er af samme Slags, som Romanen Werthers Lidelser fremstiller i en Elskovshandel, kom meget beleilig for at give de forræderske Ordeludere et Skin af Ret. Hertil komme de haardnakkede Bestræbelser af en Faction, som jeg med Smerte maa kalde fransk, og der siden femte September ikke har ophørt, at forurolige Europa med sine hemmelige Noter, sine Manifester mod Forfatningerne,

sine Raab om Hielp mod Frihedens Venner, og sine Supliker til Despotismens Bedste.

Ja jeg troer, denne Faction mægtig har bidraget til de Bevægelser, der nu forurolige Verden; det være nu skeet med eller uden Hensigt, ligemeget. Men saameget er vist, at medens den fremstiller det Land, der tak skee sin constitutionelle Charta og dens Ophav, har afkastet Adelsforettighedernes Aag, som en Revolutionsvolkan, holder den alle Souverainer i bestandig Frygt.

Der gives visse Mennesker, der af egen Magtfuldkommenhed have opkastet dem til Generalinquisitorer, fra Petersborg til Madrid, fra Berlin til Venedig. Disse forvalte fremmede Staters Politi, siden de, Himlen være lovet, ikke mere kunne giore det i deres Fædreland. De gientage hvert Minut i alle deres Skrifter, at en almindelig Sammensværgelse mod Thronerne er i Værk, hvis Middelpunkt er i Paris, og de paastaae, at frygtelige Grenespredninger udgaae derfra. Skiøndt de virkelige Begivenheder, det franske Folks Rolighed, Regieringens stolte Sikkerhed, og rimelig ogsaa deres egen Samvittighed gior dem til Løgnere, saa blive de ikke desmindre ved deres strafværdige Paastande, og da denne Feudalpropaganda staaer i naturlig Broderpakt med

alle dem, der havde Nytte af det forhenværende Feudalsystem, saa troer jeg uden Overdrivelse og uden Uretfærdighed at kunne paastaae, at disse hækkelige Rædselsraab, der her forekomme os eensformige og latterlige, i det Fierne faae en alvorligere Caracter, og at disse Mennesker ikke ere saa uskyldige (?) i de Hæftelser og Statsslag, der udenrigs skee, som de maaskee troe.

Det er i øvrigt muligt, at jeg i den Tanke, at de skulde fralægge sig det, røver dem efter deres Indbildning en Fordring paa Berømmelse. Thi efter deres vilde Glæde at slutte, vilde de være hiertelig fro, endog blot middelbar at have foraarsaget alle de voldsomme Forholdsregler; de vilde trøste dem over deres Afmagt, naar de torde smigre dem at efterlignes. Det de haabe at see i Berlin, holder dem skadesløse for alt, hvad de ikke mere tør udføre i Grenoble, og det Blod, der efter deres Forventning skal flyde i Cadix, trøster dem for det, det ikke tilstædes dem mere at udgyde i Avignon.

I en saadan Tingenes Tilstand, bedøvet af saa mange gientagne Denunciationer, har den preussiske Regiering kunnet troe paa en Sammensværgelse, som aldeles ikke er til. Som jeg alt har sagt, den har ikke opfundet den: slige Nødhielp ere en tyrske uvær-

dige, hvis Maadehold og Menneskekyder ere bekiendte. Jeg troer meget mere, at mistænkeligt Udseende, Erindringer, der leedte ham vild, upassende Sammenligninger med andre Tidspunkter, endelig en beklagelig Eftergivenhed mod de uafladelige Modtagere af Angivelser have blændet ham. Og jeg er af den faste Tro, at de vakre Mænds Uskyld, der ikke i 1813 have reddet Fædrelandet, for 1819 at stifte Sammensværgelse, vil komme for Lyset."

K. R.

Historie.

Den samme synderlige Spænding, hvorom sidste Hæfte fortalte, vedbliver endnu, og har endog ladet sig spore i Lande, som England, dem den da ikke syntes at have naaet. Vi ville begynde fra Spanien. Over den af General Abisbal opdagede og undertuede Sammenrottelse i Cadix, vedbliver at hvile et saare mystisk Forhæng; da efter nogle Avisers Beretning Abisbals Forhold skal herved have været saa tvetydigt, at han ikke har dristet sig at komme til

Madrid at aflægge Regnskab for sit Forhold, men undskyldt sig med Upasselighed, hvorpaa tre Medlemmer af det øverste Krigsraad skulle være reiste til Cadix at undersøge denne Sags rette Sammenhæng. Mærkeligt er det vist nok, at Kongen "i Betragtning, at Delicatessen forbød Grev Abisbal, at forestille, at hans Helbred ikke tillod ham at giøre Søreisen", har frataget ham Commandoen over Expeditionen til Amerika, og overdraget den til den 70 Aar gamle Don Felix Calejo Greve af Calderon, med de Ord: "at han lagde Monarkiets vigtigste Anliggende i hans Hænder, og at hele Europas Øjne vare hæftede paa denne Expedition." Tillige vilde Kongen, at den skulde afgaae i October, men man overtydede ham, at det ikke vilde lade sig giøre før midt i November; og skal Abisbal, som blev til Erstatning udnævnt til Generalcapitain i Andalusien, paa ny være kaldet til Madrid. De 3000 Mand, som Abisbal strax efter den underkuede Sammenrottelse, fik indskibede og affendte, siges nu ikke bestemte mod Sydamerikas Insurgenter, men til Havannah, da man ymter om et nærforestaaende Brud mellem Spanien og de forenede Stater, eftersom Kongen af Spanien ikke har vildet ratificere Traktaten om Floridaernes Afstaaelse.

I Estremadura skal Guerilla-Anføreren Melchior have antaget Titel af constitutionel Forfægter, og i denne Qvalitet "fra Frihedens Leir paa Guadianas Bredder" udstædt en Proclamation, hvori han opfordrer at gribe til Vaaben, for at gienvinde Forfædrenes Love og Cortes, og forsikkrer, at der paa ti til tolv Punkter af Halvøen efter hans Exempel vil opstaae deslige Forfægtere.

I spansk Amerika vedvare paa de forskiellige Punkter de indbyrdes Krige med vexlende Held. — Men en frygtelig Landeplage, som hele den handlende Verden i dette Øieblik synes udsat for, er den Mængde af Sørøvere, der under Insurgentflag hiemsøge Oceanet, og ved alskens Grusomhed prøve at kaste et Dække over deres aldeles lovløse Voldsfærd; og er det at ønske, at Nordamerika og England, som hine Haves tvende Dronninger, ville tage alvorlige Fremfærd, for at betrygge Freden i deres vide Enemærke.

Urolighederne i England have med eet faaet et temmeligt alvorligt Udseende. Prindsregenten udstædede under 30te Julii en Proclamation, saavel mod oprørske Skrifter, og lønlige Vaabenøvelser, som Opæggelser og oprørske Forsamlinger. Ved en i Manchester tilsagt Folkeforsamling, for at raadslaae om Midlerne at foranstalte en saakaldet Radi-

calreform, hvor den bekiændte Hunt var Præsi-
dent, vare henved 50,000 Mennesker af begge Kion samlede om tvende Vogne, hvorpaa var reist en Stellads at tale fra, udpyntet med to røde, to hvide og en sort Fane. Øvrigheden havde, for at vedligeholde Roligheden, samlet saavel en betydelig Deel Linietropper, som især det ridende Landværn. Medens Hunt nu stod midt i sin Tale, kom Landværnsrytterne i fuld Fart, adsplittede Mængden, omringede Vognene, hæftede Hunt, der imidlertid ikke vilde overgive sig uden til en civil Retsbetient, tilligemed de øvrige Hovedpersoner, og bemestrede dem derpaa Fanerne. Mængden, som i Begyndelsen var bleven forbløffet, skal nu have kastet med Stene; Rytterne hug da ind, reed adskillige over, der bleve traadde under Fødder; en Tilskuer-Stillads, der var opreist uden for et Huus, blev kastet overende, og derved adskillige Mennesker ilde beskadigede, og der er de Aviser, der sætte Antallet af de Dræbte og Qvæstede til 5 — 600.

Naturligviis har dette Optrin giort et saare stærkt Indtryk, og er blevet et Tvistensæble mellem Ministerialpartiet, der roser saavel Øvrigheden, som de Militaire i Manchester, og Oppositionen, der behandler det som Vold og Mord, hvorved det i Følge

de engelske Love vel for en stor Deel vil komme an paa, om Riotacten er forelæst, inden der blev brugt Magt, hvilket Oppositionisterne deels aldeles nægte, deels paastaae i det mindste ikke at være skeet, til vedbørlig Tid eller paa vedbørlig Maade.

Hunt og øvrige Hovedmænd vare først hæftede for Landsforræderi, i hvilket Tilfælde ingen Caution kunde modtages for dem; men Ministeriet besluttede at opgive denne Anklage, og lader dem nu tiltale for den mindre Forbrydelse, med Magt at have villet forandret Landets Love; de ere da og mod Caution satte paa fri Fod, og bivaane under Mængdens Jubel de Forsamlinger, der i Anledning af denne betænkelige Begivenhed holdes. Hvad der forøger dens Betænkelighed er, at Mænd af ei ringe Vægt og Anseelse, som Francis Burdett — os Danske uforglemmelig fra 1807 — Hobhouse, Lavalettes ædle Befrier Robert Wilson, o. fl. sætte sig i Spidsen for Ministeriets Modstandere. Burdett lod saaledes i et trykt Brev Valgmændene i Westminster indbyde til en Forsamling at raadslaae om de i Manchester forefaldne Optrins lovlige Forfølgelse. Ministerne lod nu hos Forsamlingens Secretair Burdets originale Brev kræve, da de agtede at lade ham tiltale for Landsforræderi; da Secretairen i denne Henseende

stod i Beraad, tilskrev Burdett selv Lord Sidmouth, for at vedkiænde sig Brevet, som til London, holdt, og forestod Forsamlingen, og paatog sig tillige med Major Cartwright, og Hobhouse at overbringe Prindsregenten en Adresse indeholdende syv paa Burdetts Forslag i denne Anledning vedtagne Resolutioner. Ogsaa Londons Commoncouncil agter paa Waithmanns Indbydelse at holde en saadan Forsamling, og finde flere slige nu hyppige og uforstyrrede Sted. Lettelig torde Følgen deraf blive, at Ministeriet i det mindste i Henseende til den saalænge fordrede Parlamentsreform vil blive nødsaget at give efter, og tilstaae de urepræsenterede anseelige Byer den Rettighed, de raadne Borge ere i ubillig Besiddelse af, og hvormed saa mangen paaanket Misbrug drives.

Rygtet om disse Optrin skulde efter Sigende have foranlediget, at Hertugen af Wellington har opgivet det Forehavende at drage til en Ministersammenkomst i Tydskland, og er ilet hiem, og at nu Sir Canning gaaer til Tydskland i hans Sted. Meget travlt have imidlertid Aviserne havt med en Congres i Carlsbad, som nogle, f. Ex. den berlinske Statstidende, aldeles synes at benægte, andre tillægge meget forskiellige Formaal og Forehavender. At der er en anseelig Mængde betydelige Statsmænd fra

forskiellige især tydske Lande forsamlet, er unægteligt; og at dette ganske skulde være skeet tilfældigviis, er i det mindste usandsynligt. Mærke har man lagt til, at Frankrig ikke ved omtalte Congres, hvis nogen saadan er til, har nogen Affending.

En i sig selv liden Begivenhed har ved den store og med Tidernes Aand contrasterende Aand, den bebuder, vakt en Sensation, som giver den Adkomst at anteanes her. Den liden Stad Parga i Albanien skulde i Følge de seneste Fredstractater indrømmes Tyrkerne, hvis Aag Indbyggerne afskyede. Forgiæves havde Oppositionen i det engelske Parlament giort sig Umage at formaae Ministeriet at afvende denne tunge Skiæbne fra disse deres Medchristne, og ikke udrettet andet, end at enhver Parganiat skulde for Fædreland og Hiemstavn have 48 Pd. Da nu den engelske Commandant underrettede Indbyggerne, at en tyrkisk Afdeeling Tropper var underveis for at tage Staden i Besiddelse, lode de ham svare; de havde eendrægtigen besluttet, hvis nogen eneste Tyrk betraadde deres Enemærke, for de alle fik forladt Landet, vilde de samtlig myrde Qvinder og Børn, og derpaa forsvare dem mod enhver indtrykkende, være sig Tyrk eller Christen, til der kun blev een Mand tilbage, at berette det forefaldne.

Med denne alvorlige Besteed skikkede Commandanten Budskab til Sir Th. Maitland paa Corfu, som da sendte General F. Adam derover. Denne saae ved sin Ankomst en stor Ildebrand paa en Kirkegaard, hvor Indbyggerne havde fra samtlige Kirker og Kirkegaarde samlet og brændt deres jordede Forfædres Been. Heele Mandskabet stod væbnet i Huusdørrene, medens Qvinder og Børn inde i Husene ventede deres Skiæbne. Nogle af Primaterne med Protopopen i Spidsen modtog Sir Adam med den Forsikring, at de holdt ubrødelig Ord, hvis han ikke standsede de fremtrykkende Tyrker, som alt stod paa deres Grændser, samt betryggede deres Indskibning. Han fik da Tyrkerne til at standse, medens samtlige Parganiater indskibede dem paa den fra Corfu til den Ende ankomne Fregat Glasgow. Det hedder nu, at Engelsmændene vil byde dem et Fristed paa de joniske Øer.

I Constantinopel have de blodige Uenigheder mellem adskillige Janitscharafdelinger vedvaret; og man har maattet afsætte Storadmiralen, der ved denne Leilighed ikke har viist den fornødne Kraft. Indbyggerne i Canea have i Forening med Omegnens Beboerne afsat deres hidtilværende Pascha for hans Undertrykkelsers Skyld, og har Porten paa deres Indberetning stadfæstet hans Afsættelse.

Hvad i Henseende til Hæftelserne i Preussen, og flere tydske Stater, Benjamin Constant i et ovenmeddeelt Stykke har yttret, synes at være ligesaa rigtigt, som en Deel af hans historiske Efterretninger siges at være upaalidelige. Aviserne have meddeelt et Brev af selve v. Kampz, der nævnes som Hovedforfølgeren, til en Asverus, Fader af en af de Hæftede, der tilstrækkelig synes at vise, at der ikke enten for dem eller Staten kan være stor Fare paa Færde. Ogsaa er der saavel fra Kammerretten i Berlin, som fra flere Instantser giort alvorlige Indsigelser mod den brugte formstridige Fremgamgsmaade. En mærkelig Oplysning har en Chr. v. Bury i Darmstadt i Anledning af det omtalte Udkast til en almeentydsk republikansk Forfatning, givet, i det han erklærer det for at være fundet hos ham, og et blot litterarisk Forsøg, udarbeidet til Oplæsning og critisk Bedømmelse i en videnskabelig aldeles upolitisk Forening. Ogsaa, hvad man hos samtlige de øvrige Hæftede og randsagede f. Ex. hos Brødrene Welcher og Arndt, saavelsom hos en berlinsk Boghandler Reimer, hvis Papirer man har giennemsøgt, lige fra 1803, skal have fundet, paastaaes at være af aldeles ingen Betydenhed, og paa ingen Maade at trække i Forbindelse enten med det sandske eller

løningske Snigmord. Sand fremslæber endnu et døende Liv. Løning har aflivet sig selv. Jahn sidder i Fængsel paa Fæstningen Cüstrin, hvorhen han skal være bragt fra Spandau, fordi idelig mange af hans gamle Disciple stimlede did at see ham. Mærkeligt er det, at de 53, der havde givet den i forrige Hæfte omtalte Erklæring til hans Fordeel, efter seneste Efterretninger skulle være satte under Tiltale og de, der vare Embedsmænd, afsatte.

Det fatale Mellemspil med de mod Mosaiterne udbrudte Uroligheder fortiente neppe at omtales, var det ikke for den vidunderlige Hurtighed, hvormed denne af en liden og foragtet Gnist opkomne Ild har spredt sig saa vidt.

En Prof. Brendel i Würzburg havde for ikke længe siden udgivet et Skrift til Mosaiternes Forsvar. Da nu han med flere af Würzborgs Honoratiores vilde i Hæderstog kiøre den fra den afskedigede bayerske Landdag hiemkommende ved Aand og patriotisk Frimodighed udmærkede Repræsentant Prof. Behr imode, omgav en Hob Pøbel med Hujen og Heppskrig hans Vogn; og da de nu eengang vare hede i Hovederne, vendte de dem fra ham mod Mosaiterne selv, slog deres Vinduer ind, stormede deres Boder, o. s. v. Da Øvrigheden med Magt vilde kue denne Pøbelvold, blev en af Tumultuanterne skudt; derved forøgedes Tumulten, og kun med Møie bragte det indrykkende Landværn Rolighed tilbage. Midlertid forplantede denne Smitsot sig, i større og mindre Grad, til Bamberg, Bayreuth, Darmstadt, Fulda, Cassel, Carlsruhe, Mannheim, og flere Stæder i Omegnen. I Heidelberg, hvor den synes at være gaaet yderligst, tilbød Studenterne, da det egenlige Borgerskab ikke lod til at vilde tage sig af Sagen, og der, som i en Universitetsstad, ingen

Garnison var, Øvrigheden deres Bistand, fordrev — med Prof. Thibaut og Daub i Spidsen, sige nogle Tidender — Fredsforstyrrerne, greb nogle af de Skyldigste in flagranti, og bevogtede siden den Rolighed, de havde tilveiebragt. Ogsaa i Frankfurt maa Urolighederne have havt et temmelig alvorligt Udseende, da den keiserlige Resident v. Handel fandt sig beføjet at tilbyde det ved Midnat forsamlede Raad, at reqvirere en Deel af Maynzes Besætning til Bistand, hvilket midlertid Raadet hos den østerrigske Minister Buol v. Schauenstein lod sig frabede, som ufornødent. I Hamborg forefaldt lignende tumultuariske Optrin; og hvad — maaskee tildeels i Følge det omløbende ugrundede Rygte, at et betydeligt Antal af de fra Hamborg undvigte Mosaiter her skulde søge og muligt finde et Fristed — saa vel i Kiøbenhavn, som adskillige andre Kiøbstæder er forefaldet, er mere end noksom bekiændt.

Kan i Almindelighed god Mand ingensinde uden Vederstyggelighed see deslige pøbelagtig Ulov og Voldsfærd, da maa i Særdeleshed god Borger i et Tidspunkt som nærværende ikke blot af inderste Hierte ønske, men efter bedste Evne samvirke til, at dette Uvæsen allevegne faaer Ende, der saa drenge- og pøbel-agtig en Caracter det end hidtil har viist sig under, dog paa mange Maader i Følge Tidernes og Stædernes forskiællige Conjuncturer, kunde lede til Følger, som dets kaade Deeltagere, og dets tankeløse Begabere sikkert ligelidet have drømt om.

Bakkehuset den 23 Sept. 1819.

K. R.

Hesperus.

Fædrenelandet og Litteraturen helliget.

Tredie Hæfte.

September 1819.

Morten Thrane Brünnich,

Naturvidenskabens Senior i Danmark.

Et biographisk Omrids som Program til Jubilæet den 29de Septbr. 1819.

Glandsen af den Sol, som ved det 18de Seculi Midte skinnede i Upsala og opklarede saa mangfol-

dige af Naturhistoriens merke Vraaer, drog Alles Øjne til sig Europa rundt. Linné's Navn lød fra Alles Læber. Den Revolution, som denne store Mand frembragde i Naturvidenskaberne, sporede man ogsaa snart Virkningerne af paa denne Side Sundet.

Der er et andested *) anmærket, at, naar der indførtes en ny Methode, eller foregik nogen betydelig Forandring med nogen Videnskab i vort Fædreneland, at Stødet dertil da gjerne plejede at komme fra vore sydlige Naboer; denne Gang kom det fra de nordlige.

Til Held for Rigerne sad, fra 1746 af, paa Danmarks Throne den i højeste Grad liberale, Natur og Konst — og ikke, som Christian den Sjette, blot Bibel og Catechismus — inderlig hengivne og sit Lands Hæderlighed paa alle mulige Maader hævdende Regent, Friderik den Femte. Kun faa Lande kan rose sig af den Opmærksomhed og umiddelbare virksomme Understøttelse fra Regjeringens Side, hvormed denne livsalige Konge fremmede Naturkundskabens Udbredelse. De Mænd, som havde

*) Eichhorns Gesch. der Litteratur 3 Band 3 Abtheil. S. 792.

Friderik Ore, og fremfor Alle hans Yndling, Adam Gottlob Moltke, benyttede deres hele Indflydelse til at ophjelpe det i saa lang Tid forsømte naturhistoriske Studium. Intet Under derfor, at en almen Iver og Nidkjærhed for de didhenhørende Videnskaber bemægtigede sig Alles Gemytter, og at, inden denne Konges tyveaarige Regjeringstid var omme, havde den kongelige ubegrændsede Gavmildhed skaffet disse Videnskaber et ikke ringe Antal Dyrkere med de ypperligste Anlæg og herligste Talenter.

Morten Thrane Brünnich, som i Sommer har udgivet Efterretninger om Norges Bjergverker fra Aar 1516 til 1629, var en af dem. Han har overlevet samtlige sine Medvandrere paa den naturhistoriske Bane. Han er at betragte som den sidste af de lyse Stjerner, der i femte Friderik Dage skinnede paa Danmarks naturhistoriske Himmel. Alle de øvrige — hvoriblandt man tæller nogle af første Størrelse — ere gangne under Horizonten.

Zoologer som Abildgaard, Müller, Strøm og Gunnerus, Botanikere som Oeder, Rottbøll og Holmskjold, Conchyliologer

som Chemnitz og Spengler, vare i deres Tid Danmarks Prydelser. Under Friderik den Femte havde Europas Lærde idelig deres Øjne henvendte mod Danmark. De lyttede til de Orakler, som her lode fra Gudinden Isis's Præster; ligesom de nu, under Friderik den Sjette, med Begjærlighed hige efter vore Oldgrandskeres Fortolkning af de Runer, som Odin bragde med sig fra Caucasus til Odense, og Oplosning af de Gaader, som Tipoldemoderen Edda forplantede fra Indiens Bjerge til Hekkenfeldt paa Island.

I hint som i dette Old fandt og finder den lærde Verden Bestyrkelse for det gamle Sagn hos Job: "fra Norden kommer Guld."

Ved at læse denne paa femte Frideriks og sjette Frideriks Regentfærd lagte Berømmelse, maa Ingen tænke, at Meningen er, at der ikke ogsaa under Christian den Syvendes Regjering kom Guld fra Norden. Jo tilvisse kom der Guld! Vi har jo den at takke for det Guld, som den sandhedsogende Sjel fremfor alle Verdens Herligheder fryder sig ved, Trykkefriheden; ligesom det under samme blev os forundt at samle den Skat af liberale Ideer, som vi endnu har at tære paa.

Alle de ovennævnte, nu hedengangne, Naturforskere havde under Kong Friderik den Femtes Regjering begyndt, ved udgivne Skrifter at tiltrække sig Regjeringens og deres Medborgeres Opmærksomhed. Midt iblandt dem fremstod 1761 Brünnich, da værende Alumnus paa Communitetet, med Yttringer, som viste, at hans Digten og Tragten gik ud paa, ikke at blive staaende i Forgaarden af Templet for Alma Mater; men at han agtede at arbejde sig ind i det Allerhelligste, hvor den Indviede endelig skuer det uborttagelige Slør, som skjuler Gudinden for de Dødeliges Aasyn.

Dette hans første naturhistoriske Forsøg af Aar 1761 var Prodromus Insectologiæ Sjellandicæ (Forløber for en sjellandsk Insectlære), der udkom som en Disputats, og forsvaredes i Regentsauditoriet. Hans Defendent var Medicinæ Studiosus, den siden i vor Tid som Læge bekjendte Urban Bruun Aaskov.

I denne Disputats erklærer han S. 4, at det var hans inderligste Ønske at komme til Upsala for at høre Linné.

Aaret efter blev han Alumnus paa Elersens Collegium. Ved Hjelp af denne academiske Understøttelse sattes han istand til at meddele Publicum

naturhistoriske Skrifter af større Omfang og udstyrede med Kobberstykker.

Saaledes udgav han 1763 Edderfuglens Beskrivelse, og dedicerte samme til Grev Moltke og Geheimeraad Thot "som Kjendere og Samlere af de til Naturvidenskaberne henhørende Ting, og Velyndere af dem, som lægge Vind paa bemeldte Videnskaber."

I det derpaa følgende Aar 1764 udkom ikke blot hans Ornithologia borealis men ogsaa hans Insectlære Den sidstnævnte, som har jævnsides latinsk Oversættelse, er dediceret til Professor Sevel og til den berømte Chemiker og Apotheker Cappel; den første derimod til Autors store Velynder Etatsraad Fleischer, hvis Museum indeholdt den betydelige Samling af Fugle, som Brünnichs Bog er en raisonneret Catalog over. Disse tre Verker vederfores den fortjente Udmærkelse, at blive udenlands recenserte; og man kan vel sige, at Brünnich, Bästholm, Saxtorf, og Jens Bang i disse Aaringer udbredte samme Glands over Elersens Collegium, som Erichsen, Bloch og Dons nogle Aar iforvejen over Borchs.

Ifølge den hos de Magthavende herskende gunstige Stemning for Naturhistoriens Dyrkere, kunde

Brünnich, efter disse aflagte Prøver paa Dulighed og Talenter, og med Breve i Haanden, som dem vi fra Aarene 1763—64 i Bilagene P. 16—17 see Prøver af, ikke gaae glip af det attraaede Reise-stipendium. Det opnaaede han 1765, og fik tillige Prædicat af Lector i Naturhistorie og Oeconomie ved Kjøbenhavns Universitet. Han drog nu ikke til Upsala — saaledes som Ascanius, Tycho Holm, Tonning, Fabricius, Zoega, Vahl og flere Danske. Han havde det Held, at hans videnskabelige Synskreds blev uendelig mere udvidet, end om den, efter hans første Ønske, var bleven indskrænket allene ti Upsalas gamle Werheje.

Fra 1765 til 1769 rejste nu Brünnich, ved Understøttelse af et kongeligt Rejsestipendium, til Holland, Engelland, Frankrig, Italien, Dalmatien, Bannatet, Siebenbürgen, Ungarn og Tydskland. Da han hjemme havde lagt saa god en Grundvold i Videnskaberne, som vi i det Foregaaende har seet, og saa stor en Skueplads aabnede sig for hans kundskabsgridske Aand, er det begribeligt, at disse fire Aars Udenlandsreise hævede ham op til en høj Rang blandt Europas Naturkyndige. Ogsaa gaves ham Lejlighed til, i alle de Lande, han besaae, at indgaae litteraire Forbindelser. Frugten af disse

Forbindelser var en lærd Brevverling, som han siden i en Række af Aar vedligeholdt med adskillige af Europas ypperste Naturforskere. Saaledes gjemmer han i sin Portefeuille en Mængde interressante Breve af naturhistorisk Indhold. Deriblandt ere en 9 Stykker fra Baldinger, 3 fra Blumenbach, 11 fra Born, 12 fra Fortis, 11 fra Jacqvin, 14 fra Kønig, 9 fra Linné, 4 fra Pallas 20 fra Pennant, og 4 fra Trebra.

Et af de betydeligste Anlæg til Naturkundskabs Fremme, som skyldes Friderik den Femtes Regjering, er Indretningen af Naturaltheatret paa Charlottenborg, som daterer sig fra Aaret 1759.

Den Deel af Naturhistorien som indbefatter Urtekundskaben, var der allerede fra 1753 afsørget or med kongelig Gavmildhed. Den havde faaet sin fortreffelige Lærer i Oeder, til hvis Opsigt de tvende ved Enden af Amaliegaden anlagte botaniske Haver bleve anbetroede. Saaledes var man betænkt paa at ophjelpe denne ved et halvt Seculums Vanrøgt hos os forfaldne Videnskabsgren, der hos vore Naboer under Linnés Hænder blomstrede i al sin Fylde.

Men det var kun den ene naturhistoriske Disciplin, og den allene kunde give een Mand nok at

tage vare. Naturstudiets Vidtløftighed tillader ikke, at een Mand kan bestride det helt og holdent. Dets Fordeling i visse Grene er nødvendig, og samme fører den store Nytte med sig, at dets Dyrkere kan vælge sig hver sin Del til desto bedre Opelskning. Linnéer, som med saa udmærket et Held kan paatage sig dem alle tilhobe, ere Sjeldenheder.

Grev Adam Gottlob Moltke, som, ifølge den Brünnichske Afhandling om Naturvidenskabernes Fremgang i Danmark S. XXIV, havde beviist den største Nidkjærhed for de gjorte Anstalter til Botanikens Flor, arbejdede tillige paa en Plan, hvorved de øvrige Dele af Naturkundskaben ogsaa kunde forhjelpes til ivrige Dyrkere. Det er Kongen selv, som i Fundatsen for den Charlottenborgske Natural- og Husholdningssamling af 31 Marts 1759 tillægger Moltke den Ære, at have foreslaaet denne Plan, og selv at have begyndt den første Indretning til Naturalcabinettet.

Ifølge bemeldte kongelige Fundats skulde ved dette naturhistorisk-oeconomiske Institut ansættes tvende offentlige Lærere, en i Oeconomie og en i Naturhistorie. Begge de første som bleve udnævnte til Professorer, Ascanius og Tycho Holm, vare Disciple af Linné. Men — den sidstnævnte,

der havde faaet Professoratet i Oeconomien, døde, til ikke ringe Tab for Videnskaberne, i selv samme Aar. Hans Plads blev ikke strax besat, men derimod overdroges hele Bestyrelsen af Naturaltheatret til Professor historiæ naturalis Ascanius, og neppe svarede han ganske til de Forventninger, man havde fattet om hans Duelighed til denne Post.

Stiftede Institutet paa Charlottenborg ikke fuldkommen den tilsigtede Nytte for Videnskaberne, saa blev det heller ikke gammelt. En Tidsperiode nærmede sig nemlig, som var rig paa Omveltninger, og intet var da naturligere, end at man forsøgte, om et Træ, som ikke voxte i een Jordbund, muligen kunde trives ved at forplantes til en anden. Dette skete da med den Hurtighed og Driftighed, som var hine Dage egen. Her betragtes forresten Sagen kun for saavidt som Brünnich angaaer.

Ascanius bestemtes til at gaae til Ober-Bergamtet paa Kongsberg, og Brünnich, som ved Bestaltning af 5 Mai 1769 var bleven udnævnt til Professor oeconomiæ et historiæ naturalis ved Kjøbenhavns Universitet *), fik Ordre til at modtage de

*) Brünnich havde Aaret iforvejen, under sit Ophold i Wien, udgivet sin Ichthyologia Massiliensis. Over dette Skrift forfattede vor berømte Peter Christian

Charlottenborgske Samlinger. Struense havde, fortæller Fabricius i sin Autobiographie, antaget den rigtige Grundsætning, at Alt hvad der hører til Opdragelse og Underviisning skulde forbindes med Academiet. Denne hans Plan blev siden fulgt. Ved Rescript af 6 Marts 1771 overdroges bemeldte Samlinger Universitetet til Eiendom, og 1772 forflyttedes de til den Bygning paa Studiigaarden, hvor Universitetet den Dag i Dag har sit Naturaltheater.

Samme Aar, da denne Translocation fandt Sted, 1772, udgav Brünnich sine Zoologiæ Fundamenta paa Latin og Dansk, til Brug ved Forelæsninger. Men disse Forelæsninger fik han ikke strax Leilighed til at holde, da han samme Aar blev beskikket til Kongelig Commissarius ved Sølvverkets Undersøgelse paa Kongsberg. Ved denne Commissions Slutning, kom han tilbage til Univer-

Abildgaard en, i Critisk Journal for 1770 No. 1 indført Recension. Den ender saaledes: "Forfatteren har saaledes paa ny givet Publicum et Beviis paa sin Nidkjærhed for Naturhistorien, og paa den Skarpsigtighed, som alletider ledsager hans Betragtninger over Naturens Producter, hvoraf man med megen Grund kan vente endnu overflødigere Frugter."

sitetet og Naturaltheatret, 1775, for igjen at overtage sit Professorat.

1777 udgav han sin Mineralogie. I Fortalen undskylder han Bogens Ufuldkommenheder med 3 Aars daglige Arbejde som Commissarius paa Kongsberg, Universitetets vidtløftige Samlingers Istandsættelse, sine egnes Ordnen, og sine holdte Forelæsninger, hvilket Alt ikke havde levnet ham Tid til metallurgiske Undersøgelser.

Efter et Mellemrum af 5 Aar traadte Brünnich atter frem paa Forfatterbanen, og udgav et Par baade inden- og uden-lands med fortjent Bifald optagne Skrifter. Først udkom: Dyrenes Historie og Dyresamlingen udi Universitetets Naturtheater, første Bind. Tilligemed en historisk Indledning, afhandlende Naturvidenskabernes Fremgang under de danske Konger siden Universitetets Stiftelse. Kjøbh. 1782, i lille Fol.

Denne Indledning, udgav han Aaret derpaa, oversat paa Fransk af Prof. Descampeaux, bestaaende af 124 Pag., og føjede til samme: Bibliotheca, ordine chronologico recensens Daniæ, Norvegiæ, Islandiæ et Holsatiæ autores

et libros, scientias naturales tractantes. 262 S. 8vo.

Aaret, efterat dette Verk var udkommet, blev Brünnich, ved at ansættes som Committeret i Bergverksdirectoriet, kastet ind paa den practiske Bane, og da han endelig 1789 gik som Oberbergcommissair til Kongsberg, samt 1791 blev efter Conferentsraad Hjort beskikket til Overberghauptmand søndenfjelds, saa skulde man have troet, at han med hint litterair-historiske Product aldeles havde sluttet Listen paa sine Arbejder for Pressen.

Men — springe vi over et Tidsrum af 36 Aar, eller — med andre Ord — gjøre vi et salto mortale over Kongsbergs Klipper — finde vi ikke uden Forundring, i et i denne Sommer udgivet Skrift, hele den usvækkede mandlige Alders Kraftfylde. Dette Skrift indeholder Historiske Efterretninger om Norges Bjergverker fra Aaret 1516 til Udgangen af 1623.

Foran staaer en Dedication til det Kongelige Danske Videnskabers-Selskab, som det, i Overeensstemmelse med disse Blades Plan, synes passende her at indføre. Den lyder saaledes:

"Siden den 17de November 1769, og altsaa næsten 50 Aar har jeg nydt den Ære at være Med-

lem af dette lærde Selskab, hvilket jeg under mit Ophold i Wien den 29de Januarii 1768 offrede den første Frugt af min Udenlandsreise, min Ichthyologia Massiliensis.

Omskiftninger i mit Embeds Stilling afbrøde mine sildigere Arbejders Fortsættelse i Naturvidenskaberne, fra hvilke jeg saae mig ved andre Embeder aldeles løsrevet. I følge de siden erhvervede Kundskaber i Norges Bjergvæsen fremkommer dette Stykke om Norges ældste Bjergverker, hvilket jeg i Haab, at det vil vinde det Høie og Høistærede Selskabs Bifald, tillader mig at tilegne Høistsamme som et Vidne paa den Værdi, jeg sætter i at give mit Arbejde denne Prydelse, og derved vise mine for Selskabet udmærkede Højagtelses Følelser."

Da jeg saaledes, som Litterator, har søgt i chronologisk Orden at levere en kortfattet bibliographisk Conspectus over vor Jubellærers litteraire Virksomhed, nedlægger jeg Pennen, overladende Dommen over hans udmærkede Fortjenester af Naturvidenskaberne til Mænd, hvis Stemmeret i dette Emne er erkjendt af hele Europa. Følger da

Bilag

indeholdende Extracter af Breve til Brünnich i det Tidsrum fra 1763 til 1813.

I.

Af Skrivelse fra H. Strøm,

dat. Natvig (i Borgrunds Sogn paa Søndmør.) d. 20 Jun. 1763.

Deres meget ærede af 25de April var mig saa meget mere kjærkommen, som Breve af saadant Indhold ere rare, og mig derved er banet Vej til en Correspondence, hvoraf jeg venter baade Nytte og Fornøjelse. Af den tilsendte Bog har jeg Bevis saavel paa Deres Godhed, hvorfor jeg ærbødigst takker, som paa Deres gode Indsigt i Naturhistorien, hvormed jeg visselig gratulerer Dem. — — — — — Iøvrigt kan jeg ej andet end admirere Deres store Flid, og ønsker Dem god Fremgang, samt en Nidkjærhed og Iver, som nogenlunde kan oprette, hvad saa Mange have forsømt.

II.

Af Brevene fra Th. Pennant.

a) Dat. d. 5 Nov. 1763.

I think myself greatly obliged to You for the generous overture You made of Your correspondence in Your letter of Septb. 8th. Be assured, that I embrace Your friendship with the greatest sincerity, and flatter myself, that the benefit resulting from this intercourse will be reciprocal.

I am at a loss, how to express the gratefull sense, I have of the noble offer that Mr. Fleischer *) has made me, which I can only attribute to Your kind representations. Be pleased to make my compliment to that Gentleman and let him know, I shall be very happy in receiving any rare birds, that he can spare from his magnificent Museum.

P. S.

I beg the favor of You to present my respectfull compliments to Your friend the Bishop Pontoppidan and my gratefull

*) Etatsraad Fleischer, Deputeret i Admiralitetet, Brünnichs forbeles Velynder. Conf. den ham angaaende Artikel i Forfatterlexiconnet.

thanks for the pleasure, he has done me in procuring your correspondance.

b) Dat. 13. Febr. 1764.

Qvod de meis litteris Novembris 5 datis tam diu siles, multum miror. Vereor ne accepisti; sed ne amicitiam tam gratiosam amitterem, iterum ad te scribo. Aves, qvas vir nobilissimus D. Fleischer per te mihi offert, gratissime accipio.

c) D. 12 Octob. 1764.

Dear Sir!

Your letter and agreable present of your two treatises reached me this week. They give me the utmost satisfaction and claim my best thanks. — — — — Your generous offer of procuring me any of the northern birds is to advantageous for me to decline.

d) Montbard en Bourgogne April 20th. 1765.

I am now at the chateau of M. de Buffon, who has behaved to me with the greatest friendship and politeness. He has just published the 12th. & 13th. volumes of his work, which is wrote with the same eloqvence and exactness as the former.

e) D. 18. August 1781.

I admire greatly M. O. Fabricius's Fauna Grönlandica; I hope, he will give the history of that country. — — I am most desirous of Snorro Sturlesons History of Norway.

f) 21 Dec. 1783.

I am much obliged to You for the account of the eruption in Iceland; I shall be highly favoured, if You will send me all the particularities, You can collect.

III.

Af Skrivelser fra Linné,

a) Dat. Upsal. 20 Aug. 1764.

Accepi et litteras tuas et librum *) et avem et insecta, dona singula gratissima, pro qvibus omnibus ac singulis gratissimam persolvo mentem. — — Generosissimus Juvenis de Moltke **) mihi perplacuit; gerebat faciem purissimam, animam candidissimam, ingenium acre, moresqve gratissimos; potui

*) Det var Brünnichs Ornithologie.

**) Upaatvivlelig den endnu i Lübeck levende 74 Aar gamle Gehejmeraad Friderik Ludvig Moltke.

ex ejus facie divinare imaginem summi ipsius parentis, cui debet naturæ scientia qvam alii ulli magnatum plura.

b) Dat. Upsal. d. 20 Dec. 1764.

Tuas d. 25 Octobris datas rite accepi, nec pulchriores gratioresqve excepi; ditatæ enim erant illæ tam pulchris naturæ speculis, ut nescio num pulchriores viderim. Insecta enim erant omnium rarissima et egregie conservata. Singula videbis proximo anno, v. D., in Systemate Naturæ proposita cum tuo nomine adposito, ac si ea ipse edidisses in publicum. — — Prævideo, qvod in Te obtinebit Dania brevi lumen fulgentissimum.

c) d. 4 Sept. 1770.

Obstupescebam, dum legi de insectis tuis rarissimis, certe, nisi senium me occupasset, lubenter Tui causa, et ut hos viderem thesauros, Hafniam ipse adirem, sed vetant fata. — — Qvid fiet de splendido horto vestro Havniensi, an in cassum ruat? hoc dolerem maxime. Qvo se vertat Zoëga? Qvid agit Fabricius? *) Oro rescribas et me cer-

*) Som bekjendt, vare Fabricius og Zoëga to af Linnes Disciple, som han elskede med faderlig Ømhed.

tiorem facias, cum soles tam vivide et facile omnia narrare.

d) D. 9 Nov. 1770.

Nuper incepi reconvalescere a diro morbo, sub qvo per D. Ferber accepi librum tuum de piscibus Massiliensibus certe pulcherrimum acutissimum. Primum meum fuit, et qvidem anteqvam e lecto exsurgere valerem, Systemati meo inserere Tuos pisces, qvo majus solatium mihi fuit nullum. Utinam plures haberemus Brünnichios, et brevi historia animalium absolveretur.

IV.

Fra Jacqvin.

Dat. Wien d. 12 Nov. 1769.

Utramqve tuam epistolam 28 Maji Fribergo alteram, alteram datam Clausthaliæ 17 Septembris, accepi accepiqve cum summa illa voluptate, qvacum soleo tuas. Nunc, opinor te Hafniam reducem esse, qvare respondeo. — Qvas mihi offers mineras ex itineribus tuis, accident gratissimæ. Tu ipse nosti illa, qvæ mihi desunt ex istis regionibus. Sed qvam maxime desidero specimen argenti vivi Norvegicum, et potius unicum elegans

qvam plura minus elegantia. Ab Hiort *) semper, vel in hunc diem, litteras accipio, nescio qvæ promittentes; sed mineræ umbram nedum vidi. Mirus homo! potius promittere cessaret. Adeoqve sola mea spes in Te est. —

Uxor mea ante mensem me filia sanissima ditavit. Hanc tibi servabo educaboqve in uxorem.

V.

Af Gunnerus's Skrivelse.

Dat. Throndhjem d. 17 Martii 1770.

Jeg ønsker oprigtig til Lykke med Deres ny Station, gratulerende tillige Kjøbenhavns Universitet med en saa grundig og flittig Lærer i en saa vigtig og nyttig Del af Videnskaberne. Hr. v. Linné spaaer, at, naar han er død, flotter Naturhistorien aldeles til Danmark og Norge, og jeg anseer i den Henseende Dem for en af de vigtigste Støtter.

P. S.

Vi har to Artforandringer af Østers. Den første bedste og største er Bergøsters, siddende saa fast ved Klipperne, at de med et Jern (Skjæljern) og med Magt maa stødes derfra. I Ebbetiden

*) Conferentsraad og Overberghauptmand.

staae disse undertiden noget lidet ovenfor Sandet. Den anden, Sandøsters, som findes paa grov Sandgrund (sabulum arenæ conchaceæ mixtum, som dog har finere Sand under sig, og derunder meget dyb Leergrund) ex. gr. in Hittern, Fosia, Romsdalia, Normöria, Numedalia, et huic vicina parochia Norlandiæ Brönöe. Paa flere Steder her i Stiftet veed man ikke af Østers, og norden for Brønøen eller rettere Brønøens Annex Bringdalen, som i det Verdslige sorterer under Nummedals Fogderie, haves ingen Østers. — To Lempsser har jeg i Spiritus; dem skal min Brodersøn (Niels Dorph Gunnerus) medbringe.

VI.

Fra Trebra.

Dat. Zellerfeldt d. 3 Sept. 1789.

Es machte mir eine seltne und höchst erwünschte Freude, die Nachricht von Ihnen selbst zu erhalten, wie Ihre Verdienste aufs neue belohnt worden sind, und Ihre erworbenen sehr schönen Kenntnisse künftig auch bey dem praktischen Bergbau, zum größten Vortheile Ihrer Nation benuzt werden sollen. Kongsberg, und sein vorhin immer so reicher Bergbau werden Eur. Wohlgeb. also ein ganzes Jahr, und wohl noch länger besitzen. Das mus nothvendig

von grossen Vortheilen seyn, dem Bergbau und auch Ihnen, da Sie so schöne Gelegenheiten dabey haben, die Natur genauer zu besehen, die schon erlangte Kenntnisse anwendend nützlich zu prüfen, und einem Verfalle vorzubeugen, der nur durch herzhafte durchgreifende Anstalten abgewendet werden kann. Der geschickte Hr. Oberberghauptmann von Hiorth ist vielleicht allein, und wenn er nicht sehr gute geschickte Untergebene hat, nicht mächtig genug, die guten Anstalten durchzutreiben; er wird dahero von Ihnen, seinem Freunde, unterstüzt, weit glücklicher wirken können als bisher. Auch unser braver Henkel, dessen noch immer fortdaurende gichtische Kränklichheit ich vom Herzen bedaure, wird Ihnen wenigstens mit dem, was er von seinen Reisen mitgebracht hat, sehr nüzlich werden können.

VII.

Af Skrivelse fra A. G. Carstens.

Dat. Kjøbh. d. 26 Februar 1791.

Her tales om intet andet end den ny danske og norske Speciesbank; c'est l'evangile du jour. Den gode Doctor Mumsen, Deres Reisekammerat i Aaret 1788, er meget ilde medhandlet i Alg. d. Bibliothek for Aaret 1790. Vel synes hans Tagebuch einer Reise nach dem südlichen Theil von Norwegen, som han udgav 1789,

virkelig at være noget mager og uefterrettelig; men denne Recension kommer dog øjensynlig fra en Uven og Avindsmand.

VIII.

Fra B. Anker.

a) Dat. Frogner d. 18 Octobr. 1792.

I Dag spiser her paa Frogner hos mig Deres Antecessor, inden han rejser til Kjøbenhavn. Neppe kommer han mere til Norge. Consr. C. A., hans intime Ven, er og her. De taale ikke, at jeg vidner Sandhed om Deres Højvelbaarnhed. Entre nous maa jeg sige Dem, at jeg saae et Brev fra Gr. R. til H., hvori han anbefaler H. at erkyndige sig om Alt ved hans Nærværelse paa Kongsberg, at overlægge med Dem om, hvad der kan bidrage til de bedste Planer m v. til Verkets og Statens Vel, og at lægge Vind paa den Harmonie mellem Dem og H., som sømmer saa betydelige Embedsmænd, og for Tingenes Gavn (Gang?) var saa ønskelig. I den Anledning spurgte C. A., H., om han havde efterkommet dette. H. svarte med det ham egne Phlegma, pattende paa hans evige Pibe: "Jeg bryder mig hverken om det ene eller det andet; jeg hverken spurgte om Noget, eller saae paa Noget. Nu kan de ligge i Sengen, som de have redet den til." — Grand Dieu! à quels hommes confiez vous

les charges dans les etats. Naar vi ikke havde den værdige G. R., saae det godt ud med B. V. Departementet, hvori H. er eneste Deputered og skulde være den sagkyndige Støtte. *)

b) Dat. Christiania d. 4. April 1793.

Bergmester Svab er kommen til mig paa en kort Tid, for at indrette mine Smeltehytter ved mit anlæggende Blyværk paa Hadeland, hvortil jeg nu har over 1100 Tdr. rig Malm fremkiørt til Stedet, hvor Hytterne skal være. Jeg har den Ære at sende Deres Højvelbaarnhed herved Gjenpart af den Kongl. svenske Tilladelse for Svab at komme, som jeg med Møje opnaaede. De veed, at han er den kyndigste i at indrette Smelteovne. Han kommer tilbage i Junii for at lade selve Ovnene, som nu anlægges, og hvortil frembringes Materialier, opmure; og i August skal jeg levere det første norske Bly til Moderverket i Kongsberg. Sidst i næste Maaned bruger jeg Frihed at reqvirere Oberbergamtets Middel for at meddele mig Circumference, besee Alt, og derefter skaffe mig de fornødne Privilegier. Jeg haaber dette Anlæg skal blive til Hæder og Gavn for Sta-

*) Ved de i denne Skrivelse forekommende Begyndelsesbogstaver er det anseet for unødvendigt at skrive Navnene helt ud. Den Læser som veed, hvorom Talen er, behøver ingen Clavis; og Andre kan den ikke interessere.

ken. Jeg har udøst Penge for med yderste Virksomhed at sætte det igang. Svab reiser til det Edsvoldske Guldværk, som jeg med Force har drevet, og nu viser sig herlig. Svab er just over Guldværket i Sverrig, og forstaaer den Drift af Grunden. Han er en meget beskeden Mand og Medlem af det Kongl. Videnskabsacademie i Stockholm.

c) Dat. ibid. d. 19 Septbr. 1794.

De oplyste Bergmænd Hr. Bergmester Swab og Hr. Notarius Schulze have den Ære at opvarte Deres Høivelbaarenhed, for at see Kongsberg og Bergstadens ved sine Skrifter og fortrinlige Egenskaber værdige Foresatte. Hin er ansat til Bergmester i Fahlun, og skal gifte den fortreffelige Baron Hermelins Datter; Denne forbliver i min Tjeneste ved Guldverket paa Edsvold og Blyværket paa Hadeland, hvor jeg haaber næste Aar at fremvise noget Betydeligt. Dem allerhøjstærede! skylder jeg den varmeste Erkjendtlighed for Deres kraftige Beskyttelse for mine metalliske Foretagender.

IX.

Af Jos. Banks's Skrivelse.

Dat. 10 Sept. 1813.

— — —"Your pamphlets continues to be referr'd to, with satisfaction, by the learned

in this country — and your name is not forgotten after fifty Years labours in the republic of science."

Postscriptum.

(Meddelt af Hr. Prof. J. W. Horneman).

1776 kaldte Banks og Solander en Buskart fra Bahama Brünnichia. Den henhører til Decandria trigynia i det linneiske System og under Polygoneæ i det saakaldte naturlige System. Bøhmer i hans Lexicon rei herbariæ tripartitum anfører Brünnichs Litteratura Danica &c. som Grund hertil, men den udkom først 1783.

Om den nyeste italienske Litteratur, med en Oversættelse af Tasso,

ved Hr. Provst F. Schmidt.
R. a. D.

P. M.

Dit Ønske, k. V., at erholde nogen Efterretning om den nyere italienske Litteratur, og især om den poetiske Deel af samme, kan jeg kun saare slet opfylde, da jeg oprigtig maae tilstaae, at jeg kjender saare lidt til denne, fordi, hvad jeg lejlighedsvis saae deraf, ej forekom mig synderlig indbydende, og mig syntes, at den Tid som var tilovers fra Beskuelsen af Oltids og Nutids Kunstminder, bedre kunde anvendes til at studere de romerske Klassikere og de gamle italienske Digtere paa deres egen Jordbund. Jeg maae derfor indskrænke mig til følgende Anmeldelser:

Af den i Italien saa gængse og yndede Improvisering hørte jeg kun et Par maadelige Prøver, af hvilke den ene i Florents. Scenen var i en aaben Gaard, hvor en Mandolinspiller sad paa en Forhøjning, hvilken først en blind Olding, og siden et Par yngre Mænd bestege. Efterat den gamle havde

indledt Handlingen, og de Yngre svaret ham, blev, efter deres Opfordring, meddelt dem skriftlige Opgaver, omtrent et halvt Snees Stykker, blandt hvilke de valgte den Scene af Susannæ Historie, hvor de Tvende Ældste anklages af Daniel. Anklagen og Forsvaret blev ført med megen Heftighed i Recitativ, under bestandig, ganske ensformig Ledsagelse af Mandolinen. Den hele Stads kostede kun et Par Krazier (Skillinger)

Den berømteste italienske Improvisator skal for nærværende Tid være en Sgricci (saaledes skrives hans Navn, om jeg erindrer ret) der, efter hvad en Mand, som havde hørt ham, fortalte, skal improvisere hele Tragoedier. Hans Buste, som findes i Thorvaldsens Studier, synes og at vidne om Phantasie og Livlighed.

Som en Prøve paa Smagen i Norditalien, vil jeg af Giornale Enciclopedico di Napoli for Februar Maaned d. A. meddele en Subskriptions-Plan, der forekommer mig at være Højden af ækkelt Skryderie, styltemæssig Svulst og fuldkommen Smagløshed. Den lyder saaledes:

Typographisk Bekjendtgjørelse

Mille Verseggiator, nissun poeta
F.

Tusind Versemagere, ingen Digter.

"Den italienske Orfeus eller den gjenvundne Euridice, en poetisk Reformator: Journal, forfattet af et hæderligt Selskab af berømte italienske Lærde; ordnet (redigeret, compilato) af en Medlem som Directeur og Ejer, V. Consul for begge Sicilier, Villa Frankа, og bekjendtgjort i Nizza.

Uigjennemtrængelige Sladdreselskaber (Crocchi) af de bitterste, stedse tilvoxende poetiske Senomanter *), anfaldt frække Torvene, Korsvejene, de mest himmelske Egne af Italien. Den store udødelige Genius af saa mangen Provinds, Skabningens Mesterstykke og det ophøjede Fædreneland for Aandens og Smagens Lys, sad ubevægeligen tankefuld paa de kjære Gravhøje af sine berømteste Sønner, og, stolteligen stemmende de magiske Accorder af sin guddommelige Lyra til de sorgelige Sukke af de høje Skygger, der trindtomkring ham, jamrede sig over deres vanhelligede Minde, lindrede dem den haarde Vægt af umaadelig Kummer: og Skyggerne vendte

*) Hvad det er for Væsener, har Overs. forgjæves sogt Oplysning om hos døde og levende Lexica. Skal Ordet være græsk af ζην -ηνος og μαντις maatte det betyde Jupiters Profeter; men i saa Fald er dette Udtryk ligesaa meningsløst som alt det Øvrige.

fra alle Sider tilbage til Gravene med mindre Bekymring.

Men nu, nu fremstiller sig en trofast Trop (drapello) af den nationale videnskabelige Hæders drabelige (valorosi) Yndere, stadigen forenet ved faste Baand og de end fastere af Sandhed, Fortjeneste og Retfærdighed, for sit Lands Genius og vente paa hans Vink.

Geniusen modtager igien af sine Disciples Haand sin lynende, uovervindelige Krone og rejser sig. Den ædle Skare aabner sig, indslutter sin Anfører i en snever Cirkel, træder mellem Hoben*) og oplofter mod Himmelen Hænderne, fyldte med de første Blade af den italienske Orfeus og af sit Lands største Geniers prægtige (auliche) Frembringelser. Hvirvlen af Poetaster vender sig, hæve ogsaa Hænderne, Grimaserne (schimazzi), Hvisletungerne mod Æteren... Men Fama samler hine Skrifter, udstrøer dem i Italien og vender tilbage med dem, berigede med de Oplystes Yndest og stolte af den offentlige Agtelse.

Ehvert No. af den italienske Orfeus skal indbefatte i de trende Dele af dens Omfang Poetik, i

*) I Originalen staaer solla, formodentlig en Trykfejl for folla.

den fjerde forskjellige Blandinger. Alle de Artikler af al Slags italiensk Poesie, som indføres i den, skulle bestaae af uudgivne Afhandlinger af berømte Skribenter fra det attende Aarhundrede, eller berømte men ukjendte Stykker af levende, end meer forglemte Forfattere. Blandingerne skal interessere dybt ved Gjenstanden, Nyheden og Fuldkommenheden af de anførte Stykker af al Slags Litteratur, Videnskab og skjøn Kunst.

Den italienske Orfeus skal udkomme to Gange om Ugen."

Saaledes harangerer denne litterariske Pulcinella sit Publikum.

Til Ære for den Neapolitanske Journals Udgiver maae jeg dog anføre, at han tilføjer denne forskruede Anmeldelse, paa hvilken man uden tvivl med Grund kan anvende Horatses: Qvid dignum tanto feret hic promissor hiatu, den Bemærkning: "Denne Maneer at skrive paa, er ikke den som bruges af dannede Neapolitaner, og dog spaae vi ham et got Antal af Medforbundne."

I Martsheftet af sidstmeldte Journal findes en Anmeldelse af: Su i marmi d'Antonio Canova; Versi. Venezia. Dalla Tipografia Picotti. Magnifica ed elegante edizione di soli

300 esemplari, hvori der gjøres en Classe = Inddeling af de Italienske Digtere, og hvis Indhold jeg derfor vil meddele i et Udtog.

Efterat der er strøet megen Røgelse for Kanova, som kaldes Ottimo og italico Prassitele, foreslaaer Anmelderen at indbyde alle Italiens nu levende lyriske Digtere, til at synge den italienske Praxiteles's Pris, og at der med det samme skulde udvælges en poetisk Jury til at gjøre et skjønsomt Udvalg af de indkomne Stykker, og ordne dem efter følgende Skoler eller Classer: 1, den lyrisk Dantiske, 2 den Petrarkiske, begge fortreffelige, som enhver veed, men den ene for raa og nervøs: og den anden for gratiøs og elegant. Deraf udspringer et 3die Slags, efter Anm. Tykke den beste, blandet og tempereret af den ene med den anden. 4, Den Marinske, 5, den Chiabreriske, fuldendt af Guidi, Filicaja, Redi og flere. 6, den Frugonianske, 7, den Parinianske, 8, den Cesarottianske.

Juryen skulde af disse 8 Slags give den tredie Fortrinnet, vælge mellem de to første og saaledes danne den 1ste Orden af den foreslaaede poetiske lyrisk = italienske Krands. Den skulde derpaa forkaste den fierde Art som vanskabt Superfœtation af den

2den og danne den anden Orden med 5te, og den tredie med 6te og 7de Art. Den 8de burde vistnok forkastes som Superfætation af de foregaaende. Dog mener Anmelderen, at den kunde beholdes, for bestemt at tilkjendegive Efterslægten den italienske Litteraturs nærværende Tilstand. Saaledes vilde Kronen eller den poetiske Krands, flettet til den udødelige Kanovas ærede Pande, have fire Ordener, eller Snorer af Blomster, dyrkede paa det italienske Parnas, og hver Snor af forskjellig Lugt. Den første skulde være som den, hvorved man qvæges i den Fiesolanske eller Sorrentinske Kampagna i April Maaned; den anden som den, Rosenbuskene fra Locri eller Pæstum, omplantede paa Arnos Bredder, udbrede; den tredie, som den, der dufter fra en Bouquet af forskjellige Blomster, afdelte meer eller mindre med Blade, og den fjerde skulde maaskee bringe de alt for Empfindtlige til at trække Hovedet tilbage, formedelst den megen Balsom (Moschus) den indeholder; men denne stærke og skarpe Fornemmelse skulde virke, at de vendte med desto større Behag til Lug en af den første og de følgende Snorer.

Foruden Signora Albrizzis og Giordanis Brev til Kanova, skulde i første Orden optages Terziner af Montrone en Neapolitaner, Ottaverne af Costa,

en Kanzone af Giusti Lucchese, samt Terziner af Marsenzi, en Nommer, over Venus- og Mars-Gruppen. Til at pryde den anden Orden af den Chiabreraariske Art, veed Anmelderen intet Raad; men troer dog at finde en Prøve af denne Art i de lyriske toskaniske Poesier af den drabelige (valoroso) Engellænder Signor Mathias. Til tredie Orden eller Snor veed han ej at foreslaae andet end; Lalage allo studio di Canova del Duca di Ventignano, Gentiluomo Napolitano, og til fierde: en Missiarinis 36 Vers over ligesaa mange Arbeider i Marmor af Kanova.

Medens Italienerne saaledes arbeide paa at faae deres Kanova udstafferet med Blomstersnorer, der vistnok ville blive meget ordentlige og sirlige, men sandsynligvis tilige meget kjedsommelige, og medens de opstille den Læst, hvorover Æreverserne til ham skal spændes, var det ønskeligt, om man, uden Hensyn til nogen saadan Læst og blot følgende den Regel: tout genre est bon, hors l'ennuyant, (enhver Digtart er god undtagen den kiedsommelige), kunde faae en Samling af, hvad inden- og udenlandske Digtere med sand Følelse har sjunget til Thorvaldsens Hæder, tilligemed en raisonneret

Fortegnelse over hans fornemste Kunstværker, udarbeidet af en sagkyndig Kunstkjender. Thi det er forlængst erkjendt af alle Upartiske, selv i Italien, at Thorvaldsen er over Kanova i Basreliefsen, og, ved en Sammenligning af begges fornemste Statuer og Grupper, ville formodentlig de fleste blive enige i, at, medens Kanovas Hovedfortjeneste bestaaer i Marmorets Behandling og Formernes Blødhed, den han endog forhøjer med en Slags Beisning, er Thorvaldsens Stil meer kraftfuld og hans Statuer meer i den ægte gamle græske Aand.

Efterat have saaledes fremsat omtrent alt, hvad jeg veed om den nyere italienske poetiske Litteratur, vover jeg at forelægge følgende Prøve paa en Oversættelse af et af den gamle italienske poetiske Litteraturs mest klassiske Værker, Tassos befriede Jerusalem. Efter et Forsøg paa at oversætte hele den 2den Sang af bemeldte Digt i Ottavevers med lutter qvindelige Rim, overeensstemmende med Originalen, og fundet, at denne Verseart medførte for megen Tvang med Hensyn paa vort Sprogs Armod, sammenlignet med det Italienskes Rigdom, paa qvindelige Rim, valgte jeg den i de Nordiske Sprog sædvanlige Form af bemeldte Versart.

Dersom Oversættelsen er nogenlunde lykket, kunde den maaskee tjene til at give dem, der ej kunne øse af Kilden selv, en — skjøndt svag — Idee om den lykkelige og tillige saa ulykkelige Digters Aand, der allerede ved Gøthes, paa dansk oversatte Drama, er bleven de fleste saa bekjendt og kjær, og for hvem der snart vil vækkes fornyet Interesse ved et Sidestykke, der vel med det første kan ventes fra en yndet dansk Digters Haand.

Med Agtelse og Venskab

F. Schmidt.

Oversættelse af Endeel af første Sang af Tassos befriede Jerusalem.

I.

Min Sang om hellig Krig og Helten lyder,
Som Kristi Grav fra Vantros Haand udreev.
Han virked Stort ved Aand og Manddoms Dyder,
Og ofte tung ham Hædersbanen blev.
Forgjæves Helved' al sin Magt opbyder,
Omsonst to Verdensdele Folk udskrev;
Ham Himlen og Korsbanneret ledsage,
Saa frelst med sine Mænd han hjem kan drage.

2.

O Muse, hvem kortvarigt Løv ei kroner
Af Lauren, som ved Hippokrene groer,
Du, som blandt Salige i Himlen troner,
Hvis Tinding evig Stjernekrands omsnoer,
Aand i mit Hjerte dine Himmeltoner,
Opklar min Sang, tilgiv om Blomsterflor
Omvinder Sandheden, om den sig pryder
Med andre Ynder, end med dine Dyder.

3.

Du veed, at Verden did begjærligst drager,
Hvor trylleriſk Pindus sødest Frugt har bragt,
At Sandhed, klædt i bløde Vers, indtager
De Onde selv med sine Ynders Magt.
Saa syge Barn en Lægedrik modtager,
Naar Bæg'rets søde Rand det først har smagt:
Den bedste Drik af den Bedragne tages,
Og Livet reddes, medens han bedrages.

4.

Høimodige Alfonso, som udfriede
Fra Skjæbnens Harm, og bragte trygt i Havn
Mig vildsom Pillegrim, nær ved at lide
Blandt Klipper Skibbrud med en knuset Stavn,

Modtag med venligt Blik den Sang, jeg viede,
Som bundet ved et Løfte, til dit Navn.
Maaskee profetisk Pen engang tør skrive
Om dig, hvad nu med Vink den blot kan give.

5.

Og billigt er, (hvis engang Freden vender
Sig signende til gode Kristnes Land,
Og Folk og Skibe man mod Tyrken sender,
For at hjemsøge uretfærdigt Ran)
At Hærtogs Stav betroes dine Hænder,
Hvis ei Sømagten staaer dig bedre an.
Min Sang du Godofreds Medbeiler høre,
Mens du dig laver til at Vaaben føre.

6.

Paa sjette Aar alt Kristnes Hær var draget
Omkring i Østen paa sin stolte Færd;
Med Stormløb havde man Nicæa taget,
Ved Krigslist Antiochien fældet er:
Man siden var i Krig mod Perser draget,
Og havde nedlagt en utallig Hær;
Tortosa var erobret; Vinterens Komme,
Man vented' nu, og Aaret snart var omme.

7.

Den Aarstid, hvori Vaabenklang ei toner,
Regnsvangre Vinter nys til Ende var;
Da han, som i den høje Himmel troner,
Hvor Lysets Kilde flyder evig klar,
Saa højt op over Stjernehimlens Kroner,
Som under sig de Helveddybet har,
Det Blik nedsendte, som paa engang skuer
Det Hele, og Alverd'nen gjennemluer.

8.

Det skuer Alt, og dvæler siden længe
Ved Syrien og Kristi Stridsmænd der;
Med dette Blik, som kan i Hjertet trænge,
For hvilket lønligst Tanke blottet er,
Han seer, hvor Godofred alt ønskte længe,
Fra hellig Stad at drive vantro Hær,
Og før sin Tro og Pligt han skulde svige,
Vil ofre jordisk Roes og Guld og Rige.

9.

Men Balduin han seer begjærlig hige
Did, hvor Ærgjerrigheden drager hen;
Seer Tancreds Kraft for blinde Elskov vige,
Saa Livet selv han gjerne gav for den;

Og Bohemund grundfæstende det Rige,
Han nylig vandt i Antiochien,
I det han Lov og Skik og Kunst indfører,
Samt hvad der til den kristne Lære hører;

10.

Og seer ham deri saa fordybet være,
At Andet han ej skjøtter eller veed.
Han seer Rinaldos Krigeraand at nære
En Vildhed, som utaalig haver Fred:
At Guld, og Herske-tørst ham ej forføre,
Men en umaadelig Ærgjerrighed.
Seer hvor han hænger fast ved Guelfos Læber,
Naar Oltids Stordaad han at tolke stræber.

11.

Men da nu Verdens Konge dem og flere
Har gjennemskuet, og dem kjender grant,
Han vinker Gabriel fra Englehære,
Hvor anden Rang han blandt de Første vandt.
Han mellem Gud og Aander, som ham ære,
En trofast Tolk og frydelig Gesandt,
Med Himlens Bud sig ned til Jorden svinger,
Og Frommes Bøn og Daad tilbagebringer.

12.

Gud byder ham: "du Godofred skal finde,
Og siig ham i mit Navn: hvi dvæler man?
Hvi standser Vaabenfærd, som skal gjenvinde
Jerusalem udløst fra Trældoms Stand?
Hærførerne han samle og dem minde
Om høje Kald! Han vorde Hovedsmand!
Jeg seer ham kejser, og paa Jord skal byde,
At hans Krigsfæller ham som Herre lyde."

13.

Saa han — og Gabriel sig flux bereder
Til at udrette, hvad der ham er sagt:
Sin Engleskikkelse i Luft han klæder,
Og underkaster den en synlig Dragt,
Og i en menneskelig Gestalt fremtræder,
Men som dog Præget bær af himmelsk Magt:
Han mellem Barn- og Yngling-Grændsen svæver,
Om gyldne Lokker Straale-Krandsen bæver.

14.

Med Guldbebræmmede, snehvide Vinger,
Som flyve raskt og aldrig trættes kan,
Han kløver Luft og Sky, og højt sig svinger
Op over Jorden og dens Ocean.

Saa han, som Himlens Budskab overbringer,
Sig nærmer meer og meer til Jordens Rand.
Først over Libanon han stille svæver
Paa Vinger, som sig ligestrakte hæver.

15.

Nu med Tortasas Mure han sig vendte
Med skyndsom Fart. I Østerleed oprandt
Den unge Soel, hvis klare Lue brændte
Halv udenfor, halv under Havets Kant,
Og Godofred sit Morgensuk opsendte
Til Gud i Himmelen, som han var vant,
Da Soel og Engel — denne meer forklaret —
Med eet i Østen blev ham aabenbaret.

16.

Og Eng'len bod: "hav, Godofred, i Minde,
Beqvem Aarstiden er for Ledingstog.
Hvi vil du lade den ubrugt henrinde,
Og ej udløse Jorsal fra sit Aag?
Du Krigsraad samle skal og kraftigt minde
De træge om at ende deres Tog.
Gud vælger dig til Hæren at anføre,
Og hine lydigen dit Bud skal høre."

17.

"Jeg, Guds Gesandt, for dig tilkjendegiver
Hans Villie i hans Navn. Hvor grundet er
Dit Haab om Sejrens Krands; med hvilken Iver
Bør du antage dig betroede Hær".
Han tier, og til Himlen sig begiver
Og snart i Lysets Hjem forsvunden er.
Ved disse Ord og høje Glands bedøvet,
Staaer Godofred som Syn og Sands berøvet.

18.

Men da han sig har fattet, og erkjender,
Hvo og hvad Budskab der til ham er sendt;
Hvis før han ønskte, nu han ganske brænder
Af Lyst som Høvding at faae Krigen endt.
Ei at det Fortrin, Himlen gav, ham blender,
Og Ærelyst har i hans Hjerte tændt;
Men Himlens Villie hans end meer opflammer,
Som Asken, tændt ved Luildens Flammer.

19.

Nu det ei fjerne Heltefølge bliver
Indbudet til at samle sig paa Stand.
Brev følger Brev og Bud paa Bud med Iver,
Og stedse Bøn med Raad forener han.

Hvad ædle Aander lokker og opliver,
Hvad en søvndysset Kraft opvække kan,
Alt han udfinder, og det foredrager,
Saa det paa engang nøder og indtager.

20.

Hver Høvding kom og flere dem ledsager,
Og Bohemund blot sviger fælles Sag.
Dels udenom Tortosas Muur han drager
Og dels han dvæler under Borgens Tag.
Krigsøversterne samled' Sæde tager
(Et stolt Senat) paa festlig store Dag.
Her fremstaaer Godofred, og Højhed pryder
Hans Aasyn, og hans klare Stemme lyder.

21.

"Guds Stridsmænd, valgt' af ham for at gjenbringe
Hvad man med Vold hans Troe berøvet har,
Som trygge gjennem Kamp og Farer ginge,
Hvem han paa Land og Hav en Styrer var:
Saa vi i føje Tid har kunnet tvinge
Saa mangt et Land, der Oprørsfanen bar,
Og har blandt Folk, dybt under Aaget bøjet,
Hans Sejersfane og hans Navn ophøjet?"

22.

"Ei elskte Viv og Børn og Hjemstavns Rede
Forlod' vi (hvis jeg ej bedrager mig)
Ej voved' vi vort Liv mod Havets Vrede
Og Farerne af den saa fjerne Krig,
For i barbarisk Land at tage Sæde,
For Hobens snartforsvundne Bifaldsskrig.
Slig usſel Løn vi ej har villet vinde,
Og ej vort Blod med Sjælens Tab lod rinde."

23.

"Men Sions stolte Mure at bestige,
Var Hovedmaalet for hver Korsets Mand,
Og Kristnes Frelse fra vanhæderlige
Og trykkende og haarde Trællestand,
Ved at oprette her paa ny et Rige,
Hvor Fromhed trygt sit Sæde tage kan,
Hvor frit andægtig Pillegrim kan træde
Med Bod til hellig Grav og der tilbede."

24.

"Stort hidtil er vort Værk ved Bovespillet,
Ved Møjen større, smaat i Roes, i Plan
Et Intet, hvis vi standse eller vilded'
Af Vindelyst hjemsøge andet Land.

Hvad nytter, at Europa har fremstillet
Saa stor en Magt og Asien sat i Brand,
Hvis Maalet, hvortil saadan Stræben higer,
Ei blev at bygge, men at knuse Riger."

25.

"Ei den opbygger, som vil Riger grunde
Paa verdsligt Fundament, hvor han har Faa
Af Landsmænd og af fælles Tro, som kunde
Mod talrig Flok af Hedninger bestaae;
Hvor man paa Græker intet Haab kan grunde,
Og ei fra fjerne Vesten Bistand faae:
Men hvad han bygged' man Ruin maae kalde,
En Grav, hvori han selv tilsidst vil falde."

26.

"Tyrk, Perser, Antiochien vistnok bære
Et herligt Navn, og have megen Værd;
Men ei vort Værk, de Himlens Gave ere,
Som underfulde Sejre gav vor Hær.
Hvis nu med dem vi anden Hensigt nære,
End der af Giveren os anviist er,
Jeg frygter, at han vil os dem fravende,
Og som et Eventyr vor Roes sig ende."

27.

"Forbyde Gud, at slige skjønne Gaver
Ved syndigt Brug forlorne skulde gaae.
Til første Strænge, som man dem tillaver,
Og Virkets Traad og Ende svare maae.
Nu da vi frie og aaben Adgang haver,
Da Veir og Aarstid os tilhaande gaae:
Hvi ile vi ei slux? hvo kan os standse,
Til Staden, som vort Seierslob skal krandse?"

28.

"Jeg varsler eder Fyrster, (Verden høre,
Og Fremtid høre skal min Varsel her,
Selv Himlens Magter komme den for Ore!)
Den modne Tid paaskynder nu vor Færd.
Den sig forværrer, hvis vi os ei røre,
Usikkert bliver, hvad nu sikrest er.
Jeg spaaer, at hvis vor Dvælen vi ei ende,
Egypten snart vil Fienden Hjelp tilsende."

29.

Saa han; en stakket Mumlen derpaa lyder;
Men Peder Eremit nu reiser sig,
Der særskilt Plads i Fyrsteraadet nyder,
Som første Ophavsmand til hellig Krig.

"Mit Raab med Godofreds samstemmig lyder,
Og Sagen er saa sand som tydelig;
At sige meer derom var spildte Møje,
I det erkjende; lad mig blot tilføje:"

30.

"Betænker jeg de Trætter, som oprørte
Saa tit omkaps vor Lejr, den Haan I leed,
Den Meningsstrid, det langtfra rafkt udførte,
Men tit paa Halvvej stands'de Øjemed,
Jeg finder første Væld, hvorfra hidrørte
Hvert Ophold og enhver Uenighed
I Myndigheden, som hvor Fleer "afvige
I Mening, staaer som Vægtens Skaaler lige."

31.

"Hvor Een ej hersker, som retviist bestemmer,
Hvorledes Løn og Straf uddeles bør,
Som viser Hver sin Plads, og Værket fremmer,
Der Styrelsen maae vakle som et Rør.
Thi gjør et Legem af de kjære Lemmer,
Et Hoved, der kan styre som sig bør.
Til Een I Magtens Septer overdrage,
Der Kongeplads skal mellem eder tage!"

32.

Her taug den Gamle: Kan vel Aand og Hjerte
Modstaae, o hellig Aand, din Gudoms Røst?
Du Eremitten denne Tale lærte,
Du trykte den dybt i hver Ridders Bryst;
Hvor indskudt eller medfød den sig nærte,
Forjog du Herske- Frihebs- Ære - Lyst;
Saa Wilhelm, Gvelfo, der gjaldt for de Største,
Var til at kaare Godofred de Første.

33.

De Andre stemte med: at han skal være
I Raadet og i Lejren første Mand;
De Overvundne skal hans Love ære,
Og Krig og Fred bestemmer ene han;
Hans Lige før nu ham skal lydig' være,
Som Tjenere imod en Overmand.
Saa enes man; flux Rygtets Vinger røres,
Fra Mund til Mund det store Budskab føres.

34.

Han viser sig for Hæren, som sig fryder
Ved Heltens højtfortjente Værdighed,
Dens Ønsker, Bifaldsraab, som højt gjenlyder,
Modtager han med ædel Venlighed.

Da han besvoret har hvert Tegn, som tyder,
Paa ydmyg Troskab, om Hengivenhed,
Han byder, at ved næste Morgenrøde
Skal Hæren ham i ordnet Række møde.

Nogle Noticer angaaende de i det foregaaende nævnte italienske Digtere.

Da den italienske poetiske Litteratur ikke kan antages at være almindelig bekiændt iblandt os, troer Udgiveren af Hesperus at følgende korte historiske Oplysning om de, som Hoveder for de forskiellige poetiske Skoler, angivne Digtere, ikke vil være uvelkommen.

Dante Alighieri, efter hvem den første af disse Skoler opkaldes, torde være mellem de meest bekiændte, skiøndt hans Divina Commedia, som især har giort ham udødelig, neppe mellem os kan formodes at have havt mange Læsere. En Prøve deraf har Udgiveren af Hesperus Haab om, med første at kunne meddeele fordansket af samme Venne-

haand, som det næst foregaaende Afdrag skyldes. Uagtet Kunstdommere, som Hr. Ideler, i Dantes Caracteristik for i Handbuch der italienischen Dichter, finde, at man maa have megen Ærbødighed for det gamle, naar man med Muratori, og andre vil sætte hans Sonnetter og Canzoner, ved Siden af de skiønne Steder i den nysnævnte Epopee, er det dog ikke at miskiænde, at de udmærke dem ved at være, som Bouterveck kalder dem, Poesie udaf den fulde Siæl, og at især hans Canzoner udmærke sig ved mange poetiske Fortrin, som maaskee vilde sættes større Priis paa, hvis de ikke fordunkledes ved hint hans store Værk, og fornemmelig ved hans Helvede deri.

Mere bekiændt forde Kiærlighedens herlige Sanger Petrarca være iblandt os, ved adskillige Fordanskninger, hvoriblandt Oehlenslägers af hin navnkundige saa ofte efterlignede Canzone ved Vaucluses Kilde ustridig bærer Prisen.

Marino, efter hvem den fierde Classe opkaldes, er især navnkundig ved sit mythologisk romantiske Digt Adonis, der i hans Tidsalder i og uden for Italien løftedes afgudisk til Skyerne, for ligesaa ubillig i seenere Dage at fordømmes ikke sielden ukiændt.

"Marino, siger Werthes i Forerindringen til hans læseværdige Skrift om de italienske Digtere i 17 Aarhundrede (Bern 1780) "følte samme Guddom "i sig, af hvilken Homer, Ossian og Ariost have lært "Udødelighedens Løbeie. Det pinte ham at see den "Laurbær, han vilde brudt, om Ariosts Pande. Han "brændte efter en anden. I sin svulmende Aands "Formastelse vovede han den Tanke, at stige op til "en endnu høiere staaende Laurus. Han kiændte "Vellystens Magt over Mennesket, og vilde giøre "Brug deraf. Han forsøgte at trænge dybere ind i "vort Væsens indre Gange, giøre det skiønne endnu "skiønnere, det indtagende endnu mere indtagende, "end man hidtil havde kiændt det, og saaledes over-"spændte han sin Aands Kræfter. Mangegange "holdt han sig i Naturens Sphære, og blev Skaber "af uefterlignelig forhen aldrig kiændt Skiønhed; "hvorfor jeg tit var fristet at foretrække ham for "Tasso, hvad jeg heller intet Dieblik betænkte mig "paa, naar han var blevet den Genius tro, der un-"dertiden leder ham. Men desværre springer han kun "for ofte over Skrankerne, og overseer i Naturens "rige Forraad en Mængde af de største Skiønheder, "dem han ligesom opofrer til den eneste Skiønhed, "han har giort til sin Afgud. Og saaledes er hans

"Digt, som en Have, der har adskillige delicieuse "Partier, paradisiske Lystlunde, og fortryllende "Spadseregange; men det øvrige er sminket Kunst-"leri, tilspidsede Pyranider, Obelisker, mangefar-"vede Blomsterbede, kunstigt broget Conditorstads."

Chiabrera, Marinos ældre Samtidige, var maaskee ligesaameget under Marino i poetisk Genie, som over ham i classisk Smag; især er det den lyriske Poesie, hvis Reformator han i Italien blev; hvorefter man bør dømme hans Digtertalent. I Sammenligning med de tvende Digtere Filicaja og Guidi, der nævnes tillige med Redi, som Fuldenderne af, hvad Chiabrera havde begyndt, caracteriserer Wertheś paa anførte Sted ham saaledes: "Forskiellen mellem disse tre Digtere torde omtrent "være denne: Chiabrera har et henrivende Sving, "søger uvante Veje, og stormer hæftig op og ned. "Filicaja er i sin Flugt ikke saa høi og ikke saa "fremmed; men holder sig med lige Styrke paa den "Høide, han eengang har opsvinget sig til. Guidi "trænger undertiden høiere end denne, og aabner sig "sieldnere Baner; men er ikke altid istand til at "holde sig saalænge i Vœiret, som han skulde; flyver "forresten aldrig saa høit, som Chiabrera, men "synker undertiden dybere. Desuden har Chiabrera

"et nyt Fortrin deri, at han tillige har udmærket sig "i en anden blidere Digtart, den anacreontiske, der "forhen aldrig kunde enes med den høie Odes Stolt-"hed, hvorfor Italienerne og kalde ham deres Pin-"dar, og deres Anacreon."

Redi, der nævntes, som den tredie af Chiabreras Fuldendere, har især erhvervet sig sit Digternavn ved Dithyramben Bacco in Toscana, der egenlig er en poetisk Critik over alle italienske Vine, for hvilken alle Montepulcianos gives Fortrinet. Dette Digts Hovedfortrin ligger i den dithyrambiske Versification, og det kraftfulde Sprog: i øvrigt anmærker Bouterweck udentvivl med Føie, at denne Skoles største Fortrin er den naturligere Fremstilling, og det correctere Sprog, hvorved de bragte Marinisternes *) Stil af Moden, og satte sig i særdeles Gunst hos Academiet Della Crusca.

Den sjette eller frugonianske Skole er opkaldt efter Abbeden Carlo Innocentio Frugoni, en

*) Det forrige Aarhundrede — siger Fabroni i en Bedømmelse af Frugonis Værker — havde en Filicaja, Menzini, Guidi at giøre sig til af, og de mange, der udgik af Arcadia, som af en ny trojansk Hest, som kiække Anførere til at bestride det Aarhundredes Barbarie, hvori de fødtes.

Digter fra afvigte Aarhundredes første Halvdeel, der i adskillige Fag, især i den horatsiske Epistel, og den burleske Poesie har erhvervet megen Berømmelse, skiøndt Italienerne selv tilstaae, at det var at ønske, man af hans ni Tomer vilde giøre en eneste, der kunde vise, hvor kiære Muserne vare ham, og tiene til Mønster for dem, som ønskede at betræde samme Bane. Af et haandskrevet italiensk Værk, jeg veed ikke, af hvilken Forfatter, over de fornemste Oldtidens og Italiens Digtere, en Ven engang har foræert mig, seer jeg, at Frugoni har vakt sig mange Modstandere i sit Fædreland ved den rimfrie Poesie, som han, til rimende Orthodoxers Forargelse, hyppigen betiente sig af.

Parini, efter hvem den syvende Skole opkaldes, tilstaaer jeg, at jeg ikke veed videre om, end hvad jeg i Idelers ovenanførte Haandbog om ham har fundet, da hans Arbeider fra afvigte Aarhundredes sidste Decader ere for nye til at findes i de Samlinger italienske Digtere, jeg har, Bouterweck ikke har videre om ham end hans blotte Navn, og nysomtalte italienske Manuskript ikke gaar længere end til Metastasio. I Følge den Efterretning fra den berømte Abbed Denina, Ideler meddeler, synes hans fornemste Arbeider at være to satiriske Digte,

Morgenen og Middagen, der i didactisk Tone beskrive, og persiflere den elegante Verdens Beskiæftigelser. Af mindre Værdi synes hans lyriske Digte at være, især Oderne, der "næsten samtlig siges at savne den høie lyriske Smag, og mere at nærme sig Læredigtet, Elegien og Visen."

Ligesom med Parini, tilstaaer jeg, det gaaer mig med Cesarotti, kun med den Forskiel, at Ideler selv ikke har af hans poetiske Arbeider kiændt andre end hans Oversættelser af Ossian, og hans tvende Bearbeidelser af Iliaden, da hans originale lyriske Arbeider, hvori han — siger den af Ideler anførte Lucchesini — efter Conjuncturernes Forandringer snart besang Seierherren ved Arcole, snart indbød den østrigske keiserlige Ørn at udbrede sine Vinger over det Venetianske Landemærke, ikke findes i de ti Bind af hans Værker, som den Tid vare udkomne. Jeg er altsaa ikke istand til at give nogen Oplysning, hvorfor den cesarottianske Smag af hin Italiener forkastes, som en Superfœtation af den frugonianske og pariniske, uden man maaskee vil finde Grunden dertil i det, som af Lucchesini ovenanførte Sted siges om ham: "at hans Stil ved Oversættelsen af Ossian tidlig antog en Dristighed i Ud-

tryk og en Overflødighed af Billeder, som paa den Tid blev ansert for overdreven."

De som i øvrigt maatte ønske at giøre dem nærmere bekiændte med den italienske skiønne Litteratur, ville ustridig med sand Interesse læse de tvende første Bind af de skiønne Videnskabers Historie ved Bouterweck, et Værk, der udmærker sig ligemeget ved en ualmindelig Sagkyndighed, og en selvstændig og upartisk Critik. K. R.

Til

Verdensomseileren M. Wormskiold *)

d. 29. September.

Fra fierne Kyst
Velkommen hid tilbage!
Ved trofast Bryst
Hvor Venner dig modtage;

---

*) Da denne Sang oprindelig ikke ganske correct aftryktes, giver man sig den Frihed, skiøndt den er optaget i et andet Blad, at meddele den her.
K. R.

Hvor til hver Skat, du bragte med
Vidskabsgudinden sig glæder,
Hvor Fædrelandet frydes ved
Verdensomseilerens Hæder.

Af danske Neeg
Thi hun en Krands dig binder,
Af Fædreeeg
Med Grønt hun den omvinder.
"Ikke der er en Ærens Vei,
"Jo mine Sønner betræde;
"Nu mig en Forsker fattes ei"
Saa jubler Dana med Glæde.

Thi Ven! thi nyd
Imellem glade Venner
Den Danefryd,
Din stolte Færd fortiener!
Hiemkomst i elskte Fædreland
Saa rig paa Glæder dig være,
Som det tilkommer vel den Mand,
Der giør sit Fædreland Ære

K. R.

Tvende Sange
afsungne i det k. k. Skydeselskab
den 14de Oct.

Skaal for den Konge, som ei forsmaaer,
At adle Borgerens Samfundsglæde,
I Femte Frederiks Fied han gaaer,
Hvis Bryst var Godhedens Kongesæde.
Naar Blodtrophæet som Røg forsvinder,
Staae evig Godhedens Æreminder.
Vor Fredriks Skaal!

Den Dronnings Skaal, hvem Algodhed gav
Alt, hvad der pryder en Kongethrone,
Gav Yndets mægtige Herskerstav,
Og Dyders funklende Straalekrone,
Danfolkets Lyst, og Skiolbættens Smykke,
Sit Lands, sit Huses, sin Mages Lykke,
Marias Skaal!

Den Kongedatter, hvis skiønne Fied
Ad Dyders Bane saa klarlig vise,
Hun hellig mindes, hun stammer ned
Fra Femte Fredrik og hans Lovise;
Og syvfold Hende de Spor er kiære,
Marias de og vor Fredriks ere.
Carolines Skaal!

Fro vi hilsed mangen Dag
Broderskabets Konning,
Fro vort sekelgamle Lag
Hylder første Dronning.
Aar forsvandt, og Sekler gik,
Før det nød den Ære,
Det en Kongedatter fik
Kongebaand at bære.

O! at hvert et Kongebaand
Mægted saa at binde,
Som vort knytter Hu og Aand
Til vor Herskerinde;

O! at hvert et Kongespiir
Var, som Dit vil være,
O! at hver en Krones Ziir
Var saa let at bære!

Huldt om Diademet sig
Hebes Rose vinder,
Og om Baandet moderlig
Beltet Cypris binder.
I Din Haand er Septeret
Blidheds Liliestengel,
Villig hver adlyder det,
Ført af Godheds Engel.

Broderskabets Dronning vi
Denne Skaal indvie;
Hør vort Hiertes Rost deri:
Leve vor Marie!
Tak, at Du os huld tilbod,
Os at kalde dine;
Lev vor Dronning eiegod;
Dronning Wilhelmine!

K. R.

Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn.

Femte Brev.

Til Hr. Professor Nyerup.

Altona den 1 Julii.

Uagtet jeg havde foresat mig, ikke at skrive dig til, for jeg havde i Morgen overstaaet min Tale, blev jeg dog for glad over de Breve, jeg i disse Dage har faaet fra mine kiøbenhavnske Correspondenter, til ikke at besvare dem ufortøvet.

Af Overskriften seer du, at jeg er, — og det alt nogle Dage — tilbage i mit kiære Altona. Hvorvel du imidlertid ikke har Uret i, at antage, at en By, som Hamborg, hvor Plutus og Mercur ere Skytsguderne, ikke egentlig kan være det Sted, hvor jeg kan trives, gik dog de fire Dage — thi længere var ikke Opholdet der — ret godt. En stor Deel deri havde vel vore derværende nu bortreiste Landsmænds venskabelige Forekommenhed og Omhyggelighed for at giøre os vort Ophold behageligt, men ikke lidet bidrog og adskillige andre Aands og Hiertes Nydelser dertil, og fremfor Alt min faderlige Ven Schröders kiære Minde, der to forskiellige

Stæder, i Sandhedens og i Kunstens Tempel, huldt omsvævede mig. For dig er imidlertid fra min Hamborgreise ikke meget Udbytte, især da jeg ikke kan henflytte dig lysievende i Perthesses kostelige Boglade, hvor der for din Bogkierlighed og Bogkundskab vilde være et Einheriarmaaltid, der aldrig fik Ende, medens jeg dog egentlig kun nød der en Dejeuner a la fourchette, ved at østne mig i mit Fags vestlige Ende, ɔ: i nu værende Efterhøst at giøre min Efterslet paa Poesiens og Litteraturens Marker.

En Mand, som jeg i Hamborg lærte at kiende, og hvis Kiendskab du udentvivl misunder mig, var den berømte Humanist og Pædagog Prof. Gurlitt, til hvem vor Collega Petersen havde givet mig et Brev. Vel tillod mit korte Ophold i Hamborg mig ikke at besøge ham mere end den ene Gang; imidlertid var alt dette Besøg nok til at lade mig hiertelig beklage, at det ikke lykkedes vor liberale Regiering at indflette denne kostelige Rose med i Christian-Albertinas skionne Blomsterkrands, hvor den mellem Eckermanner, og Reinholder, og Cramere og Niemanner, og Pfaffer og Bergere, og hvad de øvrige herlige Hædersmænd alle hedde, ville taget sig saa ypperlig ud; medens den i Hamborg omtrent er, som en deilig Rose med Pa-

virtut over for at forvares til en Confirmationsbouquet.

Ogsaa lod det, som Manden ikke ugierne havde modtaget Vocationen til Kiel, kun — sagde han — var han bange for de skarpe Østvinde der. Det var nu, — som du kan begribe — noget, jeg der lidet kiender til, og mindre agter paa Vind og Vær, ikke synderlig kunde indlade mig paa. Jeg maatte derfor indskrænke mig til at skildre ham dette mit Bajæ saa indtagende, som det virkelig baade i aandelig og physisk Henseende staaer for mig; og kom det mig da tilsidst for, som om egentlig Hamborgerne i bogstavelig Betydning havde overbudt os; som jeg da heller ikke kan fortænke den Mand, der gierne bliver, hvor han har virket længe og meget, og seer denne sin lange og gavnlige Virksomhed vedbørligen paaskiønnet. Midlertid kunde jeg ikke undlade at bevidne ham, hvor Ondt det giorde mig ikke at faae ham til Medborger og Qvasicollega. At midlertid det meget hiertelige og vakre, han sagde om en af vore fordums Medstuderende, nu en Mand i en af Statens ypperste Værdigheder, hvem han ved et Bad havde lært at kiende, ikke bidrog lidet til at indtage mig for ham, nægter jeg ikke; en Gienvei til at vinde mig,

har det altid været, at holde af, hvad der er mig ærværdigt og kiært.

Dog jeg taler om Tab og Savn, og har endnu ikke omtalt det Tab af en kiær og æret Collega, du i dit sidste Brev mælder mig, vor lærde, selvtænkende, retskafne og ædle Krog Meyer. Overrasket mig burde denne Efterretning ikke, da desværre hans — som du medrette kalder den — langvarige Sygdom vel burde have forberedet mig derpaa; men just denne lange Kiæmpen med Doden, just de ofte til det bedre vendte Criser, da man alt havde bebudet hans Tab som uundgaaeligt, havde sløvet Forventningen af det Onde, havde ligesom neddysset os i en bedragelig Tryghed. Dobbelt nær gik hans Tab mig vel og, fordi ved det nylige Samliv i Kiel med vor fælles fordums Collega ved Christianis Institut, Pædagogen og Philologen Gensicken, Erindringen af dine skiønne Dage havde faaet nyt Liv, da Mænd som den nys afdøde, som den forangangne Naturhistoriker Czekanowsky, som vor kostelige engelske Sproglærer Rosenkilde, som Franskmanden, den saakaldte Linieres, en ualmindelig Emigrant, der forbandt sin Stands Levemaade og Dannelse, med Videnskabsmandens Grundighed, o. fl. samvirkede med os og med de mathematiske Videnska-

ders herlige Docent, nuværende Bankdirecteur Jacob Thomsen, til at udgiøre et Heelt, som i forenet Hensyn til sámtliges venskabelige indbyrdes collegiale Forhold, deres nidkiære Samvirkning til det Heles Fremtarv, deres individuelle Duelighed hver paa sit Sted, deres Anseelse hos Eleverne maaskee endda ikke saa mange enten private eller offenlige Underviisningsanstalter skulde kunne maale sig med, hvad ikke saa i denne Tidspunkt dannede Mænd, den Dag i Dag er, tildeels i ikke ubetydelige Statsembeder hæderligen bevidne. Ogsaa vor Hedengangne bevarede hin Tid i kiært Minde, og var det især fra den af, han skiænkede mig et Venskab, hvis sidste-Mindegave var den deilige Fordanskning af Propertses fierde Bogs ellevte Elegie, som findes i afvigte Aars Minerva, Februarhæfte, og som han selv kom op paa Studiegaarden, at bringe mig en Dag, efter jeg havde læst. Mindst drømte jeg da om, at det var sidste Gang jeg saae ham, mindst om, at han saasnart skulde forøge det sørgeligstore Antal af de Ædle, Danmark — efter vor Suhms ak alt for ofte med Føie gientagne Ord — har meget Uheld med at miste i deres kraftfuldeste Aar.

Og nu kiæreste Nyerup! maa jeg slutte, siden jeg desværre ikke med mit Brev kan mane dig hid, at giennemgaae i Forveien den Tale med mig, som mit Hjerte banker lidt ved at skulle holde i Morgen. Hvorofte jeg, medens jeg arbeidede derpaa, har savnet Dig, behøver jeg neppe at sige, og dog endnu oftere Litteratorens Kyndighed, og Vennens fandru Frimodighed, end Bibliothekarens altid runde, og rige Haand. Beed en god Bøn for mig, at jeg ikke i et fremmed Sprog skal blive til Latter for dem, der alt for gierne have de Danske dertil, vilde jeg sige, hvis dette Brev kunde komme dig tilhænde, inden Sagen selv alt længe var overstaaet.

Din

Rahbek.

P. S. Da du formodenlig vil optage Efterretningen om hint anonyme krogmeyerske Arbeide i dit Forfatterlexicon, giør din strænge Nøiagtighed mig til Pligt at anmærke, at Noterne bag efter Elegien ere af en anden Haand.

Siette Brev.

Til ***

Altona den 29de Junii.

Vel skrev jeg i mit forrige Brev til dig, at jeg formodentlig først fra Kiel vilde skrive dig videre om Hamborg og dets Theater; men du har ved at skrive mig to Postdage til i Rad, og det slige Vennebreve, saaledes sanket gloende Kul paa mit Hoved, at jeg maatte have en Pundlæders Hud, hvis de ikke varmede igiennem. Dog isteden for at snakke meget om min erkiændtlige Paaskionnelse, gior jeg vel bedre at vise dig den i Gierningen, ved at fortælle dig videre af det, du gierne hører, nemlig om Kunsten, og mine Kunstnydelser i Hamborg.

Blandt disse maa jeg da endnu nævne dig een, som jeg i mit forrige Brev forbigik, og det var mit Kiændskab med Schröders værdige Discipel, den udmærkede Kunstner Schmidt, en af Theatrets Directeurer. Han modtog mig fra første Dieblik som en Ven og Fosterson af hans gamle uforglemmelige Lærer, og blandt de behageligste Timer, jeg nød, var en Formiddag, jeg var hos ham, da han af et Skrift, han har under Arbeide, dramatiske Aphorismer kaldet, forelæste mig et Stykke: "om Over=

drivelse, og det, der nu kaldes comisk", der var saa aldeles bygget paa schröderske Grundsætninger, at hvert Ord deraf fandt sit Gienlyd i mit Inderste; især fornøiede mig et Fragment af en Samtale mellem Schröder og Iffland, da hiin første Gang havde seet denne spille i den egne Maneer, han i sine senere Aar havde uddannet sig. "Kiære Iffland! sagde Schrøder: jeg har med megen Opmærksomhed og megen Fornøielse seet Dem i Aften, og fundet den tænkende Kunstner, der er Herre over sig selv og Theatret, og der kiænder Publikum; men vi to kunde ikke spille ved Siden af hinanden; thi enten vilde Deres beregnede Spil aldeles fordunkle mig, eller min Spillemaade tilintetgiøre Deres." Dette stemte saa ganske, baade med hvad jeg kiændte til Schröder, og med, hvad jeg af vor Patrik Peale og flere, og tildeels af Ifflands egne Skrifter og Grundsætninger alt i vort Somlivs Dage, vidste om ham, at de begge stod lyslevende for mig. Klingemann, Forf. til Moses, som du ubentvivl erindrer, skal i et nylig udkommet Skrift, som jeg længes efter at see, Natur og Kunst kaldet — have sagt, at Iffland — i Modsætning til den weimarske, og händelschütziske moderne Skole — søgte om sig at danne et scenisk Lutherdom; i saa Tilfælde vilde jeg føje til,

at dersom han var en saadan n o l u t h e r s k Ortho-doxies Hoved, da var Schröder den ægte oprindelige Protestantismes, uden al Sectaand, og Forfalskning. Ogsaa kom Schmidt og jeg saa dybt ind i disse Materier, da jeg til det, han læste for mig, idelig kunde meddele ham velkomne Bilag af begges egne Theorie og Praxis, hvilket atter ledte ham til igien deels at forelæse deels fortælle mig Sidestykker dertil, at jeg ikke længe veed at have nydt interessantere Timer.

Iøvrigt bliver jeg mit Forsæt tro, saa ofte der i Hamborg gives Skuespil, at gaae ind og see dem, og efter Stykket tilbage til mit Altona igien, som efter min Tilbagekomst fra Hamborg er blevet mig dobbelt behageligt, da vi istedenfor vor forhenværende Udsigt mellem Naboens Dueslag, har faaet et Værelse, hvor den deilige Elvstrøm, med sine skiønne Smaaøer og sine fortryllende Bredder ligge saaledes for vore Vinduer, som Kallebodstrand, og d a s f r u c h t b a r e A m a c k for Bakkehusets; mindre skulde det imidlertid heller ikke til, for at holde især min Kone nogenledes skadesløs for den smilende Alsterudsigt, vi tvertover J u n g f e r n s t i e g havde for vore Vinduer i Hamborg.

I Søndags Aftes giorde jeg den første saadanne Theatervalfart til Hamborg, for at see, h v e m e r

Bruden; et Stykke, som ogsaa er bestemt at bringes paa vor Skueplads, og, hvis Lykke, jeg mindes, Prof. Kruse, der har oversat det, erklærede, han torde staae inde for. Vist nok syntes jeg at kunde have havt det en Deel mageligere, da Stykket samme Aften blev spilt i Altona et Par Snese Skridt fra min Bolig; men min Genius tilhviskede mig, at jeg vilde giore bedre i at see det i Hamborg, og deri raadte han mig udentvivl ikke ilde; thi det gik i det Hele særdeles vel.

Fremfor Alle glædede mig rigtig nok Mad. Unzer, som Marie, der gav denne Rolle med en stille ukunstlet Værdighed, som i de egenlige pathetiske Steder oplivedes ved en Inderlighed, der mere end eengang henrev mig til Taare. Især beundrede jeg hendes smagfulde Fremsigelse af Monologen i Johanne d'Arc, hvor hun saa rigtig kom ihu, at det var ikke den sceniske Fremstilling af Rollen i al dens Lidenskabelighed, med dens mange og stærke Overgange, men Fremsigelsen af Digterværket med levende men stille Følelse, der her var hendes Hverv. Hendes Elsker var en ung Mand, der ikke nær fyldestgiorde mig saameget som hun; desmere glædede derimod Lebrun mig, som Grønberg, som han hos os hedder, der spilte denne Rolle med megen Natur og

Kraft, og saa ypperlig traf den saa fine Middellinie, der skiller en Naturens Søn paa den ene Side fra den afslebne Verdensmand, og paa den anden fra den udresserede Laps, hvilken sidste saa mangen Skuespiller for de kiære Klaps Skyld saa usigelig gierne holder sig til. Moderen spilte en Mad. Elmenreich med saamegen Verden, og tillige med en saa synlig men ikke stødende Forfængelighed, at jeg vel veed hvem jeg af Hiertet onskede, maatte være i Besiddelse af denne Rolle hos os, paa det vi med Tryghed kunde her byde Hamborgerne Spidsen. Medisancescenerne gik, som i gamle Dage hos os i Bagtalelsens Skole, med en Sikkerhed i Memorering, en Nøiagtighed og Finhed i Diction, en Rasthed i Infalden, saa de udgiorde et kosteligt Heelt; og selv Hr. Angely, der ellers ikke er min Mand, spilte Hofraad Blümner især i disse Scener vel, skiøndt jeg ikke tvivler paa, der hos os er den, i hvis Hænder den vilde endnu gaae naturligere og bedre; dog stak han ligesaa godt af mod Hr. Schwarts, der i den ligefrem retskafne Advokat Biorn saa ganske var paa sin Plads, som de tvende Declamationspretendentinder, Mad. Reinhold, til hvis nydelige lille Figur alt det maleriske Armstads giorde en høist pudserlig Contrast, og Dem. Steiger, hvis høitravende Diction i Fore-

draget af det Stykke, hun ikke kunde, tog sig fortreffelig ud mod hendes ordinaire arrige Tone, da hun gik istaae — stak af mod den simpelt ædle og hiertelige Marie. -

Opførelsen af dette Stykke havde ellers nær foranlediget en dramaturgisk Feide, da Prof. Zimmerman, som i sine meget agtede Theatercritiker i Bladet Originalien havde, skiøndt med særdeles Skaansomhed, havt eet og andet paa Hr. Angely at udsætte, fandt sig fornærmet ved en meget lang Replik af Blümner om Theaterrecensenter, som han tog for en egenmægtig Tilsætning af denne; medens han sagde den aldeles, som den var kommet fra Forf. Haand, istæden for man paa det hamborgske Theater ellers havde forkortet den. Han expectorerede sig da i næste Nummer derover med megen Hæftighed; men fik nu i en tilfældig Samtalé med Lebrun, som nøje kiændte Rollen, og mig, den rette Sammenhæng at vide, og var nu billig nok, til at underrette Publikum derom.

I Gaar var jeg henne at see Landsbypoeten efter en tydsk Verböserung, som een af Skuespillerne ikke urigtig kaldte den — af afdøde Prof. Bredow, hvori vist adskilligt af Originalen var skaaret bort, der saare godt kunde savnes, men og meget

kommet til, der endnu bedre kunde undværes. Især gav Lebrun sig ynkelig over sin Masures, der og var en usammenhængende Miskmask af Gammelt og Nyt. Schmidt, der havde egenlig inviteret mig paa sin Vieurbois, frapperede mig ved første Diekast ved sin gammeldags Galladragt, men jeg kom snart efter, at han spilte den, som en gammel Cavalier fra den Tid, da en bekiendt Holsteensk Adelsmand kiørte i Kareth med Chapeaubas og Kaarde fra Paris til sin Herregaard ikke langt fra Kiel; og denne Caracter vedligeholdt han overmaade vel. Mad. Reinhold var som Angelique den vakre morsomme lille Galning, hun pleier at være, allerkiæreste i den første Scene med Masures — dog maaskee mere Irene i Camæleonnet end Angelique; den philosophiske Jargon i tredie Act, hvor i øvrigt Damernes Misforstaaelser af Navnene des Cartes, Locke, Kant, Feder, Fichte, Schelling falde ganske morsomt — var derimod ikke hendes Sag; hun sagde det, som en vel indstuderet Rolle, men ikke som noget, der umiddelbar udsprang af hendes eget Hoved; det følgende, som vist nok kun for en særdeles genialsk Kunstnerinde kan lykkes, var saa forskaaret og forhudlet af Bredow, at hverken hun eller Lebrun kunde komme nogen Vei dermed. Om forresten ikke i det mindste i mine Dine Mad.

Reinholds medfødte nydelige Snotrighed her var det Hele lidt i Veien, da Galskaber giør mere Effekt, naar et forstandigt og ædelt Væsen griber til dem af Kiærlighed, end naar en Galning giør dem af Overgivenhed, vil jeg lade staae derhen, og blot længes efter at see det Stykke med nogle fornødne Forandringer paa vor Skueplads igien.

Hr. Devriten — en af Tydsklands første Konstnere, siger Rygtet — er kommet hertil med sin Kone, der spiller store Roller. Om dem i det næste Brev, du faaer.
K. R.

Tidernes Tegn
af Aviser.

Antiministerial Artikel af en ultraroyalistisk Avis. Administrativfinancejustitsspørgsmaal.

(Af Journal des debats den 14. Sept.)

— — Der gives en stor Tvist, hvor de stridende Parter ere:

Paa den ene Side den ordenlige Viinhandel, og Byen Paris, dømte.

Paa den anden, en anden Viinhandel, og Hr. Abbé Louis Financeminister, og Viinoplagshaver, Dommer i sin egen Sag, og dømmende til sin Fordeel.

Stadens Paris lader med stor Bekostning bygge en stor og prægtig Viinhalle, bestemt at tiene til Oplag for de Handelen tilhørende Drikkevare indtil det Øieblik, da de bortforsendes, eller udleveres til Forbrugerne i Paris, som svare Octroi og Indførsels Afgifter.

Disse Bygninger ere ikke færdige, og allerede indbringe de Staden Paris en Indtægt ... jeg skulde sige, de indbragte en Indtægt af 300000 Franker, inden Hr. Louis igien kom i Financeministeriet.

Paa nogle Maaneder tog denne Indtægt af med en Fart; Aarsagene til dette Aftagende var de Udviklinger, der vare givne de private Oplagsmagaziner i Bercy, ved Hjelp af de Lettelser, der vare dem bevilgede til Skade for Oplaget i Paris.

Municipalraadet, underrettet om denne Tingenes Stilling, og som vilde borttage Paaskuddet, og blotte den hemmelige Modsætning, der tilintetgiorde dets Oplag, greb en ligesaa forstandig som liberal Forholdsregel. Det nedsattte Oplagsafgif-

terne til det Halve, og bevilgede den ordentlige Viin-handel alle de Lettelser, der krævedes ved Syndikerne, og de fornemste Handlende, som de havde raadført dem med.

Det var at bestride Oplagene i Bercy med lige Vaaben; det var at handle som i en simpel Medbeiling af Privatmand mod Privatmand. Municipal-raadet maatte ikke befrygte, at en Minister, hvo han end var, skulde afslaae at samtykke en Nedsættelse i Afgifterne, og Lettelser, der bevilgedes Handelen paa Begiæring, i den tredobbelte Interesse, Skatkammerets, Stadens Paris og Handelens; og viiste Indenrigsministerne sig ivrig til at samtykke denne Forandring; men her handledes om Vine, der havde Afgifter at svare, og man maatte raadspørge Financeministeren.

Hr. Louis Kiendelse er endnu ikke bekiendt. Man siger, og vi kunne ikke troe det, at H. E. har besluttet at forkaste Municipalraadets Bestemmelse; at han afslaaer at bemyndige Nedsættelsen af Oplags-leien, da denne Nedsættelse vilde tvinge Eierne i Bercy, til ogsaa at nedsætte deres Leie.

Staden Paris kunde paastaae den Rettighed, den længe har udøvet, at have sin Viinhalle, og deraf at giøre det pligtige Oplagssted for de Drikkevare;

der høre under dens Octroi, og dens Politie; men den forlanger intet Privilegium, den indskrænker sig til at nedsætte Priserne, at bevilge Lettelser for at skaffe sit Oplag Kunder; den indlader sig ærlig i Væddestrid med Oplagshaverne i de nærliggende Landsbyer. Ingen Myndighed kan berøve den den Rettighed, som hører hver Ejer til, at bestemme Lejeprisen for sine Bygninger, og ordne Politiet der. Vi vil i Dag ikke undersøge Grunden af Spørgsmaalet; den vil blive afhandlet i en Memorial, der bliver indgivet af de Viinhandlere, der giøre fælles Sag med Byen Paris. Vi vil i Dag kun sysselsætte os med Formen, der i denne Sag, som i mange andre, er i Begreb med at faae Overvægt over Grunden af Sagen.

Financeministeren nægter Municipalraadets Decret sin Approbation; vi ville gierne troe, at han har de bedste Grunde, at hans Afslag er bygget paa Grundsætninger, at det er ligesaa retfærdigt som nøgenyttigt.

Men Hr. Abbé Louis er Ejer af en overmaade stor Strækning langs Parises Mure; han lader opføre Bygninger, Broer, Canaler der, han udleier Pakhuse, han er Oplagshaver i Bercy! Skulde det tilkomme ham at affige Dom over Oplaget i

Paris? skulde hans Kiændelse, saa billig den end kan være, ikke faae et Anstrøg af Partiskhed?

H. E. har et stærkt Hoved; men vil det kunde modstaae den søde Drift af de Vine, der ere opdyngede i hans Kiældere i Bercy? er det ikke at befrygte, at lige i det ministerielle Cabinet, den skingrende Lyd af Baanddriverne, og Raabene af Bødkerne i La Rapée vil hindre H. E. at høre de parisiske Municipalautoriteters Forestillinger.

Vi deele ikke disse Angester; men mistroiske eller ildesindede Gemytter kunne fatte og udsprede dem.

Vi for vor Deel bifalde den lykkelige Speculation, hvorved Hr. Abbé Louis for godt Kiøb har kiøbt en Grund, hvoraf han ved sin Vindskibelighed drager en uhyre Indtægt, hvoraf to eller tre Aar vil være lige med Indkjøbsprisen. Det er meget naturligt, at en Minister tænker paa sine Privatanliggender, og deri søger Trøst for de Keedsommeligheder og Plager, de offenlige Anliggender volde ham. Det er overmaade opbyggeligt, at hans Formues hastige Fremskridt bevidne hans Duelighed, og det endnu bedre, end hans forgiæves Bestræbelser for at forbedre Statens Velstand.

Ministerne ere saa slet aflagte, deres Levetid er saa kort, og de giøre saalidet for deres Slægtninger og Venner, at det er uundgaaeligt, at en eller anden anstændig Handel paa faa Maaneder betrygger deres Velstand; de forstandigste ere de, der skynde dem meest; lad os da ikke dadle H. E. Hr. Abbé Louis at have giort sig til Viinoplagshaver i Bercy; og vi ønske ham Leiere og Laanere; men vi vilde ønske, at Ministeren ikke var Oplagshaverens Handelsfuldmægtig og Betient.

Vi ønske, at han maa dyrt udleie sine Pakhuse, og udsætte sine Capitaler paa høi Rente, uden Fare, mod Pant af de Vare, der ligge under hans Lukke i hans Forraadshuse; men naar han ved sin Oplagshandel befinder sig i Concurrence med Oplaget i Paris, vilde det være bedre, at han havde en anden end sig selv til Dommer, og at Ministeren kom Oplagshaveren ihu, ikke for at lade ham vinde sin Sag, men for at henvise Afgiørelsen til en anden Autoritet.

Forresten, hvis det er billigt, at en Minister sørger for sin private Velstand ved Hielp af den offenlige, da tilhører en Minister hele Frankrig, og

Staden Paris bør ikke ene bære alle Omkostninger ved en Ministerformue.

I dette Dieblik forsvinder og tilintetgiøres daglig en Municipalindtægt paa 300000 Franker; en Capital paa fem til sex Millioner, der er anvendt paa at bygge Viinhallen, er paa Nippet at tabes, fordi Oplagene uden for Paris begunstiges, paa samme Tid, som Financeministeren sætter sig imod, at Staden Paris tilstaaer sine Leiere og Kiøbmænd Lettelser, og Afslag i Leie.

Det er muligt, at denne Kiændelse er vel betænkt og meget billig; men Indenrigsministeren var ikke af den Mening, og det vilde være ubehageligt, om denne Kiændelse blev undertegnet af en Financeminister, Viinoplagshaver i Bercy.

Hvis Hr. Abbé Louis's Samvittighed eller hans Viinoplag sætter sig imod, at han afsiger Kiændelsen til Fordeel for Staden Paris, troe vi, af Deeltagelse for H. E., at burde raade ham til at træde ud, hvad denne Sag angaaer; thi naar han bliver ved at ville domme Staden og Viinhandlerne imod, vil de være berettigede til at nedlægge Indsigelse imod Ministeren for Kongens Conseil, og angribe hans Kiændelse som ugyldig, ifølge hans Egenskab som Oplagshaver og Byens Vederpart.

De kunne indkalde ham for den offenlige Menings upartiske Domstoel; men vil den offenlige Mening giengive Staden Paris dens 300000 Frankers Indlægt? — —

E. Skr. I det Dieblik denne Artikel er under Trykken, bringer man os Viinhandlernes P. M., vi vil indskrænke os til at uddrage nogle Phraser, der fuldelig retfærdiggiøre de ovenstaaende Betragtninger:

"Adskillige Gange drøvtede, omtvistede, og besvarede Indvendinger frembringes uophørlig paa ny, og synes bestandig at komme fra samme Kilde. Skulle vi sige, hvilken denne Kilde er? — hvorfor fortie den... hvorfor længer modstaae vore Committenters indstændige Anmodninger?... Vi kunne ikke feitage os for at see i Financeministeren to meget forskiællige Personer, Hr. Baron Louis, Ejer af det smukkeste Anlæg i La Rapée, og Ministeren, som Statens store Anliggender ere overdragne. Det koster os at berøre saa delicat en Streng; men Sandheden bør fremvælde ganske fuldkommen.

Vi ville da sige til Ejeren: Det Anlæg, De har giort i La Rapée, har tifold fordobblet Værdien af Deres Eiendomme.... De har saa at

sige, reist Alter mod Alter... for at holde Dem i denne Velstandsforfatning, for endog at forøge den, er det Deres Fordeel at see visse Forholdsregler holdes i Kraft... De bør kiæmpe af al Magt, for at giøre vore Skridt magtesløse.

"Men vi vil sige til Ministeren... Vor Begiæring er blevet gunstig optaget af Hr. Præfecten, af Municipalraadet, af Octroidirecteuren, af H. E. Indenrigsministeren, og af en fransk Prinds, H. k. H. Hertugen af Angouleme... Vi have med den dybeste Smerte erfaret, at vore Fordringer, henviste til D. E., have mødt en aldeles modsat Optagelse... Vi giøre os en kiær Pligt af at tænke, at, som Dommer og Part i denne Sag Storembedsmanden ikke har ladet Betragtninger af høieste offenlige Interesse staae tilbage for blotte Privatinteresses Betragtninger; at Ministeren ikke har hørt uden Pligtens Stemmer, og paalagt Eierens Taushed...

"Det er os tilladt at see med en Slags Forbauselse Hr. Baron Louis ene i Modsætning mod en Mængde indsigtfulde Mænd, oplyste Øvrighedspersoner.., Det giælder her om femten til tyve tusende Individers Tilværelse, om Vedligeholdelsen eller Tilintetgiørelsen af et af Hovedstadens skionneste

Mindesmærker, om en Indtægtsforøgelse til Hospitalernes Fordeel!..."

Hvad tænker de H. H. Viinhandlere paa, at fremkomme med slige Betragtninger til en Statsmand, af Hr. Abbé Louis Styrke? Han kunde, naar han vilde være oprigtig svare dem med denne Phrase af deres egen P. M. Det er til Ulykke i Menneskets Natur i alle Ting først at see ene paa sig selv.

K. R.

---

b) Om Løn-Selskabet Carbonari
af Bremer Zeitung No. 245.

Tidsskriftet Tidsvingerne indeholder følgende interessante Stykke om Carbonari.

Carbonariernes Lønselskaber ere af fransk Oprindelse. Der var alt længe af dem i de østlige Departementer. De Lærdomme, de bekiænde dem til, komme næsten overeens med Frimureriets. Ligesom Frimurerlogerne ere de næsten forblevet fremmede for de politiske Begivenheder, eller have i det mindste aldrig forsøgt po.itisk at virke paa disse. Af de

franske Charbonniers have de italienske Carbonari laant deres Navn, deres Erkiændelsestegn, og deres Skikke. Men hvad deres Hensigt angaaer, da har den næsten intet tilfælles med de franske Selbers. Hvad er denne Hensigt, og hvad Midler anvende de for at opnaae den? man maa gaae videre tilbage, for at besvare disse Spørgsmaale.

I hele Middelalderen lettede Italiens Spaltning i en stor Mængde Stater, hvorved dets Kræfter lammedes, alle de Foretagender, de transalpinske Folkeslag prøvede mod det. Disses Tilstædeværelse paa Halvøen, var Aarsagen til alle dens Ulykker. Ogsaa søgte dets Statsmænd, dets Krigere, adskillige af dets Fyrster, og nogle af dets Paver uophørlig Midlerne til at undgaae disses fordærvelige Indflydelse. At forjage Barbarerne af Italien, var det hemmelige Ønske, eller det erkiændte Formaal, for Julien de la Roveras, Franceschο Sforzas og Leo X Foretagender. For at befrie sit Fædreland fra deres Aag, havde Machiavel raadet sin Prencipe alle Forbrydelser, overbeviist, at Hensigtens Hellighed maatte undskylde Midlerne. Veien, men aldrig Maalet ombyttede Italiens Patrioter, og kiæmpede vexelvis under Anjous og Arragoniens Bannere. Man saae dem drevne af en Politik, der

var saa meget mere haardnakket, som den syntes foranderlig, at slutte, sønderrive, og igien knytte deres Forbund; thi aldrig holdt de stærkere ved deres Parti end i det Dieblik, de syntes at skifte.

Italien udtømt af sine Anspendinger, faldt Carl V ganske tilfode. Indvyslet af Kunsterne sov det næsten tre Aarhundreder en sød Søvn. I dette lange Tidsrum forenedes et lidet Antal oplyste Mænd i Londom, at sukke over Fædrelandets Onde, og giøre frugtløse Ønsker for dets Lykke. Disse hemmelige Forbindelser, som ingen Støttepunkt fandt i Nationen, vare uden Magt og Indflydelse.

Revolutionen gav dem denne. Ligesom hine hæftige Sygdomme, der paa ny oplive et udtømt Temperaments Kræfter, rev den Italienerne ud af deres Dvale. De, der havde Indflydelse iblandt dem, vare sædvanlig Italiens meest oplyste Mænd. Bevarere af Fædrenes Dyder og Meninger, vidste de at sætte Priis paa, hvad Frankrig havde giort for deres Fædreland, i det det bragte dette sine Institutioners Velgiørning; men deres Stolthed oprørtes ved at faae disse Gaver af fremmed Haand. Og saa blev de Selskaber, der stod under deres Styrelse, snart for de af Napoleon indsatte Regieringer en Mistankes Gienstand. I Kongeriget Neapel lod Murat

deres Markeder lukke, — saa kaldte man deres Samlingsstæder. Dette var et meget falsk Skridt, som han snart fortrød. Da han 1815 snart oplystes om de Løfter, det østrigske Hof havde giort ham, og vilde befrie Overitalien fra Østerrigerne, søgte han at faae Carbonaris paa sin Side. Han lod i sine Stater deres Markeder aabne paa ny, og kaldte deres Overhoveder til sit Hof, ligesom ved en lignende Leilighed Dydsforbundets Forstandere kaldtes til Hovedqvarteret i Breslau.

Paa samme Tid søgte Murat at sætte sig i Forbindelse med Carbonarierne i det mailandske. De Andrag, han lod dem giore, optoges kun med Varsomhed; de mistroede denne Beskytter, der adskillige Aar havde været deres Broders Fiende og Forfølger, de frygtede at blive opofrede for en ustadig og egennyttig Politiks Fordele. Til Borgen for hans Ords Oprigtighed, forlangte de af ham, at han i Ilmarcher skulde lade sine Tropper rykke frem til Poflodens Bredder. Til Ulykke havde denne Fyrste, der var af saa glimrende Mod paa Valpladsene, aldeles ingen Bestemthed i Cabinettet. Han kunde ved Hurtigheden af sine Bevægelser bødet paa det, han fattedes i Magt; men hans Nølen, og hans Famlen frem og tilbage fordærvede Alt.

Efter en næsten ti Aars Fraværelse vendte Ferdinand IV tilbage til begge Siciliers Hovedstad: Snart knyttede det vienske Hof ved nye Familiebaand dem endnu tættere, det forhen havde knyttet med de italienske Bourbons; og de Fremmedes Haand laae tungere end nogensinde paa Italien. Det Ondes Forøgelse giorde Nødvendigheden af at befrie sig derfor endnu mere trængende. Carbonarierne formerede dem med en til det vidunderlige grændsende Hurtighed. Man vilde ansee vort Opgivende for fabelagtigt, hvis vi vilde sige, hvor stort deres Antal for nærværende er. Hvad deres Formaal angaaer; da betegnes dette tydelig nok, deels ved det, der alt ovenfor er sagt, deels ved Navnet af italienske Unitarier, som man undertiden giver dem.

Carbonarierne have tree forskiellige Grader. Man vogter sig vel for, at giøre dem, som man indvier i første Grad, bekiændte med Foretagendets Formaal; ane det tør de. I anden Grad begynder man at hentyde derpaa; i tredie hæves alle de Slør, som dække det.. Man kan vel tænke sig, med hvormange Forsigtigheds Forholdsregler den ultromantanske Klogskab har omgivet det Fortroende, man viser den til sidste Grad stædede Neophyt. Man fordrer af

ham et skriftligt og undertegnet Løfte, hvori han med Ed forpligter sig af alle Kræfter at medvirke til Broderforeningens gode Udfald. Det Maal, den har fore, er i hint Skrift, der til Borgen for den, der har undertegnet det, bevares i de fælles Archiver, klarlig sat ud af hinanden. I hver Loge føres Forsædet af et af Medlemmerne, der antager Navnet Markedsøverste, og da Selskabet er saaledes indrettet, at Deeltagerne deri kun kiænde deres umiddelbare Foresatte, og ikke kunne stige høiere, ere Markedsmesterne de eneste, der kunne correspondere med den største og hemmelige Autoritet, Centralraadet, et Slags Forsyn, der i Londom vaager over Italiens Skiæbne, hvis Tilværelse ikke et at drage i Tvil, som man allevegne søger, og ingensteds finder. Men af hvilke Bestanddele er dette Raad sammensat? samler det sig i Neapel, Rom, Bologna, Ankona, eller i Mailand? hvo der veed det, tør ikke aabenbare det, og sikkerlig venter ingen at erfare det af et Brev, der er bestemt til offenlig Bekiændtgiørelse.

(Fortsættes).

Historien.

Hvad fordum Hannibal sagde i Anledning af Fabius: Har jeg ikke sagt, at hin store Sky, der stod over Biergene, vilde bryde løs? lader sig ikke uden Foie anvende paa Congressen i Carlsbad, hvis Tilværelse for ikke længe siden deels aldeles benægtedes, deels paa høist forskiellige Maader fortolkedes. Allerede havde man Efterretning, at denne endnu af mange i Tvivl kaldte Congres havde opløst sig, at Metternich var reist til sit nærliggende Gods Königswart, de forskiællige tydske Staters Ministre, Rechberg til Bayern, Winzingerode til Würtenberg, Berstett, Marschall, Münster, Greve Hardenberg, Baron Plessen, Grev Einsiedel, og den kongl. saxiske Gesandt Grev Schulenburg vare reiste deels hiem, deels til Frankfurt, og kun den preussiske Statsminister Grev Christian Bernstorf for sin Helbreds Skyld blevet tilbage, uden at man endnu havde erfaret noget om Resultaterne af de Conferentser, hvorved den bekiændte Genz havde ført Pennen, da adskillige tydske Blade begyndte at ymte om, at der skulde være fattet Beslutning at sætte alle tydske Aviser under Censur, og giøre hver Stat ansvarlig for, hvad der udkom inden dens Grændser,

at Forbundet skulde fortsætte Undersøgelserne angaaende de af Preusen opdagede hemmelige politiske Forbindelser, og en Commission derover nedsættes i Maynz, hvorhen de under Undersøgelse satte skulde bringes, o. s. v., hvilket Alt i de næste Forbundsamlingsmøder og inden de nærforestaaende Ferier skulde foretages. Pludselig kom nu fra Frankfurt selv den Efterretning, at i Mødet den tyvende September Resultatet af de i Carlsbad over Fædrelandets Anliggender holdte Ministerialconferencer var meddelt, da det k. k. østrigske Præsidialgesandtskab efter Befaling fra sit Hof opfordrede Forsamlingen, inden den adskiltes, at rette Opmærksomheden paa de i en stor Deel af Tydskland herskende urolige Bevægelser og Giæringer, &c., og især til nærmeste og omhyggeligste Overvejelse anbefalede fire Gienstande: 1) Uvidenheden om Meningen af Forbundsactens 13de Artikel (om Landstænder) og den der af flydende Misforstaaelse; 2) De urigtige Forestillinger om Forbundsdagens Myndighed, samt Utilstrækkeligheden af Midlerne til at giøre denne giældende; 3) Manglerne ved Skole- og Underviisningsvæsenet, og 4) Pressemisbrugene, og især det med Tidender, Tids- og Flyveskriftet drevne Uvæsen, i hvilke Henseender Gesandten fremførte sit Hofs Forslag.

Efter disse skulde blandt Forbundsforsamlingens første og vigtigste Forretninger være, at skride til en grundig Fortolkning af hin trettende Artikel, der maatte være passende paa alle Forbundsstater, ikke afledet af almene Theorier, eller fremmede Mønstre, men af tydske Begreber, tydsk Ret, og tydsk Historie, men især aldeles overeensstemmende med Opretholdelsen af det monarkiske Princip, som Tydskland aldrig ustraffet tør blive utro, og af Forbundsforeningen, som Uafhængighedens og Fredens eneste Støtte; samt til at bestemme Forbundsforeningens Competents som øverste Lovgivning i Tydskland, og dens Midler til at faae sine Love og Beslutninger iværksatte. I Henseende til Skole- og Universitetsvæsenets Brøst, hvorover høiligen og hæftigen klagedes, maatte ligeledes tages alvorlige Beslutninger, og især ved kraftige Forholdsregler sørges for, at ubesindige Sværmere, eller erklærede Fiender af den bestaaende Orden ikke af adskillige tydske Universiteters nu værende sønderslidte Forfatning, skulle søge Stof til videre at opægge Gemytterne, eller forblindede Redskaber til at fremme afsindige Planer, eller Vaaben mod Statsborgeres personlige Sikkerhed."

"Ogsaa maatte ethvert med Pressefriheden sammenhængende Spørgsmaal betragtes med Hensyn

til Forbundsstaternes ejendommelige indbyrdes Forhold, som øverste Synspunkt, der intet har tilfælles med andre Lands Lovgivning, hvor den øverste Magt er forenet i een og samme Centralpunkt. Kun i fuldkomneste Roligheds Tilstand kunde Tydskland ved sin nærværende Føderativforfatning taale uindskrænket Presfefrihed, for saavidt den overhovedet lader sig forene med denne Forfatning. Den nærværende Tidspunkt er mindre end nogen anden skikket dertil, thi den saamange Regieringer paaliggende Forretning at grunde Nationernes nærværende og tilkommende Velfærd ved god Forfatning, kan under en vild Tvedragt af Meninger, under en dagligt fornyet, alle Grundsætninger rystende, al Sandhed i Drømme og Tant opløsende Kamp aldrig lykkes. Endelig giorde de i forskiællige Forbundsstater giorte Opdagelser nødvendigt grundig at undersøge den overhængende Fares Omfang og Betydenhed; denne Undersøgelse maatte udgaae fra Forbundsdagen, som en fælles Centralpunkt, og til den Ende en Centralundersøgelsescommission udnævnes, hvis samtlige Forhandlinger, naar de vare sluttede, offenlig bleve at bekiendtgiøre.

I Overeensstemmelse hermed forelagdes fire Udkast, det første til en provisorisk Executionsorden.

med Hensyn til Forbundsdagens Autoritet; det andet til en provisorisk Beslutning i Henseende til Universiteterne, hvorved foresloges, at over hvert Universitet skulde sættes en overordenlig Tilsynsmand for at vaage over Lovenes Efterlevelse, at de Universitetslærere, der giorde sig skyldige dertil, skulde afskediges uden at kunne ansættes ved nogen anden offenlig Læreanstalt i samtlige Forbundsstater; at endelig saavel de hemmelige og uautoriserte Forbindelser i Almindelighed, som især det saakaldte algemeine Burschenschaft strængelig skulde være forbudne, og at ingen for Overtrædelse af dette Forbud fra eet Universitet forvist eller undveget Student ved noget andet maatte forundes Adgang; det tredie til en Presselov, efter hvilken ingen Dagblade, Tidsskrifter, og andre Skrifter under 20 Ark maa udkomme uden Landsautoritetens Forevidende, og foregaaende Tilladelse, samtlige Forbundsstater indbyrdes forpligte sig, at holde Opsyn med slige i deres Lande udkommende Skrifter, saa at disse ikke give enten Forbundet i det Heele, eller enkelt Stat deraf Anledning til Klage, og at ved Forbundsforsamlingen en egen Commission skal nedsættes, at paasee Efterlevelsen heraf, samt at naar en Tidende eller Tidsskrift ved en Forbunds-forsamlings Kiændelse er supprimeret Redacteuren

ikke i fem Aar i nogen Forbundsstat maa stædes til at redigere noget lignende Skrift, og at endelig denne Beslutning skal staae ved Magt i fem Aar, og imidlertid arbeides paa en Definitiv Presselov; det fierde om at nedsætte en Centralautoritet til at undersøge de revolutionaire Ombrev. Denne skulde bestaaende af syv Medlemmer samle sig i Maynz, og Forbundsforsamlingen med Stemmeflerhed vælge de syv Forbundslemmer, som havde dertil at udnævne hver sin Commissarius ꝛc.

Samtlige disse Forslag bleve eenstemmig antagne, de fornødne Beslutninger i Følge deraf tagne. Congressen siges at skulle fortsættes i Wien.

Af Maanedens øvrige Nyheder tillader Rummet blot at nævne, at den i Cadix udbrudte gule Feber, synes at giøre Streg i Toget mod Sydamerika.

K. R.

Bakkehuset den 26. October 1819.

Hesperus.

Fædrenelandet og Litteraturen helliget.

Fierde Hæfte.

October 1819.

Om Udtalens Accentuation kan komme an paa Stavelsemaalet,

af H. W. v. Gerstenberg.

En Stavelse er accentueret (har Tone) — skal her ikke betyde andet end: Udtalen lægger en Vægt paa denne Stavelse, og driver Stemmen just derved et

mærkelig Interval i Hoiden. (Om de Gamles, især de nu falske Grammatikeres Forklaring stemmer overeens med dette Begreb, som jeg vist nok troer *), var et ikke uvigtigt Bispørgsmaal, men hvis Besvarelse her vilde føre mig for langt fra Hoved'pørgsmaalet). I det franske Ord dégel eller décret har altsaa, uagtet Stregen over den første Stavelses é, som ikke betegner Tonus, men Sonus af det første e i Modsætning til det sidste, Stavelsen, gel eller cret, i Følge ovenstaaende Definition, Accenten, da Udtalens Vægt sædvanlig falder paa denne, og den talende, for at udmærke den fra den første, pleier mere eller mindre at hæve Stemmen. (Hvorledes de franske ere faldne paa, blandt alle Vocaler kun at skielne Lyden, (Sonus) af den ene Vocal e ved Tegnet, lader jeg ligeledes her ubesvaret, da det er mig nok, at man ikke forbytter denne de franskes forcgjorte Accentuation med det, jeg kalder Accentuation i nærværende Afhandling).

En Stavelse er lang — skal her hverken betyde meer eller mindre end: den stemmer overeens med

*) I Steden for alle, anfører jeg her kun den eneste Aristides: ἡ μεν ουν διαςηματικη εςι Φωνη ἡ τας μεν τασεις Φανερας εχουσα, τα δε τουτων μετρα λεληθοτα. (ap. Meibom. p. 7.)

den Mora i Versbygningen, der er det modsatte af kort f. Ex.*) fragte den Meister; Ackergeräth und Feldzeug; Herr General o. d. l. m.

Synge er eet, og tale et Andet. Qvantitet vil føles, Accentuation forstaaes. Den, der maaler Stavelser, for at bestemme disses Forhold for Øret, lægger forsætlig an paa Vellyd. Den, der accen-

*) Ved at tillade mig at giøre Brug af denne, for adskillige Aar siden i et tydsk Tidsskrift indrykkede, men seenere af Forf. paa ny bearbeidede og forøgede Afhandling, har Forf. udtrykkelig gjort mig til Lov: at de Steder, hvor der tales om tydske Hexametre, om tydsk Prosa, om tydske enkelte Ord o. s. v., maa, om ikke i den danske Text selv forblive uoversatte, saaledes som de staae i den tydske, dog ikke det mindste i en Anmærkning beholdes rene og uforandrede. "Ikke — siger han — som om jeg drog i Tvivl, at ogsaa i det danske de samme Constructioner og Ordformer lade sig finde, hvorpaa den egenlige nervus probandi beroer, men fordi jeg troer, at jeg ogsaa maa punktlig giøre den danske Læser Regnskab, hvorfor jeg netop har valgt disse Udtryk og Vendinger i mit Sprog. Forudsat, De heri er enig med mig, forstaaer det sig vel selv, at ogsaa Accent- og Cæsurstregerne nøjagtig hensættes over og ved de samme Ord, hvor jeg har skrevet dem ved med Rødkridt." K. R.

tuerer Stavelser, det være nu ved Udtale eller ved Declamation, i Ordsammenføjning, eller i enkelte Ord, i Snak, eller Tale, han giver Ordudtrykket Holdning og Fattelighed, Lys og Skygge; jo forstaaeligere Taleren ved Accenten veed at gjøre sig for Tilhøreren, jo bedre behager han tillige. Den ene vil nærmest smigre sine Tilhøreres Øren, den anden har intet vigtigere Maal, end at gjøre sine Tanker, saaledes som han ved Ord søger at meddele dem, om muligt endnu meddeleligere ved Stemmens Toneudtryk. Den ene vælger, og forkaster, den anden tager, hvad og som Sproget har at give det. Et Ord, der ikke svarer Maal til Versbygningens Schema, var det end det eneste i Sproget, der tilfulde udtrykte Tingens Begreb, eller Digterens Mening, for Versifikatoren gjælder det saameget som intet; det man uundgiængelig ombyttes med et metrisk. Udtalen har derimod slet intet Valg. Den skal udtale Alt, som Begreb og Sammenhæng medfører det; og hvad endnu mere forøger Vanskeligheden, Ordet skal høres, som et just i samme Begrebenes Sammenhæng for sig bestaaende Begreb, som en Eenhed i Forstanden. Saaledes vilde det f. Ex. være en høist hensigtstridig Accentuationsmaade, naar i det ubehielpsomme Ord General-Feld-Zeug-Meister —

istedenfor det enkelte, for sig bestaaende Begreb, som dette Ord i det hele skal udtrykke hvert Ord for sig, først General saa Feld- derpaa Zeug og endelig Meister, og det, intet uden sin egen Accent, blev udtalt. Accenten maa ligesom sammentrænge, og sammensmelte Ton udtrykket af det Ordheele i een eneste Hovedtone (her paa Stavelsen Zeug) for at giøre Tilhøreren begribeligt, at det sammensatte Ord betegner een eneste Gjenstand. Bedømmer man derimod Ordet Generalfeldzeugmeister efter dets Brugelighed i Versbygning, da hører det til Sesqvipedalernes Slægt.

Qvam plane hexametro versu non dicere possis.

Lucil.

En ikke mindre afgiørende Omstændighed, hvorved Accenten skiller sig fra Qvantiteten, er Umuligheden af, at rette sig i den daglige Omgangs Prosa efter Længdens og Korthedens Love. Det er allerede ikke let, correct og flydende at scandere urhytmiske Sætninger og Ordstillinger f. Ex. alt denne Afhandlings tydske Overskrift: ob die Accentuation der Aussprache vom Sylbenmaass abhangen könne, eller blot de Gamles theatralske Vers. Men naar man nu ydermere, som dog nødvendig maa

ſke, bringer de ſynderlige Forbindelſer af Længder og Kortheder med i Beregning, ſom den almindelige, tit kun alt for levende, Samtales Pathos og Bathos pleier at blande mellem hinanden, vil endog den ſtørſte Ordkunſtler vanſkelig overtale os, at nogen menneſkelig Proſa i Ordenes Accentuation ſkulde kunne rette ſig efter Verſificatorens Taktmaaler. Ordene Generalfeldzéugmeister, Wúndarzt, Óberhofwundarzt, Oberhófmeister, Oberhofjágermeister o. ſ. v. vil ikke blot udtales, ſom Forſtands-Eenheder; men det maa og overhovedet være muligt at udtale dem ſom ſaadanne uden Standsning eller andre endnu væſentligere Mundsfeil. Da nu den førſte af disſe to Nødvendigheder fordrer en enkelt fremſtikkende Hovedaccent for hvert Ordheelt, ſaa maa ogſaa nødvendig ſørges for, at det andet, nemlig Muligheden af en flydende Udtale, ikke lider derunder. Vi ſee derfor, at i de anførte Exempler vel hvert enkelt Ord har ſin egen Accent, men denne Accent forſætlig ſkifter Sted, ſaa tit Udtalens Mulighed kommer i nogen virkelig eller tilſyneladende Strid med Betydningens Betingelſer.

Livets og Omgangens Sprog (man kan ikke tit nok gientage det, da her Knuden ligger, om hvis Løsning i Aarhundreder Grammatici certant, et

adhuc sub judice lis est) Prosa, eller oratio soluta, tager Ordene paa Lykke og Fromme, som de netop ligge forhaanden i den almindelige Sprogskat, og Tilhoreren venter allerførst Forstaaelighed deraf, men kun Vellyd, for saavidt Sproget under slige Omstændigheder kan give Vellyd. Ganske anderledes forholder det sig med Versbygningens Sang og Klang, hvis nærmeste og selvvalgte Formaal er Ørets Tilfredsstillelse, og der efter dette Formaal ikke tager Ordene ligehen, som Sproget giver disse, men er bundet ved sit Schema at anstille en Mønstring mellem dem. Udtalen accentuerer Stavelserne i det Hele; ikke som Klang, men som Ordudtryk. Versbygningen maaler dem stavelseviis, som Klang, som Taktforhold.

Mellem begge disse holder den skiønnere Prosa Middelveien, saa tit et Valg finder Sted, og den høiere Lov, at blive forstaaeligere ved Accentuationen, ikke lider derunder; de Gamle forekom især Periodernes Begyndelser, og Slutningsstavelser at være skikkede til at udmærkes ved Numerus. I et ved Versifikationens Kunst theoretisk og practisk bearbeidet Sprog, som det græske, latinske, eller tydske er, ere Stavelsefoddernes bestemte Længder eller Kortheder alt engang til. Det dannede Øre føler dem endog i den skarpeste og raskeste Accentuation i det mindste

dunkelt; og et ulærdt sundt Øre føler dem i det Grove, skiøndt det ikke bestemt veed at skielne, om den skiønne Prosas Numerus har Accenten eller Qvantiteten sin Velklang at takke. Endog i en Avisartikel kunne undertiden forekomme Tirader, der ved noget Særdeles i deres Periodebygning falde en ikke alt for flygtig Læser paa; jeg anfører her kun to saadanne Avisperioder, af hvilke især den sidste, om ikke ved sin Eurythmie, dog sikkert ved sin uefterlignelige Emphasis og Værdighed, vil have tildraget sig mangen tydsk Læsers Opmærksomhed *). "Herr Anacharsis Cloots aus Verachtung gegen den Titel eines französischen Bürgers wollte blos Weltbürger seyn — Wir mit den Waffen in der Hand, geben dann als die natürlichen Gesezgeber der Völker dem erstaunten Europa endlich einmal ein Nationenrecht." At Numerus vilde forsvinde, naar disse to Perioder lød saaledes: Herr Cloots wollte blos Weltbürger seyn; der Titel eines französischen Bürgers war ihm zu verächtlich. — Wir geben, als die natürlichen Gesezgeber der Völker, den europäischen Staten durch Gewalt der Waffen endlich einmal ein Völkerrecht (hvilket vil være

*) Man erindre sig, at Afhandlingen oprindelig er skrevet i Aarene 90.

des forunderligere, jo mindre vi (Nykeanker) hidtil have været istand til, at komme i det rene med vor egen Lovgivning).

En lignende Anmærkning gior Cicero, angaaende menige Mands Receptivitet for Talernes Numerus i Rom. De Orat I. 3. "Men af Aristoteles bifaldes fornemmelig Pæon (i den skiønne Prosa) som er to Slags; thi enten begynder den med en lang Stavelse, hvorpaa tre korte følge, som disse Ord: desinite, incipite, comprimite, eller med tre korte efter hinanden, men den sidste trukken og lang, som følgende, domuerant, sonipedes. Men hin Philosoph ynder, at man begynder med den første pæon; slutter med den sidste. Men denne sidste pæon er, ikke efter Stavelsernes Tal, men efter Øremaalet, som er en skarpere og sikrere Dom, næsten lige med en Creticus, (—◡—) som bestaaer af en lang, en kort, og en lang; som:

Quid petam præsidI? aut exequar? qvove nunc?

med hvilken Numerus Fannius begyndte Si, Quirites; minas illius (—◡—|—◡—|—◡—) Denne troer han mere passende til Slutninger, som, han vil, for det meste endes med en lang Stavelse. Dog fordrer dette ikke saa skarp en Omsorg og Flid, at intet end ikke maa være

det mindste Aandedrag kortere eller længere, end fornødent er. Og længere nede: Men det undrer ingen sig over, hvorledes den ukyndige Mængde ved at høre lægger Mærke dertil! baade overalt og her er Naturens Magt stor og utrolig o. s. v."

Som jeg betragter Tingen, vilde dette meget sigende Sted under Forudsætning, at Latinerne havde talt deres Sprog metrisk, indeholde de uforklarligste Modsigelser. Thi at nogen daværende Tilhører i Ordene sonipedes og domuerant, naar Taleren udtalte dem efter Quantiteten, kunde have hørt noget, der lignede en Creticus, det, tilstaaer jeg, gaaer over mit Begreb. Den fierde Pæon, der ligger i begge disse Ord, er en fire Stavelsers Fod, der begynder med tree korte, og ender med en lang (◡◡◡—) Creticus er derimod en tree Stavelsers Fod, der mellem to lange har en kort i Midten (—◡—) Nu at sige, at de to første korte i sonipedes og domuerant her skulde gaae istedet for en lang, er at antage, at der gives Tilfælde, hvor f. Ex. en Anapæst (◡◡—) kunde lyde som en Spondæus (— —) og en dobbelt Tribrachys (◡◡◡◡◡◡) snart som en Dichoreus (—◡—◡) snart som en Dijambus (◡—◡—) snart som en Choriambus

(—⏑⏑—) snart endog som en Molossus(———) At to korte, blot betragtede som korte, og endnu ikke fremstilte i Ord (thi Consonanternes Beskaffenhed giør en stor Forskiel i at bestemme Tidsvarigheden) kunde giælde for en lang, og bringes ogsaa i Stavelsemaalet saaledes til Anvendelse, er mig bekiændt; men da maatte Rhythmus i Forveien være beregnet derpaa, og udtrykkelig opgivet Tilhørerne under dette dobbelte Schema, som f. Ex. den første Halvdeel af Pentametret var givet under et dobbelt, men den sidste kun under et enkelt Schema. Uden at lægge et saadant forhen beregnet, og Øret alt bekiændt Schema til Grund, vil aldrig en Dødelig i soni eller domu erkiænde een lang, eller lade to Slag i Øret giælde for eet eneste. Men nu vide vi nøie, at hverken det latinske eller græske Sprog, eller overalt noget i Verden havt en Prosa; der lod sig læse eller forstaae efter et foreskrevet Schema. Da det følgelig af den sunde Menneskeforstands Grunde er klart, at det romerske Folk kan umulig i domuerant, og sonipedes have hørt noget andet end fire Stavelser, hvoraf de tre første er korte, den sidste lang, saa spørges, hvorfra da egentlig i disse fire Stavelser den formeente Længe paa den anden Plads

som, det nødvendig udfordres, naar Øret skal høre noget, der ligner en Creticus?

Maaskee torde et Exempel af det tydske Sprog lette os Svaret. Gebenedeit er et firestavelses Ord, der udtales af enhver efter den fierde Pæons Schema (⏑⏑⏑—) Men naar dette Ord stod ved Slutningen af en Periode, der f. Ex. var saaledes stillet: Weit davon entfernt, daß es ihm je in den Sinn gekommen wäre, die Glieder seiner Gemeine zu vermaledeien, wie Yorik ihm Schuld giebt, so hat vielmehr dieser Erzulph sie feierlich gebénedeit — saa tvivler jeg intet Øieblik, at ogsaa det meest ulærde Øre vilde i dette Slutningsord føle noget, der lignede en Dijambus, hvis tre sidste Stavelser lode dem fuldkommen standere som en Creticus. Hvorved dog vel fortiener at anmærkes, at selv ved denne tilfældige Accentuation af Ordet Gebenedeit den anden Stavelses metriske Korthed paa samme Maade mere eller mindre dunkel svæver os for, som Cicero paa anførte Sted i den Numerus — si Qvirites, minas illius erkiændte tre Creticer, skiøndt Taleren Fannius vel neppe vil have accentueret dette Sted efter Qvantiteten.

Havde Cicero sat Tilfældet saaledes, som det her antages, at nemlig nogen tilsigtet Contrast,

nogen Analogie, nogen Bihensigt medvirkede dervd, saa var det begribeligt, hvorledes selv et rom erst Øre, der dog var vant til en langt bestemtere Prosodie, end vort, kunde lade sig bedrage af Accenten, og høre den, som en metrisk Længde. Men Cicero siger ganske ubetinget, ikke maaskee, at domuerant og sonipedes for Eftertrykkets Skyld undertiden, men overhovedet, at den fierde Pæon, kunde gaae isteden for en Creticus. Det er derfor med Grund at formode, at han endnu maa have taget Hensyn paa en anden Eiendommelighed ved hans Sprog, der ikke lader sig giette af dettes blotte Metrik. Og om denne Eiendommelighed har lykkeligvis Qvintilien, den latinske Declamations store Kiender og Lærer, efterladt os en udførlig Efterretning, som fortiener vor hele Opmærksomhed

"Hos Grækerne, siger Qvintilian (Inst. I. 9) giøres Accentuationens Regel ikke lidet vanskelig ved deres mange Dialecter. Hos os derimod, der ingen Dialecter lade giælde, er intet mere ligefrem og simpelt, end selvsamme Regel. Hvert Ord, endog det ubetydeligste, naar det kun er eet for sig selv bestaaende, har hos os sin Accent *), og det altid kun een, men

*) I det almindelige Liv gav Accenten Stavelserne en ganske anden Qvantitet, end de efter deres

der aldrig falder paa den sidste Stavelse, altsaa i To-Stavelses Ord (f. Ex. ámant) altid uden Undtagelse (selv de sammendragne Vocaler, f. Ex. Deûm ikke undtagne) paa den næstsidste. Er Ordet mere end tre Stavelsers (f. Ex. Constantinopolitáni) saa tager Accenten i hvert Tilfælde sin Plads

---

Natur havde, og efter denne Udtale rettede dem ikke blot de seenere romerske Digtere, Prudentius, Sidonius, Ausonius, men endog de ældre comiske f. Ex. Plautus. Hos den sidste er Navnet Phædromus Φαίδρωμος i Curculio, ja endog Philippus bestandig en Dactylus, fordi Grækerne i det almindelige Liv accentuerede just ligesaa. Ausonius scanderer idola, efter Accenten εἴδωλατ og trigonorum, efter den almindelige Udtale τρίγωνος. — Den almindelige Mand sagde Nestórem, Hectórem, Eurípides, Marsyas. Og just saaledes scanderte Digtere i Plauti Dage. Denne Anmærkning er af stor Vigtighed, for at bevise, at Accenten ikke blot afficerede sonus (Stemmens Høide og Dybde), men og Stavelsernes Gielding. v. Joh. Scalig. Lect. Auson. Liber 2 cap. 25 et Plaut Taubm. pag. 307. De Rhytmer, hvori Ramler i sin Batteux har opløst nogle gesnerske Idyller, vilde klinge ganske anderledes, naar man skrev den sande Qvantitet derover, end nu, naar man læser dem efter det almindelige Livs sædvanlige Udtale. Formodentlig forholder det sig ikke meget anderledes med den lignende Operation, som Dionys fra Halicarnas foretog med den opløste Prosa. Forf. Anm.

paa een af Ordets tree sidste Stavelser, og den mellemste af disse giør da Udslaget, om Accenten skal staae paa den næst sidste eller næst næstsidste Stavelse. Har nemlig den mellemste af disse tre Endestavelser alt af etymologiske Grunde en metrisk Længde, saa tiener denne naturlige Længde den tillige til Accent, og de to øvrige Stavelser gaae uden Accent. Er derimod den mellemste af de tree Endestavelser metrisk kort (f. Ex. i corripere, domuerant, sonipedes, saa kan Accenten (da, som sagt, den sidste Stavelse i aldeles intet Fald kan have Accent) ikke falde nogensteds uden paa den tredie fra Enden, hvilket da altsaa om Ord, der overalt kun have tree Stavelser (f. Ex. ridére, arridet, córripe, rápere) saameget mere maa giælde"

Her er Qvintilians egne Ord: Cuius (legis) difficilior apud Græcos observatio est, quia plura illis loqvendi genera, qvas διαλεκτες vocant, et quod alias vitiosum, interim alias rectum est. Apud nos vero brevissima ratio. Nam qvod in omni voce acuta intra numerum trium syllabarum contineatur, sive eæ sint in verbo solæ sive ultimæ, et in his aut proxima extremæ, aut ab ea tertia. Trium porro, de quibus loquor, media longa, aut

acuta aut flexa erit; eodem loco brevis utique gravem habebit sonum, ideoque positam ante se, id est ab ultima tertiam, acuet. Est autem in omni voce acuta, sed nunquam plus unâ, nec ultima unquam, ideoque in dissyllabis prior. Præterea nunquam in eâdem flexa et acuta, quia eadem flexa et acuta: itaque neutra claudet vocem latinam. Ea vero, quæ sont syllabæ unius, erunt acuta aut flexa, ne sit aliqua vox sine acutâ."

Naar altsaa her, i Følge den latinske Udtales her saa nøie og afgiørende bestemte Love, antepenultima i domuerant o. s. v. aldeles forlanger Accenten, saa bliver kun endnu det eneste Spørgsmaal tilbage, hvorledes et romerskt Øre har kunnet forvexle Accent og Qvantitet ɔ: hvorledes den blotte Stemmens Opløftelse har i den latinske Prosas Numerus kunnet træde i Stæden for en Taktlængde?

Vi vilde i vor tydske Prosa ikke let komme i det Tilfælde at forbytte Numerus i følgende Periode: Unser Hr. Superintendent ist gestern um zwölf, und zwar in pontificalibus angelangt mit noch einem, med Stavelsemaalingen i disse to Hexametrer

Un-ser | Herr Super | inten | dent ist |
gestern um | zwölf, und

Zwar in | pontifi | calibus | ange | langt
mit noch | einem —

eller Accenten i Ordet Generalfeldzeúg-meister med Tonelængden i Hexametret

Dort Gene|ral ist ihr|Feld! am|Feld-
zeug | meistre der | Meister!

Man skrive alle Hexametrets lange og korte paa samme Intervaller af Scala (f. Ex. de korte paa C, og de lange paa Qvarten F) og ligeledes alle accentuerede og uaccentuerede Stavelser af de prosaiske Ord General, Feld, Zeug, Meister paa de samme Intervaller F og C, saa vil Øret, der i første Tilfælde hører en Rhythmus, og i det andet ikke andet end Udtale, føle ganske forskiellige Virkninger. Ved Hexametret vil det ikke nærmest lægge Mærke til Tonernes Afstand (F og C) men til Taktnodernes Længde; ved Prosaen vil det derimod omvendt ikke lægge Mærke til Taktnodernes metriske Beskaffenhed, men især til Tonernes Afstand (F og C) det er til den accentuerende Udtales forskiellige Vægt. Endskiøndt f. Ex. det prosaiske Ord Feldzeugmeister er en ligesaa fuldstændig Epitrit (— — — ◡) som den hexametriske Ordfod Feldzeug meistre, vil Øret dog i Ordet Feldzeug-

meister, naar det accentueres prosaisk (CFCC) fornemmelig kun lægge Mærke til Tonhøien, eller Vægtsmomentet, i Ordfoden Feldzeug meistre derimod ikke saameget til Kianafirinene (F, F, F, C) som snarere Taktforholdene (— — — ⏑) eller Tids-varighedens Moment.

Vi vilde altsaa vel neppe forblande Accent og Qvantitet. Prosa og Stavelsemaal med hinanden.

"Og Romerne, Grækerne? følger ikke uimod-"sigelig af det, Cicero siger om et Romersk Øres "utrolige Finhed, at den Tid endog Vulgus impe-"ritorum havde den misundelsesværdige Gave, i "en fin Øre at høre en Creticus, naar en duelig "Talers Declamation kun nogenlunde kom den til "Hjelp? Forudsætter ikke dette, at Udtalen ved "Periodens Slutning gik over i en syngende scande-"rende Tone? at den sidste Stavelse udtrykkelig udta-"ledes, som en metrisk Længde, men uddraget Stem-"me? at Accenten paa Antepenultima, isteden for "at hindre Illusionen, meget mere tiente til at frem-"me den?"

Ikke, det jeg vidste. Mig synes Cicero at sige noget ganske Andet, og af det han siger, drager jeg et ganske andet Resultat.

Hvad Cicero siger, forekommer mig at løbe ud paa følgende Sætninger.

"Det giør en god Virkning, naar en Periode begynder med en lang Stavelse, og ligeledes slutter dermed. Men en Stavelses Længde kan i Prosa kun da bemærkes, som en numerisk Tidstørrelse — mora — (siden det er en Feil at scandere *), naar en kort gaaer foran eller følger derpaa; endnu mærkeligere vil den blive, naar det er flere saadanne korte (som f. Ex. i Gebenedeit, Wichtigere o. s. v.). At begynde med en lang, har aldeles ingen Vanskelighed; thi intet hindrer Latineren, paa en lang Stavelse at lade følge saamange korte, som en skiøn Periodes øvrige Forhold nogensinde tilstæder; den første Pæon (—⏑⏑⏑) er fortrinlig **) brugbar dertil (f. Ex. arripe latentem, cæde latitantem o. s. v.). Men ved Slutningen af en Periode vise sig Betæn-

*) Man see Aristoteles Rhetorik III Bogs 8 Capitel (thi Talen bør have Numerus, men ikke Metrum, thi da blev det et Poem). Det er samme Afsnit om Talernes Rhytmus, som Cicero har havt for Øie. F. A.

**) Af Grunde, som Aristoteles anførte Sted videre udfører. F. A.

keligheder. Havde det latinske Sprog ikke den sær-deles Egenskab, at af et Mangestavelses Ords tree Slutningsstavelser bestandig enten den næstsidste eller næstnæstsidste maa have Tone, kunde man lige-saabeqvemt ende en Periode med en fierde Pæon (⏑⏑⏑—) som man begyndte den med en første (—⏑⏑⏑)" Men ved Accentens Kraft og Eftertryk, "især naar denne Accent er forbundet med en Træk-"ning, bliver af de tree Endestavelser nødvendig "enten en Bacchius (⏑ — —) eller en Creticus "— ⏑ — eller en Dactylus (— ⏑⏑) eller en An-"tibacchius (— — ⏑) eller en Amphibrachys "(⏑ — ⏑) eller en Molossus (— — —) Skal alt-"saa en Periode slutte med en lang, der mærkelig "hæves ved en foregaaende kort, bliver for en Decla-"mator kun den eneste Creticus tilbage; og denne "Creticus vil ogsaa Øret virkelig troe at høre i en "fierde Pæons prosaiske Accentuation."

Men den Følge, jeg nu drager af disse Sæt-ninger, er af det Slags, at paa den ene Side det romerske Øres Finhed, paa den anden Declamato-rens rigtige Følelse kan bestaae dermed, uden at jeg har behov, at beskylde nogen af Parterne for en ubehændig Forvexling af en Creticus med en Pæon, eller den endnu grovere Forbytning og Forblanding

af to saa disparate Slags, som Scansion og Accentuation, metrisk og prosaisk skion Kunst ere. Naar Cicero i Overeensstemmelse med sin store Forgiænger, anbefalede Brugen af en Pæon ved Begyndelsen og i Slutningen af en Periode, maa han vist nok have villet, at Øret i den sidste Stavelse af Ordet domuerant o. s. v. ikke skulde overhøre Længden. Men maatte Declamator derfor skandere? Netop tvertimod. Havde Cicero havt den Hensigt, at den oratoriske Numerus skulde giøre en virkelig Overgang fra Talen til Syngen, og fra Syngen til Talen; hvad havde da vel kunnet holde ham fra, at lade den fierde Pæon, saaledes som den der stod for ham, med alle sine tree korte udtale efter Qvantitetens Love? Just deraf, at Cicero antog for bekiændt, at Ordene sonipedes, domuerant o. s. v. aldrig i Prosa kunde forekomme uden i Form af en Creticus, just deraf følger jo aabenbar, at ikke Scansionen, men Accenten havde her Hovedrollen at spille. En Tilhører, der var vant til det latinske Sprogs saa haarskarp afveiede Metrik, maatte derfor dog føle Længden, især naar en kort gik foran f. Ex. i Ordet domuerant, ved Enden af Ordet, skiøndt Accenten aldrig i noget Tilfælde torde metrisk betegne denne Længde, og hæve den for andre kort hengaaende

tonelose Stavelser. Hvor en Periode sluttede sig med domuerant, der maatte i et latinsk Øre en ganske anden Efterklang blive tilbage, end naar Perioden forthen havde endt sig med domuerat. Længden ɔ: den med en kort contrasterende Mora, giør der, som Aristoteles paa anførte Sted med sin sædvanlige Skarpsindighed anmærker, et Punktum for Øret; men til Øret kan man ikke tale ved Skrifttegn, men kun ved Ordbannelse, ved Numerus *).

Den skiønne Prosa — paa mere eller mindre kommer det her ikke an; ogsaa den skiønneste Prosa bliver altid endnu oratio soluta — staaer ikke saaledes midt imellem poematum cantus, og det almindelige Livs Tale, at en Declamator snart skulde have noget at synge, snart at tale deri. Langt være det fra mig, at jeg skulde give Mænd, som Cicero og Aristoteles Skyld for, de havde villet lære en Kunst, hvorledes man syngende kunde snakke Prosa.

*) I et græbsk og romersk Øres Arithmetik forholdt en kort Stavelses Tidsvarighed, til en lang, sig som en Brok til en Talstørrelses Eenhed. Hvad af et saadant Øre opfattedes som en Mora, det gialdt allerede, fordi det udmaalte en Længdes, en Eenheds, et numerisk Heelts Tidsvarighed, i det mindste for to korte. F. A.

Ligesom intet er latterligere, end naar en Vir gravis et prudens, glemmer sin Ligevægt i at gaae, og aldeles pludselig med et zirligst afmaalt Dansemenuet-skridt laver sig til at falde (hvilket man vel ret bogstaveligt kunde med Aristoteles kalde μετάβασις εἰς ἄλλο γένος): saa kan heller intet være afstødeligere for den gode Smag, end naar en Declamator begynder at scandere, hvor man blot slet hen venter Udtale af ham. — Men der gives dog, selv i at gaae, en vis Bevægelsens Eurythmie, som kun et velbygt Legems nativa & concinna simplicitas kan være istand til, og som kun en god Balletmesters lærde Øie kan bedømme efter en grundig Dandsetheories Principier. Og i selvsamme Betydning gives der ogsaa en vis Numerus i Prosa. — Dog derom lod sig sammenskrive Foliannter, og jeg nøies med, her blot at have opstillet de almene Synspunkter, hvoraf, efter min Formening, det Spørgsmaal lader sig besvare: om Accenten beroer paa Stavelsernes Qvantitet?

Jeg vil i øvrigt gierne tilstaae, at det er vanskeligt, ja umuligt at dømme om et uddød Sprogs egenlige Lyd (sonos) saamegen Møie endog Erasmus, Reuchlin, Lipsius og andre have giort dem, for at oplyse denne mangetydige Gienstand, hvorom der lader sig bedre tale end skrive, ved Analogier. Kun

af Accentuationen (tonus, tenor, τασις, επιτασις), og den metriske Beskaffenhed af det latinske og græbske Sprog, synes mig en bestemt Erkiændelse saameget muligere, som de Love, hvorefter de Gamle vilde have deres Prosa accentuert, og deres Vers scanderede, i deres overblevne Værker endnu ligge os klart og fuldstændigt for Oiene. Og hvad i Særdeleshed det græbske Sprog angaaer, saa indrømmer jeg vel uden Betænkning, at, dengang de alexandiske Gramatikere fandt for Godt, ved Accenter at fæste Prosaens Udtale, Dialecternes overhaandtagende Blanding alt havde bragt allehaande Jotacismer, og andre Mundfeil i Gang, hvorved Vocalernes og Diphtongernes oprindelige Lyd var næsten blevet ukiændelig. Men deres Stavelsemaal forandrede dem dog ikke med deres Taleorganers Modesygdomme *).

---

*) Hvorledes var det vel at forklare, at Homer kunde scandere Mellemstavelsen i Navnene ΑΧΙΛΛΕΨΣ og Οδυσσευσ snart kort og snart lang, naar det græbske Øre ikke havde vant sig til denne Udtalens Ubestemthed omtrent paa den Maade, som Ariost overlader det til det italienske Øre, om det i Enderimet af Navnet Angelica vil høre den tredie Stavelse lang eller kort? Og hvorledes vilde man vel giøre sig de nuværende Grækers Prosodie, der ikke

Og naar deres Ordlyds Barbarophonie mishagede Kiændere af den gode Prosa, saa er det dog i det mindste ikke at omtvile, at deres Accenter forsætlig vare opfundne for at male trolig for Øiet, hvad der skiælnede Prosaens Tone fra Versenes Scansion. Havde ældre Græker, ligesom Romerne, skrevet uden Accenter, saa seer man dog af Aristoteles περι σοφιςικων ελεγχων cap. IV, at just Manglen paa Skriftaccenter, og den Amphibolie, som deraf kunde komme for Læserne, gav Dialectikerne mangen ønsket Leilighed til deres sædvanlige Ordfordreielser, som ved Udtalens stevne Accentuation med eet var dem afskaarne. Ogsaa troer jeg, at Skriftaccenternes Opfindere, just for at forebygge deslige Amphibolier for Fremtiden, selv i Verseskrivning beholdt disse Skrifttegn. Om et saa vidt indgribende Mod-

---

som deres Forfædre scandere deres Vers efter Qvantiteten, men efter Accenten, begribelig, naar det nygrædske Øre ogsaa i det almindelige Livs Udtale havde maatte danne sig efter samme Stavelsemaalingens oprindelige Regel, hvorefter de gamle Græker rettede dem i deres Versification? — Isteden for at andre Beviser beraaber jeg mig her blot paa Demetrius Zenos nygrædske Batrachyomachie, som Hr. Ilgen har tilføjet sin Udgave af de homeriske Hymner.

middel var opfundet med tilstrækkeligt Overlæg, er et andet Spørgsmaal. I vort tydske Skriveri bærer jo dog Substantiverne s priviligerede Caste overalt i Vers som i Prosa deres store Begyndelsesbogstaver for sig, skiøndt denne Betegnelsesmaade hverken for Forstand eller Øre har nogen begribelig Nytte?

Jeg maa tilstaae, at det Argument, hvorved Is. Vossius (de poem cantu p. 21 søger at vise de grædske Accenters Urimelighed: si quis hodiernos Græcorum accentus, sive prosodiam sequatur, et legat carmina Homeri, nullos omnino pedes, nullum vel metrum vel rhythmum agnoſcet — aabenbar synes mig at bevise meget formeget, da det tillige vilde bevise, at de alexandrinske Gramatikere ingen Vers havde meer vidst at scandere, da de dog forstod at skrive correcte Vers. Men deraf sees dog, at Vossius holdt for, Stavelsernes Qvantitet ikke blot afficeredes, men fra Grunden af forstyrredes og tilintetgiordes ved de grædske Accenter, og at han følgelig ikke henløbede Skriftaccenterne paa Vocalernes Lyd, men paa Stavelsernes Tone. Thi havde de ikke skullet antyde andet end Lyden, hvor kunde de da (efter Is. Vossius) slaae Scansionen i Vers? . . . .

Ved Slutning af et Cursus Forelæsninger over Fædrelandets ældre Historie:

(Formodentlig fra Aaret 1808)

fremsagt af afdøde Justiceraad Kierulf.

(Venskabeligst meddeelt af Hr. E. R. Engelstoft).

Vi have nu giennemgaaet vort Fædrenelands ældste Tildragelser og Hendelser, indtil den vigtige Epoche, da det pludselig ved Forbindelse mellem alle 3 skandinaviske Riger syntes at være voxet til en Høide, der kunde have spaaet et vældigt Monarkie. — Lader os kaste et Blik tilbage paa den Deel af dets Historie, vi have hørt, og uddrage deraf de Resultater, der kunde i dette nærværende høist kritiske Tidspunkt tiene os til Opmuntring at kæmpe mod Ulykkerne, der true os, og det til Trøst i Lidelserne, vi dele med det, til Haab i Fremtiden, der forestaaer det og os.

Jeg tænker, det første Resultat, der frembyder sig for enhver Skandinav efter at have giennemgaaet vort Fædrenelands Historie er denne Sætning: Vi have ikke Aarsag til at skamme os ved vort Fædreneland. Vort Folk har giennemgaaet de samme Omvæltninger, som ethvert andet cultiveret Folk. Det har engang været Barbarer,

som alle andre Folk; men selv som Barbarer vare vore Forfædre ædle, højmodige Mennesker; vidste de at døe som Mænd, saa vidste de og at elske som Mænd, som Digteren siger:

Af denne ædle Lue — (Kierligh. til Fædrel.) — brændte
De Fordums Helte af vort Land:
Skiøndt de kun tvende Pligter kiendte;
At elske og at døe som Mand.
Saa glemte Hialte Elskerinde,
Og Fødelandet ene saae,
Og faldt for det — Hans Troskabs Minde
Som Bautastenen varigt staae!

Jeg meener, Qvindekiønnets Kaar hos dem giver os Ret til at sige, de vare ædle, ikke vilde Barbarer, bekiendte med enhver Menneskelighedens blidere Følelse. Lyset, der giorde Overgangen fra Raaheds Tilstanden til den finere Cultur, kom til vore Fædre fra Syd; det maatte saa være; men vore Fædre modtoge Culturen saaledes, som de troede, den bedst kunde bestaae med deres Fædres kraftfulde Værdighed; de bøjede sig kun langsomt under Hierarkiets Aag, og kun som det elastiske Legeme bøjer sig under Tryk, nemlig med uafladelig Modstand og Stræben at springe tilbage i det Øjeblik, Trykket ophører. —

Dog vore Fædre bøjede sig aldrig ganske under Pavevælden: St. Peders Pengen betaltes aldrig som en Skat i Danmark, og Sverre trodsede med Mod og Held Vatikanets Banstraale. Stedse har vort Fædreneland havt Mænd at opvise, der kunne veje med alt, hvad andre Oldtidens Folk have frembragt som beundringsværdigt og udmærket ædelt og stort. — Jeg behøver ikke at anføre Exempler: Mallings bekiendte Bog beviser det! Sammenligner den med enhver anden Stats Historie, og de skulle finde, at Tvillingriget, i Forhold til Folkemængde og Størrelse, ikke viger nogen anden Stat i Mængden af store, udødelige Mænds Navne.

Hvad der især udmærker vort Tvillingfolk fra de ældste Tider af, er Lovgivningen. Det sydlige Europa lod sig paatvinge en fremmed Lovgivning, givet for et uddødt Folk, i et fremmed Land, i dødt Sprog. Vore Fædre beholdte stedse deres egne Love affattede af Landets egne Vise, med Folkenes eget Samtykke, i dets eget Tungemaal; og endnu ere disse Loves Grundsætninger uforandrede; saa nødvendige end Tillæg og flere Bestemmelser ere blevne, ere de dog endnu philosophiske Lovkyndiges Studium for at lære et Lovsprog, der udmærker sig ligemeget ved Højhed i Tanker som ved Simpelhed i Udtrykket.

Endnu har ingen Lovbog begyndt i en ædlere Tone og med sublimere Tanke end Waldemar den andens jyske Lov.

Endeligen giver vort Fædrenelands Historie Beviis paa, at aldrig hos os uddøde Nordboens af den dybsindige Montesquieu saa priste bon sens, Common senſe, den sunde almindelige Menneskeforstand; den allene har hidtil hindret, at intet Slags Sværmeri har nogensinde faaet længe eller almindelig Overhaand. Da Korsfarersygen rasede som en Pest hele Europa over, havde den jyske Almue endnu sin nordiske bon sens nok til paa Thinge at erklære Erik Ejegod, at det var Gud tækkeligere, at han vogtede og styrede sit Fædreland, end at han ved selvvillig Udlændighed overgav sit kongel. Regimente; og Samtalen mellem Sigurd Jorſ. og hans Broder Eisten hos Snorro viser os at de norskes Hierner endnu beholdt den Kulde, der sømmer Nordboen — Læser! læser dog Kongespeilet; og De skulle erfare, at ej Tidernes Ukyndighed, ej den da herskende Overtro, — ej Middelalderens Mangel paa Midler til Oplysning, have tilintetgiort den sunde Menneskeforstand, uden hvilken intet Folk styres til sit Vel, samler Kræfter til sand Kamp, bliver stort og lykkeligt. M. H. Vi ere Nordboer; lader os beholde vore Fædres bon

sens! og lad alle hine nye Secter i Videnskaberne, hvis Tendents er at giøre Hovedet varmt, og Hiertet koldt, holdes, om muligt, uden for vore Grændser, eller dog ei komme over dem uden at finde den Modstand, det sømmer Nordboen at giøre mod enhver Forledelse til at frafalde hans Fædres rolige sunde almindelige Menneskeforstand.

Vi see Lidelser for Fædrenelandet og Individet derimode under en lang og vidtudseende Krig, en Krig, der kunde endes med vort gode gamle Danmarks og Norges Undergang som Stat. Nej! dette frygte vi ikke! vi haabe, det skal bestaae i Kampen, det skal udholde Ildproven; det skal gaae forædlet ud af Diglen! — Danmark var engang tilintetgiort; det var udslykket, det var udslettet af Staternes Tal; et Genie fremstod, og det blev atter Dag, og Grunden lagdes til en Tilvæxt i Magt, der skulde have hævet Skandinavien til et Monarkie af første Rang, dersom Valdemars og Margrethes Aand havde kunnet arves paa deres Eftermænd. Den opløstes, denne Forening, fordi Delene ej vare bearbeidede til Sohæsion; fordi de endnu ej kunde amalgameres, fordi Tidernes Uforstand og de handlende Personers Uduelighed ikke vidste at virke Operationen, der igien skulde sammensmelte de Dele, der engang

før havde været eet unum. Kort: Calmar-Unionen blev ej varig, fordi Tidens Fylde ej var kommen.

Vi have oplevet den Tidspunkt, da Danmark og Norge har mistet sin højre Arm; det maa udholde Striden med den venstre allene. Danmarks Flode var stedse dens højre Arm; med dens Flor og Affald blomstrede og henvisnede Staten. Ved den underlagde Danmark sig England, holdt Norge sin Højhed over Skotlands og Irlands Øer. Ved den giorde Absolon og Valdemar Ende paa Østersøens Sørøveri; og ved den udstrakte den anden Valdemar sit Herredom langs de baltiske sydlige Kyster. — Den forfaldt, og Danmark opløstes, og Norge reddedes kun fra samme Skiæbne ved Forening med Sverrig og Danmark. Men hvorved bestaaer en Flaade uden ved udbredt Skibsfart? Hansestæderne opnaaede i Danmark og Norge det Maal, hvortil Storbritanien længe har arbeidet: de kom i Besiddelse af Folkenes og Landenes Handel; der blev ingen Skibsfart, og altsaa ingen Somænd, ingen Flaade. — Did ere vi ikke komne i vore Dage: Vi have mistet Skibe, men vi have ikke mistet Sø-

mændene, der forstod at bruge dem: giv disse hine, og vi skulle see at vi have Sømagt *).

---

*) Det allersidste indeholder nogle Yttringer, der alt for øjensynlig bære Spor af Øieblikkets Indtryk paa et af de redeligst og inderligst patriotiske Hjerter, der maaskee nogensinde har slaaet i dansk Bryst, til at burde saaledes aftrykkes nu; følgende er et Udtog deraf, der maaskee i nærværende saa langt anderledes talende Tid ikke vil komme ganske i Utide.

"Hvad Haab — siger han — have vi til at faae igien hine Midler, uden hvilke vore Søemænd intet kunne udrette, ligesom Helten intet formaaer uden Vaabnet? — O det er en ophøiende Tanke, at vort Fødelands Interesse er Europas, er Menneskelighedens Interesse.. Vel kunne vi frembringe raa Produkter, vi kunne forsøge paa at forædle dem; men intet Folk kan kappes i Industrie med det Land, der ikke vil Skibsfart eller Handel hos noget andet, naar hint intet Marked har til at afsætte sine Vare, og naar det kun kan afsætte disse til det ene Folk, der selv kan sætte Prisen paa, hvad det vil kiøbe, som hvad det vil sælge! og mon et Land da i Længden vil vedblive at frembringe de raa Producter uden til egen høieste Nødtørft? og taber et Folk Lyst og Mod til at hæve sig over de første Nødvendigheders Tilfredsstillelse, kan det da undgaae at synke tilbage til Barbarie? Sandt nok! enkelte kunne blive rige, men vorde da ikke de øvrige af Folket Slaver under disse?"

"O studerer, mine unge Venner! vort Fædrenelands Historie i det sidste Tidsrum, vi gjennemgik sammen, og jo nøjere de lære at kiænde det, desto mere skulle de helbredes for eller bevares mod, vor store Nationalsygdom." (Kiærlighed til det fremmede og Ringeagt for vort eget).

Have anima sancta!

K. R.

Svar paa Brevet i Hesperus's andet Hefte.

Gierne, dyrebare Ven, vilde jeg yderligere forklare hvad jeg i Deres Hesperus om Veltalenhed har sagt: dog heller ikke meer, end hvad jeg der har sagt, da jeg ønsker at kunne fremstille Veltalenheds Væsen en anden Gang nogenledes saa omstændeligt, som det til vor Materie behøves. Skulde vi end heri ikke eenes (— findes vel to Mennesker paa Jorden, der i Alt tænker eens? —) gielder ikke da Horats's:

. . . . . hac in re scilicet una
Tantum dissimiles: at cetera pene gemelli:
Fraternis animis; qvicqvid negat alter, & alter:
Adnuimus pariter: vetuli notiqve columbi.

Men tillad, at jeg for at undgaae at sige det Samme to gange viser hen til Indledningen af min Lovtale over Daniel Randzau; og at jeg ikke her befatter mig med Bouterweck's paa Ord saa rige æsthetiske Verker.

Først for Alt maae jeg bede hine Par Ord i Hesperus ikke saaledes at misforstaaes, som om jeg

antog Fornøielse at være Veltalenheds Øiemed. Om end vore Smagens Overdommere, fra en nok saa høi, inappellabel, Domstoel, erklære Sligt, blant andet meré Sært — aldrig bliver denne deres Mening min: Og det Par Ord i Deres Hesperus vise ogsaa ganske det Modsatte. "Bør Veltalenhed "(sagde jeg), bør en Himlens Gave, der i gamle Dage "udrettede saa meget Got, og kan, naar den ret "bruges, udrette det endnu — bør den nedsættes i "Klasse med Moerskabs Goglerie hos os Ældre, og "med Ranglers Klang hos vore Børn? Og kan "man ikke frygte, at Oplysnings Lysestage vil flyttes "bort fra et Folk, der saaledes foragter Oplysning, "og de Midler, denne til at vinde Sjelene behøver?" Behøves meer for at befrie mig fra at være i Veltalenhed en Sophist?

Om det Øvrige kan vi letteligt eenes. De vil, at Forskiellen mellem de Gamles og vor Veltalenhed er fornemmeligt den: at de Gamles indskrænkedes til det mundtlige offenlige, meest extemporære Foredrag: de Nyeres meest til det skriftlige udarbeidede prosaiske skiønne Foredrag — at Meget bærer Navn af Tale nuomstunder, som aldrig noget Øre, Forfatterens maaskee undtaget, har hørt — At vor

Veltalenhed har derved taht i Intension, — ved at vinde i Extension. — At da det gamle levende Ord har meest Kraft, saa har vort ny skriftlige meest Tydelighed. — Og at vor Veltalenhed er meest for Forstanden, de Gamles for Phantasien.

Jeg troer, gode Ven, man kan giøre det Korter; og kalde den gamle Veltalenhed den klassiske: vor ny den gothiske — Men at det alligevel er aldeles unødvendigt, at den ny Veltalenhed for at opfylde sit Kald vanslægter fra de Gamles, er en Sag, jeg vel ikke fuldeligt her, men dog, om Liv og Helbred spares, til visse et andet Sted vil efter Evne stræbe at udføre. Maaskee bliver det os muligt at redde denne vigtige Culturens Part fra et anmasset Enevælde.

Hvad nu det Første angaaer, at de Gamles Veltalenhed var for det meeste extemporær og mundtlig, saa forundrer jeg mig over at Deres Boutterweck, der vil tale vidt og bredt om de Gamle, kan fremkomme med en saadan Mening. At de Gamles Veltalenhed var mundtlig, det er: at de holdt Taler for Retten, for Folket, ved panegyriske Høitider, det tilstaaer enhver: Men følger nu deraf, at de ikke forinden skreve dem? Er ikke det Modsatte aabenbart, baade af de Taler vi have fra dem endnu og af Re-

togernes Vidnesbyrd om Samme? Udtrykkeligt siger Dionys om Lysias, at, hvor knap end Tiden for ham ofte var, saa skrev han dog sine Taler; Og utroligt synes det ogsaa at være, at hine Gamle først, naar de stode for Retten, opfandt, hvad de vilde tale, og siden i Ro componerte det pludselig Opfundne. Og overmere, hvis de Gamle slet ikke componerte deres Taler, saa er det vel et Spørgsmaal af Undersøgelse værdt, hvorledes saa mange Demosthenes's, Isæus's, Lysias's og flere Taler, naar de ikke hidrøre fra disse Gamle selv, ere nedkomne til os? Havde man den Tid Knapskrivere? Og have disse Knapskrivere siden moduleret disse extemporerte Taler, og videre udarbeidet dem i den herlige Composition, i hvilken de nu kan læses?

Blot den Forandring, vide vi, der var, mellem de Gamles skriftlige og mundtlige Veltalenhed (— siden man dog vil indføre denne i de Gamles Veltalenhed unyttige Distinction —) at naar de vilde udgive deres Taler, eller forflere dem i Afskrifter, saa udelukkes de Gjentagelser, et udannet Auditorium havde undertiden gjort nødvendige: Commata og Cola, stykkeviist af Gestus ledsagede, forbandtes nu ved Conjunctioner, og det ved Conjunctioner, som Affec-

terne i Kampen forsmaaede; Kort: den hypolitiske Stiil for Retten blev i Udgaven periodisk.

Til Overflod kan endnu her et Vidne om de Gamles skriftlige Veltalenhed anføres. Om Taleren, eller Veltalenheds Læreren Isokrates veed man, at da Forsagthed og svag Stemme forbød ham at træde som Taler offentlig frem; saa gavnede han Samtiden maaskee endnu meer ved at danne Statsmænd og Talere, og ved at levere Samtid og os skriftlige, aldrig holdte, Taler, af en herdisk Veltalenhed fulde og bevarende mange herlige Kundskaber om det gamle grædske Folks Cultur og Skiebne.

Anden Forskiel mellem de Gamles skriftlige og mundtlige Veltalenhed er jeg ikke i Stand til at udfinde i deres Skrifter. Hjernespind troer jeg ikke bør være Grund til ny Inddeeling. Hvorfor da indføre i denne Materie Distinctioner og Ord, som lede til Sophisteri, og faae os til at glemme Diemedet for at skiænke Opmærksomhed til Midlet alene?

Hos de Gamle da ingen væsentlig Forskiel mellem skriftlig og mundtlig Veltalenhed: Bort falder da ogsaa den Forskiel at de Gamles Veltalenhed var kraftig og mundtlig, og vor, fordi den ofte er blot skriftlig, derfor ogsaa svag og ordrig. Antager man

alligevel i de Nyeres Veltalenhed, mellem det Skriftlige og Mundtlige en Forskiel saa stor, at de blive to Veltalenheds Arter, saa maae man troe, der er Noget, kan skrives, som ikke kan tales, og noget der kan tales, som ikke kan skrives. — Men den, der talte ud af Hiertet, i hvad og hvordant det end er, hvorfor kan ikke dette nedskrives? Og det, der nedskrives, hvorfor kan det ikke ogsaa tales? Mig er det umuligt at begribe, hvi en skreven Tale ikke ogsaa kan holdes, og en holdt nedskrives, og en skreven ogsaa ikke holdes, hvordanne end begge ere: og umuligt bliver det mig ogsaa at begribe, hvori den væsentlige og vigtige Forskiel mellem begge disse Veltalenhedens Arter skal søges.

Jeg kan da indtil videre forbigaae det øvrige Store og Smaa, hvortil man vil nedvise vor nyere Veltalenhed; saasom at den skal være mere for Forstanden end for Phantasien: At Lidenskab maae ei findes i den, eller rettere, at den ny Veltalenhed skal være Sledskhed (— saadan vil maaskee Nogle sige den var i sidste Halvdeel i forrige Aarhundred —) at didactisk Interesse skal være i selv den fyrigste Tale, der tillige overalt bør opflamme Hiertet! — Men, kiære Ven; Er det sandt, at det forrige Aarhundreds sidste Halvdeel var Danmarks gyldne Alder, saa

kan man af flere Phænomener bevæges til at troe, vor nærværende Tidsperiode begynder Kobber-Alderen. Paa Paradoxer har vor Literatur nok aldrig været rigere. Man foreslaaer nu ogsaa at tage Bibelen fra Almuen, og de gamle Classiker fra den studerende Ungdom! Vor Almue, der opofrer Tid og Helbred for, at en betydelig Folkets Part kan leve hen i rigt Otium, dem vil man til Belønning berøve det skriftlige Guds Ord? Og hiin Literatur, der leder ad en Kundskabsrig og Sjelbestinnet Vei til alt Skiønt i Skrift og Kunst, og som hele det Cultiverte Europa skylder saameget, den vil man fratage Ungdommen, og i dens Sted indføre i Skolerne timmerisk Tusmørke og Kulde! Maaskee vil man ogsaa bortlage denne mønsterrige Literatur fra Kunstnerne, og give dem igien en beriiset og blodig Mythologie — Dog: det er saa ofte i dette Tilfælde sagt: Ars non habet osorem nisi ignorantem. Kunstnere og den ægte Smags-Dyrkere vil ikke af Smaating lade sig forvilde.

Johannes Boye.

Breve skrevne paa en Reise i det Holsteenske til Venner i Kiøbenhavn.

Syvende Brev.

Til Hr. Professor Nyerup.

den 3 Julii 1819.

Facta est alea! dixi, kan jeg udraabe med Rasmus Montanus; thi Gaar var Klopstocks Fest, og jeg fik da mit Hverv fra Haanden. Du maa midlertid ikke af den Hamborgeravis, som tilligemed dette Brev kommer til Kiøbenhavn, lade dig forlede til at troe, at jeg har ialt, som der staaer, du mist min Viis i det: Würke und die Verdienste Klopstocks og s. v. Meget skulde det undre mig, om ikke denne Beretning, for at være desto sikrere paa at komme post festum, skulde være skrevet inden Festen, i det mindste er Beretningen om den Orden, hvori de talende fremstode, urigtig; og saa tilstaaer jeg, at hvad man end om mine Par Ord kunde have med Føie at sige, var den Omstændighed, hvad jeg mindst ventede, men skulde faae at forekaste dem paa et Sted, hvor det var mig saa vanskeligt at faae Oplysning om saa mangen Omstændighed, som det var mig magtpaaliggende at vide.

Dog — det vil bli bedst, naar jeg nu snart ved min Hiemkomst forelægger dig mit lidet Arbeid, kunde bedømme; her en historisk Beretning om Festen selv.

Imod fornem Middagstid samledes i det deilige rainvilleske Hotel i Ottensen (forhen Bannershof, et Giæstgiversted, som med Hensyn til dets deilige Beliggenhed, prægtige Locale, og i alle Maader til hinanden svarende Indretning, maaskee tørde søge sin Mage) en overordenlig talriig Forsamling, deels af Altonas og Hamborgs Honoratiores og Videnskabsmænd, deels af anseete Fremmede, hvoraf der paa denne Aarstid i begge disse Stæder gemeenligen vrimler, og hvoraf del og Hoitiden selv havde hidkaldet nogle. Efter den sædvanlige Tid, det medtager, at en saa talrig Forsamling kan sankes, begyndte da Hoitiden selv med Klopstocks herlige Vater unser, componeret af Schwenke, der under Anførsel af den hamborgske Musikdirecteur Grund, blev ganske deilig afsiunget af Dilettanter og Dilettantinder. Derpaa fremstod vor Münters Universitetsven, den hamborgske Senator Bartels, og efter en kort men vakker Indledning foredrog en Deel af Klopstocks Caracteristik ved Sturz, som han sluttede med nogle faare kraftfulde Ord. Han afløste Dig-

terinden Fru v. Hohenhausen, som jeg tilforn har skrevet dig om, og der — foruden en Episode af Messiaden — foredrog et eget Qvad til denne Heltind, hvoraf følgende Strophe især behagede mig:

Er sang von Gott, von der Erlösung Gnade,
Und seines Liedes Macht
Hat aufgehellt die nachtumhüllten Pfade
Durch grause Todesnacht.
Wohl manchem Sänger ward der Musen Gabe
Im hellen Glanz verliehn;
Doch hielt ihr Geist sich fern vom dunklen Grabe,
Wo Erdenwonnen fliehn.
Jenseits der Erde, wo durch dunkle Nächte
Umstrahlt des Glaubens Schein,
Durch unsrer Zweifel Labyrinthgeflechte
Drang Klopstock nur allein.
Mit einem Kranz von lichtumflossnen Rosen
Umgiebt des Todes Bild
Sein hohes Lied; durch Erdensturmes Tosen
Klingt seine Stimme mild.
Aufhellen sich die furchtbaren Gefilde
Verheißner Ewigkeit
Im ew'gen Glanz strahlt des Erlösers Milde

Die uns Vergebung beut.
Und tiefer sinken alle Erdenwonnen,
Es reisst der Geist sich los
Vom niedern Staub, und fliegt durch alle Sonnen
In des Erbarmers Schoos;
Des Himmels Seligkeiten zu erstreben
Erwacht der Seele Muth;
Und Gott und Tugend weihn ihr Erdeleben
Schwört sie mit heilger Gluth.
Sie will die Blicke auf das Jenseits richten
Ertragen, dulden gern
Sich freudig fühlen durch erfüllte Pflichten,
Und preisen Gott den Herrn!

Dog — jeg vil bryde af, da det var muligt, at disse Stropher ikke vil behage dig saa meget i min uziirlige Afskrift, som mig paa den Blidbeskedne Digterindes smukke Læbers Efterskrift fremstod den hamborgske Pastor Freudentheil, hvem du udentvivl kiender fra hans vakre Afhandling Dessiam und die hebräischen Dichter, hvormed de kostelige Nachträge til Sulzers Theorie sluttes, og der ligeledes skal have udgivet et Bind Digter, som jeg for silde er bleven opmærksom paa. Han foredrog ligeledes en selvdigtet Ode til Klopstocks Roes, der forekom mig,

som, jeg rigtig nok tilstaaer, var lidt adspredt, ved at tænke paa, hvad der forestod mig nu snart selv, meget vakter; men, som jeg, da den ikke var aftrykt som Fr. v. Hohenhausens, egenlig ikke kan sige videre om, end, at ogsaa denne, hvad af Forf. Personlighed ogsaa var sandsynligt, besang Klopstock, som aandelig Digter, og at altsaa en høist betydelig Deel af hans Digterværd, hans Bardiet og øvrige patriotiske Qvad carebant vate sacro.

Nu kom da Raden til mig, og du der kiender min Frygtsomhed ved alle slige Leiligheder, som mange Aars Øvelse, i at træde paa flere Maader offenlig frem, ikke har kunnet raade Bod paa, kan sagtens forestille dig, at jeg ikke var i liden Forknyttelse. Uagtet midlertid gode Øine have forsikret mig, at Sangerinderne, der sad bag mig, intet fandt saa fornøieligt ved min Tale, som at jeg var blevet hvid paa Ryggen af Limfarve, og at jeg engang kom til at forbytte Sneedorff og Lårdorf, hvem de naturligviis kiendte ligegyldt begge to, og rette det igien, lod det temmelig til, som den hos det øvrige Auditorium, og især hos den Kongens og Danrigets, Videnskabers og Kunsters ædle Ven, der personligen havde værdigedes at opmuntre mig til dette Foretagende, fandt en gunstigere Optagelse. Talen

selv skal jeg sende, eller bringe dig, da Prof. Falk har venskabelig lovet den Sted i sieler Blätter, og haaber jeg især, du vil være nogenlunde tilfreds med et Par Berigtigelser, jeg ikke har kunnet undlade at meddele en vis J. D. Thiess, der maa have troet at giøre Klopstock en Ære, og hans Skygge en Glæde, ved at haane og hudstryge, hvad der var hans Aand og Hierte ærværdigst og kiærest.

Nu sluttedes Hoitiden med Klopstocks Morgengesang am Schöpfungsfeste til Ph. E. Bachs Composition, der atter blev paa samme Maade ypperlig udført.

Dog, at det Hele ikke sluttedes dermed, men at der tilsidst kom et Middagsmaaltid — en Smule, hvad jeg kalder, ved Aftenstid — behøver jeg neppe at tilføie; heller ikke vilde jeg nævnet noget derom, da det for mig, der af Hændelsen tilligemed Pastor Freudentheil blev forslaaet til det musikalske Bord, var saare lidet interessant, hvis jeg ikke troede at burde nævne de tvende ved Bordet udbragte Skaaler: Klopstocks, og Grev Blücher-Altonas; Sandelig! ikke er det at undres, om der i og ved Altona ikke kan holdes nogen Høitid, uden taknemmelig at erindre ham, hvis Kiækhed og Klogskab denne Stad i hin frygtelige davoustiske Periode har

at takke, at den ikke endnu engang i Gruus og Aske kom til at sande sit omhu sel Navn; hvem Medborgere og Konge eenstemmig erkiende for dens Redningsmand, og der efter mit Skiønnende har god Føie til at være ikke mindre glad og stolt af det Tilnavn, der i Hædersminde deraf er blevet ham til Deel, end hans vidtberømte seierkronede Frænde af sit.

Høitiden var nu til Ende, og enhver erklærede sig tilfreds dermed. Frydeligt er det og altid, at see saa mange og forskiellige Fortienester samlede, een hedengangen høifortient Mand til Amindelse; frydeligt at see flere Generationer — fra hine Klopstocks tilbageblevne ædle Samtidige en Schimmelmann, en Reventlau, en Gähler, og indtil hin unge Digterinde, der hang sin Blomsterkrands paa hans forstummede Psalter, slutte en festlig Kiæde om hans Minde; men dette Indtryk, saa blidt, medens man overlod sig dertil, blot frydedes ved, hvad man saae omkring sig, tabte sig allerede mærkelig, naar man nu begyndte at besinde sig, hvem man savnede; og især naar man nu efterhaanden undersøgte, hvorfor man savnede disse. Det var Postdag; er et Svar, jeg allerede har faaet af adskillige, hvem jeg har tilkiendegivet min Forundring over, ikke at have seet

dem der, og som — vel at mærke — ikke var Kiøbmænd; men særdeles faldt mig ved sin hiertelige Sandruhed følgende Svar paa, fra een af de ædle af Klopstocks nøieste Vennekreds, der blev spurgt, hvorfor hun ikke havde taget Deel i denne Høitid: "Vi have høitideligholdt den mellem os selv, blandt dem, Klopstock selv paa den Dag gierne havde seet om sig." Tilfulde føler jeg, at der for offenlige Fortienester hører offenlige Høitider; men jeg føler tillige, hvorlidet disse ere for dem, der ved helligere ømmere Baand ere foreenede med Ædlingen; hvorlidet slige Hiertets Kiærmindebaand taale eller lide at slynges ind i hin store almene Kiæde.

Høitidens fortiente og ædle Forstander Adv. Jacobsen har til et af de herværende Blade skrevet nogle vakre Betragtninger over Hensigten af denne aarlige Klopstockshøitid, og hans Haab, at den for Tydskland skulde blive det samme, hvad en af ham navngiven irlandsk Digterfest er; jeg hædrer den Mand, der har Hierte til at haabe, Kand til at prøve sligt; men jeg kan ikke andet end mindes, hvad vor ædle Abrahamson i mine mere sangvinske Dage tilskrev mig om deslige aarlige Mindefester:

"Og som dem kan jeg neppe holde for Andet end skiønne Idealer. De paabudne, og deri ere vi jo

enige, ere kun Prunk og Aands Fortærelse, men endog de frivillige ville neppe finde Sted. — — Er det maaskee ikke Europas Aand nu paa de sidste tree fire Snese Aar, at det er en Skam, er gemeent, upoleret, at lægge sine sande Følelser for Dagen, hvorimod det fine Menneske bør indtil Overdrivelse yttre Følelser, han veed sig aldeles fri for — Gak da hen Fædrelands Ven, og med de faa Ligetænkende, Ligefølende hold patriotiske Høitid, men væbner Eder med æs triplex circa pectus, thi trindt omkring vil Haan lyde i Eders Hædersfange. Men lad saa være, at vi ei agte Dumheds eller Finheds Stemme. Vi høitideligholde Mindet af Almeensag, eller enkelt Cirkels; vi møde der første Gang med fornuftig Enthusiasme, Aaret gaar, vi mødes atter, mindre er Hoben, Hierterne koldere; og det tredie Aar — de to tree varme Fædrelandsvenner møde paa det hellige Sted, see tause omkring sig, slaae Øinene ned, trykke hinanden i Hænderne, og møde ei oftere. Den alt fordærvende Pest Letsind, dræber hver Sandheds og Alvors Følelse, og Flanelysten jager blot efter det Sandselige."

At Klopstocks sidste Jævning, Gerstenberg, ikke var tilstæde ved Høitiden — som han overalt ikke

meget kommer ud — vil du alt selv have sagt dig, da jeg ikke har nævnet hans Nærværelse mellem de. s Festlighed. Midlertid har maaskee faa eller ingen af de tilstædeværende taget hierteligere Andeel deri; ogsaa har det sat ham meget levende tilbage i hin Periode, og i Gaar, da jeg spiste aldeles en famille hos ham, givet Anledning til mange for mig ikke mindre lærerige end interessante Samtaler. Saaledes var han usigelig begiærlig efter at vide, hvorledes vore Nyere ansaae Ewald, og jeg kan ikke sige dig, hvor det glædede ham, da jeg til alt Svar af fuldt Hierte fremsagde ham Oehlenschlägers deilige Stropher.

Ak! der var een, skiøndt fortæret af Smerte
Skienkte ham Gud en uendelig Flamme,
Og for Naturen det aabneste Hierte,
Han kunde tolke, hvad andre kun stamme!
Hellige Ewald! i Dannemarks Skove,
Siger min Siæl, at forklaret du svæver,
Bølgende over den kneisende Vove
Luttret din Aand giennem Roserne bæver;
Lad den opgløde de frostige Strenge,
Gyd i mit Bryst dine hellige Luer,
Da skal mit Hierte i Harpen sig trænge,
Da skal jeg tolke, hvad nu jeg kun skuer.

Maaskee det er sielden eller aldrig blevet vor elskede Skiald et Bifald til Deel, som jeg snarere — hvis Misundelse var mit Væsen — kunde følt mig fristet til at misunde ham, end det, der udtalte sig i den ærværdige Oldings betydende Øie, medens det hang paa mig under Fremsigelsen, i hans bifaldende Nik, da det var til Ende; og jo større de Forestillinger ere, han har om Oehlenschlägers Genie og Fortienester, jo inderligen frydede det ham, at høre den Kiærlighed, han ydede den hedengangne Digter.

Meget spurgde han mig nu og om andre af vort Parnasses Navnkundige; meget om dets Stridigheder, hvor han imidlertid ikke var nær saa vel hiemme, som mine Venner i Kiel; som der overalt i hans danske Litterairhistorie, især siden 1788, er betydelige Lacuner; ogsaa skal jeg give ham det sandru Vidnesbyrd, at vore Fremskridt var ham en uendelig Deel interessantere end Kiævleriene.

I øvrigt arbeider og studerer han endnu flittig, og har en udvalgt Bogsamling, til hvis Berigelse han i øvrigt har megen Hielp af en kostelig Indretning, de have i Hamborg, og som jeg vel vilde ønske, maatte kunne indføres og vedligeholdes her;

der er nemlig tvende Antiqvarer, hvoraf den ene — om jeg ikke tager Feil — hedder Haseler, og den anden Nestler, der paa Auctioner og ved andre slige Leiligheder kiøbe Bøger, undertiden endog hele Samlinger, der ellers gik i Urteboden; og nu aarlig udgive Cataloger over disses Bogsamlingers Tilvæxt. Derved reddes mangt et i det mindste for Litterair-historien vigtigt Værk fra Undergang; mangen Litterator finder her og for billig Priis mangt et Arbeide, som enten for hans Studium, eller muligt for et lærdt Arbeide, han har under Hænder, stundum vel, og blot for en Citation, et Factum, han ønskede at efterfee, er ham af særdeles Vigtighed eller Interesse, som maaskee han i den hele Bog- og Antiqvar-handel forgiæves i Dyredomme kunde søge, og selv i Bibliothekerne ikke altid var vis paa at finde.

Saaledes viiste Gerstenberg mig i Dag en heel Samling gottschedske Neueste aus der anmuthigen Gelehrsamkeit fra 1751—62, som han for en ringe Penge havde kiøbt, og som han maaskee ellers vidt og bredt kunde have søgt forgiæves. Ikke er du den, der vil sige: og om nu deres Sted aldeles ikke mere fandtes paa Jorden! hvad da? hvad Lag ligger der paa nogle smagløse Critiker strevne i en smagløs Tidsalder, over nogle smagløse

Skrifter?" Jeg vil ikke tale om, at det i fuld Maade gjælder om gamle lærde Aviser, hvad, jeg troer, Kotzebue har anmærket, om de politiske, at deres Læsning er et høist lærerigt Memento mori; da man f. Ex. ikke lettelig kan see, hvormeget daværende litterarisk og politisk Kiød der nu er blevet til daarligt Hø, uden saa sagte at giøre sig en lille Tanke om, hvorledes det om kortere eller længere Tid vil see ud med meget af det, der nu giør Stads paa vore litterariske Kiødtorve? Men er det muligt at studere Litteraturens og Smagens Historie, uden at være ligesaa opmærksom paa, hvorledes der til hver Tidspunkt blev dømt, som hvorledes der blev skrevet? hører det ikke til Hovedundersøgelserne at randsage, hvorledes god Critik, og gode Kunstværker vexelviis have brudt Isen for hinanden? og naar man nu ydermere selv, som vor Veteran, har oplevet en saadan Periode, maa det da ikke være af særdeles Interesse, nu og da at sammenholde en Dosis af Gottscheds critiske Skyllevand, men en ret ægte modern mystiskskolastisk med tusend Farver i Modesolen spillende Sæbeboble; især naar man saa, efter at have til Afvexling kastet et Die paa Modesmagen i sine forskiællige Skikkelser, kan med ham vende tilbage, til hine evig herlige Mester-

værker, hans Shakspear, hvis aarle Forkynder i Tydskland han var, hans Cervantes, hans Dante, og fremfor Alt, hans kiære grædske Classikere, hans Bogsamlings skiønneste Pryd, og hans Diesteen. Dog jeg seer paa mit Brevs Størrelse, at det er Tid, jeg afbryder. Et faaer du da maaskee fra Altona endnu, men kortere; og derpaa det sidste fra Kiel.

Din

Rahbek.

Ottende Brev.

Til Hr. Prof. Nyerup.

Altona den 6 Julii.

Das Abschiednehmen hat Gottsched erfunden! var et Yndlingsmundheld af Klopstock, og sandelig! i disse Dage sander jeg det paa ny. Henved 14 Dage længere har jeg nu opholdt mig her, end jeg havde isinde; ørkesløs, synes jeg heller ikke, jeg har været; og nu — da jeg skal bort, føler, kiænder jeg dog først tilfulde, hvormeget jeg kunde, burde, tildeels vilde have giort, som med alt det, for det meeste rigtig nok i Følge den ulyksalige Procrastination, ikke er skeet. Saaledes har jeg aldeles intet

seet af Altonas og Hamborgs deilige Omegn, undtagen, hvad jeg deels paa Veien, deels fra Rainvilles og Degetaus Vinduer, og Villes Pakhuus har vinet, ikke været, som dog saa fast var bestemt, med det hamborgske Dampskib til Haarborg, ikke seet Blankenese, Flottbek, Neumühlen, ja end ikke — Rainvilles undtagen — seet en af de ubeskrivelig deilige altonaske Elvhauger, hvoraf endnu en, ligesom til Afskeed lod mig ret levende i Dag føle denne Forsømmelse, da jeg var ovre at sige vore venskabelige og vakre Gienboer, Banqviererne Koch og Lawätz, mit Farvel. Og nu atter hvor mange interessante Mænd i disse tvende Nabostæder, har jeg deels saa godt som ikke, deels meget mindre, en jeg ønskede, og vel havde kunnet, under dette mit Ophold her nydt? saaledes den mig giennem en lang Række af Aar saa høiligen ærværdige nidkiære Sandhedsven Dr. Funck, hvem jeg desværre kun eengang et Øieblik hos Reinhard saae; saaledes vor flinke Landsmand Prof. Lehmann i Hamborg, hvem jeg ogsaa kun saae; saaledes Gählerne, Lawätzerne, Gurlitt, Scenens schröderske Kunstslægt, o. m. a., og selv dem, jeg har nydt allermeest, Gerstenberg, Reinhard, mine gamle Venner Wille, Leonhard Wächter, Niemann, Clausen, har jeg dog egenlig

kun saameget nydt, at det er mig dobbelt tungt, at skilles fra dem. Jeg veed det vel:

> Es ist so süß, wenn man zulezt
> Zum Wiedersehn auf Möglichkeiten sinnet,
> Und immer kürzre Fristen sezt.

men naar jeg erindrer mig, at da jeg sidst, i Efteraaret 1789, forlod Hamborg, min Gienkomst syntes saa nær, og bestemt, at jeg endog havde betinget mig Værelser til næstkommende Paaske; naar jeg erindrer, hvor ofte i de mellemløbende Aar den har været besluttet, bebudet, ja næsten bestemt, og at midlertid 30 Aar hengik, inden den blev iværksat, og vel uden et synderligt Sammenstød af Omstændigheder neppe var blevet det endnu, o! vel maa da slige Giensamlingsplaner for mig alt tabe mere og mere af deres Sødhed, Mulighederne af deres friske Glands, og ikke vil du da undre dig, om det ikke ret vil gaae for mig med et Brev, som jeg under slige Constellationer skriver.

For da midlertid, siden jeg har lovet det, at give dig noget, vil jeg meddele dig en Afskrift af det — i et foregaaende Brev omtalte — smukke byronske Qvindeskilderi, Digterinden Fru v. Hohenhausen havde, med en meget vakker Envoy, men som jeg ikke troer mig berettiget at aftrykke, tilsendt H.

H. Prindsesse Caroline Amalia ved hendes Ophold i Altona, tillige med en Fordanskning deraf, som jeg efter Opfordring til Tak for Meddelelsen sendte Digterinden.

Zuleika,

nach Lord Byron.

Ihrer K. H. Carolina Amalia gewidmet.

Wer fühlte nicht, daß hoher Schönheit Strahlen
In Worten und in Tönen nicht zu mahlen,
Wer schaute nicht zu ihrem Himmelglanz,
Bis daß der Blick, entzückt, geblendet ganz,
Der Farbe Wechsel und des Herzens Zagen,
Die Allmacht und die hohe Majestät,
Die Weibesliebenswürdigkeit umweht,
Vor aller Augen zu bekennen wagen?

So war Zuleika — Ihrer Reize Licht
War sonnengleich, doch wußte sie es nicht.
Der Liebe Glück, die Unschuld ihrer Seele,
Der zarte Sinn, die reinste Harmonie,
Sprach aus den Zügen, und daß sich vermähle
Dies alles mit der lieblichsten Magie,
Ward ihrem Herzen Sanftmuth zugegeben,
Und ach! ihr Auge selbst war einer Seele Leben.

At i følgende Fordanskning den foregaaende Strophe af det engelske er medtaget, og Byron overalt bogstaveligere fulgt, vil du selv see.

Zuleika,

efter Lord Byrons the Bride of Abydos
Canto 2. sect. VI.

Skiøn, allerførste Kionnets Faldne-liig
— Da rædsom Trylleslange hun tilsmiled,
Og hendes Sind indpræged sig dens Billed,
Og daared' altid os, kun eengang sig —
I Glands, liig Synerne, der hastig romme
I Sorgens Slumrephantasiers Trop,
Naar Hierter mødes i Elysiets Drømme,
Og Jordens Tab i Himlen leve op,
Blid, Mindet liig af jordet Kiærlighed,
Reen, som de Bønner, Barndoms Læber sende,
Item gamle haarde Høvdings Datter skred,
Med Graad, skiøndt ei af Sorg, han møder hende.
Hvo prøved ei, hvor svagt kun Ord formaae,
En Gnist af Skiønheds Himmelglands at naae!
Hvo følte ei, indtil af Glædens Styrke
Hendaanende hans Blikke sig formørke,
Sin Værleskind, sit Hiertes Slag bekiænde
Din Majestet, din Magt, Elskværdighed!

Saa var Zuleika! saa omstraaled hende
Navnløse Under, ene hun ei veed,
Det Elskovs Lys, den Tækkels rene Skiær
Den Aand, Aasynets tryllende Musik,
Det Hierte, hvoraf Alt sin Samklang fik
Og Diet, o! der selv en Siæl alt er!"

Vær nu saa god for denne Gang at tage dette for et Brev. Fra Kiel Andet og mere.

— Din

Rahbek.

Sommernatten

(efter Carl Reinhard).

— ◡ — ◡ ◡ — — ◡ ◡ — — ◡ ◡
— ◡ — ◡ ◡ — — ◡ ◡ — ◡ ◡
— ◡ — ◡ ◡ — ◡
— ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡

Nattens duftende Pust foer over Egene,
Maanen spreded' sin Glands mildt mellem Blomsterne,
og en Nattergals Toner
bæved' sagte fra Bøgens Top.

Ved den Elskendes Bryst qvad den sin Vuggesang,
og den elskende bød, kjærlige Sanges Priis,
tusind venlige Kysse
Magen, smægtende længselfuld.

Og jeg sukkede nidsk, tællende Kyssene,
vendte sorgfyldt mig bort: Mig Ingen elsked' jo!
Taus jeg græd, og mig skjulte
dybt i dunkleste Bøgelund. —

Skygger svinde og Nat. Mild over Skovens Rand
breded' Solen sit Lys. Eensom og sorrigfuld
fandt i Duggen dets Glands mig,
og den mildere Taare flød!

Tusind Struber nu højt hilsed' i Lunden den,
hvert et Blomster i Eng offred' sin Balsomduft;
kun det sørgende Hjerte
Dagens Skin ej oplyste mig.

Sagte nu paa det Træ, under hvis Læ jeg laae,
Duen kurred' et Ak, dybt af forladte Bryst,
og dens Kurren var Elskov,
og dens Længsel var Elskovs Lyst.

Sorgfyldt taug den. Da fløj, kjærlig og længselfuld, den Forventede hid. Hurtigt forenetes de,
og den Green, som dem vugged',
blev et Sæde for Kjærlighed.

Taus jeg saae deres Held. "Snart Dig og smile vil troe Din Sjæls Ideal. Søg! og Du finder det!"
Saa jeg tal'de og vendte,
glad ved Haabet, mig vinked', hjem.

A. P. Liunge.

Bidrag til Christian den fierdes Historie.

Paa en Tid, da man — rigtig nok i en ham saare lidet vedkommende eller værdig Anledning — hyppig fornyer Danmarks største Konges Erindring, torde sikkerlig følgende, af Hr. Prof. Falk i sidstudkomne Hæfte af Kieler Blätter meddeelte lidet Bidrag ikke ugierne læses her.

"Den Priisopgave, der har foranlediget (Prof. J. Møllers) ovenstaaende Mindetale over Daniel Ranzau, og desuden et saa betydeligt Antal Arbeider over denne Hærførers Historie, tør vel fremkalde

den Tanke, om det ikke skulde være at bevirke, — hvad der er at ønske, kan her ikke Talen være om — at Bearbeidelsen af flere vigtige Dele af Fædrelandets Historie paa lignende Maade blev fremmet, for at komme ad denne Vei i Besiddelse af nogle heldige Fremstillinger af mærkværdige Mænd, og Fortidens Daad. At slige Fortidens Momenter maatte udvælges, som vare skikkede at virke moralsk paa Læserens Gemyt, og begeistre til Følelsen af en i fast Sindelag rodfæstet, til Daad kraftig Fædrelandskiærlighed, behøver neppe at erindres; thi hver Historieskriver, der, erindrende sit Kald, ikke blot søger at naae Skribentnavnkundighed, maa ikke blot stræbe efter at indhylle den tørre historiske Forskning med glimrende Talersmykke, for at lade Læseren i hans Ords yndige Flod forglemme det Livløse i hans Æmne, men han vil forvisse sig om varende Virkninger af sit Værk, og hvorledes opnaaer han disse uden ved at vælge en Gienstand, der er Fremstilling værdig. Er det i øvrigt Historieskriveren at giøre om ethvert historisk Værks vigtigste Egenskab; den nøiagtigste Sandhed, vil han med den Flid, han anvender paa Fremstillingen, tillige være nød til at forbinde omhyggelig Granskning og Prøvelse af Kiendsgierningerne, især ogsaa af den Aarsag, at

han ikke blot skal dvæle ved de enkelte, større, fremstikkende Begivenheder ene, og derover skiænke det fuldstændige Overfyn af Tidsalderen i det Hele, og efter alle særdeles Forholde, en ringere Flid.

Skal nu i vor Historie opsøges en Gienstand til et godt almeenlæseligt, og almeen glad Optagelse værdigt historisk Værk, der vilde kræve, men ogsaa lønne Granskerens Flid, og Kunstnerens hele Duelighed, troe vi, at alle demmedygtige vilde udsee Christian den fierdes Regiering dertil. Personlig udmærket ved Regentens store Egenskaber, og ved Privatmandens elskværdige Ligefremhed, saa at ingen Statsstyrerens Pligt var ham for stor, og intet Huusfaderens Anliggende for lidet, følte han sig henstillet i en stor Tid, saa stor og betydningsfuld, som først vore Dage have seet den igien. I en lang Regiering af næsten to Menneskealdere (fra 1588 til 1648) saae han den store Kamp, som i hinanden gribende politiske og kirkelige Interesser udvidede til en tredive Aars Krig, udvikle sig i frygtelig Skikkelse, og saae den næsten at endes. En saadan Tid fordrer vel sin Mand, saameget mere, som Tingenes Gang førte hin Krig ind over vore Grændser, og nødde Kongen til den umiddelbareste Deeltagelse. En saadan Tid havde Kongen været fuld-

kommen værdig, havde han blot kunnet indaande Alle sin Aand, og sit Sindelag. At dette ikke skeede, i det mindste ikke saaledes, som det skulde været, giorde Skaar i hans Lykke, men ikke i hans Caracters Storhed. Utrættelig virksom for sit Riges indre Forvaltning og Forsvar, i mangen haard Kamp seierriig med sine Fiender, og selv ved mindre gunstigt Udfald stedse bestaaende med Ære, elsket af Folket, som han igien elskede, og som han ved Kiærlighed som ved sin Caracters Kraft begeistrede, vil han stedse leve i Efterverdens taknemmelige Ihukommelse, som Forbilledet for enhver kraftig og ædel Regent paa Dannemarks Throne. Derfor skulde Historien reise ham et værdigt Minde i et tro og levende Billede af hans daadrige Levnet, og den Tid, hvori han kaldtes at virke.

Af de Historieskrivere, der med priselig Flid, og med Kiærlighed for Kong Christian den fierde, have beskrevet hans Regierings Historie, fra Slange til Nyerup, er Antallet ikke ringe, og saare meget rosværdigt er vist nok ydet. Men endnu fattes et Værk, der som Skribentarbeid var det, hvad Kongens Levnet var i Begivenhedernes Række, der kunde overgives Efterverden, fuldendt af Form og Indhold, som skrevet for alle Tider, og med den Udødelighedens

sikkre Bevidsthed, hvormed adskillige af de store Gamle henlagde deres historiske Værker.

Midlertid synes det, som det til en saadan Opgave var for tidligt, som fremfor Alt Materialierne til et Værk af dette Slags omhyggeligere maatte samles, end hidtil er virkelig skeet. Da det ikke torde være uhensigtpassende, at henlede vore Historiegranskeres Blik paa at fuldstændiggjøre de Efterretninger, der fra hin Tid ere forhaanden, og tillige opfordre til at agte paa dem af lignende Natur, skulle her nogle til Kongens og hans Tids Historie hørende Smaating meddeles, der deels ved Sysselsættelse med andre Studier, deels ellers tilfældigviis ere blevne Forf. bekiendte.

Jeg omtaler først to Begivenheder fra Kongens sidste Leveaar, Femerns Indtagelse af den svenske Flaade den 29 Junii 1644, og det Søslag, som to Dage derpaa den 1 Julii fandt Sted paa Colberger Heide. I Henseende til den første er at anføre, at ikke blot de paa Femern samlede kongelige Tropper gjorde Fienden Modstand, men at ogsaa Femerns Indbyggere have taget ærefuld Deel i den saa ulykkelige Kamp. I Udfaldet har vist nok dette Femeranernes Modværge intet forandret; men at de have

giort, hvad der tilkom dem at giøre, skulde Historien ikke fortie, mindst paa Tider, da det synes, for meenig Grundsætning, at det er Borgernes Pligt, at overlade Soldaterne Fædrelandets Forsvar, med mulig ste Rolighed underkaste sig den indtrængende Fiende, og lade den fiendtlige Magt uden Modstand raade som den behager *). Kampen var ikke ublodig. Af Femeranerne blev 75 Mand paa Valdpladsen, og blandt disse Borgemesteren i Burg, og Landfogeden, der begge havde anført Indbyggerne mod Fienden. Det nu fortalte sees af en kort Beretning, som Hr. Borgemester Saraum paa Burg har havt den Godhed, at meddele:

"Behüt uns, Gott! vor Krieg und Streit,
O Vater der Barmherzigkeit,
Und sey uns Sündern gnädig!"

"Aar 1644 den 29 Junii, Petri Pauli Dag, om Natten henimod 1 lod sig den svenske Flaade med

---

*) Isteden for Forf. hans Hiemstavn vedkommende Note være det mig tilladt at anmærke: at ikke blot det ærefulde Aar 1801, men selv Ulykkesaaret 1807 have viist, at denne Tro ikke er herskende, og at selv hin gaadefulde 17 Januar 1814 synes at vidne, at end ikke 1807's rædsomme Septemberdage have giort nogen Forandring i saa Henseende.

K. R.

33 Skibe see mellem Wenkendorf og Markelsdorf, mellem 8 og 9 satte den sig mellem Putgarn og Preesen, og begyndte at skyde med Kanoner paa Landet, og paa det højere Putgarnerberg, hvor 390 Skud skeede; samme Dags Aften indtog de svenske Landet. De femerske have under Anførsel af Borgemester David Ackerman, og Landfoged Jürgen Benzen fra Avinda værget dem tapperlig (Nu følge de 75 faldnes Navne). Efter Erobringen har Landet i fem Terminer maattet betale de Svenske i Brandskat, 32000 Rdlr., 135 Læster Korn, tilligemed den ordinaire Contribution. Ved deres Afmarch af Landet tog de 809 Stykker Heste med."

Til at oplyse denne Beretning er endnu at anmærke, at ved den ordinaire Contribution her ikke er at forstaae den ellers egenlig saakaldte Afgift. Meget mere ere Herskabsafgifterne, eller Kammeraccidentserne meente her med, der ogsaa i et Forlig af 23 Nov 1660 forekomme for Landskabet Femern (altsaa inden der endnu gaves en ordinair Contribution) under den ordinaire Contributions Navn. En anden Vanskelighed i hele denne Historie har, saavidt jeg veed, ingen taget Mærke tilsend mindre forklaret. Femern var nemlig et hertugeligt Land; og kunde

altsaa ikke være Sammelplads for de kongelige Tropper, uden en særdeles Overeenskomst mellem Landsherrerne, som ingen omtaler, og som vi og have Føje at drage i Tvivl. Her er altsaa endnu en liden Rift.

Kongens Qvæstning i Slaget paa Colberg Hede, og hans heltemodige Forhold derved, ere for almindelig bekiendte, til her atter at fortælles. Paa Rosenborgslot ere endnu hin Dags Reliqvier forhaanden. Efter en mundtlig forplantet Fortælling, hvis Sandhed midlertid vel ved nøjere Undersøgelse maatte stadfæstes, skal det være tilgaaet noget anderledes, end det sædvanlig fortælles *). Da Kongen — saaledes har jeg i min Ungdom ofte hørt fortælle — sank saaret i Afmagt, og hans Fald, da man troede ham død, betog alle saaledes Modet, at der tænktes paa at stryge Admiralskibets Flag, og giøre Ende paa Slaget, havde den, hvem det var betroet at tage vare paa Flaget, fraraadet at udføre denne Beslutning, og tillige for at giøre Tingen

*) Efterretningerne om dette vigtige Slag ere overalt, som og Graah i sin Søkrigshistorie anmærker, meget ufuldstændige, udentvivl fordi Kongen i egen Person førte Overkommando, og altsaa ingen Generalraport var at aflægge. Forf. Anm.

vanskelig, surret Tauget flere Gange om sig, og saaledes forknyttet det, at Floget ikke strax kunde stryges. Midlertid var Kongen vaagnet af sin Besvimelse, og befalede at fortsætte Kampen. Da man nu berettede ham Flagmandens Forhold, der, uagtet man troede Kongen død, ikke vilde lade Seiren fare, skal han have rost hans Adfærd, og overladt ham at vælge sig en Belønning, men denne have valgt sig et Værtshuus i sin Hiemstavn, i Egnen ved Ribe, dog fuldkommen frit fra alle Afgifter. De fortællende pleiede at føje til, at Huset endnu indtil den Dag i Dag nyd selvsamme Frihed.

Tredie Sang

af

Inferno

af La divina Commedia

di Dante Alighieri.

"Igjennem mig til Smertens Borg man farer,
"Igjennem mig til evigt Pinested,
"Igjennem mig til de Fordømtes Skarer,
"Mig bygged' straffende Retfærdighed;
"Almagt, Alvisdom og Alkjerligheden
"Mig dannede, og intet Skabt fandt Sted
"Før mig, undtagen de for Evigheden
"Bestemte Aander — og jeg evig er.
"Haabløs er Hver, som gjennem mig faer heden."
De Ord med sorte Skrift stod maled' her
Paa Tinden af en Port, som høit sig hæved.
Jeg til min Mester*) sagde da: "jeg seer
Med Frygt den haarde Dom, der her staaer skrevet."
Men mildt han bød: "Kast bort Mistroiskhed!
Al Feighed her maa vorde plat fordrevet.

*) Virgil, Dantes Ledsager.

Vi er paa det af mig ommeldte Sted,
Hvor du skal skue dem i evig Pine,
Som evig tabte Aandens Lys og Fred."
Nu tog han mig ved Haand med venlig Mine,
Der kraftig Trøst mig gav, og styrked' mig
Til ind med ham i dunkle Borgen at trine.
Her Sukke, Klager, høie Jammerskrig
I Luften uden Stjerneskin gjenlode;
Og bitter Vemods Graad afpressed' mig.
Forbandelser i alle Sprog gienlode,
Ord pressed' ud af Qval og Rasenhed,
Dyb Stønnen, hæse Raab og Haandvrid lode
Med rædsom Larm, der evig varer ved
I denne Luft af evig Mulm tilhyllet,
Som der hvor Flyvsand hvirvles op og ned.
Og jeg, af denne Rædselsscene vildet,
Min Mester spurgte: "Hvad er det, og hvo
Er' disse i en evig Smerte hildet?"
"Her," sagde han, "de usle Sjæle boe,
Der leved' uden Skam og uden Ære,
Og sig begrove i en dadløs Ro.
Her de med hine Aander blandede ere,
Som hverken Troskab viste, eller brød
Mod Gud, men for sig selv kun vilde være.
Dem Himlen, som Uværdige, forskjød,

Og Helveds Dyb ej kunde dem modtage,
For ej at hædre dem, som mest forbrød."
Og jeg: "sig Mester, hvilken grusom Plage
Afpresser Skrig i denne Jammers Vraa?"
Og han: "vid, intet Haab er meer tilbage
For disse om ved Død at Frelse faae,
Og deres blinde Liv saa lavt nedhænger,
At de hver anden Lod misunde maae.
Ej deres Navn sig frem i Verden trænger;
Medynk og Retfærd ringeagter dem.
Men nok herom; giv Agt og dvæl ej længer!"
Jeg stirrede og saae, som hvirvlet frem
En Trop med slige raske Skridt, at fare
Som om det mindste Ophold hadede dem.
Og bag dem kom saa lang en Folkeskare,
Saa jeg ej kunde forestille mig,
At Dødens Offere saa mange vare.
Her en og anden var mig kjendelig,
Og jeg mig til hans Skygge monne vende,
Som ved stort Afslag blev foragtelig *)
Jeg strax begreb, og sikkert kunde kjende,
At her jeg saae de Jammerliges Lod,

*) Pave Cælestin den 5te som afslog Paveværdigheden.

De, som mishaged' Gud, og selv hans Fiende.
De Usle uden Liv og uden Daad
Var' nøgne, og bestandig maatte bløde
For Myggesværmes og for Vespers Braad.
Fra deres Aasyn Blodets Strømme fløde
Og taareblandet sank til Foden ned,
Og tjente ækle Ormekryb til Føde.
Da jeg gik agtsom videre afsted,
Jeg kunde ved en Flodbred Folk opdage,
Og sagde: "Mester! tør jeg faae Besked,
Hvo disse er', og hvad der hem mon jage,
Da de ret synes ile af al Magt,
Saavidt jeg kan i Skumringen opdage."
Og han til mig: "Det dig skal vorde sagt,
Naar Vejen vi hen til de dunkle Bredder
Af Acheron først faae tilbagelagt."
Med nedsænkt Blik undseelig jeg nu træder,
Og frygtsom for at falde til Besvær,
Taus ved hans Side hen til Flodens Bredder.
Og see, et Skib os kom imøde her,
Med en graaskjægget Olding, som i Vrede
Skreeg: "Vee Jer I Fordømte! aldrig meer
I haabe under Himlens Lys at træde!
Jeg skal jer føre til modsatte Bred

I evigt Mulm, i Kulde og i Hede.
Men du, som levende steeg til os ned,
Viig bort fra dem, som blant de Døde høre!
Men da han saae, at jeg ej gik afsted,
Han bød: "ad anden Vej og andre Døre
Du søge dig en Udgang, men ej her!
Dig maae et mere velbygt Fartøj føre."
Min Leder svarte: "Charon rolig vær!
Det er hans Villie, som kan udføre
Alt, hvad han vil, og ej du spørge meer!"
Graaskjægget Mund sig nu ej meer lod høre,
Og stum stod gule Pølvands Færgemand,
Mens Øinene som Flammehjul sig røre.
Men hine trætte, nøgne Aander man
Saae Farve skifte og med Tænder skjære
Ved Trudslerne af haarde Færgemand.
"Forbandet Gud og vore Fødte være!"
De skreeg — "al Jordens Slægt, Tid, Rum, og Sæd
Af deres Sæd, de fjerne og de nære!"
De derpaa vandred samtligen afsted,
Hvor Straffen venter de af Gud udstødte
Ved Helvedflodens frygtelige Bred.
Dæmonen Charons Flammeøjne gloede,
I det med Vink han dem at samles bød;

Enhver som nølte, han med Aaren slaae.
Som Bladene, dem Høstens Kulde brød,
Et efter andet løsnes, til de alle
Fra Grenen sunkne er i Jordens Skjød,
Saa Adams onde Slægt man her saae falde
Paa Charons Vink, ved Stranden samtlig en,
Som Fugle, naar dem Lokkefugle kalde.
Nu foer de over sorte Bølge hen,
Og før de ved den anden Flodbred lande,
Paa denne samles alt en Flok igjen
"Søn," sagde Mesteren med venlig Pande:
"De, som hendøe i Ubodfærdighed,
Maae alle samles her fra alle Lande,
Og ile saa til Flodens anden Bred;
Thi Guds Retfærdighed dem fremad driver,
Saa Længs'len trænger sig i Frygtens Sted *).
Den gode Sjæl sig aldrig hid begiver.
Hvis Charon derfor klager over dig,
Du fatter let, hvad det tilkjendegiver."
Kort derpaa skjælvede saa frygtelig

*) Frygt for Straffen forvandles til Længsel efter at udstaae den, for ved denne beredvillige Hurtighed at undflye en haardere Dom.

Det mørke Land, nat blot ved Tanken skrækket,
Kold Sved, og Gysen overfalder mig
I taarefulde Land, af Vinden vækket
Et Purpurlys, som Lynet foer afsted,
Hvorved al Følelse hos mig blev svækket
Og jeg faldt som en Søvnbetagen ned.

F. Schmidt.

Om Navnene Bursch og Burschenschaft m. v.

Da denne Materie i et Par af vore Blade er bragt paa Bane, troer Undertegnede, at følgende Notitser i denne Anledning ikke vilde være uvelkomne.

At Navnet Bursch til at betegne en tydsk Student paa tydske Universiteter fra umindelige Tider har været i Brug, kunne vi allerede af vor Holbergs Peder Paars erfare, da han i fierde Bogs tredie Sang lader den som Student forklædte Hvorver tiltale Peer Ruus saaledes:

Ruus, God Taar!

Den gyldne Tid gaaer bort; vi alt for meget snakker,
Stik ud! i dette Land man lider ei Polakker.
Helst blandt Studenterne. Jeg troer har den Skik
Hidført fra Wittenberg. Man tvende Gange drik!
Ei siger sammesteds: Ak! hvo et Kruus nu havde
Ret af den Bryhan, som Frantz Zimmer os tillav'de.
Wir Purschen samme Sted Buchlade kaldet har;
Ak gid i Wittenberg jeg nu en Time var!
Paa tydsk Academie om andet læres ikke,
Saa uno haustu lær man dog et Kruus at drikke.
Allons! drik nu engang, og det studenticos.

Overalt seer man adskillige Steder, saavel i dette Digt, som i Comedierne, særdeles i Jacob v. Tyboe, at Holberg, skiøndt han ikke havde studeret paa tydsk Universitet, dog vidste et god Beskeed med Tonen og Væsenet der.

Det kunde synes, som man endnu hos os kunde anføre ældre poetisk Hiemmel i saa Henseende, end Holbergs, da i det i de Wielandske Samlinger vrangelig A. Bording tillagte Poem fra 1665 Studiosorum duri labores, et seri honores i Beskrivelsen af, hvad Studenterne under Beleiringen havde maattet giennemgaae, forekommer følgende:

Jeg holdt det ud saa mangen Nat
Vel i tre stærke Stunde,
Af Kuld og Hunger saa format,
At jeg Wer da! knap kunde!
Vild' jeg og efter Mode sliig
Mig lægge tidt at sove
Saa monne strax opvække mig
En Torden af Cartove.
Her raabtes flux: Bursch! Bursch heraus!
Der Feind will uns besuchen!

Da det imidlertid ikke kan sees, om det var Studenterne selv, det tilraabes saaledes, eller det var de

tydske Officiers almindelige Maab til deres Underhavende, ville vi her ikke bygge videre derpaa.

I Holbergs tydske Samtidiges, den i sin Tid berømte Günthers Gedichte, findes ligeledes tilstrækkelig Hiemmel for vette Ords Brug; saaledes hedder det i hans Overtil den studentikost-selb som Digter ikke siden paa den bedste bekiendte Michael Pietschs Magisterpromotion den 30 April 1717:

Der von der Weisheit gefundene und belohnte Fleiß.

Die Weisheit gieng jüngsthin spazieren,
Und ließ sich von der Frühlingszeit
Des Abends durch die Gassen führen,
Gleich wenn der Wächter Zehne schreit
Ihr Absehn war um zu erfahren,
Wie es um ihre Söhne steh,
Und wie es in Studentenjahren
Mit ihrer lieben Jugend seh'
Sechs Schritte fehlten noch zum Markte
So hörte sie ein blind Geschrey,
Daß sie den Purschen gleich verargte

Saaledes hedder den folgende Ode til en F. G. Schröders Magisterpromotion, om Merkurs Reiser at besee de høie Skoler:

Die Musen eilten ihn zu sprechen

So neubegierig und geschwind:

Wieviel Schmarozzer eine Zechen,

Wo Bursch und Gläsern gastfrei sind.

Imidlertid spottede det mere og mere at indskrænke sig til Universiteternes Idiotikon, og at forsvinde af det egentlige Skriftsprog. Naar saaledes det i de ældste Udgaver af Rabeners Satire: Von der Nothwendigkeit der Reime hedder

Wie häßlich würde wohl ein solcher Vortrag klingen:

Tartüff der alte Schalk betrügt die ganze Welt;

Sevil ist liederlich, Crispin ein dummer Kerl,

Star macht gelehrten Wind, Neran verdreht die Rechte,

Florinde lebt verbuhlt, und Harpax ist ein Schinder.

Versucht es nur einmal; verändert diese Zeilen,

Und sprecht: Tartüffe bleibt ganz unverbesserlich,

Sevil thut purschikos, Crispinus lebt für sich u. s. v.

Saa læse vi i den seneste Udgave

— — Ein angehängter Reim kann alle Schäden heilen,

Versucht es nur einmal! verändert diese Zeilen,

Und spricht: Tartüffe bleibt ganz unverbesserlich;
Sevil lebt mit der Welt; Crispinus lebt
für sich.

Derimod blev det bestandig et Yndlingsord i Studentersange og andre poetiske Smaastykker af samme Natur; jeg erindrer mig saalebes, at Prof. Carl Cramer i sin Reiseggab af et saadant Carmen over en i Syvaarskrigen afdød Commandant i Hannover har anført de to Linier:

Er war ein wahrer Burschenfreund,
Grob wie die Schwerenoth!

hvilket sidste havde været et Yndlingsmundheld af den salig Herre. Saaledes begynder den bekjændte Landesvater med følgende Linier:

Bursche lermet!
Trinkt und schwärmet!
Nur vermeidet Zank und Streit!

saaledes erindrer jeg mig, at en anden meget yndet gammel Studentervise, udentvivl en Art Parodie af en opizisk Pastorale, begyndte med de Linier:

Ich lobe mir das Burschenleben,
Ein jeder lobt sich seinem Stand.

Ogsaa var i den daglige Omgang dette Udtryk aldeles almindeligt, og alter Bursch, braver

Bursch, og flotter og fideler Bursch, gongbare Hædersnavne, naar Studenterne talte om hinanden indbyrdes; og var det end mindre Tonen i Leipzig, hvor Studenterne i den større By, og mellem den rige og fine Verden, mere tabte dem, erindrer jeg dog meget tydeligt, at man fortalte mig, at ved et Opløb, der, kort før jeg kom did, havde været i Leipzig i Anledning af, at Skræddersvendene en Masse havde overfaldet og mishandlet en Student, ogsaa her Pursche heraus! var det Feltraab, der lød gjennem Gaderne, for at sammenkalde Studenterne at stride pro aris & focis.

Ogsaa er, som Morgenbladet meget rigtig siger, dette fra Arilds Tid gængse Navn for jog under og efter Napoleons Dage paa tydske Universiteter vedblevet at være i Brug.

K. N.

(Fortsættelse følger).

Tegnelser.

I senest udkomne Hæfte af Kieler Blätter, findes en saa kaldet historisk Fabel; Sachserne fra Indien kaldet, meddeelt ved Hr. Pastor Kruse, udaf Albertus Stadensis. I nogle hertil meddeelte Betragtninger siger Indsenderen i Anledning af Forf. Fortælling, at Saxerne skulde have faaet deres Navn af det, at deres Løsen til at overfalde Thüringerne var: Nehmt jewe Sachses! (tager Eders Knive) Fabelen lærer, at det er en mislig Sag med Lande- og Folke-navnes Etymologie, og at man derved let løber Fare for at giøre sig latterlig. Saxerne skulle have faaet deres Navn efter deres Knive, Saxes eller Sachs, hvormed de myrdede Thüringerne — hvorved man i mine Tanker ogsaa endnu kunde beraabe sig paa, at to ved Nelning til hinanden føjede Knive endnu, den Dag i Dag er, hos de danske kaldes Sax.

Sagen selv ville vi her lade staae ved sit Værd, men blot anmærke, at Ordet Sax, endnu den Dag i Dag i det islandske betyder en Dolk, et kort Sværd, og at f. E. i Peder Clausens Oversættelse af Snorro nævnes blandt Kong Oluf Tryggvesons Idrætter, at han kunde lege med tree Haandsaxe

tillige, saa at altid var den ene oppe i Væiret og de to andre havde han i Hænderne, eller om Haandfanget."

I Anledning af det i Prof. Nyerups og mit Digtekunstens-Historie under Fredrik den femte med et Spørgsmaalstegn betegnede Udtryk i den Sch-mannske Overs. af Prologen til Amphitruo.

"I bør med Guderne at holde Heeren (?) inde

meddeler en Ven fra Holsteen mig følgende Oplysning: Denne Talemaade er i det schlesvigske giængs og gangbar, og betyder: observer les dehors, (svarer altsaa udtrykkelig til Originalens i Noten anførte Ord) som ikke at lade mangle paa Drikkepenge o. s. v. Ordet Heeren er ustridig den provincielle Form af Hæderen (hvilket ogsaa S. 228 vil findes at have været min Conjectur). "De ældre — føjer min Correspondent til — og navnligen Langebek, have i Skriftsproget Ord, som jeg nu kun finder i min Hiemstavns Mundart." Ustridig kan man ikke andet end ønske, at den lærde Forf. ved forefaldende Leilighed vilde optegne og oplyse, hvad ham saaledes maatte forekomme.

I samme Skrivelse meddeler han i Anledning af de S. 306 anførte tullinske Linier:

O Gud! du har en Dom, som ene Blod forsoner,
Skal Noden drage Sværd mod Voldsmands Overmod,
Da skab du Fredriks Mod i Fredriks Legioner!

følgende høist interessante Anecdote: længe, og egenlig lige indtil den 1773 skeete formelige Ombytning, vedvarede i det forhenværende hertuglig schlesvigske Hengivenheden for deres forrige Regiering. Saaledes var endnu i Amtet Tondern Fortællingen i hver Mands Mund, hvorledes de kongelige Tropper 1713 havde occuperet dette Amt. Denne Fortælling vedligeholdtes især ved en bedækket Brønd, der nu var i aaben Mark, men forhen skal have været paa den fyrstelige Landskrivers Gaard; denne Mand skal have været den gottorpske Hertug trofast hengiven, blev derfor forfulgt, og maatte flygte. Saa længe denne Brønd var istand, foranledigede den mangen Fortælling om det Huus, som der havde staaet, dets sidste Eiermand, hans Trængsler, o. s. v."

"Hin uvenlige Stemning er længe forsvunden; ogsaa Brønden er ikke mere i Brug; mærkeligt er det midlertid at see, hvilken Indflydelse ubetydelige Mindesmærker ofte have paa at bevare historisk: Efterretninger." Ikke mindre mærkværdig er hin tro-

faste Hengivenhed for den gamle Herre, især naar man tillige af de saa høist interessante Noticer, om den navnkundige Baron Görzes samvittighedsløse Huusholdning — i det af Prof. Falk nylig udgivne første Bind af Sammlungen zur nähern Kunde des Vaterlandes — seer, hvor ugudelig ulykſalig dette Land i ſamme ſin fraværende og mindaarige Herres Navn var bleven regieret."

I Anledning af Hr. Doctor Meislings Skrift om de danske Hexametre har en høist competent Dommer, der ikke vil være vanskelig at giette, skrevet mig følgende: "Det er i Sandhed et mangesidig lærdt, og i Hovedsagen høist grundigt Værk, som det danske Publikum kan ønske sig til Lykke med. Kun havde jeg ønsket, at han, hvor han handler om tydske Hexametrer, havde indladt sig noget dybere i Materien. Naar han f. Ex. S. 78 udmærker Vosses Luise, og Göthes Hermann og Dorothea, som i Hensyn til Metriken hørende til een og samme Classe, synes han ikke at have iagttaget, at disse to Metriker gaae ud fra ganske forskiellige Principer, da der efter Voss — og Klopstock — aldeles ingen reentydske Hexametrer kan gives, hvorved ikke udtrykkelig Stammestavelserne ligge til Grund; hvorimod Göthe (med Ramler) blot retter sig efter

Accenten, og overhovedet har en meget tilstrækkelig Kundskab om Rhytmiken i Modsætning til Metriken. Ogsaa er det faldet mig paa, at Forf. vil have fundet saa mange metriske Feil i Klopstocks Messiade. Jeg har aldeles ingen saadanne stødt paa. Jeg veed vel, at Voss paaanker det hyppige Brug Klopstock gior af den amphibrachiske Ordfod; men denne Anke angaaer ikke den metriske, men den rhytmiske Versbygning.

Bilag til historisk Artikel.

Om Carbonarierne

(Sluttet).

Man ansee endelig ikke dette Samfund, saa sønderligt det forekommer, for ubetydende; i Frankrig vilde det rigtig nok være uden Indflydelse; det modsiget den levende og frimodige franske Caracteer formeget til at kunne være virksomt der. Men det er ganske overordenlig passende til et Folks Caracteer, hvis Lidenskaber paa eengang ere hæftige og vedholdende, der lurer paa sit Bytte, sniger sig efter det, og af Frygt for at forfeile det, vogter sig meget for

at overille sit Angreb. Vi ønskede at kunne oplyse dets Mechanismus, sønderlemme dets Drivefiedre, og blotte disses Spil; men man føler de Grunde, der afholde os. Endnu eengang! vi tør kun sige, hvad hele Verden i Italien veed.

Carbonarierne søge ikke blot at forøge deres Tal, men de stræbe og ved alle mulige Midler at forstærke deres Indflydelse. Ikke allene, at de ikke holde dem fra de offenlige Embeder; de anvende meget mere Alt for at naae slige; og naar en af dem søger en Post, ere de øvrige forpligtede, at understøtte ham. Man siger, at de udvide deres Forstaaelser lige indtil det Politi, det er overdraget at holde vaaget Øie med dem. Ogsaa kunde de, som i Rom nuomstunder forfølges, sige som de første Aarhundreders Christne til deres Forfølgere: I ville tilintetgiøre os, og vi befolke eders Stæder og Marker, vi anføre Eders Hære, og sidde i Eders Raadforsamlinger.

Denne Forbindelse har ikke blot vakt den italienske Regierings Opmærksomhed, ogsaa de fremmede Regieringer sysselsætte dem dermed. Den franske vogter paa Carbonarierne med megen Ængstlighed; deres Gesandte, Chargé d'Affaires, Consuler have faaet Befaling at lure paa deres Skridt,

En endnu langt fiernere Magt har ytret Ønske at træde i Forbindelse med dem. Factum er mærkværdigt, og tør, saa isoleert det endog synes, ikke forsømmes.

Det er ikke muligt, at i Italien de religieuse Tilboieligheder kunde blive fremmede for et Institut som Carbonari. Undensteds har Vantro undertiden forenet sig med Kiærlighed til Frihed og Had til Undertrykkelse. Carbonari viise tvertimod et oprigtigt Hæng til den christelige Tro; men til Jesu Religion, som den indeholdes i Evangelio, lutret fra alle de fremmede Emner, som i 18 Aarhundreder Theologerne have blandet den med. De ere derfor paa eengang politiske og religieuse Reformatorer.

Midlertid tæller man mellem dem en Mængde af den lavere Geistlighed. Man vilde studse, naar man kiændte de Præsters elendige Stilling, der ikke have naaet Episkopatet eller i det mindste Prælatur-Værdigheden; de omgive den hoie Geistlighed i et Forhold, der meget nærmer sig Trældom.

Carbonarierne have og Bisskopper og Prælater iblandt sig, men kun i ringe Tal. I Almindelighed hverve de i alle Samfundsclasser, saa vel blandt Almuen som Adelen. Her ere disse to Classer ikke

Brødre. Carbonari og Calderari hade hinanden nuomstunder, deres fælles Oprindelse uagtet, som man i Italien hades.

Historie.

Forrige Hæfte maatte formedelst Rummet indskrænke sig til at nævne den i Cadix udbrudte gule Feber, tilligemed den tydske Forbundsdags Beslutninger, som Maanedens tvende Hovedbegivenheder. Ogsaa i det næstpaafølgende Tidsrum vedbleve disse at være det. Samtlige Lemmer af det tydske Statslegeme ere sysselsatte deels med at iværksætte Forbundsdagens Beslutninger, deels med at see med spændt Forventning den ny Ministercongres imøde, der skal aabnes i Wien, og om hvis Bestemmelse og Hensigt atter, især naturligviis af franske og nederlandske Blade, de synderligste og stridigste Rygter ere bragte i Gang. Preusen har ved et meget udførligt og strængt Edict, som adskillige tydske Stater næsten aldeles ordlydende have optaget, giort Forbundsdagens Pressebestemmelser gieldende ikke blot for Kongens tydske Stater, men og for det hele preussiske Monarkie;

som i det øvrige Europa adskillte ved modsatte Midler. Adelen, forhen begavet med store Forrettigheder, nærer et dybe Nag mod dem, der have røvet den disse lidt efter lidt for at bringe den under Despotismens Ligning. Jo mere glimrende dens forhenværende Tilstand var, jo mere ydmygget er den ved sin nærværende Stilling. Mellem denne Classe findes de ivrigste Carbonarier, de, der med største Utaalmodighed vente det Dieblik, da Apenninerne luttres for de glubende Ulves Nærværelse, som de hærjes af; det er eet af deres allegoriske Udtryk. Midlertid maa man tilstaae, at Proselyternes Iver har forledet disse Sekterere til adskillige falske Skridt. De have med for liden Forskiel optaget alle dem, der have mældt sig. Deres Overhoveder fik snart at angre dette; der viiste sig Umulighed i at underkaste saa talrige og forskiellige Bestanddele en eensformig Styrelse, og man følte snart Nødvendigheden af at rense Selskabet, ved at udstøde alle dem af dets Midte, hvis Iver og Taushed syntes tvivlsom. Mod Enden af 1813 bragtes denne Reform istand. De, der vare indbefattede derunder, have dannet et nyt Samfund under Navn af Calderari (Kiædelflikkere) og ere blevne Regieringernes Hielpere at forfølge deres forhenværende

ligesom i Kongeriget Polen er indført en lignende Censur, indtil Constitutionens 16 §, der tilsiger Presſefrihed bestemt ved en Lov mod Presſens Misbrug, ved Lovens Udstædelse kan træde i Kraft. Hannover har sat en Presſelov fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede i Kraft. En for Hertugdømmene Holsteen og Lauenborg udkommet Anordning, synes ved Aand og Tone at give disse Landes Skribenter et ligesaa hæderligt Vidnesbyrd for deres Lojalitet og Retsind, som samme Regiering efter de offenlige Blades Vidnesbyrd har givet det kielske Universitet, for dets fuldkomne Reenhed fra af Deeltagelse i Alt, hvad der — med og uden Føie — lægges andre Universiteter til Last.

Midlertid ophøret et efter andet af de tydske Tidskrifter, der under nærværende Presſesystem desuden ikke kunde love sig nogen lang Varighed; og adskillige Forfattere udvandre. Blandt disse ville vi først nævne den bekiændte Görres, Forf. af den i sin Tid saa ivrig antinapoleontiske rhinske Merkur. Et af ham nys udgivet Skrift; Deutschland und die Revolution; blev paa preusisk Befaling i Coblenz confiskeret, og Forf., som just havde giort en Reise til Frankfurt, af Magistraten der forlangt hæftet; men fik uden tvivl Nys derom, undveeg til

Fods, og kom til Frankrig, hvor han imidlertid mødte personlige Ubehageligheder, og siges at ville gaae til England. Dr. Börne, en anden bekiendt politisk Skribent, er i Paris, og siges at blive Medudgiver af Bladet Renommée, og saaledes flere; og vil da Tiden vise, hvorvidt Hensigten opnaaes ved, at de nu skrive paa fremmed Grund.

En betydelig Indflydelse turde i øvrigt i saa Henseende den i Paris — som det synes — forestaaende Tingenes Vending have, i det de seneste Tidender synes eenstemmig at bebude en Ministerialforandring, hvorved det saakaldte liberale Parti vilde komme til kort, og de Cazes bringe Pasquier, Roy, og flere af den modsatte Side ind i Ministeriet igien, hvilke midlertid efter Forlydende igien med første skulde give Plads for Villele og flere af de ægte Ultraer. Saameget mere paafaldende er dette, som Repræsentant-Valgene i denne Sommer have været Ultraerne overvættes ugunstige, og derimod i saa høi Grad paa den modsatte Side, at mellem de nyvalgte findes adskillige deels saakaldte Bonapartister, som hans Frænde Ranolino, og den bekiendte General Sebastiani, begge valgte i Corsica; deels af det saakaldte 100 Dages Kammer, og deels gamle Republikanere, mellem hvilke fornemmelig den

navnkundige Gregoires Valg har giort en uhyre Opsigt, og er blevet med rasende Hæftighed angrebet af Ultrapartiet, paa Grund af, at han havde samtykket Ludvigs Dom, skiøndt han ikke havde givet Stemme dertil; og hedde det en Tid, at samtlige Ultrapartiets Medlemmer vare blevne enige om, at afholde dem fra de Deputeredes Kammer, saa længe han havde Sæde deri, hvilket de dog senere have begivet, og i det Sted kun med at ville faae hans Valg erklæret ugyldigt, ligesom han og heller ikke skal være tilsagt til det Møde, hvori Ludvig den attende vil aabne Kammerne. Det mærkeligste er, at paa samme Tid ikke faa af de Liberale siges ligeledes at være meget misfornøiede med, at han ikke frivillig havde frasagt sig Valget; nogle, hedder det, fordi han er forhenværende Biskop; andre, fordi de troe, Partiet ved ham vil tabe i Popularitet; overalt ynite adskillige Blade om et ikke ubetydeligt Affald fra den liberale Side til Centrum.

Som dette er under Trykken, medbringer det med Dagsposten komne sidste Blad, af Journal des Debats den Efterretning, at det virkelig end eengang er lykket Decazes at danne et nyt Ministerium, hvori istæden for Udenrigsministeren Dessolles, Krigsministeren Gouvion St. Cyr, og Financemi-

nisteren Louis, Exministeren Pasquier faaer Udenrigsministeriet, General Ricard og Grev Daru dele Krigsministeriet, og Exministeren Roy, og Mollien Financeministeriet; Decaze beholder Indenrigsministeriet, og bliver tillige Ministeraadets Præsident, Portal beholder Søedepartementet, og De Serre Justitsministeriet. At det udentvivl ikke er uden med megen Vanskelighed, Decaze denne Gang seirer, vidne Avisernes vaklende Beretninger de næstforegaaende Dage, og at denne hans Seier ikke er Ultrapartiet tilmaade, kan sees af J. d. D. som ikke allene to Dage i Forveien indeholdt en hæftig Philippica, mod Decazes foregaaende Løfter at redde Frankrig, naar han vilde have sine Colleger af Veien, men som endog i en aldeles ikke glædelig Tone har anmældt hans Vedblivelse, og Præsidjum; medens han paa den anden Side saa vel ved at fortrænge sine tre ovennævnte Colleger, som ved at lade tiltale adskillige anseete Mænd, hos hvem Presfrihedens Venner have holdt deres Samlinger, har giort sig de Liberale til Fiender, og selv skal hæftigen have erklæret sig mod dem.

Ogsaa i England tales om en Ministerialforandring, men af en anden Natur, i det det skulde være Foxes ædle Venner Grey og Grenville, der tillige med Tierney og flere af Oppositionen skulde træde ind i Ministeriet, som Lord Sidmouth derimod skulde forlade — for ikke — siger man — at være nød til at give efter i Henseende til de irlandske Catholikers Indsættelse i Borgerrettigheder, der skulde være en Hovedbetingelse ved den nye Coalition. Muligt var det midlertid og, at den Ugunst, Sidmouth har paadraget sig, ved at erklære sig for Manchesteradfærdet, ikke er uden Deel deri; i det mindste vedblive saavel Folkeforsamlingerne i denne Anled-

ning, som og adskillige betydelige Mænd at erklære sig derimod; og er Stemningen ikke blevet bedre derved, at den bekiændte Lord Fizwilliam, der havde taget Deel i en saadan Forsamling, af Ministeriet afsattes, som Custos Rotulorum i York eller, at man paa Grund af disse Uroligheder er i Begreb med at foretage en Forøgelse af den væbnede Magt.

Englands gamle Konge, som for ikke længe siden har fyldt sit tredsindstyvende Regieringsaar, siges at befinde sig slettere end sædvanlig. Nogen egenlig Forandring i Tingenes Stilling vilde midlertid hans Død neppe medføre.

Kongen af Spanien har i Anledning af sin Formæling udstædt en Benaadningsproclamation; men da den ulykkeligviis ikke strækker sig til politiske Forbrydelser, vil den neppe opfylde de Ønsker og Forhaabninger, hvormed den nye Dronning modtoges. Midlertid bliver den gule Feber ved at rase, og meddele Tidenderne i denne Anledning mange sælsomme og sørgelige Efterretninger om Pestcordonnernes Giennembrud, deres Opløsning o. s. v. Ogsaa der er foregaaet en Ministerialforandring, da Don Lozano, der havde ene overstaaet adskillige Ministerskifter, nu skal have maattet følge efter sine forrige Excollegaer.

K. N.

Bakkehuset den 30te November 1819.

Hesperus.

Fædrenelandet og Litteraturen helliget.

Femte Hæfte.

November 1819.

Tale

i Anledning af Universitetets aarlige Reformationsfest holdt i Nov. 1819 af Professor J. W. Hornemann.

Fremstillende mig paa dette Sted, hvor saa mange for mig værdigen tolkede de Følelser, som Dagens Vigtighed og Hoitidelighed maae indgyde, ere der tvende Ting, som lade mig føle dybt min Trang til denne hæderlige og udmærkede Forsamlings Overbærelse: Først min egen Uformuenhed, da Jeg,

ubekiendt saavel med Rhetorikens Principier, som med Rommersprogets Fiinheder, skiøndt gammel som Universitetets Borger, men ung som dets Taler; staaer første Gang frem paa Talestolen. — Dernæst: Forsamlingens Ypperlighed! thi skuer Jeg ikke her saavel Fædrenelandets Haab paa Videnskabernes Bane som dets Yppersle i Aand, i Smag og i Lærdom? Skuer Jeg ikke her saavel mine Disciple, som i mig see Læreren, der aflægger Prøve, som mine Lærere, der baade af min Alder og af den Flid, de anvendte paa min Dannelse og af min Plads som Medlem af deres Samfund, have Ret til at vente i min Tale Mandens Kraft og modne Evner udviklede ved de blide Museis Pleie? — og endelig Dagens Vigtighed og Høitidelighed! den Dag, paa hvilken for mere end 300 Aar siden Lyset adspredte Mørket, Videnskaberne Vankundigheden, og en renere Gudsdyrkelse Overtro og Munketvang.

Frygtsom fremtræder Jeg derfor medrette, men dog ikke uden Haab, thi Jeg staaer blandt mine Venner, som vide, at den Bane Jeg fulgte i Videnskabernes Rige, var den end den, som leder til Erkiendelsen af Orden og en almindelig Harmonie i Naturen og til Overbeviisning om et høieste Væsen som Fader til denne, udbredte den sig dog til andre

Egne end der, hvor de lærde Sprog læres, hvor Taleevnerne udvikles og hvor Lethed og Frihed i deres Yttring erhverves. — Frygtsom fremtræder Jeg, men dog haabende, thi ogsaa Jeg er giennemtrængt af Dagens Højtidelighed, ogsaa Jeg føler dybt, hvad den Mand var, hvis Minde vi i Dag helligholde, hvad han stræbte til, hvad han seirede over, hvad han vandt, og hvad vi have vundet ved hans Seier.

Jeg nævte Harmonien i Naturen som den, hvis Betragtning ledte til Erkjendelsen af et højeste Væsen, en Gud, en Skaber. — Denne Harmonie denne Samstemning af det enkelte til et Heelt — være Æmnet for min Tale!

O! en stor, en ophøjet, en overalt og i det uendelige udbredt Gienstand! For stor for nogen dødelig at oversee og giennemtænke! For stor for mine svage Evner og for en Tales ringe Omfang! og dog vover Jeg at tale derom, dog skjelver Jeg ikke for at male med matte Ord noget af det Indtryk som Betragtningen af dette Guddommelige efterlod sig hos mig — thi blandt disse guddommelige Harmonier faldt min heldige Bane, deres daglige Betragtning var min kiereste Sysel, det var alt længe min Embedspligt at forklare nogle af deres enkelte

Deele, og kan desuden Mennesket, selv en Deel af det Heele, finde nogen Gienstand hans Betragtning værdigere end Naturen, det er at sige den fuldkomneste Harmonie?

Betragt de menneskelige Indretninger, og du vil finde Ufuldkommenhed i Planen, Ustadighed i deres Gang, stridende Kræfter, som snart udmatte snart opløse hverandre, og lede til Uorden og Ødelæggelse! Betragt Naturen — og du vil finde Fuldkommenhed i Planen, Stadighed i dens Gang, vel stridende Kræfter, men som holde sig indbyrdes i de rette Grændser og lede til Orden og det Heeles Vedligeholdelse.

Dette sees i Naturrigernes Forbindelse og den Hjelp, det eene giver det andet til Næring og Formerelse, dette sees i Familiernes og Slægternes Stræben til egen Vedligeholdelse, og som vilde have andres Ødelæggelse til Følge, naar disse ikke understøttedes af andre Kræfter. Dette sees i de enkelte Arter og Individer, i Dyret saavelsom i Planten, og endelig sees det i Individernes enkelte Deele. Om disse forskiellige Forholde imellem Naturproducterne af forskiellige Riger, Klasser, Slægter, og Arter, men især om Planternes, om deres Stræben og Modstræben og den deraf fremstaaende skionne

Harmonie og Eenhed, være det mig tilladt, indskrænket ved Talens og endnu mere ved mine Evners snevre Grændser, at fremsætte nogle faae til Festens Hensigt ikke upassende Betragtninger.

Hvad er større, hvad er skiønnere end Naturlegemernes Forbindelse til et Heelt? Hvad den menneskelige Aand værdigere end at betragte, undersøge og opdage den Orden, hvori de fremtræde. Vi beundre Regenten, som leder Undersaatternes Bestræbelser og Kræfter til det Heeles Eenhed og Vedligeholdelse, og vi skulde ikke beundre det uendelig større i den Eenhed, hvori det heele Universum samles?

Vi see ved første Diekast, og saaledes saae ogsaa de første Naturforskere, ja saaledes saae maaske de første Mennesker, 3 Hovedformer; under hvilke Naturproducterne fremtræde. Vi see dagligen i Mineralierne, Planterne og Dyrene, den gradvise, i utallige Nuancer opstigende, Udvikling, fra den for vore Øine livløse Masse til den ypperste og fiineste Sammensætning af Organisation, den fuldkomneste Ytring af Liv; vi finde, og det ogsaa ved første Diekast, disse Legemer saa bradt adskildte i Former og i Egenskaber, at dette allene er nok til at forklare det Særsyn, at fra Moses til Aristoteles, fra Aristoteles til Linné og fra Linné

til vore alt gammelt kulkastende, alt nyt provende Tider blev Fundamentet til Inddeelingen uforandret det samme — og dog lærer en nøjere og dybere Betragtning, at disse tilsyneladende isolerte Naturens Hovedformer smelte i gradviis Aftagen og Tiltagen i hverandre. Hvo skulde ikke troe at Plantens vegetabiliske Form og dens Mangel paa frivillig Bevægelse var nok til at adskille den fra det sig i Henseende til hele Legemet eller i det mindste i Henseende til enkelte Deele bevægende Dyr, og dog finde vi organiske Legemer, som i Henseende til Form og flere Egenskaber ere vegetabiliske og i Henseende til andre Egenskaber robe saa megen Overeensstemmelse med Dyrene, at vi ikke vide at anvise dem deres Plads; og her er det man med Plinius kan sige med Rette: nusqvam magis qvam in minimis natura tota est; her var Grændsen for de skarpsindigste og utrætteligste Naturforskeres Undersøgelser, her er det, at Øjet forgiæves væbner sig med de bedste Glas, her gribe tvende store Riger i hverandre saaledes, at de i Organisation simpleste Deele ere de sammensmeltende, medens de fuldkomnere ere de meest divergerende. Her er det man har Ret til at formode, og som Oscillatoriernes Betragtning synes at bekræfte, at Dyret til visse Tider kan være Plante,

og omvendt Planten til visse Tider være Dyr; men her er det og, man maae vogte sig for, at Phantasien ikke fører Betragteren for langt fra Erfaringens Eenemærker, til den farlige Labyrint, som den ikke lettelig kommer tilbage fra, der ikke rigelig er forsynet med den kolde Fornufts og den alvorlige Erfarings ariadniske Traad.

Denne Sammensmeltning af Naturrigerne er vel mindre tydelig og mindre erkiendt af Naturforskerne i Henseende til Vegetabilierne og Mineralierne, men denne Sag har ogsaa i mindre Grad tiltrukket sig de Naturkyndiges Opmærksomhed. Imidlertid udgiøre dog Svampene, disse i Henseende til deres Organisation og Physiologie endnu kun lidet kiendte Halvplanter, som maaske fortiente at udgiøre et Rige for sig, et mærkeligt Forbindelsesled, thi i Henseende til Textur hos nogle og Form hos andre have de en mærkelig Overeensstemmelse med nogle Mineralier. Men Undersøgelsen af denne Sag, hvis nøjere Drøvtelse vilde udbrede Lys over det naturlige System af Naturproducterne, det er at sige et System, som viser, at Classificationen med faste Grændser ikke existerer, ligger ikke inden for en Tales indskrænkede Omfang. Gaaer man over til Rigerne selv, hvor klart skuer man ikke der Orden

og Sammenhæng i det Heele! hvor begrændsede staae ikke Familierne, som de indslutte, for det overfluende Blik, og dog hvor inderlig forbundne og hvor vanskelige at adskille for det forskende Øje?

Hine Overeensstemmelser imellem Slægterne i enkelte Familier ere saa øjensynlige, Hovedformernes Fremtræden i naturlige Ordener af særskildt Phyognomie saa paafaldende, de egne Familietræk saa kiendelige, at ikke allene alle Naturforskere, som havde Øje for Overeensstemmelser, have været eenige i deres Erkiendelse, men endog hvert Sprog og selv de mindst dannede Mennesker have havt Udtryk til at betegne dem.

Men gaaer Naturforskeren videre indtil Angivelsen af den Typus, som characteriserer hver Familie især; vil han samle saa at sige hver Slægt under sin Fane, hvor vanskelig opnaaer han dette! Ved den større eller mindre Fuldkommenhed i Uddannelsen, ved Formernes gradvise Forandring, ved Blade og Stængler hos een, ved de mere uforanderlige Blomster hos andre, og kort sagt ved alle de Egenskaber, som Sandserne opdage, sammensmelte Slægter og Familier saa aldeles, at Systematikeren ofte staaer uvis om Producternes Plads i det med saa megen Flid og Skarpsindighed udkastede System.

Hvor meget virker ikke her Indflydelsen af de forskiellige Climater?

Betragte vi f. E. Græsarterne i vore fædrenelandske Egne, i det Land, om hvilket Linné sagde: Daniam graminum occupant copiæ — de danne et tæt, ved dets Farve for Øiet behageligt Teppe over den af Vinterens Baand løsnede, fra Sneens hvide Teppe afklædte Jord; de ere svage Planter, hvis spæde Straae røres hid og did af Vinden, deres fine Blade gaae sielden over den liniedannede Form — men betragt dem i hine tropiske Lande, hvor den mere lodrette Soel tiltrækker Alt til en større Høide, udvider Alt til en vældigere Fylde; der forvandles Straaet til Stamme og de fine Blade til et bredere Løv; det hulde Teppe forsvinder og i dets Sted staaer en græsagtig Skov. Til disse slutte sig Planter med græsagtige Blade og Straae men med mere udannede Blomster, som vise Overgangen til Liliaceernes skiønblomstrende Familie, saa at Naturforskeren fra det laveste Græs til den skiønneste Lilie finder en uafbrudt Kiæde.

Hiin climatiske Indflydelse finde vi ogsaa hos Bregnerne, denne hos os med temmelig skarpe Grændser afstukne Familie: hvad Græsarterne ere for Øiet i de aabne Marker, ere de i de dunkle Skove; Disse

Planter af en lavere Vegetation elske Skyggen, og skiule i vore Skove kun Jorden og de paa et endnu lavere Trin staaende Svampe- og Mosser; men disse samme Planter række i de tropiske Lande, udvoxne til vældige Træer, hojt imod Himmelen, og give for mindre Planter den Skygge og det Læ, som de i vore Climater selv trængte til. Med dens kolde Grændse staaer Familien derfor nær til de mosagtige Vegetationer, medens den med den varme slutter sig tæt til de mere uddannede Palmer.

Saaledes gaaer i utallige og næsten umærkelige Gradationer Naturproducterne frem fra det mindre til det større, fra det enkelte til det ved den fuldkomneste Organisation hojt uddannede. Vel ere de menneskelige Evner for indskrænkede til at fatte og overskue det Heele, den menneskelige Skarpsind for svag til at opdage Sammensætningens fineste Traade, men vi see dog grant, at Adskillelse og Sammenhæng finder Sted i beundringsværdige Combinationer; og er den blind i Henseende til Legemets Øjne, som ikke skuer dette, da er den endnu mere blind i Henseende til Sielens Øjne, som ikke heri skuer en overmenneskelig Orden og en højere Viisdom.

Slægterne selv vidne ikke mindre om denne guddommelige Orden og Viisdom.

Blev ikke hver tildeelt sin bestemte Plads, snart i de varmere snart i de koldere Zoner, snart paa Biergene snart i Dalene, hiine i Skovene, disse i Sumper, nogle i det ferske andre i det salte Vand og ved disses Bredder, alle paa det for deres Natur meest passende Sted, hvorfra de ikke kunne flyttes uden Forandring af deres Individualitet og ofte ikke uden Tabet af Livet?

Trænge ikke alle til flere eller færre af de saakaldte cosmiske Momenter?

Ikke alle kunne nyde Indflydelsen af Solens velgiørende Straaler, men heller ikke alle trænge dertil, og mange ere de, som ikke kunne taale dem. De lavere Vegetationer især trives bedst i Skyggen, i den der sædvanligere Fugtighed og under en mindre Varmegrad — og derfor findes disse i et langt ringere Antal i de varme Climater.

Hos nogle vilde Karrene sprænges af den federe Jords Vædsker, hos andre vilde de ikke opfyldes ved den goldere Jords Saftløshed; hine kom derfor til Sandmarkerne, disse derimod paa det bedre Jordsmon. — Ved denne enhver Plante i forskiellig Grad tildeelte Trang, snart til hiin snart til denne cosmiske Kraft, blev hele Jordens Overflade og selv Havets Bund beplantet med det vegetabiliske Riges

Indvaanere, fra Grændsen af Polernes Iis til Afrikas brændende Sand; og Mossen i ultima Thule blev ligesaa lidet glemt af Naturens Herre, som Cederen paa Libanon eller Palmen i den tropiske Verden.

Hvor interessant er ikke Betragtningen af Planternes Udbredelse paa Jordkloden, hvorom først de nyere Naturforskere have anstillet Undersøgelser, der alle ere ligesaa mange Beviser paa Skaberens Viisdom.

Reiser man fra Polerne mod Æqvator vil man i Vegetabilierne iagtage en bestandig Tiltagen i Størrelse, en højere Udvikling i Form, en større Intensitet i Kræfter ligesom hine cosmiske Momenter tiltage i Virksomhed. Men man kan allerede i det højeste Norden iagtage en lignende Fremgang af Vegetabilierne. Paa Toppen af Bierget ved Grændserne af den evige Snee begynder den vegetabiliske Række med de støvformige Lichener, (en ultimum vegetationis qvadum in terra ultima, som Linneus siger), den uddannes mere i Levermosserne og Løvmosserne, gaaer over til Monocotyledonerne i de finere Græsarter; disse afløses af de lavere Planter af dicotyledonisk Form; større Planter følge paa disse som atter skiules af de lavere Buske; derpaa følge de busk-

agtige Træer, siden Naaleskovene, og endelig udvikler Naalen sig til Lov og ved Foden af Bierget staae de skyggefulde Lovskove.

Omendskiøndt dette er tillige et Udkast til Forestillingen om Plantegeographiens Udseende fra Polerne til Linien, bemærker man dog i denne sidste Række en Udvikling, som man formedelst Climatets Indflydelse ikke finder i Norden; thi ikke allene bliver mod Æqvator de træeagtige Vegetationer flere og større og brammende med skiønne Blomster, men i de enkelte Deele findes en Uddannelse, som vi hos os kun i faa Arter finde Mage til. De hos os enkelte og hindeformige Blade uddannes i de varme Climater til mere sammmensatte, eller erholde mere Fasthed i deres Textur, mere Glands paa deres Overflade. Blomsternes Kroner, paa hvilke Naturen overalt i utallige Nuancer anvendte Farvernes Pragt, staae der i Former mere besynderlige, i Farve mere brændende. Adskillige Familier, dem vi her ikke kiende, i Udseende aldeles forskiellige fra dem, som pryde de kolde og tempererede Climater f. Ex. Palmerne, Cactusarterne, de træeagtige Malvaceer — give der Egnene ved deres Masse et eget Physiognomie og selv den stærkere Uddunstning af Vegetabilierne, kiendelig endog i flere Miles Afstand, vidne om So-

lens og de andre Momenters stærkere Kraft. Der hvor den brændende Soel udtørrer Jordens Safter, hvor Himlen sielden velsigner med Regn, hvor det tørre Sand mangler Evne til at giemme paa Fugtigheden, voxe oftest de saftrigeste, ja ofte de lægedomsrigeste Planter. Til at bøde paa hiint Afsavn gav Naturens Herre dem Organer til at indsue af Luften de Safter, som Jordbunden nægtede dem, og derfor voxer Iisplanten og den kiødrige Cactus og mangfoldige saftrige Planter frodigen paa en Jordbund saa brændende, at Foden neppe taaler at betræde den.

Og Havets Dyb, hvor de tvende Naturens Riger ere saa ubegribeligen sammensmeltede, hvor i Korallen Mineralet foreener sig med Dyret, i Alcyonien Dyret med Planten, hvor i Corallinen paa een Gang sees Mineralets Masse, Plantens Form og Dyrets Bevægelse — hvor uendelig rigt er det ikke paa Former — fra Hvalen til det lysende Punkt i vore Vande. Hvad Planterne i Havet angaae, da ere de vel ikke saa climatisk forskiellige som paa Jorden, fordi Temperaturen i dette Element er indskrænket til færre Grader, men stor er dog deres Forskiellighed i Antal i Udvikling og Størrelse; og hvad enten man seer hen til den microscopiske Fiinhed eller

til Udstrækning i Længde, kan det faste Lands Vegetabilier ikke sættes ved Siden af dem; thi de mindste Scleromycer ere dog langt fra ikke saa fiine som mange Arter af Hydrophyler, dem vi neppe opdage med de bedste Microscoper, og selv ikke Humbolts Ceroxylon andicola naaer i Høide den Udstrækning som i Længdemaal nogle Arter af Slægten Fucus.

Selv i Grubernes fugtige Mørke udbredte sig Plantelivet ved de krybende Svampe, men med endnu mindre Art-Forskiellighed i de forskiellige Climater end i Havet; thi Temperaturen under Jorden er den samme hvad enten du undersøger Norges, eller Freibergs eller Sydamerikas Gruber.

Alt dette viser, at Naturens Herre udbredte Liv overalt, og sørgede allevegne faderligen for sine Skabninger.

Men, kunde man indvende, staaer ikke den eene Slægt af Dyr fiendtlig op imod den anden? Ødelægges ikke den svagere af den stærkere, og er det ikke en Naturlov, at den eene maae være til Føde for den anden? Finder ikke i det vegetabiliske Rige den samme Lov Sted? Trængende alle til den Næring, som Jorden og Luften og Lyset tilbyde, maae jo den stærkere Plante ødelægge den svagere?

Det synes saa — men betragt denne Sag nøjere, og du vil finde, at nægtede Naturen nogle Skabninger Kraft til at modstaae de til deres Ødelæggelse stræbende Fiender, gav den dem i en virksommere Reproductionskraft og i en stærkere Formerelses-Evne Midler til at undgaae Ødelæggelsen; og anvendes den samme Indvending paa det vegetabiliske Rige, hvor utallige Exempler finde vi ikke paa, at Naturen gav de svagere de samme Midler til deres Vedligeholdelse? thi hos de lavere Vegetationer, som synes at maatte tage til Takke med den Plet, de andre ikke ville bruge, er deels Forplantningen ved Frøe deels Formerelsen ved Reproductionskraft stærkere end hos de øvrige Familier; deres Opholdsted er dem desuden ofte anviist paa Steder, hvor hine ikke kunne voxe og selv der kunne disse beskedne Organismer ved deres Mængde optræde som Fiender mod de langt større og stærkere.

Et Træ i vore Skove, er det ikke Boelig for mangfoldige Arter af Lichenernes og Scleromycernes Familie, som fiendtlige i det de tage deres Deel af Træets Saft, derimod gavne ved den Læe, de give det mod Luftens og Vindens Indflydelse? Og dette Træ, har det naaet den Alder, som var bestemt for dets Art, er det forvandlet til den Jord, det er

kommet af, hvilken Mængde af Vegetabilier henhørende til de større Svampers Familie, giver det ikke Næring og Opholdsted! hvilke alle snarligen henvisne for at giøde Jorden til fuldkomnere Planters Udvikling.

Disse for Øjet ubetydellge Planter, som det almindelige Menneske foragter, forbi de ikke umiddelbar gavne, og som mange ansee for Naturens Udskud, forbi deres parasitiske Liv viser, at deres Tilværelse ofte beroer paa de mere uddannede Værters Opløsning; hvilken betydelig og sandelig ikke foragtelig Rolle spille de ikke i Naturens store Huusholdning! En Spire, et Frøkorn af disse halve Vegetabilier klæber sig til en nøgen Klippe, eller, om man hellere vil, thi det indsee vi endnu ikke med Klarhed, Naturens for os endnu saa gaadefulde Kræfter beklæde Klippen med et Overtræk af disse — det giver ved sin Opløsning Næring for en større Art, denne atter for en større; derpaa fremtræder i den hensmuldrede Masse en mere udviklet vegetabilisk Form; thi Løvmasserne finde nu Næring, hvor før kun Lichenen kunde trives — disse større Vegetabilier opløse sig i et mere muldagtigt Væsen; Planter af Monocotyledonernes Familie kunde nu voxe der og den

golde Klippe staaer alt bedækket med det grønne Teppe. Men ogsaa disse maae efter en Række af Aar deele Pladsen med andre af en højere Uddannelse, disse forberede atter Jordbunden til de lavere Buske, ligesom Buskene for Træet — saa at, ved Naturens jevne Gang, ved Naturkræfternes rolige, men altid virksomme Indflydelse, staaer efter Seculer en skyggefuld Skov, hvor Klippen gold fremragede med sit nøgne Hoved. — Og hvad gav Fundamentet til denne store vegetabiliske Bygning? En liden Plante, hvis første Spire neppe var synlig for det menneskelige Øje.

Paa Havets Bund viser en anden Slægt af Planterigets nederste Trin en ligesaa stor om ikke større Virksomhed, som vi først i de sildigere Tider ere blevne opmærksomme paa.

Paa den sandige Flade, som Bølgerne skiule og bevæge, fremskyde slibrige Traade af uendelig Fiinhed, henhørende til Confervernes i den indre og ydere Organisation saa simple Familie. Bølgernes Bevægelse, Ebbe og Flod, især under Efteraarsstormene, fremvælte et Lag af Sand over dette traadformige Væv, men Bølgen formaaer ikke at tilbagerulle Sandet, som hænger fast i den slimige Masse. Den lille Plante beholder endnu sin vege-

terende Kraft, den skyder Traadene frem over Sandlaget, den samme Operation igientages atter og atter, Havbunden hæver sig Aar for Aar, bliver omsider til en Grund, som hævet mod Vandskorpen bliver Bolig for andre Hydrophyter, hvilke ved deres Opløsning giøre den bequem til at modtage andre Planter. — Saaledes frembragte et lidet Vegetabil en stor Virkning. Havet, som nedbryder de stærkeste Dæmninger, maatte give tabt imod dens jevne Virksomheds rolige Gang; og ligesom Øer i Sydhavet skylde Corallen deres Oprindelse, saaledes staae i vore Vande Øer frem ved Hjelp af denne microscopiske Plante.

Betragtes Naturproducternes enkelte Arter, hvilken utallig Mængde af Former, hvilken Ulighed i Størrelse, Egenskaber og Kræfter! Overgangen fra den eene til den anden er ofte saa fiin, at Art og Afart vanskelig lade sig adskille. Ogsaa her er Varmens og Lysets Indflydelse kiendelig. I det vegetabiliske Rige især er Jordbundens Forskiellighed virksom i at frembringe forskiellige Arter af samme Slægt, Varmens og Lysets Indflydelse mærkelig i at udvikle Planternes forskiellige Deele til en større eller mindre Fuldkommenhed — og dog findes ofte de forskielligste

Former, ja modsatte Kræfter samdrægtigen at trives paa een og samme Plet; det lave Græs finder endnu Næring under Skyggen af det vældige Træ, og den giftige Plante frembringes af den samme Jord, som er Moder for den lægende Urt; thi Jorden og Luften blev meddeelt Rigdom af forskiellige Vædsker, ligesom Planterne forskiellige Kar til at indsuge, affondre og saa at sige destillere dem. Derfor kan ogsaa hos een og samme Plante den eene af dens Deele være søderig, medens den anden kan være dræbende giftig.

Finde vi hos Dyrene, at Drivt til Eensomhed udmærker nogle, Hang til Selskabelighed andre, da finde vi dette ikke mindre hos Planterne — hvor eenlig staae nogle Arter af Orchider! hvor samlede Græs — og Lyngarternes Skarer!

I alt dette finder den opmærksomme Naturforsker en rig Mark for Betragtninger, hvad enten han som Systematiker mojsommeligen undersøger Arterne og de Caracterer, som adskille og samle dem, eller han mere som Physiolog og Anatom betragter de indvendige Organer, eller som Chemiker analyserer deres Bestanddeele. Han vil snart overbevise sig om, at det Spørgsmaal cui bono kun kan giøres af Mennesket med indskrænket Forstand, som henfører

Alt til sig selv, og vil have Alt frembragt umiddelbart til Menneskenes Fordeel. Han vil saavel i Ukrudbet, som vi ødelægge, som i Sæden vi dyrke, finde, hvortil og for hvem det var godt.

Betragt de enkelte Arter i deres indvendige Bygning og Sammensætning, og et nyt Lys vil udbrede sig over Naturproducternes sammenhængende Forholde, fra det simpleste og enkelte til den fuldstændigste Organisation.

Hvilken Overeensstemmelse imellem de indvortes for det væbnede Øje neppe synlige Organer og den udvortes Form! En Overeensstemmelse, som er saa almindelig og saa fast, at dannede man (jeg taler her om Planterne) et System efter de indvendige Deele, bliver dette i Hovedform det samme, som det, der fremkommer, naar man danner et saakaldt naturligt System allene efter de udvendige Organer. Dette giver en ny og stor Interresse for Betragtningen af de indvendige Organer og af de Functioner, som hver især ere bestemte til, der i det mindre viser, at Alt gaaer ud paa det Heeles Vedligeholdelse. Simple og enkelte i de lavere Vegetationer ere disse Organer foreenede med en stærkere Reproductionskraft, men mere sammensatte og flere ere de hos de fuldkomnere Planter og tiltage bestandig i Sammensæt-

ning og Forskielligheb, ligesom Plantelegemet er mere udviklet i dets Deele og mere bestemt til Formerelse ved Dualitet af Kiøn. Derfor finder man i Svampenes Substans blot en Sammensætning af Cellevæv, hos Conferverne Anlæg til den spirale Form, under hvilke Karrene fremkomme hos de Planter, som spire med Cotyledoner, hos disse sidste baade det cellulose Væv og de spirale Kar; og ligesom man efter de udvortes Organer kan inddeele Planterne i dem som have, og dem som ikke have Cotyledoner, saaledes kan man, efter Nutritionens indvendige Organer inddeele Planterne i dem, som have Kar, og dem, som blot ere forsynede med det cellulose Væv, og man vil finde, at disse tvende forskiellige Inddeelinger danne tvende overeenstemmende Familier.

Et lignende Maal opnaae vi ved Chemiens Hjelp, thi Analysen viser Overeensstemmelse imellem Kræfter og Form, og derfor kan man omvendt af denne slutte sig til de Egenskaber, Planten besidder. — Et Vink, som var Anledning til, at mange for Menneskene nyttige Lægemidler bleve opdagede.

Altsaa ogsaa hos Arten og Individet, baade i den udvortes Form og i den indvendige Bygning den samme Forbindelse til et Heelt, som vi have gjort opmærksom paa hos Familier og Riger, der i utallige

Berørningspunkter slutter sig sammen, understøtter sig indbyrdes, og stræber at vedligeholde Arten og Individet!

Hvad enten man derfor betragter det enkelte Naturprodukt, eller de deraf dannede Slægter eller de derpaa grundede Familier eller Naturrigerne selv, adskilles alt ved Organer, som fungere efter deres Bestemmelse, medens det ved disses gradvise Sammenføjning samles Alt til et beundringsværdigt Heelt, der, saavel samlet som adskilt, aabenbarer os allevegne Skaberens uendelige Viisdom.

Denne Sammenhæng og Adskillelse, denne Stræben til utallige Maal, som snart krydsende snart sammenstødende snart divergerende dog samles i een det heele vedligeholdende Kraft; denne Naturkræfternes rolige Gang og aldrig hvilende Virksomhed, denne producerende Kraft, som opbygges, hvor den for den indskrænkede Forstand synes at nedbrydes, og skaber Liv af Død, denne herlige Orden som Menneskets Modstræben ikke formaaer at rokke, hvor høit hæver den ikke Sielen over de menneskelige Idrætter; til hvilke Følelser stemmer den ikke det Hjerte, som kan føle, til hvilke Tanker den Aand, som formaaer at anstille Betragtninger! — til et højeste Væsen

som dannede, ordnede, vedligeholdte alt dette, og som fremdeles vaager derover.

Derfor — jo mere disse Naturens Underværker, og det ere alle dens Skabninger, bleve af Menneskene betragtede, undersøgte, adskilte og ordnede, jo mere udvikledes ogsaa i Mennesket Tanken om Gud, jo mere befæstedes ogsaa Overbeviisningen om hans Tilværelse, og den trøstende Tillid til hans Varetægt — men tabtes Følelsen for Naturens Betragtning og Undersøgelse, glemtes de erhvervede Indsigter om dens herlige Indretninger, da svandt ogsaa den renere Gudsdyrkelse, og i dens Sted opstod Fordomme og Tro paa hyperphysiske Kræfter.

En saadan Vankundighed, og, som en Følge deraf, en saadan Ureenhed i Begreberne om det Guddommelige, havde i Aarhundreder til et slavisk Barbarie, nedtrykt den Deel af Jordens Beboere, som fordum opflammedes ved renere Indsigt og ædlere og højere Tanker — da Lyst til Naturens Betragtning og med den Lyst til al anden videnskabelig Undersøgelse atter vaagnede. Man begyndte at torde see den allerhøjeste i hans Gjerninger, og af hans Gierninger at ahne hans Væsen — og sandelig, denne Sielens første Frihed havde en umiskiendelig Indflydelse paa den Dristighed, hvormed man afka-

stede det Aag, hvorunder Aanden saa længe havde sukket. Da fremstode Mænd med Forstand og Indsigt, som forberedte den Revolution, der siden rystede og befriede Jorden, da fremstod omsider den Mand med Aand og Hjerte, Mod og Kraft, som sønderbrød Aandens Lænker, oplyste Vankundigheden, udrøddede Fordomme, rensede Begreberne om det Guddommelige, og fremkaldte den herlige Dag, som vi aarlig og nu højtideligholde.

Ogsaa han saae Gud i hans Værker, ogsaa han var giennemtrængt af Ærbødighed for den Orden, som viser sig i alt det Skabtes Sammenhæng, og af den Viisdom, som aabenbarer sig saavel i det Smaae som i det Store. Lad denne store Mand være os i taknemmeligt Minde! men lad denne Dag især være os vigtig og i hellig Erindring! Lad den minde os om, hvortil vi kunne nedsynke, naar vi kun see os selv og ikke vore Medskabninger, og naar vi i det Skabte ikke see, ikke føle, og ikke tilbede Skaberen! Lad den opflamme os med Tanken om, hvad vi kunne vorde, naar vi rense og forædle Begreberne ved Betragtningen af Skaberens herlige Værker, og naar vi, i det vi knæle for det Guddommelige, tilegne os saa meget, som vore Kræfter formaaer, af den Viisdom og Orden, som vi spore og beundre deri.

Bidrag til nordisk Archæologie,

meddeelte i Forelæsninger, holdte ved det Kongel. Kunstacademie *),

ved

Prof. Finn Magnusen.

Vel er det unægteligt, at de gamle Grækers Kunst har afgivet de ypperste Mønstre for Efterverdenen, og er selv steget, saavidt vi kunne indsee, til Skionhedens høieste Ideal — men ikke desmindre maa vi tilstaae, at de i colossalske, forbausende Kunstværker ere blevne overgaaede af ældre Nationer, som ei heller have manglet sund Smag for Kunstens finere, yndigere Træk, og hvis Frembringelser først rimeligviis have afgivet Gjenstande for de Græske Kunstneres Efterlignelse, som efterhaanden, i Friehedens rene qvægende Luft og Almeenaandens skjønne varmende Solglands, voxte til den ædleste Selv-

*) Indholdet er og tildeels foredraget i Forelæsninger, holdte her ved Universitetet. — Efter flere udmærkede Kunstneres Ønske, meddeeles disse Bidrag her med de Applicationer paa Kunstens Studium, som jeg, efter ringe Evne, og mig paalagte Pligter, har søgt at giøre af det foredragne.

skændighed, hvis blomstrende Flor sikkrede det meest henfarne Folk en glimrende Udødelighed, og Efterverdenen en rig Udsæd til Geniets og Kunstflidens uforgjængelige Frugter.

Den ældste Kunsthistorie er for vore grandskende Blik indhyllet i uigjennemtrængeligt Mørke. Naturforskerens Undersøgelser stemme deri overeens med de ældste Folks Mythologie, at Jordens og Menneskeslægtens Omdannelse og Gjenfødelse allerede har indtruffet flere Gange, ligesom disse uhyre Begivenheder synes endnu oftere at maatte indtræffe, og være nødvendige til dette Verdenslegemes Fornyelse efter Naturens evige Love. Ild og Vand, disse vor Planets Grundæmner, have, enten vexelviis eller i Forening, forstyrret dens Overflade, og atter gjort den beboelig for synlig levende Væsener. For har denne Jord havt en ganske anden Beskaffenhed, end den nu har. — Derom vidne forstenede eller anderledes vedligeholdte Levninger af en Urverden, som især bestaae af Skeletter og Knokler af Dyr og Fugle, tre til fire Gange større end nogen af slige Arter, som endnu ere til i det største, saaledes rimeligviis nu som levende, aldeles ubekjendte Dyr kaldes Mammuth, deels lignende Elephanten, deels Vildsvinet, — men Forverdenen har ogsaa

havt Oxer, Elsdyr og andre bekjendte Dyrarter, som da i samme Forhold, som formeldte, overgik de nu blandt os bekjendte. Nogle Naturgrandskere paastaae, at man og har, i Jordlag, som udgjør Levninger af en ældre Overflade af Kloden, fundet Beenrade af uhyre Mennesker, men andre benægte det, saa at denne Punkt endnu ikke synes ganske at være bragt i Rigtighed mellem de Lærde; formodentlig ville Eftertidens Opdagelser, da man nu engang er bleven opmærksom paa Sagen, sætte den i klarere Lys. Derimod er det vist, at de hedeste tropiske Egnes nu bekjendte Frembringelser af Vext- og Dyreriget, som Elephanter, Krocodiler, Palmetræer o. s. v. have for hørt hjemme i de nordlige Lande f. Ex. Tydskland og Siberien, men disse og flere Egne have, ved en Naturens Omvæltning, som vi ikke ere i Stand til at forestille os tydeligen, enten den saa er skeet ved Klodens pludseligen forandrede Stilling eller andre Aarsager, nu aldeles tabt sin frodige Frugtbarhed, hvis Frembringelser paa eengang funde Død og Grav i Dybet, men gave Plads for en anden mindre hyppig Vegetation. Høist sandsynligt er det at saavel Norden, som den hele Jord, har i hine Oldtidens Dage, hvis Minde for længst vilde være udslettet, dersom Afgrunden ei af og til undte os et

Blik paa sine Londomme, været beboet af Mennesker, og denne Gisning, om den end ei blev bekræftet ved hine tvivlsomme Levninger af gigantiske Beenrade, stiger næsten til Vished ved forskjellige, af Kunst- eller Haand-arbeide frembragte Gjenstande f. Ex. Jernringe, Levninger af Skibe med Trænagler, Skibsankere af Jern o. s. v., som, i flere høistforskillige Egne, ere fundne dybt nede i Jordens Skjød, eller endog inden i faste Stene, saa at man nødvendigen synes, at maatte tillegne dem et Tidsløb, som har foregaaet vor Jords sidste voldsomme Omdannelse, eller Syndfloden, som vi i Almindelighed pleie at udtrykke os.

Paa slige simple Gjenstande nær er hin fjærne Periodes Kunsthistorie en os endnu fuldkommen ubekjendt Videnskab, der dog muligen, som sagt, engang i Tiden vil erholde klarere Lysglimt ved vore Samtidiges eller Efterkommernes tilfældige Opdagelser.

Derimod fremvise forskjellige, især Jordens sydlige og østlige Lande, os, saa at sige evige Kunstværker, hvis Oprindelse dog overstiger al os bekjendt Historie, og hvis Udførelse næsten vilde forekomme os umulig; hvis vi ikke selv havde Syn for Sagen. De ægyptiske Mindesmærker af denne Art, som Pyramiderne, om hvis Opbyggelse ingen der i Landet

vidste Besked i Herodots Tider, altsaa for mere end 2000 Aar siden, og som dog endnu stedse trodse Tidens Vælde — Underjordiske Templer og Gravbygninger, overjordiske Slotte og Haller o. s. v. ere vist bekjendte blandt os, men ikke mindre forbausende ere dog de indiske Monumenter af lignende Art, mest bestaaende af udhulede Templer og Palladser, med uhyre Billedstøtter, og andre Prydelser, som overhoved vidne om en hoi og dannet Smag i Architekturen, ja endog tildeels i Billedhuggerkunsten. For at give noget Begreb om disse Værkers Storrelse og sande Storhed, anfører jeg kun det af kyndige Øjenvidner gjorte Overslag: at Fuldbringelsen af Elephantos og Elleros Tempelgrotter har udfordret 40,000 Menneskers Arbeide i en Tid af 60 Aar. Lignende Mindesmærker om de i den fjerneste Oltid levende Menneskers Kraft og Kunst ere først nyligen opdaget paa de større indiske Øer som Java og Sumatra; Egne, forhen ligesom Ægypten, lyksaliggjorte ved Jordbundens høieste tænkelige Kultur. Indiens, Ægyptens og Persiens underjordiske Templers sandsynlige Forbilleder findes endnu i det saakaldte indiske Kaukasus, (Hinsu Kusch) Jordens høieste Bjergegn, hvor utallige kunstige Grotter, tildeels zirede med kolossalske Billedværker, opvække

Reisendes Beundring i Egne, som nu ere næsten aldeles blottede for Beboere. Det er ellers rimeligviis denne Fjeldstrækning, der har frembragt den saakaldte kaukasiske Menneskestamme, udentvivl den ypperste blandt alle, saavel i Henseende til Legemsskjønhed, som Vid og Aandsstyrke.

Til den hører ikke allene Perser, Hebræer, Araber, Græker, alle Europas, og Americas derfra nedstammende Beboere, men ogsaa, efter de nyeste Opdagelser, de i Ostindien herskende indfødte, Fyrste- Kriger- og Præste-stammer, samt, eftersom Aegypternes først nyligen rigtig betragtede og forklarede Kunstværker vise os, selve de Konge- og Præstestammer, som høit oppe i Oldtiden have, rimeligviis indtrængte fra Indien, undertvunget Aethiopiens og Aegyptens sorte og vilde Indvaanere, stiftet der mægtige Stater og frembragt hine uhyre Bygninger og Kunstværker, som vi endnu kunne betragte og maa nødes til at beundre.

Saaledes bliver det ikke aldeles usandsynligt, hvad visse orientalske Forfattere fortælle, og hvad andre berømte europæiske f. Ex. især franske Lærde, som Bailly, Court de Gebelin, Dupuis, og flere paastaae, at der før Grækernes og den bekjendte Histories Tider har existeret en Periode ligesaa,

ja endog i visse Henseender mere, oplyst end den Græske eller selv den nærværende Tid. Herom hverken ville eller kunne vi sige noget afgjørende, men derimod kunne vi, efterat have kastet opmærksomme Blik paa de Kunstværker, som Tiden har opbevaret for vore Dage fra de gamle Indiers, Persers og Ægypters Hænder, paastaae med temmelig Sikkerhed: at de vare Grækernes lærerige Forbilleder, og saaledes kan den tænkende Kunstelsker ei andet end føle sig bevæget til at give Slip paa den kolde Foragt, hvormed man saalænge har overseet de saakaldte barbariske Nationers Kunstflid og udmærkede Frembringelser.

Religion, Mythologie og Digtekunst maa vistnok ansees for de dannede Kunsters kjerligste Pleiemødre. Tabernaklet i Ørken med det hellige Husgeraad og Offerredskaber, samt Arons præstelige Prydelser glimre blandt Hebræerne i Kunstens Morgenrøde, forherliget af Troens høitidelig frembrydende Soel og de begeistrede Propheters henrivende Hymner. — Blandt Jøder og Ægypter var det Religionen og Gudelæren, som fremkaldte hine Kunstens Underværker, som synes at fordre en uforstyrret Tilværelse til Dagens Ende. Ogsaa Persernes, først i de senere Tider af lyndige Grandskere beskrevne og oplyste

Mindesmærker sigte for en stor Deel til deres ældste Gude- og Aande-Lære. At Grækernes ædle og i sand Skjønhed hartad uopnaaelige Kunst, især grundfæstedes paa Nationens Tro, Folkesagn og ældste Digte, er altfor bekjendt til at udvikles her. det samme kan siges om de etruriske og tildeels de romerske Frembringelser. Endog vort kolde Nord, vistnok meget senere beboet, end Europas sydlige, af Naturen høilig begunstigede Lande, og i de ældste Tider forstyrret af idelige, for en stor Deel aldeles nomadiske Folkevandringer, Uroligheder og Krige, maaskee mellem forskjellige Menneskestammer — maa allerede meget tidlig, ved at hylde religieuse Følelser for afdøde Slægtninges og Ædlinges legemlige Levninger, være blevne bevæget til at opreise de simple, men varige Mindesmærker, som vi kalde Tempelgrotter, Jettestene, Ættehøie, Gravhøie, Bautestene o. s. v. og som ofte i Anlægget, vise ægte Følelse for Symmetrie, en af Kunstsandsens vigtigste og ædleste Fordringer. Det samme kan siges om Forfædrenes offentlige Forsamlingssteder, enten de saa vare bestemte til Gudsdyrkelsens eller Retspleiens Udøvelse, thi begge vare dem lige hellige. Da tækkede Templer kom i Brug, smykkedes de med Gudernes Billeder, som under den synes at have været

kunstige nok, efter de Vidnesbyrd af Historien, som jeg længer hen vil give mig den Ære at anføre.

Vi have seet, hvilke Underværker, at Kunsten, Religion og Mythologie fremtryllede blandt de sydlige Folk, især Grækerne, og det er os alle bekjendt, at en saare betydelig Deel deraf er bevaret fra Oldtiden af lige til vore Dage. Vi vide, og ville indsee det end klarere af det efterfølgende, at de gamle Nordboere ikke vare uden Kunstsands, og besjæledes især til dens Yttringer af den dem eiendommelige Mythologie — men desværre! have mangfoldige sammenstødende Aarsager saaledes ødelagt deres Billedværker af denne Art, at kun saare faa af nogen Mærkværdighed ere levnede deres Efterkommere. Derimod er det vist, at de have besiddet en ophøiet Gudelære, en rig og betydningsfuld Mythologie, de herligste Folkesagn og Digtninger. Disse Gjenstande have længe været begravede i Glemselens Mørke, skjøndt Islands heldige, fra de store Verdenshandeler affondrede Beliggenhed, gav Anledning til, at en betydelig Deel deraf gjemtes ved skriftlige Optegnelser, kort efter Christendommens Indførelse i Landet.

Aarsagen hertil var den: at Skalderne eller Digterne i hele Norden havde, uagtet Religionsforandringen, vedblevet at benytte sig af mange, fra

Arilds-Tid af, brugelige poetiske Billeder og Talemaader, som vare hentede fra den hedenske Mythologie. Denne Videnskab blev saaledes nødvendig for de nordiske, især de islandske Digtere, og dem, som vilde forstaae deres, saavelsom og især de ældste Skjaldes Sange. Hvorledes den, og de vigtigste Oldtidsdigte, hvoraf vi nu øse vor Kundskab om den gamle Mythologie, bevaredes i det 11te og 12te Aarhundrede for Samtid og Eftertid, vil jeg ved en bedre Leilighed søge at vise i det følgende.

Førend vi komme til at undersøge den nordiske Mythologies egentlige Væsen og Beskaffenhed, anseer jeg det for at være min Pligt, at gjøre mine høistærede Tilhørere nærmere bekjendt med det Folk, blandt hvilket den engang opspirede og blomstrede, for saavidt deres Kunststands og deraf følgende Virksomhed angaaer. Det beboede især disse tre nordiske Riger, Danmark, Norge og Sverrige, men kaldes ofte under et Skandinaver eller Gother, at sige nordiske Gother, som der vare forskiellige fra de sydligere af samme Hovedstamme, der engang omstyrtede det romerske Rige, men stiftede nye i de fleste af det sydlige og vestlige Europas Lande. Dette ædle Folks første Oprindelse er vel indhyllet i Dunkelhed; dog er det vist, at det vil udgjøre en vigtig Green af

den ypperlige kaukasiske Menneskestamme, og mange Grunde, især Lighed i Skabning, Sprog og Troesmeninger, tale derfor, at de i Indien og siden i Ægypten herskende Folk, samt Perser, Græker og Geterne, eller de ældste sydlige Gother ere oprindeligen udvandrede, hver til sin Kant, fra den store kaukasiske Biergstrækning, i en Tidsalder, da den gamle Verdens øvrige fleste Lande vare alt besatte med Beboere af andre Mennesklearter eller Hovedfolk, og have mestendeels med Vaaben fordrevet eller underkastet sig disse. Saaledes undertvang de hvide Biergboere Indiens og længere hen i Tiden Ægyptens sorte eller brune Urfolk, Perser Mederne, kaukasiske Hellener de græske Pelasger, Aser eller Gother fra de samme Egne Ruslands og Skandinaviens Ur-Indvaanere (rimeligviis mest bestaaende af samojedisķe og finniske, muligen og tildeels celtiske Folkeslag), som efterhaanden fordreves til Ishavets Bredder, hvorved da og en Deel af America befolkedes længer hen i Tiden. Det store getiske eller gothiske Folk synes ved vor Tidsregnings Begyndelse, at have dannet en sammenhængende Kjede fra Tanais eller Donfloden og det mæotiske Kjær eller det sorte Hav til Østersøens Bredder, Gothernes ældste bekjendte Sæder i det nuværende Kurland, Estland og Lifland.

Derfra udbredte de sig deels, som formeldt, mod Sønden over det forrige romerske Rige, deels mod Vest og Nord over Øen Gotland (nu Gulland) til Øster- og Vester Gotland i Sverrig og derfra til Jotland (nu Jylland), egentlig det samme som Gotland, blot med en forandret Udtale, samt det øvrige Danmark, ligesom de og enten herfra, eller andre Dele af det ved dem allerede indtagne Sverrig have udbredet sig over den største Deel af Norge, lige til Finmarkens Grændser.

Disse fire saaledes adskilte Broderfolk, skandinaviske Gother, Svenske, Nordmænd og Danske havde i de ældste os bekjendte Tider det selvsamme Sprog, som kaldes snart det norske eller nordiske, snart (og mere almindeligen) det danske Tungemaal. Hovedfolkets Historie er os kun bekjendt af mystiske Beretninger, (naar vi undtage enkelte Efterretninger, adspredte i egne og fremmede Forfattere), som dog vistnok (efter Snorre Sturleson i hans Ynglinga-Saga, det første Stykke af hans berømte norske Historie) indeholde det sande: at det gothiske Folk, som boesatte sig i Norden (som han vil, kort før Christi Fødsel) er oprindelig udvandret fra de kaukasiske Bierge eller Landene østen for Tanais, over Rusland og de sydøstlige østersøiske

Kystlande, at deres Fyrstestammer, eller endog Folket selv (hvis Levninger rimeligviis endnu findes i det egentlige Caucasus, under samme Navn) kaldtes Aser, eller Godpiód eller Godjód det samme som Gother, nemlig Gudernes Folk eller Afkom; at deres ypperste Anfører kaldet Odin (ligesom den forgjengelige Verdens øverste Gud i Nordens religieuse Sprog) udvandrede med en stor Deel af Nationen til Tydskland, Danmark og endelig til Sverrig; at han baade var Folkets Konge og Gudernes ypperste Præst; at der under ham vare andre Hovdinge, der tillige forestode Præsteembedet, Templer og Offringer, paa den samme Maade, som havde været brugelig i hans asiatiske Hjemsted; at han først lærte Nordboerne Poesie samt Videnskaber og Kunster m. m. *) I Rusland og Saxland (eller Tydskland) efterlod han sig flere af sine Sønner, som Stiftere af nye Stater. Saaledes udregnede ikke allene de svenske, norske og danske men ogsaa de lislandske, angelsaxiske (eller engelske) og siden de normanniske (over en stor Deel af det sydlige Europa herskende) Fyrster deres Herkomst fra hin formeentlige Gud eller hedenske Pave. Vor Odin eller Vo-

*) Andre gamle Skrifter lægge det til: at ved Odin og hans Aser, indkom vort gamle Sprog til de nordiske Lande.

din er ellers uden Tvivl den samme som Saxers og Angelsaxers Wodan, Ote, Vendernes eller de slavoniske Folks Woda Wut, o. s. v. — samt rimeligviis endog den samme som Arabers og Persers Wod, Bud, Indiens Boda, Buda eller Buden, Poden, hvilket især synes at bekræftes deraf, at Onsdagen saavel endnu for de nordiske og indiske, som forhen af de tydske o. fl. Folk betegnedes med hiin Guddoms Navne. Alle disse Navne kunne vel ansees som Levninger af et ældgammelt asiatisk Urfolks Benævnelse paa Guddommen, som efter dens Mening flere Gange incarneredes eller iførtes menneskelig Skikkelse, og viste sig paa Jorden som Monark, Erobrer eller Lærer, for at lyksaliggjøre og undervise Folkene. De samme Meninger have Indierne o. fl. om de fleste af deres Guder, og netop denne Mening har ogsaa været antaget af de gamle Nordboer. Heraf er da den Forvirring først opstaaet i den nordiske Mythologie, som bragte Sageskrivere, Misionærer og Lærde paa den Mening, at de gamle Nordboer kun havde tilbedet forgudede Mennesker, da dog disse i Grunden ei vare andet end Helte eller Vise, hvilke man troede, at en eller anden himmelsk Guddom havde besjælet eller begeistret. Blandt alle gamle Folk var det Skik, at Mennesker, især Fyrster og Præster

kaldtes ved de Guderne tillagte Benævnelser og Egennavne. Saaledes var der en Zeus (eller Jupiter) engang Konge paa den græske Øe Creta, og hans der længe efter opdagede Gravminde gav Anledning til den, ellers aabenbare urigtige Mening hos en vis Philosoph (Euhemerus), som siden fandt mange Efterfølgere, at den i hele Grækenland tilbedede Guddom ei var andet end en saadan forgudet Fyrste. Det samme er Tilfældet bleven i Norden med Asefolkets eller Gothernes hierarkiske Herskere, Odin, Thor, Freya og fl., som kun (ligesom Kabirernes Præster) bare de Guders Navne hvilke de fortrinligen dyrkede, eller vare endog fra Fødselen saa at sige opofrede til — endskjøndt Navnet Odin oprindelig betegner Himlens og Aandens høieste Guddom, Thor Tordenguden, Freyr Solguden o. s. v. — Heraf bliver det begribeligt, at den ene Odin, om hvem Historieskriveren Snorro taler, egentlig har bestaaet af mange forskjellige Personer, saa at hans Beretning derom maa forklares om den odinske Stats og Religions successive Flytning, Udbredelse og Udskillelse til flere Riger i Asia og Europa, paa samme Maade som den phoenisiske Hercules's mythiske Tog betegne Udbredelsen af den phoeniciske Kultur og Kolonisering til forskjellige Lande og Steder. Endvidere maa vi bemærke

at ligesom saavel Alanerne eller Aserne i Kaukasus, som de fra dem til Norden udvandrede Gother kaldte sig Gudernes Afkom, saa kaldte ogsaa deres Fyrster sig Odins Sønner, tildeels vel af samme Aarsag, som de Græske Konger nævntes Zeus's Sønner, da Himlen nemlig er det første, Menneskene kjende, og alt Overherskab mentes at udgaae fra den eller dens høieste bestyrende Aand.

De ældste Beretninger om Norden forestille os dets vidtløftigste Rige Sverrige, som staaende under en hierarkisk Fyrste eller præstelig Konge, Erobreren Odin, hvis Underkonger og tillige underordnede Prælater regjerede tolv forskjellige Provindser. Først var der i Sigtune et Hovedtempel, men siden flyttedes det til Upsala, hvor vi og siden, i den virkelige historiske Tidsalder, finde mægtige og rige Overkonger, hvis Vasaller Rigets øvrige Fyrster vare. Ved Hoffet synes der i de ældste Tider, at have hersket en orientalsk Pragt hvorom vi nu neppe kunne gjøre os rigtigt Begreb; — Allerede Tasitus omtaler en langt større Kultur blandt Sveonerne end Germanerne eller de Tydske. Dannemark kom og, som det synes, tidlig til at udgjøre et stort Rige; Snorro vil, at Skjold, Søn af Odin, der først byggte Staden Odinsø eller Odinsøe, (nu Odense i Fyen), reiste Thro-

nen i Leire, andre gjore Dan til den første Monark. Her i Landet synes der og, i den Periode, som kaldes Frode den Fredegodes Tidsalder, overordenlig Almeensikkerhed, følgelig og virkelig Kultur, at have fundet Sted.

De norske Traditioner ville, at Brødrene Nor og Gor indtrængte i Norge fra Finland gjennem det svenske Lapland (dog selv rimeligviis af Joternes eller Gothernes Stamme), samt, at den førstnævnte underlagde sig Rigets Fasteland, den sidstnævnte dets Sokyster og Øer. Ogsaa en Seming, Søn af Odin, siges at have hersket her i gamle Dage, og blevet Stamfader til en berømt Fyrsteæt.

De ældste svenske Overkonger kaldtes med Familienavnet Inglinger (skrevet Ynglinger) og fra den nedstammede de sildigere norske Enevolds Kongers Slægt, men fra den igjen den nu her i Riget herskende Kongestamme, der og er udsprungen fra Skioldungerne, Danmarks ældste Monarker, saaledes kaldt af Kong Skjold, der udgives for Odins Søn. De fleste regjerende Huse i Europa kunne og paa een eller anden Maade henføres til den samme store Familie.

Længere hen i Tiden bleve hine store Stater opløste i mange mindre, dog især Norge, hvor en

næsten uendelig Mængde Næssekonger, der dog havde en saare uindskrænket Magt. Jarler eller Grever og Herser eller Friherrer, deelte Landet mellem sig, og vistnok gik det mange Gange ikke af uden indbyrdes Uenighed og blodige Krige. Dog syntes disse sjelden at have gaaet i det store mellem Landsmænd. Derimod gaves der baade her og i de øvrige nordiske Lande Eventyrere, mest af fyrstelig Stamme, som bekrigede Fremmede og lode sig give Navnet Konr, Konungr Kongr nemlig Konge (i Grunden uden Tvivl det samme Ord, som Østerlændernes Kan, Kakan), og som da ei betydede andet end Ædling, Prinds eller Anfører. — De Helte af denne Art, som anførte til Lands, kaldtes Hærkonger, de til Søes Søkonger. Allerede den Gang gaves et arvelig Adel i Norden, (i det mindste i Norge og Sverrig), nemlig de saakaldte Herser, Friherrer eller Herremænd; den ælste Søn arvede Faderens Værdighed med hans Hovedbøl eller Herresæde; en ringere Grad udgjorde Holderne, de yppersteOdelsmænd eller Selveiere. De yngre Sønner af den priviligerte Klasse, have vel for en stor Deel søgt Lykken ved Krigs- og Fribytter-toge, for at undgaa Nedværdigelse til Almuesmandens Stand; dette var maaskee en Hovedaarsag til de uhyre krigerske Udvandringer, som hærgede eller erob-

rede en stor Deel af det sydlige Europa i det 8de og de følgende Aarhundreder. Resten af Folket hørte enten til den simple Bondestand eller frie Almue, eller og til de ufrie, Trælle og Frigivne. Disses Antal var stort, og dertil hørte de ringeste Bønder, Husmænd, Kulsviere, Saltvirkere o. s. v. Rimeligviis have de bestaaet deels af Landenes ved Gothernes Ankomst undertvungne Indvaanere (af finnisk eller celtisk Stamme) deels af Krigsfanger og deres Afkom. Disse maatte dyrke Landet og trælle, medens de herskende Gother opdroges i Krigsøvelser og enten levede hjemme i Ørkesløshed eller droge ud paa Eventyrer i Hærmænds- og Ledingsfærd.

Saaledes saae det ud i Norden, indtil en ny, os mere bekjendt Periode indtraf for alle de nordiske Riger, kort før Christendommens Indførelse. Gorm den gamle underkuede de danske Smaakonger og blev paa ny Danmarks Enevoldsherre (sidst i det 9de Aarhundrede.)

Paa samme Maade, men først efter langvarige Krige, opnaaede Harald Haarfager Enevoldsherredømmet i Norge. Skjøndt den monarkiske Regjering havde fra de ældste, endog mythiske Tider afs fundet Sted i Sverrig, hvor den dog tit blev afbrudt ved Delinger mellem flere Prindser, Skattekongernes

Oprør o. s. v. men i det ommeldte 9de Aarhundrede fik Riget end engang omtrentligen sin Helhed under Erik Emunsen og den vedligeholdtes, ligesom i Danmark og Norge, under de følgende Konger. Saaledes opstod der for disse Riger en ny Periode, kaldet den historiske, da den er os meget mere bekjendt end nogen af de foregaaende. Det var saa at sige i dens Begyndelse, at Kristendommen efterhaanden blev indført i disse tre Riger, først (fra Tydskland) i Danmark, siden (fra England) i Norge, og endelig fra (Tydskland og England) i Sverrige.

Man har længe givet, og giver endnu Navnet Barbarer til vore hedenske Stammefædre. Jeg nægter ikke, at de kunne have fortjent det af Grækerne, og i Forhold til dem, i deres meest blomstrende Periode — men jeg benegter det aldeles, at Middelalderen, ja endog tildeels det 15de ja det 17de Aarhundredes Christne vare berettigede til at give dem hiint vanærende Navn. Romerne ansaae Germanerne eller de gamle Tydske for Barbarer, og de havde mange af de Vildes Lyder, men ikke desmindre besadde de, endog efter Tacitus's Vidnesbyrd, mange store og efterlignelsesværdige Dyder, som de forresten samtidige Romere manglede. Om vort Norden havde den nævnte Forfatter, som levede kort efter Christi Fødsel, ingen

fuldstændige Efterretninger. Dog skildrer han Svionerne eller de svenske, som mægtige i Mandskab, Vaaben og Skibe, samt udgjørende en mægtig Stat, hvor Formue var agtet, og hvor Vaabenes Brug ikke var almindelig tilladt, undtagen i Feidetider. Her herskede altsaa en langt større Civilisation end i det egentlige gamle Germanien. Men allerede længe før Tacitus, 3 til 400 Aar før Christi Fødsel, havde Pytheas skildret Skandinavien, som et ordentlig beboet og dyrket Land med store Bygninger, hvis Indbyggere beskjæftigede sig med Korn- og Bi-Avl, Mjød- og Ølbrygning o. s. v, Disse Civilisationens Kjendemærker vare dog vistnok ikke Romerne at takke, skjønt mange før have paastaaet, at den allene gik ud fra dem til Tydskland, og derfra senere i Tiden til vort Norden. Tacitus viser os ellers selv Veien, som vore Landes Kultur havde taget, i det han siger, at Æstyerne, (kaldte Eister af vore Fædre, hvoraf det endnu brugelige Folkenavn Esther), som boede ved Østersøens sydøstlige Kyster, lagde langt større Vind paa Frugt- og Korn-Avl end de øvrige Germaner; men disse Æstyer vare egentlig de, sarmatisk-germaniske Gother, der først udvandrede fra Asien og Egnene ved det sorte Hav, og siden koloniserede vort Norden, eller og de vare blandede med dem. Vore egne Sa-

gaskriveres ældste Efterretninger stemme overens med disse. At Agerdyrkningen i de ældre Tider har blomstret i Dannemark see vi af Saxos Historie, da han beklager sig over, at der paa saa mange Steder, hvor der i hans Tid vare vilde Skove, saaes tydelige Spor til Agerrene — og jeg selv kjender en Egn her i Sjælland, hvor der var en ældgammel, nu tildeels udryddet Egeskov, og man dog kan fuldkommen see, at der for har været dyrket Ager. Sverrigs Forfattere bevidne det samme om mange Egne i deres Land, hvor der nu ere Skove og Heder; det samme kan man tildeels sige om Norge. Vist er det, at Agerdyrkningen var drevet vidt, endog i de nordligste Dele af Norge, og at de hedenske Nordmænd førte den med sig, da de udvandrede til Færøerne og Island. Endog i det sidstnævnte Land, der saa at sige tilhører Polar Egnene, bragte de den til en temmelig Høide, og den var almindelig i Landet, indtil en skrækkelig Pest udryddede en stor Deel af Folket i Aarene 1401 og 1402. Siden tabte den sig ganske, og den danske Regjerings Bestræbelser for igjen at bringe den i Opkomst, have hidindtil været gandske forgjeves; endog jydske Bønders Agerdyrknings Forsøg der, i det 18de Aarhundrede, mislykkedes ganske uagtet Aarbøgerne vise, at Klimatet ikke synderlig havde

forandret sig i det sidste Aartusinde. Endog Hor-avlen var drevet meget videre i Norge i hine ældgamle Tider, end den er, hvilket Sagaernes tydelige Vidnesbyrd beviser. Adam af Bremen roser især Sverrigs Frugtbarhed paa Korn, Frugter og Honning; rimeligviis har Danmark end ikke da, staaet tilbage derfor i denne Post. Haugedyrkningen er ogsaa meget gammel her i Norden.

Hvad Haandværker og Kunster angaaer vare Nordboerne ingenlunde aldeles ukyndige. De havde store Bygninger, skjøndt for det meste af Træ, — dog brugte de tillige et Slags nu ubekjendte Teglsteen, som man kan see af Borgruiner her i Sjælland, der upaatvivlelig bør henføres til den hedenske Tid. Deres Vaaningshuse bestode for en stor Deel af de endnu tildeels i Norge og Sverrig brugelige Røgstuer, efter den i Grækenlands ældste, af Homer besjungne Tider; men denne Bygningsmaade var ogsaa i Middelalderen meget længe almindelig i Europas sydlige Lande, som Italien og Frankrige. Dog havde Nordboerne og Huse af Steen eller Grundmuur (kaldede Hallir af hallr Steen), samt bestaaende af flere Etager, endog, i Danmarks ældste og bekjendte Tider. Templerne beskrives især, som store og prægtige Bygnin-

ger. Baldurshage i Sogn i Norge (Fridthiofs-saga) et Guden Baldur helliget Fristed, var omgivet med vidtløftige Indhegninger, og bestaaende af Bygninger, opførte med store Bekostninger. Der var et Tempel for Guderne, og et for Gudinderne, det sidste var især meget højt. De formuende Nordmænd havde gjerne et Tempel eller Kapel paa deres Hovedgaarde, hvorpaa de anvendte en stor Deel af deres Rigdom. Saaledes havde en vis Svend et saadant stort, helligt og prægtig udsmykket Tempel paa sin Gaard i det 10de Aarhundrede; han antog Kristendommen blot med den Betingelse, at Templet maatte staae med dets Gudebilleder, skjøndt det henstod ubenyttet, da han ikke kunde taale at saa skjønne og kostbare Arbeider ødelagdes efter Kong Oluf Tryggvesons sædvanlige Fremgangsmaade, hvorfra han heller ikke veeg ved andre Lejligheder.

Over de af Nordmændene i Island opførte Templer have vi ellers de tydeligste og tilforladeligste Beretninger. Templet paa Kialarnes var af et Hundrede *) Fods Længde, 60 Fods Bredde. Inderst

*) Vore Forfædre regnede 120 paa et Hundrede, og saaledes gjøre endnu adskillige Almuefolk i Island. Ellers kaldes dette Tal der et stort Hundrede, og det menes rimeligviis her.

var der et rundt Kapel prydet med en Kuppel, og Væggene forsynede med Vinduer og Tapeter. I Midten stod Thors Billedstøtte, og foran ham et Alter udarbeidet med megen Kunst; Alterpladen (eller dets øverste Deel) var af Jern, og derpaa brændte den saakaldte Viede Ild, der aldrig maatte slukkes. Ogsaa befandtes der Offerpræstens hellige Armring, et stort Kobberkar, hvori man kom Offerblodet o. s. v. Rundt omkring stode de øvrige Guders Statuer. Templet var omgivet med en stærk og lukket Indhegning. Et andet Tempel paa Helgefell (ɔ: det hellige Bierg) beskrives som en meget stor Bygning, — der lignede saaledes vore Kirker, at Skibet eller Hovedbygningen var bestemt for det forsamlede Folk, men et Kapell, der svarede til vort Chor eller Sakristie, inderst i Bygningen, var egentlig indrettet for Gudernes Billeder. Alteret med de før beskrevne hellige Redskaber stod midt paa Gulvet, og Gudernes Billeder rundt omkring. Under Alteret var der hellig Jord, hvilken Opbyggeren, Thors Præst, havde ført med sig fra Norge, hvor den før havde været under Gudernes der af ham bevogtede Alter. Den Norske Høvding Ingemund siges at have opført i Vatnsdalen et Tempel for Freyr af 100 (120) Fods Længde. Spalder-

fes Tempel eller Kapel paa Østerlandet beskrives saaledes: En høj rund Indhegning med en lukket Port omgav Bygningen. Indvendig var den behængt med Tapeter, og meget lyst Guld og Sølv glimrede der overalt; Afguds-Billederne sadde rundt omkring i Mængde. Freyr og Thor sad sammen i det øverste Hoisæde, dernæst Niord og mange andre mandlige Guder. Lige over for sad Frigga og Freja samt en Mængde større og mindre Gudinder. Paa en lignende Maade beskrives den bekjendte Hakon Jarls Kapell, i en Lystlund, nærved hans Residenz Lade. Det var rundt omkring prydet med de i hin Tid overhaands kostbare Glas-Vinduer, saa at der ingensteds saaes Skygge, men indvendig med Gudernes rigelig prydede Billeder *). Adam af Bremen beskriver Templet i Upsala som helt overklædt med Guld, prydet med de fornemste Guders Billedstøtter o. s. v. I et Tempel, paa et Sted i Vester-Gothland kaldet Gudheim ɔ: Gudernes Bolig (hvor der siden blev oprettet et berømt Kloster) og som Nordmændene

*) Kialnesinga Saga. Cap. 2. 4. Eyrbyggia pag. 10 sq. Vatnæsdla og Landnáma. Droplaugarsona Saga. Cap. 26. O. Tryggves. Saga I 127. Jfr. Müllers Saga-Bibliothek 1 D. S. 91—94 148 189 556.

forstyrrede i det 10de Aarhundrede, vare der ikke mindre end 100 Billedstøtter.

Aarsagen til Hovedtemplernes overordentlige Størrelse laae især deri, at deres Hovedbygninger vare bestemte til Folkeforsamlinger for en hiel Provinds eller Bygdelag, hvor man kom sammen ved de store Fester, ikke allene for at offre og dyrke Guderne, men ogsaa for at glædes i Enighed og Fred ved de store Offergilder, hvor man drak Skaaler til Ære for Guderne, og hvor enhver personlig Fornærmelse ansaaes for et Niddingsværk eller en fjendig Forbrydelse, som medførte Dødsstraf, Tidens ellers urolige Tænke- og Handlemaade uagtet. Af denne Aarsag maatte disse Bygninger rumme en stor Mængde Folk, men de vare, som formeldt, i visse Maader afdeelte fra de egentlige Templer eller Kapeller. Paa samme Maade vare Ægypternes o. fl. ældre Tempelbygninger indrettede; de indiske ere det endnu. — Spisen og Drikken i Templerne var ingenlunde en Skik, der allene brugtes i det gamle Norden. De første Kristnes Kjærligheds-maaltider holdtes i selve Kirkerne, og efter at Kristendommen var indført i England, da beboet af de indvandrede Angelsaxer og Danske, tillod Pave Gregor den store, at ligesom de hedenske Templer vare forvandlede til

Kristelige Kirker, saa maatte og de i hine forhen brugte offentlige Maaltider vedblive paa de kristne Fester, dog saa at man holdt dem til Christi og Helgeners, ikke til Afgudernes Ære. — I Island bleve der paa enkelte Steder Bryllups- og Begravelses-Gjæstebude holdte i Kirkerne, endog efter Reformationen, indtil det blev forbudt ved Kongl. Forordninger. Chineserne o. fl. holde endnu Gjæstebuder i Templerne, ligesom og de hedenske Folk af Finsk Herkomst i det russiske Rige.

De store Bekostninger der udfordredes til Templernes Opbyggelse og Vedligeholdelse, samt de festlige Offermaaltider, afholdtes deels af Afgifterne af de Jordegodse som af en eller anden Andægtig vare givne til Templerne, eller og, samt for det meste, af en Skat, som enhver bosat Mand i Bygdelaget var pligtig at udrede og som oppebares af Templets Forstander, der tillige var Egnens fornemste Øvrighedsperson.

Som førmeldt vare og vore Forfædres egne Vaaningshuse ofte store og rummelige, — især Kongernes og andre Stores, endog de rige Bonders, (da búandi eller bóndi egentlig betyder en formuende Husfader) eller som vi nu vilde kalde dem, Herremænds, Spisesale. Fyrsterne havde nemlig

den Skik, at de spiste i Selskab med deres Livvagt, som bestod af fribaarne Mænd, der overhoved paa den Tid vare i hoj Anseelse, i Modsætning til de mange Trælle og Frigivne, hvoraf Almue og Pøbel bestod. Naar Kongerne reiste omkring i Provindsen for at dømme og give Love eller Befalinger, udhvilede de enten paa deres egne Gaarde, hvor deres Forvaltere havde sørget for de fornødne Victualiers Tilvejebringelse, eller og de tilsagde visse store Godsejere at modtage sig med det talrige Følge, og i begge Tilfælde bleve Gjæstebude holdte, hvortil alle Egnens anseete Mænd, undertiden ogsaa deres Koner og Døttre bleve indbudne. Ogsaa holdtes her idelige Bryllupsgilder, Arveøl eller Begravelses-Maaltider og andre private Gjæstebude. Hertil udfordredes der da naturligvis meget stort Husrum, og den ene Herse (adelig eller odelsbaaren Godsejer) stræbte at overgaae den anden, saavel heri, som i Husgeraadets, især Tapetseriets Pragt. Undertiden blev det ikke allene herved, men Billedhugger- og Malerkunsten forskjønnede det Indvendige af Bygningerne paa en umiddelbar Maade. — Her vil jeg anføre enkelte Exempler af Sagaerne.

Olaf Hoskuldsen, kaldet af sin Pragtlyst Paa eller Paafugl, var en Hovding i Dalene

i Island i det 10de Aarhundrede, altsaa i den hedenske Tid. — Han lod opføre en større Sal til Gilder, end nogen havde seet til den Tid (uagtet der til hans Faders ved ham foranstaltede Arveøl havde været 900 Gjæster, som dog have fordret et anseeligt Husrum). Det udvendige af Væggene og Loftet eller Tag-Hvælvingen var allevegne ziret med ophøjet Billedhugger-Arbeide som forestilte virkelige Begivenheder og tildels Tildragelser eller Scener af den Nordiske Mythologie. Dette Arbeide var af en saa fortrinlig Skjønhed, at alle syntes Salen saae bedre ud, naar Tapetserietne ikke vare ophængte. I et Bryllup, den første Sammenkomst, der holdtes her efter Bygningens Fuldførelse, reciterte en berømt Skjald eller Digter, Ulf Uggasøn, et Digt, hvori de Fortællinger besjunges, som vare blevne forestilte af Kunstneren. Digtet kaldes Húsdrápa*), men desværre besidde vi kun enkelte Brudstykker deraf f. Ex. dette, hvori, naar man jævnfører

*) Laxdæla Saga Cap. 26. Snorros Edda og Skalda: Stockh. Udg. S. 103, 105. Fragmenter af Hús-drápa findes der S. 92, 97, 100, 102, 104, 106, 162, 178, 204 og maaskee 176. Jfr. pag. 66 (Nyerups Overs. S. 179 o. f.) samt Saga Biblioth. 2 D. S. 386 o. f.

det med de øvrige, tydelig sees, at et af Stykkerne har forestilt Baldurs Ligbegjængelse ved Dødningebaalet, og Gudernes Procession dertil, som anføres af Freyr, der siges her, ligesom Indernes Bismi, at age med sin Galt med gyldne Børster (der var et Sindbillede paa den befrugtende og straalende Sol) i Spidsen for Guderne; — Det lyder saaledes:

Først ager med en gyldenbørstet Galt
Til Borgen Odins Søn
Den krigserfarne Freyr Anfører
For Heltes Rækker.

En græsk Forfatter skildrer Solen paa lignende Maade, som Anfører for de himmelske Hære. — Borgen, som her nævnes, er enten Valhall, eller og selve Ligbaalet, thi saaledes finder man det, der var opretret for Heroinen eller Heltinden Brynhilde nævnt i de eddiske Sange. I to andre (vistnok egentlig sammenhængende Fragmenter) skildres Odin, efter Kunstnerens Fremstilling, ridende, højligen bedrøvet til Sønnens Baal i Spidsen for en Flok Valkyrier, der synes at frembære hellige Offre og Drikoffre; ogsaa hans (tvende) Ravne følge ham.

I det tredie Brudstykke forestilles Heimdall ogsaa til Hest, og stundende til det samme Maal, nemlig den af Guderne opførte høje Vedkast — der

rimeligvis ikke har været vanseeligere end Dronning Brynhildes og Sigurd Fofnesbanes, som beskrives saaledes af Digtere og Sagaskrivere: En Indhegning, der lignede en rund Borg eller Kastel, omgav Baalet, overalt behængt med hellige Tapeter og gyldne Skjolde. Selv blev Dronningen (eller hendes Lig) kjørt derhen i en let, men prægtig Vogn, ogsaa omhængt med Fløiel og Purpur, samt glimrende af Guld. Arabiske Forfattere beskrive en russisk-gothisk Fyrstes og hans Elskedes Ligfærd paa en lignende Maade; kun bleve de brændte i et Skib, som var opreist paa fire Støtter og behængt med Teltværk eller Tapeter *). Saaledes blev ogsaa selv Guden Baldur, efter Edda opbrændt i sit Skib, som ikke kunde skydes ud paa Vandet, undtagen af en Jættinde; denne Scene er og udført af Kunstneren efter Digtets fjerde Fragment. Vi tage neppe Feil i at tillægge følgende Forestillinger efter den prosaiske Edda, hvis Fortælling om Baldurs Ligfærd udtrykkelig synes at være taget af det nævnte Digt. — Baldurs Lig bæres ud paa Skibet; Nunna, hans

*) Sæmundar Edda Kh. Udg. 2, 240 sq. 258 936 o. fl. St. Ol. Tryg. S. 1, 142. (Fortællingen om Nornagest, overs. af Grundtvig i Heimdall 1816. S. 47).

Hustru græmmer sig derover, saa at hendes Hjerte brister. Thor staaer derhos og indvier det tændte Baal med Hammeren Miölner; for Fødderne af ham løber en Dværg, hvem Tordneren i sin Hidsighed sparker ud paa Baalet. Nu siges det her, at foruden de forommeldte Guddomme, som beskrives paa ovenmeldte Maade, var Freja ogsaa her som kjørte med sine Katte, ligeledes Gudinden Frigga. Desuden kom der en heel Deel Frostjætter og Bjergriser (Giganter og Cykloper). Ogsaa Balders Hest blev fort ud paa Skibet tillige med Sadel og Ridetoj. Endelig kastede Odin sin herlige Guldring Draupner paa Baalet, som en Gave til sin hedenfarne elskede Søn for Helas underjordiske Verden. Vi kunne formode, ligesom Skalda næsten udtrykkelig beretter det i Henseende til Ulf Uggesens Digt, at Balders Død — ogsaa forherliget ved Ewalds og Oehlenschlägers Digte, samt vor Eckersberg her engang udstillede Malerie — samt de Tildragelser, som foregik der, ere blevne forestilte i dette Billedværk, saa meget mere som deres Beskrivelse i den prosaiske Edda følger lige ovenpaa Thors Kamp med Midgaards-Ormen eller Verdensslangen — og netop denne Begivenhed ligeledes er bleven forestilt

af den Islandske Kunstner, og besjunget derefter af hans digtende Landsmand.

Vi have nemlig fire Brudstykker af det ommeldte Poëm, som omtale selve Thors Kamp med Slangen, samt ligeledes den med Jætten Hymer, eller Ymer, som var med Tordenguden paa det samme Fartøi, hvorfra hin udkastede den Krog, hvormed han trak Slangen op fra Dybet. I det ene Vers siges der, at den spraglede eller glimrende Slange saae stivt paa Guden, der sad i Baaden, og udsprudede Giftstrømme paa ham, — i et andet, at Gudens vrede flammende Blik igjen forfærdede Dragen; — og i det tredie Brudstykke siges der, at Thor slog Hovedet af Slangen, saaledes, at det sank i Søen eller trykkedes mod Brændingerne eller Strandbredden. Dette berigtiger den yngre Eddas Forfatter, som ellers øiensynligen har benyttet Húsdrápa, da han anmærker: "det er sandfærdigere, at Midgaardsormen lever endnu og ligger i Havet." Det sidste stemmer vel mere overeens med den ældre Eddas Digt Hymisqvida, hvor der dog siges, at Thors tunge Hammerslag traf Slangens Hoved, hvorefter den sank i Havet; og de samme Udtryk bruger netop den yngre Edda her; — her maatte altsaa være indtruffet en Feil hos Kunstner eller Dig-

ter, maaskee forsætlig, for at forhøje Gudens Priis. Muelig bør der og tillægges et eneste Bogstav i Digtet, der strax vilde forandre den hele Mening, og forlige den ganske med Eddaernes øvrige Fortællinger. Endelig beskriver det 4de hertil hørende Brudstykke, hvorledes Thor gav Jætten det vældige Slag paa Hovedet, som (efter den prosaiske Edda) havde den Virkning, at han styrtede over Bord og vendte Beenene i Veiret.

End en tredie Hovedbegivenhed har Kunstneren forestilt og Ulf Uggesen besjunget, nemlig en Trætte mellem Guderne Heimdall og Loke, samt Gudinden Skade, men vi have ingen Eddisk Fortælling herom, hverken i bunden eller ubunden Stil, og det ene herommeldte Brudstykke er saa dunkelt og udrevet af sin Sammenhæng, at vi ikke kunne gjøre os noget tydeligt Begreb om Indholden. Kun fortæller Skalda os, at Heimdall og Loke have trættet om Freyrs berømte Smykke, kaldet Brisingamen; i den Anledning indfandt de sig endog ved Skjær og Klipper i Havet, hvor de forvandlede sig til Sælhunde. Ulf Uggesen, siger Skaldas Forfatter, har en lang Beretning her om i Húsdrápa, men desværre! kjende vi nu næsten intet til den eller andre hertil hørende Myther.

Vi forlade denne berømte, men for længst ødelagte Bygning af Olaf Paa, hvis udmærkede Yndest for Billedhuggerkunsten i hine dunkle Dage, igjen, efter meere end otte Aarhundreders Forløb paa en forunderlig Maade er opvaagnet ved hans Efterkommer i 25de Led (efter de paa Sagaskriveres og Annalisters Beretninger grundede Slægtregistere) — nemlig hos vor store Thorvaldsen, som især paa dette Sted er langt ophøiet over min Roes, men hvem vi nu have den Lykke at besidde blandt os. Forlængst er Asernes Sørgetog, der zirede Hiardarholts Gildesal, og engang beundredes af Hedenolds tappre Ædlinge, hensmuldret i Støv; dog lever dets og den det forevigende Digters Minde, og ikke blev Ophavsmandens høie Kunstsands ubelønnet; thi snart skal Alexanders stolte Triumphtog paa ny fremtryllet af en beslægtet Aand, zire Danmarks Kongeborg og selv Islands Sønner skulle der kunne frydes ved Synet af deres udødelige Ætlings herlige Værk, og den derved gjenvakte Erindring om Fædrenes Aand og Daab.

I det følgende ville vi finde flere Exempler paa, at private Vaaningshuse have været prydede med Billedhuggerarbeide forestillende virkelige Begivenheder o. s. v. — Nu vil jeg ogsaa anføre eet, som viser

at en saadan Bygning har været smykket med kunstigt og sindrig udtænkt Malerie. Tillige afgiver følgende Fortælling et Bevis for at Enkelte blandt vore Forfædre bestræbte sig for at give originale Prøver af deres Anlæg til Bygningskunsten, uden for den i de Tider almindelige Brug. — Foreløbig maa jeg anmærke, at de store Gaarde her i Norden, bestode i fordums Tider, ligesom det endnu er Tilfældet i Island og tildels i Norge, af forskjellige Bygninger, da enkelte Værelser nemlig udgjorde særskilte Huse, Vi see at det paa een Maade har været nødvendigt, ved den sædvanlige Bygningsmaade af Træ, de høie Sale undertiden skulde rumme over et tusinde Personer. Saaledes var den saakaldte Hall eller Skaale, den store Sal nemlig, som oftest et Hus for sig selv, men den havde og paa forskjellige Steder forskjellig Indretning. — Nogle vare nemlig indrettede med en Arne eller Kamin i Midten, andre til den saakaldte Langild, hvor et aflangt men smalt Arnested har strakt sig langs ad Gulvet. Nogle havde, inden for de Støtter, som bar Taget, lukkede Alkover, der tjente til Sengesteder om Natten, andre ikke, da Soveværelserne vare for sig selv o. s. v. Undertiden havde man et Hus eller Værelse for sig selv, der blot tjente til Stadsestue og anseete Gjæsters

Modtagelse; det kaldtes Stofa, hvoraf vort Stue; — en anden derimod tjente til slige Fremmedes Natteleie, og den kaldtes Svefnstofa: Soveslue. — De ugifte Fruentimmere havde deres Vaaninger for sig selv, hvormed Ammestuer og Qvindernes Dagligstuer overhoved synes at have været forbunden, de kaldtes Dyngja (eller Syestue) undertiden Skemma eller paa dansk Jomfrubur, og svarte til Grækernes Gynæceer o. s. v. Den isolerte Bygning, vi nu komme til at beskrive, var egentlig en af de ommeldte Sovestuer, maaske, hvad Formen angaaer, en af de mest magnifike, som man af historiske Beretninger kjender.

Det var nemlig en Norsk Høvding Rødulf, gift med en norsk Prindsesse, i Norges første kristne eller sidste hedenske Periode henved Aaret 1020 som havde opført denne besynderlige Bygning — vistnok i den Hensigt, at kunne have den Ære at beværte hele Hoffet, som ofte efter de Tiders Maade reiste omkring i Landet — paa en særegen og udmærket Maade. Den Konge som regjerte i den Tid, var Olaf Haraldsøn, i levende Live kaldet den tykke men efter Døden den hellige. Det er af hans utrykte Saga eller Levnetsbeskrivelse, at denne Beretning er taget. Deri siges da nemlig: Kongen kom om

Aftenen til Rodulfs Gaard med et Følge af 200 Mand; den var omgivet med en hoi Indhegning, forsynet med en anseelig Port. Indenfor stode der mange smukke Bygninger, store og smaa, men een udmærkede sig især ved sin Høide og runde Skikkelse, og Kongen ansaae den af denne Aarsag for en Kirke, men Husfaderen underrettede ham om, at den var blot en nylig opført Sovestue. Efter at Kongen og Hoffolkene var blevne vel beværtede i Drikkesalen, der beskrives som stor og vel indrettet, fulgte man dem til den ommeldte Bygning. Som formeldt havde den en rund Skikkelse, med fire Dørre, en til hver Kant. Indvendig var der allerinderst en Omgang eller Svale, og der udenfor en bredere Gang eller Gallerie, rundt omkring 20 høie og svære Støtter eller Kolumner, der bar en Kuppel. Midt i denne Rotonda stod der en rund Forhøjning til et Alter, hvortil forskjellige rundtgaaende Trappetrin førte, og ovenpaa den stod der en stor Thronseng af et særdeles kunstigt Arbeide, størstedels beslaaet med Kobber og Jern, dels forgyldt, dels malet. De fire Hjørnestave vare prydede med store Knapper af Kobber, graverede og forgyldte, men rundt omkring var der etslags Jerngitterværk, som bar treармede Lampetter med tilhørende Lys. I denne Seng skulde

Kongen selv hvile. Mellem Støtterne var der rundt omkring, i det inderste Rum, 20 Sengesteder indrettede til ligesaamange af Hoffets fornemste Personer, i et slags Nicher eller Alcover. I den mellemste runde Gang, der omgav Støtterne, vare der langs med Væggen, indrettede 40 Senge, til Hoffolk af Middelklassen. Saavel hele Kuppelen, der hvilte paa de ommeldte 20 Støtter som den lavere Deel af Loftet, der dækkede Mellem-Galleriet, og som kunde sees gjennem de Aabninger, som Kolonnadens Mellemrum dannede, var ziret med Malerier paa følgende Maade:

I) Det mellemste og øverste af Kuppelen forestilte:

1) Gud selv i en straalende Glorie; der neden for i gradviis nedgaaende perisphериske Rækker af Figurer:
2) Guds Engle-chore eller hans himmelske Hære.
3) Den ætheriske Himmel.
4) Soel, Maane og Stierner.
5) Skyer, Dunster og Vinde.
6) Luftens forskjellige Fugle.
7) Jorden med dens Vexter og Urter, samt mangeslags Kreature paa forskjellige Maader.

II) Den lavere Deel af Loftet, som bedækkede det ommeldte Mellemgallerie, forestilte mangeslags gamle Begivenheder og ypperlige Fyrsters Bedrifter *).

Slige Bygninger hørte vel ikke til de sædvanlige — men alligevel er det vist, at de fornemme, som sagt, prydede det indvendige af deres Stadse- og Gjæste-stuer deels med Billedhuggerværk og Malerier, deels med skjønne og kunstige Tapeter, som selv i de hedenske Tider ansaaes af slige Folk for Fornødenheder. Ellers havde vore Forfædre Værelser eller Bygninger, som vi nu neppe kjende paa den Maade, nemlig Badstuer eller Badestuer, der vel ikke have været saa prægtige som Romernes, især da de ikke som disses, vare offentlige, men havde dog vistnok fortjent større Opmærksomhed, end dem er vederfaret, da vi ingen Beskrivelse have over en saadan. Kun har Tiden endnu levnet os det af den berømte Laugmand og Historieskriver Snorro Sturleson paa Reikholt i Island for næsten 600 Aar siden (tidlig i det 13de Aarhundrede) indrettede Bad med tilhørende Vandledninger, hvorover Beskrivelser haves af forskjellige Reisende. Det er, eftersom en af dem ud-

*) Jfr. Müllers Saga-Bibliothek 2 D. S. 888.

trykker sig, det herligste Beviis paa Snorros Snille, og er et ædlere Monument for sin Ophavsmand, end de ivrigste af hans Beundrere kunde have oprettet til hans Ære. Det er ypperlig opført af hugne Stene; den største af Vandledningerne er 150 Alen lang *).

De der ønske en nogenledes fyldestgjørende Beskrivelse over vore Forfædres almindelige Bygningsmaade, maa jeg henvise til Prof. Stenblochs Afhandling om de gamle Skandinavers Vaaningshuse indrykt i 3de Bind af Maanedsskriftet Athene (for Aaret 1814) samt tildels til de tvende der benyttede Aftegninger af det Indvendige i de Islandske Hovdingers Gilde- og Dagligstuer i det 10de Aarhundrede, udkastede af Conferenzraad Erichsen samt stukne i Kobber ved den Kjøbenhavnske store Udgave af Gunløg Ormstunges Saga, og derefter ved Bonstetens tydske Oversættelse af Ragnar Lodbrogs Saga **).

---

*) Hendersons Iceland T. 2 pag. 142 o. f. jfr. Olufsens og Paulsens Reise gjennem Island. 1 D. S. 113 260. Mackenzie Travels in Iceland 2 Edit. S. 196—97. Hooker Tour in Iceland 2 Edit. T. 1. p. 314. o. f. og Snorros Levnetsbeskrivelse foran hans Norske Historie (1 D. XXXI).

**) Den ene Afbildning findes og ved Gange Rolfs Saga, udgiven af Prof. Lilliegren.

Ogsaa findes der en Prospekt af en middelmaadig Islandsk Gaard, der vist nok ikke meget afviger fra den Udseende, en slig havde i Oldtiden, ved Olafsens og Paulsens Islandske Reisebeskrivelse. — Dog ere de vistnok nu i Almindelighed bygte af slettere Materialier, formedelst den saa meget tiltagne Mangel paa Skov, og den dyre Priis paa Tømmeret, som man tilføres fra fremmede Lande.

En anden Green af vore Forfædres eller de nordiske Landes første Beboeres Bygningskunst, maa henføres endnu meget høiere op i Tiden. Jeg mener nemlig deres Steensætninger, Altere eller Tempelhytter, og underjordiske Gravkammere m. m. af den Art, som Alt vidner om uhyre Arbeide og Forraad af Kræfter, eller og om mechaniske Kundskaber, hvorom vi nu ei mere have noget Begreb, hos deres Opbyggere. Alle ere de opførte af raa, men tildels uhyre store Kampestene; dog ere Murene i Gravkamrene ofte udfyldte, mellem slige større Stene, med tilhugne tynde Granitfliser, saa at de for saavidt ligne en Mur opført af Teglsten, hvori store Qvadersteene ogsaa ere indsatte. Man maa forbauses over slige underjordiske Bygningers Varighed og Opførelsesmaade. Man kalder dem hos Os i Almindelighed Jættestuer, et Navn taget fra den hedenske Mythologie,

da Almuen indbilder sig, at de ere blevne opførte eller beboede af Jætterne, eller det gigantiske Folkeslag, som man antager for at have været Nordens ældste Indvaanere. — Jeg har selv været inde i en (ved Udlejre, kort fra Slangerup her i Sjælland), den udgjorde en rummelig men mørk Sal i det underste af en stor rund Høj; — uden al Fare kan man gaa og opholde sig derinde, skjøndt Bygningen i det mindste er Tusinde Aar gammel. En af de Klipper, som laa tværs over Stuen og udgjorde dens Loft, ansees for at veje fuldt saa meget som Bronzestatuen paa Amalienborg, og det er dog bekjendt at den kun kunde løftes og flyttes ved kunstigt Maskinerie *). Et andet Exempel paa vore Forfædres til slige Foretagender anvendte Kraft eller Kunst, seer man i den bekjendte Snoldeløvs Sten; det er nemlig en Runesten, fundet i en Høj ved ommeldte Landsbye i Nærheden af Leire Danmarks ældste Hovedstad, kaldet

*) En Jættestue ved Steenstrup 10 Alen lang $3\frac{3}{4}$ Alen bred $2\frac{1}{4}$ Alen høj. En anden indenfor af samme Størrelse. En Gang imellem dem. (Ods Herred Ant. Ann. 2, 271). I Risbøien ved Stampenborg 10 Alen lang, $2\frac{1}{2}$ til $3\frac{1}{4}$ Alen bred, med en Indgang forhen $9\frac{1}{2}$ Alen nu $14\frac{1}{2}$ Alen lang. (Sstds. 3, 53, 55).

Sylß (eller Gilde-Højen) der uden Tvivl før har været et Offer- og Gildested om Sommerdage, siden er Stenen flyttet til runde Taarn her i Staden, hvor den findes blandt andre der opstillede Mindesmærker af samme Art. Det, hvad jeg her egentlig vilde anmærke, er den Omstændighed: at ommeldte Runesten var nedlagt under en uhyre Klippe, som henved Aaret 1780 blev sprængt til Hegn og udgjorde omtrent 70 Steenlæs, der ene tjente til at opsætte flere Favne enkelt Steengjærde. Dens Tyngde havde gjort, at kun lidet af den var over Jorden. Ved at pløie det Sted hvor denne uhyre Klippe havde ligget, fandtes Runestenen et Aars Tid efter i Jorden, netop under den Huling, som Massen havde udfyldt. Saaledes var da Klippen hidført med Menneskehænder og henlat for at bedække en Steen, hvis Indskrift og Figurer (to sammenslyngede Drikkehorn) m. m. ere det eneste Mindesmærke af dette Slags, som vi endnu have om et hedensk Offersted og præstelige Talere fra hine graa Oldtidsaldre, og som tillige afgiver et uigjendriveligt Bevis for Runeskriftens høje Ælde her i Norden *).

*) See Prof. Thorlacius Beretning om den Snoldelovske Runesten i Ant. Annal. 1ste B. S. 278. o. f. samt de øvrige Afhandlinger om den i 1ste og 3die Bind.

For at give en Idee om Indretningen af vore Forfædres Offersteder under aaben Himmel, anfører jeg af Kiøbenhavns Skildrie for 1808, den interessante Beskrivelse over det ved Gunderslovholm i Nærheden af Sorøe, ved Professor Molbech: Han beretter nemlig følgende: "Vi kom over en Bæk ved Foden af en Banke og fandt os her, midt i en Dal, paa en Plet i Skoven, der har et meget vildt Udseende. Vi stege op ad, i en temmelig Høide, og vidste nu efter den os givne Anviisning, at vi vare paa rette Vej. — Ei meget længe vandrede vi frem, før vi opdagede det herlige, maaskee langt over Tusind Aar gamle Monument, rundt omkring omgivet af Træer, dog saaledes, at ved den østlige Ende aabner sig en temmelig stor Plads bar for Skov. Det bestaaer af en aflang Steenkreds, som har 70 Skridt i Længden og 10-12 Skridt i Bredden. — Kredsstenene, hvoraf de fleste over Jorden have en Høide af et Par Alen, og derover, ere i Antal 89. Omtrent en Snes Skridt fra den vestlige Ende reiser sig en gigantisk Steenhob, bestaaende af en Overligger, hvis øverste Punkt er henved 3½ Alen fra Jorden, saaledes, at enten man staaer, for eller bag ved den, kan man ikke see dem der befinde sig paa den anden

Side. Den har omtrent 13 Alen i Omkreds *) og hviler paa fire tildels i Jorden nedsænkede Stene; dens Skikkelse nærmer sig til en Trekant. I Midten hæver den sig, og har, maaskee ei af Naturen, en Skraaning ned ad i den østlige Ende; I det mindste kan man troe, at den ikke uden Hensigt har faaet det Leie, som den nu har, thi fra Jorden kan man, uden Besvær stige op paa den forreste fremragende Hvilesteen, og fra denne paa Overliggeren. Imellem denne og Hvilestenen er fortil, paa venstre Haand, en Aabning, saa stor, at man uden megen Besvær kan krybe ind i Hulen under Steenen, hvor to til tre siddende Mennesker kunne finde Plads. Den bageste Deel af Steenkredsen, er, i en kort Afstand fra Offeralteret, adskilt fra det øvrige ved et Mellemrum, udmærket med 4 større Steene, der paa begge Sider staae i en længere Frastand end de øvrige, hvilke ere ganske nærstaaende. Igjennem disse Aabninger gaaer en Fodstie. Ved begge Ender af Steenkredsen er en kjendelig Aabning eller Ind-

*) En Altersteen i Nærheden af Slagelse er 16 Alen i Omkreds. Bastholms Beskr. i Ant. Annal. 2 B. 1 H. En anden i Stillinge Sogn: Langes Beskr. sst. S. 77. En dito 17 Alen (S. 78). End en (S. 87). En beskrevet af Fuglsang ved Lund-fortLund 20 Al. (p. 307). 30 til 40 Mennesker kunne staa paa den.

gang, dannet ved to Hjørnesteene af udmærkende Størrelse; men ligesom om denne Indgang skulde være tillukt, er der i Midten opreist en Steen af tilspidset Form og af større Høide end de øvrige. Af disse helder den ene noget ind ad; den anden, i den vestlige Ende, ligger fladt hen ad Jorden, formodentlig ved Fald. Hele det indre Rum, som Steenkredsen indhegner, er ligesom brolagt med store ganske tæt liggende Steene."

Selv har jeg herved gjort disse Bemærkninger: at den ommeldte Skraaning af Overliggeren eller Altersteenen, synes at have tjent i Steden for visse Render som man finder paa andre, især brittiske, og som vel vare bestemte til Offerblodets eller Drikofferets Afløb, mod Solens Opgang eller maaskee mod den opgaaende Sol; Afdelingen i den bageste Ende synes at svare til den forommeldte, der siden fandt Sted i Templerne; den ene Steen, der før spærrede Indgangen her, er vel bleven kastet om kuld ved den kristne Religions Indførelse, for at vise at Stedets Helligdom nu var ophørt. Angaaende Bestemmelsen af det Kammer, som Alterets Underliggere danne saavel som om andre af samme Art, ere Meningerne meget delte, da nogle antoge dem for at have tjent til Gjemmested for den hellige Ild — som vistnok

gjemtes i Templerne paa Alteret, efter at de vare oprettede, — andre, som Pastor Fuglsang, at de vare etslags Templer eller Sanctuarier for visse Guder, hvis Idoler eller smaa Billeder her vare indsatte, hvilken Mening han grunder paa de ældre og nyere indiske Templers Indretning, ligesom det rigtig nok er vist, at vore seenere Templer lignede i Indretningen, de indiske af samme Slags. — Slige raa Steentempler, som de oldnordiske saakaldte Dyrhuse *), Altre, Gravsteder m. m., skal man rigtignok finde i de Indien omgivende Bjergegne, hvor den samme raa Kultus som Finlappernes, de ældste Nordboers nemlig, for visse hellige Steene der er Gudernes Symboler o. s. v., virkelig endnu finder Sted, ja, endog i selve Indien blandt de lavere Folkeklasser. — Dog finder man, at nogle af vore anmeldte Steendysser (som Almuen kalder dem) have virkeligen tjent til Gravsteder, men det gjøre jo ogsaa vore Kirker, muelig have hine, i dette Tilfælde, været etslags Gravkapeller.

---

*) Saaledes kaldes de i Bahus Lehn i Sverrig. Nogle af dem ere afbildede i Thams Vestgothiske Monumenter 1 H., hvilket skjønne Værks Fortsættelse man meget maatte ønske.

Af de mange endnu i vort Fædreland befindtlige Steensætninger af rund, firkantet, oval og flere Former, have nogle da, som formeldt, omgivet de offentlige Offersteder, forsynede deels med smaa Steenkapeller — hvilke vi vel kunne kalde Pyræer ɔ: Fyrsteder, Ildsteder hvilket Navn Grækerne tillagde Persernes Steenbygninger eller Taarne hvori de forvarede den hellig uudslukkelige Ild — deels de hermed ofte forbundne Steenaltre, og endelig visse anseete Personers Gravsteder. Ofte bestode disse af runde Høie, som foranført, (hvilke Grækerne, og flere gamle Folk, især Britanniens, Tydsklands og Ruslands Beboere, paa samme Maade have opført over deres Døde) med Gravkammere, Steensætninger, Bauta- eller Minde-stene o. s. v. Adskillige af hine store Steensætninger, der undertiden have en meget betydelig Udstrækning f. Ex. en Længde af 200 Al., have og tjent til Tingsteder eller Folkets offentlige Forsamlingspladse, hvor alle publike Forhandlinger gik for sig, Processer førtes, Domme afsagdes, Love forkyndtes o. s. v. Ogsaa her findes store runde Høie indenfor Steensætningen, da Fyrsten Høvdingen eller Dommerne ofte sad eller opholdt sig oven paa den, for desbedre at kunne sees og høres af Folket. — Vistnok have Ting- og

Offer=steder i Hedenold ofte været de selvsamme, da Gudstjeneste og Rettergang vare meget noje forenede, og forvaltedes af Personer, der paa engang vare Fyrster og Ypperstepræster eller Høvdinge og Offerpræster. — Selv de sørgelige Handlinger, som vi kalde Forbryderes Henrettelser betragtedes af vore Forfædre som religieuse, nemlig som Offringer til Guderne, vi nævne og undertiden deres ulykkelige Gjenstande, Retfærdighedens eller Statens Offre, men selve Handlingen er kun religieus, forsaavidt en Præst ledsager Synderen for at forberede ham til Døden, og overgive hans Aand til den højestes Forbarmelse. Saavel Tinget som Offerpladsen kaldtes Ve, Vi, d. e. Helligdom, der af Vebiorg, siden Viborg ɔ: den hellige Stad o. s. v., samt tillige det bekjendte Ord vie d. e. hellige m. m. Selv Markederne vare forbundne med de store Folkeforsamlinger, og de af den paa slige Steder helligholdte store Fester, og denne Skik vedblev i de kristne Tider paa en efter Omstændighederne forandret Maade. Nogen Tid efter Kristendommens Indsøttelse holdtes Tingene endnu (især i Norge og Island) paa de gamle Offersteder, men al hedensk Gudstjeneste ophørte da naturligviis der.

Pladse, som, vi udtrykkelig vide, have været Tingsteder, vare snart firkantede snart runde. Et af det sidste Slags ved Sola i Norge — hvor Høvdingen Erling Skialgsen, hvem man vel kan kalde den sidste Herse, boede henved Aar 1000 og derefter — beskrives saaledes eftersom den endnu saae ud i det 18de Aarhundrede: "Paa et plat Sted ovenfor Sole-Sanden staaer meget ordentlig i en vidtløftig akkurat Cirkel, opreist 24 høje Graasteene, som smaae Bautasteene, hvorimellem fra hver af disse høje Steene ligge cirkelvis i Kjederad nogle med sær Flid samlede hvide runde Steene, saa store som maadelige Stykkugler, og midt udi Cirkelen er at see en i Firkant oplagt Graasteen, som et Bord, og tvende store hvide Steene at sidde paa. Ligeledes ligge ovenmeldte Slags hvide Steene atter i 8 lige Rader fra 8 af de omkring staaende store Steene, visende alle lige til Steenbordet *). Almuen kalder Stedet endnu: Domsteenen; ellers kaldte man en lignende Forsamlings Plads i gamle Dage en Domring, eller lige frem, Ring; Franker, Angelsaxe og Skotter brugte den selvsamme Benævnelse — Nogle af de

*) See Beskrivelsen over Solas Steenkrebs ved B. Thorlacius. Ant. Anm. 1. B. med tilhørende Tegning.

ældste egentlige Gudsdyrkelser eller Offerpladse have og været runde for at efterligne Himmelens tilsynetladende Kreds. Saaledes ogsaa Romernes ældste Templa, der kun vare slige aabne Pladse, afdeelt efter Himmelegnene, for at betegne Hovedvindene ligesom Tingstedet (muelig i de ældste Tider tillige Templet) paa Sola. Vi have før seet, at de gamle elskede denne samme runde Form ved Bygninger (som ved Rodulfs Gjæsteslue), vel og saa undertiden ved Templerne, ligesom nogle af vore ældste Kirker f. Ex. nogle paa Bornholm og den ved Biernede her i Sjælland haver denne Skikkelse — men vi finde og, at de undertiden ligeledes have anvendt den til deres Gravsteder, som f. Ex. det ved Houge i Norge beskrevet af Grev Vargas Bedemar hvor mange Steenkister i Skikkelse af Straaler ere satte omkring et Standpunkt, hvorfra de synes at udgaae, og formodentlig hentyde paa et særdeles Forvandtskab mellem de Personer som de indesluttede *).

Det herligste Monument af hine Cirkulare Steenbygninger, fra ældgamle Tider finder man dog i Engelland. Allerede forhen har jeg anmærket at dette

*) Ant. Ann. 3. B. S. 98.

Land, saavel som det tilgrændsende Skotland, til deels ogsaa de hertil hørende mindre Øer, samt det store Irland, indeholde en stor Deel Steensætninger, der gandske ligne vore nordiske. Vi have og mange historiske Grunde til at antage, at Folk herfra Norden have udvandret til de brittiske Øer og bosat sig der i de ældste Tider f. Ex. Picterne paa Skotlandskyst (hvorom jeg har skrevet en særskilt Afhandling i det skand. Lit. Selsk. Skrifter). Det ypperligste af slige Oldbrittiske Mindesmærker er det saakaldte Stonehenge, 1½ Dansk Mil fra Salisbury, og i en Egn der ved Cæsars Tider allerede var beboet af Nordiske Folk, som han kalder Belgæ eller Nederlændere, vel paa Grund af Sprogets Lighed, men det er enhver bekjendt, hvormeget det Danske og det plattydske eller hollandske endnu ligne hinanden. Templet laae paa en meget forhøjet og temmelig vidt udstrakt ligeledes kredsformig Grundvold, omgivet af en Grav. Nu er det bleven meget ødelagt ved Tidens Længde, maaske og ved Romernes eller de førstne Kristnes Ødelæggelser, da beggeslags Folk gjorde sig Disse til Pligt mod de gamle Britters hellige Steder — men alligevel kan man endnu udfinde den ædle og symmetriske Plan, hvorefter Bygningen er udført, og som var Aarsag i, at Architekten Inigo Jones, der har

beskrevet den meget nøie, ikke kunde forestille sig andet end at det hele var et Værk af Romerne — skjøndt Keysler o. fl. have beviist det modsatte. Efter alt hvad vi vide om Egnens Historie, maa vi slutte os til, at Opbyggerne have været nordiske Folk. De uhyre Stenmasser hvor af Monumentet bestaaer, ere rigtignok af den Beskaffenhed, at vi nu ikke kunne begribe eller forklare, hvorledes man har baaret sig ad med at føre dem til Stedet og opreise dem, især da slige Steen ikke skal findes nærmere derved end i en Afstand af 16 Engl. (el. 4 Danske) Mile. En af disse Stene (dog hverken den største eller sværeste) er af kyndige Dommere anslaaet til en Vægt af 30 til 40 Tons; antage vi 35, bliver den efter dansk Regning henved 220 Skpd. den vilde altsaa ikke kunne røres af Stedet med mindre end 150 Oxers forenede Kraft. Monumentets Omfang er over 100 Fod, men Gravens, hvorved Grundvolden omgives 100 Alen. I Forbigaaende anmærker jeg at der gives kunstige Høie her i Norden (skjønt saare enkelt), hvis Omfang er 300 Alen. Høiden af den indvendige Karnis er nu 24 Fod efter Middelregning. Bygningens Udseende udvendig fra i en Afstand af ½ Engl. Mil (eller en dansk Halvfjerding Vei) siges at være særdeles majestætisk, prægtig og ærværdig.

Bygningens yderste Omkreds bestaaer af 30 uhyre Steenstøtter; i nogen Afstand der indenfor er en concentrisk Kreds af 30 meget mindre; der indenfor igjen 12 store Stenstøtter i aflang ottekantet Form, og andre 12 mindre dertil svarende allerinderst. I den inderste Omrids har der mod Østen været en stor og lang Alterstøn af dunkelblaa Marmor. De Architraver, som have omgivet den yderste Kreds, ere for det meste nedstyrtede. Overhoved synes de Stenmasser, hvoraf Bygningen har bestaaet, fordum at have været jevnede og glattede med Meiselen, for saavidt de have været ovenfor Jordfladen. Angaaende dette herlige Mindesmærkers nærmere Beskrivelse vil jeg især henvise til den udførlige, som findes i Allgem. Weltgesch. (ved Baumgarten) 16 Th. S. 569. o. f. med hosfølgende Tegninger *), og det hele fortjener vistnok dannede Architekters Opmærksomhed, samt vil, som jeg haaber, rigtig betragtet, bidrage til at frikjende de gamle Nordboer for den totale Mangel af Kunstsmag og Flid, som man for-

*) Monumentet er ligeledes beskrevet og aftegnet i Keysleri Antiqvitates septentrionales & celtica 1720.

hen, af magelig Ukyndighed har været saa tilboielig at bebreide dem.

Det er efter de anførte Omstændigheder naturligt, at den uoplyste Almue i Omegnen beretter og troer, at denne uhyre Bygning er opført af Aander, Trolde eller Djævle. Saaledes gaaer Sagnet endnu i Ægypten og Indien om disse Landes kolossalske os ligesaa ubegribelige Mindesmærker, og selv i vore egne Lande gjælde lignende Sagn om Forfædrenes Kjæmpeværker som kaldes Jættestuer, Troldmure o. s. v. Da vi, som sagt, ikke kunne forklare Maaden, hvorpaa disse ere opførte, have de mere oplyste i England faldet paa at paastaae, hine Stenmasser maa være sammensatte paa en kunstig Maade af etslags Sandleer eller Stenkalk, men siden hærdede i Luften — hvilket de Fleste dog ganske benægte. En lignende Mening har og fundet Indpas hos enkelte Forfattere her i Danmark. Saaledes siger f. Ex. Pastor Paludan i hans Beskrivelse over Jættestuerne i Rodbingehojen paa Møen *) (44 Al. af Omkreds). "Det fortjener at anmærkes, at Steenvæggene paa 'alle fire Sider af dette aflange tomme Rum vare 'dengang — thi nu ere de fordærvede — saa lige,

*) Ant. Ann. 2. B. S. 232.

"lodrette, tætte og glatte, som en med Kalk over-
"draget Væg nu omstunder. Da det ikke kunde
"undgaaes, at de ved Redskabernes Brug maatte
"faae adskillige Stød, erfarede man ved Affaldet, at
"Grav-Bygmesteren havde mellem de store Kampe-
"steene, der udgjorde Sidebygningen, omhyggeligen
"udfyldt Mellemrummene med andre paa hinanden
"lagte, eller efter Kant indsatte Fyldingssteene, belagt
"disse igjen med Fliser, hvor de vare ujævne, og
"dækket enhver Ujævnhed saa net og got, som man
"endogsaa nu, kunde forlange. Da dette ordent-
"lige Arbeide, efter Undersøgelse, blev befundet
"være skeet, ikke ved Leer eller Kalk, men ved blot
"gul Marksand, kan det med Føie antages, at Heden-
"olds Bygmestere have forstaaet en Kunst, som nu
"er tabt, nemlig at bearbeide en Sand- og Steenkit
"af samme Udseende, Haarhed og Styrke som Stee-
"nene selv, hvilket jeg ved en anden Lejlighed skal
"bevise af den uhyre Svanejesteen paa Klinten,
"af Bautasteenene ved det Norske Hus i Marien-
"borg Have o. s. fl., hvilke kjendeligen derved ere
"sammensatte, og hvorved den Gaade tilfulde opløses,
"hvorledes hine Kjæmper, der ikke vare det mere
"end vi, have kunnet hæve saa svære Steenkolosser

"uden mechaniske Apparater. Rimeligvis har ogsaa "Sandet paa Møens Land været brugbarere der til, "end paa andre Steder, fordi det allevegne bestaaer "af $\frac{1}{8}$ til $\frac{1}{2}$ Deel fineste Kalkmergel, som blandet "med en bindende, maaskee blot salt Vædske, for- "modentligen kan give en Sandsteen, hvad denne "Skorpe i Graven virkelig er."

Saavidt Hr. Paludan. Denne hans Formening er virkelig meget mærkværdig, men endnu maa vi tvivle om dens Rigtighed (thi de lovede Beviser ere ikke siden, saavidt jeg veed, komme for Lyset) undtagen for saavidt det af denne Beretning er indlysende, at vore Forfædre have forstaaet, at forfærdige en fast Kit som Surrogat for Kalk, og maaskee fortrinligere, end denne er i Almindelighed, for dermed at udfylde og udspække Overfladen af deres Mure eller Steensætninger, hvoraf mange altsaa i forrige Tider maa have havt et meget smukkere Udseende, end de nu have, og staae i det samme Forhold til deres før havte Skikkelse, som murede Bygningers Ruiner fra Middelalderen til de oprindelige Ridder Slotte.

(Fors. følger).

Breve skrevne paa en Reise i det holsteenske til Venner i Kiøbenhavn.

Niende Brev.

Til * * *

Den 5te Julii.

Endelig — kiæreste * * * — skriver jeg dig mit sidste Brev til fra Altona, da vi Onsdag eller Torsdag Morgen tidlig tage herfra, opholde os en Dags Tid paa Rellingen hos min ædle Schröders herlige Efterleverske, og ere paa Løverdag igien i Kiel, for derfra næste Torsdag at vende tilbage til vort kiære Bakkehuus, og hvad vi videre midt i det holsteenske Elysium dog bestandig savne. At du imidlertid endnu vil faae flere sidste Ord af mig fra Kiel, anseer jeg for meget sandsynligt, da jeg rimeligviis bliver det hamborgske Theater tro indtil Enden, og altsaa endnu vil faae et Par Forestillinger at skrive om, ikke at tale om, at det skulde være særdeles, om mit Ophold i Rellingen ikke skulde give Udbytte for vor Brevvexling.

I mit sidste Brev lovede jeg dig udentvivl Efterretninger om den navnkundige Devrient. Inden jeg midlertid kan sige dig noget om ham, maa jeg

dog først fortælle dig, at jeg, inden jeg saae ham spille, endnu bivaanede en kostelig Forestilling af en, saavidt jeg ved blot at høre kunde skionne, saare brav kotzebuisk versificeret Bearbeidelse af Molieres Fruentimmerskole, hvor især Doctorinde Reinhold spilte en ganske fortreffelig Agnes, og Hr. Schmidt, der ogsaa rigtig nok selv havde indbudet mig derpaa, som paa noget Godt af sig, en yderst morsom og caracteristisk Arnolph, kun at han maaskee — enten det nu var den kiøbenhavnske eller den berlinske Giæst til Ære — et Par Stæder giorde lidt mere deraf, end enten vor Mester Schröder vilde have bifaldet, eller — hvis det skulde lykkes mig at faae fat paa Stykket, og oversætte det for det danske Theater — vor Lindgreen vilde finde nødvendigt, for at frembringe en comisk Mesterrolle.

Følgende Løverdag saae jeg da første Gang Hr. Devrient, som spille Schewa, i Cumberlands Jode, og med al min inderlige Beundring af vor afdøde Knudsen i denne hans Mesterrolle, kan jeg dog ikke nægte, at Hr. Devrient endnu behagede mig mere, hvortil imidlertid maaskee den væsenlige Omstændighed fornemmelig bidrog, at den tydske Jødes Idiom lettere lader sig foredle end den danskes, der har en dobbelt fremmed Dialect — det brækkede tydske med

sin jødiske Udtale — at kiæmpe imod i de alvorlige og høitidelige Stæder. Ustridig var iøvrigt denne hele Rolle et Mesterstykke af Studium, og som saadant vel værdt, at man ene for dens Skyld saae det høist uinteressante Stykke, hvor og — ligesom i gamle Dage her — Jødebrengens og Dorcas Roller af alt det øvrige vare de eneste, der ved Spillet vare at hæve, og hævedes.

Til Efterstykke havde de Aubrys Hund, dog ikke Tvistensæblet, det navnkundige Spektakelstykke, men en Parodie derpaa. En smuk ung Actrice, som er Enke, og hvis fornemste Underholdning havde været en til bemeldte Stykke overmaade vel dresseret Hund, der var hendes Diesteen, har nu den Ulykke, at de ugudelige Recensenter ved derés Skraal have giort Ende paa hele hendes Næring, saa at hendes Hundespil ikke mere kan faae Indpas paa nogget Theater.

Hun har en aldrende riig Onkel, Amtmand Røræg (Rühréy), hvis Liv og Siæl er Graad og Veemod, og der kommer for at trøste sin Niece i hendes Enkestand. Hendes Pige og en Theaterskrædder bygge paa disse Omstændigheder den Plan, at faae et Par af disse to, forberede ham paa hende som en ny utrøstelig Artemisia, der svømmer hen i

Taarer, og — for at hun desbedre skal svare til Beskrivelsen — indbilde de hende, at hendes kiære Hund er kommen til Ulykke, og har — troer jeg — brudt et Been.

Nu komme da disse to sammen; han bevidner hende sin inderlige Deeltagelse i hendes store Sorg, hun, som naturligviis har glemt den længe døde Mand over den nylig saarede Hund, tager erkiændtelig mod hans uventede særdeles Deeltagelse, og taler om sit uerstattelige Tab; han bliver saa rørt, at han — rimelig i den Tanke, hun taler om Manden — tilbyder sig at erstatte det — hun tvivler ikke paa hans gode Villie, men dog paa hans Evne til at oprette det uoprettelige — han smeltes alt mere og mere, og efter mange — rigtig nok høist latterlige — Qui pro quos — løses da endelig Gaaden, Skrædderen og Pigen bringe hende udaf hendes Vildfarelse i Henseende til Hundens Uhæld, og hun giver Onklen sin Haand.

At dette Stykke ikke kan egenlig være min Kost, begriber du saare let; meget bidrog unægtelig dertil, at Actricen spiltes af Doctorinde Unzer; og saa ypperlig hun endog virkelig spilte den, saa fint hun iagttog Grændselinien mellem den Tone, hvori Følsomheden jamrer over en Hund, og den sande

Følelse klager over en Mand, uden dog paa den anden Side at forfalde til det kiændelig søgte para-tragoedidiske, er det mig dog fra Arilds Tid, alt fra hine fordums Forestillinger af Melampe, en Forargelse, at see sande Sørgespillere og Sørgespillerinder profanere dem og deres Kunst i Parodien. Ogsaa Hr. Devrient, skiøndt jeg maa frikiænde ham for alle Bajazkneb, og Fielebodsnarrestreger, var mig i alt for høi en Grad — med den baggesenske Vise at tale — smeltet Smør, alt for burlesk, til at more mig — uden høit et Øieblik. — Det hamborgske Publicum derimod var saa siæleglad ved dette Stykke, som udentvivl vort vilde være, hvis det nogen Tid skulde komme paa vor Skueplads, og Hovedrollerne var i en Frydendahls og Mad. Spindlers Hænder.

Aftenen derpaa havde de Cabale og Kiærlighed, hvori Hr. Devrient, som Gjæsterolle, spilte Secretair Wurm, og meget vel, skiøndt jeg ikke nægter, at det forekommer mig, som der er mere i denne Rolle, saaledes, som den fremstilles hos os. Ogsaa torde det være et Spørgsmaal, om ikke Hr. Devrients Udvortes — næsten kunde man sige — alt formeget begunstiger hans Rolle, i det man ikke kan andet, end give Miller Ret, naar han siger: at Wurm ikke

vilde være i hans Smag, hvis han var i Lovises Sted. Ogsaa synes mig, Kiærlighedsforstaaelsen mellem Ferdinand og Lovise vinder derved, naar Contrasten mellem den yndede og den forsmaaede Elsker i physisk Henseende ikke er saa paafaldende stor, ikke saa ganske er Forholdet mellem Hyperion og en Satyr. Det var i øvrigt en giennemtænkt Rolle, hvorved jeg dog maa erindre, at jeg ikke saae femte Act deraf. Desmindre behagede hans Kone mig, som Luise, som hun gav i en slem nytydsk convulsivisk declamatorisk Maneer, uden Natur eller Eenhed i Caracteren, med hyppige Spring i sit Foredrag, og kort sagt, heelt igiennem beregnet paa de saakaldte Knaldefecter. Saaledes i Scenen med Wurm, som i øvrigt var mellem hendes bedre, begyndte hun den lange Replik om at gaae til Fyrsten bedende, og slæbende, for nu med et sandt Salto Mortale at gaae over til den tordnede Slutning! Saaledes fløi hun i Scenen med Ladi Milford — aldeles saavel mod Luises Caracter, som Forholdet mellem disse to — med eet hen til denne, klyngede sig opad hende, og lagde Haanden paa hendes Hierte, i det hun spurgte: er De lykkelig? Saaledes glemte hun aldeles, saavel i Slutningen af denne Scene, som af den i anden Act med Præsidenten,

at det, Luise især maa vogte sig for, er det fierneste Skin af, at spille Comedie for at røre, og vække Deeltagelse; og følgelig ingen Ting ligger længere ude af hendes Caracter, end slige Theaterkneb, som at kaste sig paa Knæ, i det hun flyer Wurm Brevet til Kalb. Hendes femte Act løb jeg, som sagt, fra. Det eneste, der i hendes Rolle ret fyldestgiorde mig, var Anordningen af Scenen i anden Act, med Præsidenten, hvor Luises Plads i Begyndelsen var paa Siden af Theatret, hvorved Ferdinand meget passelig kom til at tage en Stilling, hvori han kunde beskiærme hende mod Betienternes Anfald; men hvorfra hun under Scenen meget naturlig igien kom midt paa Theatret, hvor Slutningsgruppen tager sig bedst ud. Faderen spilte den brave Schæffer, som her er meget yndet i denne Rolle, og gav og blandt andet Scenen med Præsidenten fortreflig; at han imidlertid for mig ingen Sammenligning i det Hele udholdt med Lindgreen, og at jeg vel tildeels var ikke utilfreds ved, at Tiden nødte mig at gaae, da fierde Act var til Ende, for ikke at underkaste ham den farligste Deel af denne Samstilling, Betragtningerne over Selvmord, torde saa være. Ikke, tilstaaer jeg, forekom den mig ellers i mange Roller saa kiære Schwartz, som Præsidenten, mig saa ganske paa sit

Sted; særdeles savner jeg hos ham den Mand, hvem et halvt Aartusinde havde givet hans Vaaben; i det høieste var han en opblæst Parvenu, men der inttet havde af Nyges Aristokratglubskhed; og dobbelt faldt hans Mangel af Anstand paa ved Siden af Schmidts Hofmarschall, der virkelig var, som han var fød med Chapeaubas og Kaarde. Saare kostelig skal derfor denne fuldendte udvortes Dressur af med den mageløse indvortes Tomhed, ligesom denne caracteristiske Selvtilfredshed, og Selvtillid med den saa totale Ubetydenhed, som han selv ikke har ringeste Forestilling om. Det var en sand Mesterrolle.

Ikke mindre var Mad. Unzers Ladi Milford dette. Man kan ikke bedre skiønne paa, hvad den tænksomme, aandfulde, unge Kunstnerinde, i hvis Hænder denne Rolle ved vor Skueplads er, giør deraf, end jeg; Favoriten, Britterinden, kort sagt, udentvivl Alt, hvad Schiller har ventet sig af denne Rolle, udtrykker hun med beundringsværdig Kraft; men een Nuance endnu, som jeg i det mindste for min Deel ikke tilforn har vovet at tænke mig saaledes prædominerende, Ferdinands lidenskabelige Elskerinde, gav Mad. Unzers saaledes, at jeg sikkert tør paastaae, Schiller selv, efter alle de Lady Milforder, der have sat en Stolthed i, at opbyde deres yderste Evner for

at fyldestgiøre ham i denne glimrende Rolle, neppe nogensinde har seet den saadan. Ogsaa henrev denne Fremstilling af Rollen, særdeles en Replik, hvori hun med dyb nordisk Lidenskab og ædel brittisk Stolthed giorde hin sin Siæls Afgud Rede for sit Fald; og nu af fuldt Hierte med Madam Schrøderſk Kraft, Værdighed, og Simpelhed sluttede: Fordøm mig nu! mig til hede Taarer. Det eneste — som jeg og sagde Kunstnerinden selv — som ved denne Behandling af Rollen var mig uforklarligt, var, hvorledes denne Emilie med dette Hierte, denne Følelse, denne Stolthed, nogensinde havde kunnet bringe det til at være, større Coqvette, end de slanende Pariserinder, og Italiens Afskum, hvem hun fraret det Scepter, de hidtil havde siaset med? I det mindste havde, for at giøre dette sandsynligt, et Mad. Preislersk, eller Catty Jacqvetsk Udvortes her været fornødent. Et andet Spørgsmaal torde maaske være, om ikke denne Behandling af Lady Milfords Rolle paa en Aften, hvor en hende voxen Lovise havde staaet ved Siden af hende, vilde have foraarsaget en Spaltning af Stykkets Interesse, hvorunder Hovedformaalet vilde have liidt? Paa det schrøderske Theater, hvor den gamle Lov staaer ved Magt, at enhver bør stræbe til det Heles Fremtarv, og ikke blot arbeide for

sin egen Conto, eller stræbe at rive Bifaldet til sig, paa det Heles Bekostning, kan et Spørgsmaal af denne Natur ikke findes urimeligt, eller ubekvedent.

Hr. Jacobi, som Major Walther var ikke efter mit Sind, især raabte han mig de Fornærmelser, han i anden Act sagde Lady Milford, meget høiere, end det efter mit Begreb passer for en Mand af hans Caracter og Dannelse. Man bebuder endnu en Kong Lear, og en Frants Moor af Hr. Devrient inden min Afreise; om disse i saa Fald fra Kiel.

Din

K. R.

Historie.

Decazes fik da omsider sit Ministerium fuldstændigt, dog ikke ganske, som i forrige Hæfte bebudedes, i det Pasquier vel fik Udenrigsministeriet, og Roi Financeministeriet, men Krigsministeriet, som Ricard ikke vilde modtage i Forening med Daru, blev overdraget Fayettes gamle Vaabenbroder Latour-Maubourg, hidtil fransk Gesandt i London, hvorhos Decazes selv fik Præsidium i Conseilet. Midlertid synes denne Organisation endnu ikke at kunne ansees for den endelige; i det den ikke blot hverken er de Liberale eller Ultropartiet tilmaade; men og Justitsministeren De Serre, skiøndt han ikke fulgte med

sine tre Excolleger, Dessolles, Gouvion St. Cyr, og Louis, der — som et fransk liberalt Tidskrift udtrykker sig — i deres Unaade medtage alle Franskes Hoiagtelse og Taknemmelighed, dog oiensynligen holder sig til Side, fordi han — paastaaer man — ikke vil have Udseende af at samtykke de Modificationer i Constitutionen, og især i Valgloven, Decazes har fore, og Kongen i sin Aabningstale bebudede: men som hverken synes at være Ultraerne eller de Liberale tilpas. Midlertid nærme Ultraerne og Ministerialpartiet dem synligen hinanden; og stode de saaledes for een Mand i at nægte den navnkundige Gregoire Adgang til Repræsentantkammeret, skiendt Ultraerne atter her ere misfornoiede med; at Ministeriet, eller egenlig Decazes kun vilde have ham bortviist paa en Formalitets Grund, medens de ægte Ultraer med Exministeren Lainé i Spidsen, fordrede ham udelukt som uværdig, da han havde bifaldet Ludvig den sextendes Henrettelse, uden dog at give sin Stemme dertil. Hoist tumultuarsk var Forhandlingen i denne Anledning i Repræsentantkammeret, saa at Præsidenten saae sig nodsaget at hæve Forsamlingen, da de Liberale blot vilde have voteret om hans Antagelse og Ikkeantagelse, medens Ultraerne stemmede paa at faa debatteret derom. Ogsaa en anden af de Liberale, General Tarayre, have de to forenede Modpartier paa Grund af en Formalitetsexception faaet afviist. Derimod har Kongen i Pairskammeret optaget otte, der vare i de hundrede Dages Senat.

Ogsaa i Engelland see Tingene heel betænkelig ud, og har Ministeriet seet sig foranlediget at foreslaae fem Biller, en om Forbud mod Vaabenovelser, en om Huusrandsagning efter Vaaben, som især fandt megen Modstand i Overhuset, af den ædle

Kongeson Frederik August, Hertug af Sussex, en om Straf mod Libeller, en om Indskrænkninger i Henseende til Folkeforsamlinger, og en om et Paalæg paa Smaaskrifter. Megen Modstand have de samtlig fundet, uagtet der anføres at ved Floden Tyne — i Northumberland — 14 til 15000 Mand havde viist sig i Vaaben, og Hertugen af Northumberland tilføiede, at de roste dem af at være 100000 Mand. Midlertid fik dog Oppositionen Indskrænkningen af Folkeforsamlinger kun bestemt paa 5 Aar, isteden for at Ministeriet først foreslog den for bestandig; ogsaa viiste Lord Castlereagh megen Eftergivenhed, da Oppositionisten Lord Russel androg paa, at den raadne Borg Grampound, hvor beviislig Bestikkelse havde fundet Sted, maatte miste sin Valgret — dog paa Vilkaar, at ingen Generalreform i Valgsystemet dermed bragdes i Forbindelse. Nogen Deel i denne Ministeriets Eftergivenhed har vel og den gamle Konges mislige Helbredstilstand, da ved hans Død Parlamentet vilde opløses, og det ny, man kunde vente, muligt torde blive endnu vanskeligere at komme tilrette med.

K. R.

Den 30te December 1819.

Hesperus.

Fædrenelandet og Litteraturen helliget.

Siette Hæfte.

December 1819.

Bidrag til nordisk Archæologie,

ved

Prof. Finn Magnusen.

(Fortsættelse).

Nogle Forfattere, meget fortiente af vor gamle Literatur og Historie have i nyere Tider paastaaet at vore Forfædre ingen Gulv havde i deres Vaaninger uden den blotte Jord. Dette er en aabenbar Misforstaaelse og Urigtighed; Steenbloch siger, at Gulvet

af denne Aarsag blev strøet med Halm, men det blev vistnok kun brugt tildels af samme Aarsag, som vi bruge Gulvsand, nemlig for at Gulvet ikke skal blive formeget tilsølet, tildels ogsaa i Steden for Gulvtepper, som blødere at staae paa og for at forebygge Kulde fra Gulvet, som ofte var belagt med flade glatte Steenfliser. Enhver kiender de rigere og mere forfinede Sydlændingers Marmor- og Mosaik-Gulve; disse bestode dog kun af Steen. Vore Forfædres Steengulve have undertiden, endog i de allerældste Tider, været kunstige nok. Dette seer man af Beskrivelsen over Nodbinge Jættestue *), hvor det hedder: "Gulvet bestod af et Lag flade, deels sortbrændte, deels med en Kridtskorpe overdragne Flintestene, brolagte i rent gult Sand, men saa sammenkittede, at det under Brydningen gik op i store Plader." — En lignende kunstig Brolægning findes endnu paa flere Steder i Norden, og har saaledes muelig udgjort Gulve i Bygninger, hvis Mure for længst er forsvundne af Jordens Overflade. Saaledes f. Ex. fandt Schiønning i Værdalen i Norge adskillige runde brolagte Pladse, nogle af 60 til 70 Alen Diameter, uden al Tvivl fra de hedenske

*) See det sidstanførte Sted S. 235.

Tider, hvor Stenene vare saa tæt og vel sammenføiede, at de udgjorde en Plade og kunde neppe brydes fra hinanden. En af disse som man forstyrrede for at benytte Stenene, indeholdt, i et enkelt Lag en saadan Mængde, at de udgjorde 200 Læs *). Af en anden Skikkelse men en ligesaa stor Varighed, er et Steengulv, paa aaben Mark ved Kirkebai i Island, der dog rimeligvis er fra de første kristne Tider. Det beskrives saaledes af Landmaaler Asklund i en officiel Indberetning af 15de October 1817. "6 til 800 Skridt østen for Kirken findes, midt i Flyvesandet, en glat Flade 16 Alen lang i O. og V. 14 Alen bred i S. og N. som er dannet af haarde, lange, femsidede, prismatiske, Klippestykket af $\frac{1}{4}$ Alen Gjennemsnit. 2 a 3 Alen Længde. Disse Stene ere satte lige i Jorden med deres Længde, saaledes at de ganske passe sammen, og forbundne med en nu forstenet Materie udgjøre et meget got Steengulv, der rimeligvis har været i den ældste Kirke, skjøndt ingen videre Spor til Bygninger sees paa det ommeldte Sted."

---

*) Denne Efterretning er uddraget af Schiønnings endnu utrykte Reisebemærkninger i Norge.

Heraf og af meget andet, som det vilde være for vidtløftigt at anføre her, er det indlysende, at vore Forfædres Indsigter og Færdigheder i Bygningskunsten og de dertilhørende Kundskaber og Arbeider ingenlunde have været saa ringe, som vi i Almindelighed forestille os. Endnu finde vi Levninger af deres Bygninger, hvis Bestemmelse og Indretning vi ikke kunde forklare f. Ex. den kunstige underjordiske ved Hemsøe paa Øen Gulland, Gothernes ældste Sæde i det scandinaviske Norden, der er beskreven 1768, (da den af Skattegravere blev opdaget) ved Stedets Præst, Dr. Theol. Ackermann i en officiel Beretning, og (i Oversættelse) indført i Andet Bind af de antiqvariske Annaler *). Den bestaaer nemlig af 3de Mure hver Kant omtrent 6 Alen lang, og de to til Siderne $1\frac{1}{4}$ Alen bred. I hver af Sidemurene er der indmurede 2 Piber, omgivne med en stærk Muur, indvendig hule, kalkede og glattede, opmurede af Kalk og Steen. Skjøndt de alle, ligesaavel som Murens øverste Overflade laae ikke mindre end 3 Al. dybt under Jorden, saa vare dog Pibernes Mundinger eller Aabninger omgivne med 4 runde Graasteene, en paa hver Kant, og Mundingen af

---

*) Meddelt ved Etatsr. Thorlacius.

de 3 bedækkes hver med en stor Kalksteen, eller 3 Al. lang 2 Al. bred, og ½ Al. tyk — den 4de Pibe derimod var tilsluttet paa samme Maade, med en endnu større Marmorsteen, sleben paa den ene Side, og deri udhuggede adskillige hieroglyphiske Figurer af Skikkelse som Hjul, Slojfer, Kjeder og Lillier — men desværre! have vi ingen Tegning over dem *). Alle de store Bedækningssteene hvile ikke umiddelbar paa Piberne, men paa de 4 store Graasteene som omgive dem, saaledes at de synes at levne en hemmelig Uddunstningsvej for det underliggende. Sidemurene som beskytte Piberne, ere tykkere end Tvermuren for Enden. Hvor høj Muren, eller hvor dybe Piberne ere, er ikke bleven undersøgt, saa at man ikke veed, hvor dybe Piberne ere, kun berettes det, at Skattegraverne havde stukket en Jernstang ind i dem, og ikke kunnet naae Bunden; dog syntes Jernstangens Ende at vidne om noget sumpigt. Disse ommeldte Pibemundingers Diameter er ikke

*) En flad Steen, mod Vestenden af en Steenkiste i en, vistnok hedensk Begravelse i Aspatrick i Cumberland, en Engelsk Provinds, som vore Forfædre i gamle Dage have erobret eller beboet, er betegnet med lignende Hieroglypher; denser aftegnet i Archæologia Britannica Tom. 10.

opgivet; kun seer man at de ere indmurede, og man maa slutte, at de ere henved 1 Al. i Gjennemsnit paa hver Kant. Derimod fandtes der, paa den Side som ikke havde nogen Muur til Hegn eller Beskyttelse, tvende lignende, men mindre murede og isolerte Piber, af noget over et Qvarteers Diameter; hver af deres øverste Aabninger bedækkedes med en tynd Sandsteen omtrent 1 Tomme tyk; deres Mundinger laae kun $\frac{1}{4}$ Al. neden under Jordfladen, og holdtes derfor, efter Opdagelsen, aaben. De maa i det mindste være 3 Al. høje, thi man opgravede løs Jord omkring dem, til 3 Al. Dybde, da man stødte paa de ommeldte Sidemure — men disse tvende Pibes Bund synes man heller ikke at have fundet. Midt i det Qvadrat, som de 3 forbundne Mure, og de to isolerte Piber dannede, lige under det Sted, hvor en gammel Solskive længe havde staaet, fandtes en stor Sandsteen 1 Al. tyk 1 Al. bred, og $1\frac{3}{4}$ Al. lang. Paa den havde de forommeldte Skattegravere stødt og afflænget den for at kunne trænge dybere ned, men forgjæves, da de ei formaaede at løse eller ryste den. Da Almuen siden ved Eftergravning undersøgte Stedet, var Steenen, i 2 Alens Dybde bedækket med løs Jord, og runde Graastene, hver saa stor, at et Menneske netop

kunde bære dem, men dem havde Longraverne opta-
get, og atter nedvæltet. Ved Undersøgelsen fandtes
derimod den ommeldte store Sandsteen, at hvile
paa en stærk og solid Muur —, [af hvilken Skikkelse,
rund eller firkantet, meldes der ikke] bestaaende af
store Kalksteene, sammenføjede med Kalk og Sand.
Denne Muur var saa fast presset sammen, at Kal-
ken var ligesaa haard, om ikke haardere, end Stee-
nen; ved nogle Kalkstykker saae man ligesom sam-
menvoxet Skorpe af Traade, forvandlet til Steen
[maaskee af Haar, hvormed man før har blandet
Kalken for at gjøre den fastere].

Ingen har endnu kunnet udfinde den Hensigt,
hvortil man har opført den ommeldte Bygning, hvis
Skikkelse og Indretning ei heller er bleven tilstræk-
kelig undersøgt. Den i Midten liggende Forhøjning
synes at tilkjendegive et hedenskt Alter, og man kunde
derfor falde paa at mene, at den hele Indretning
tilhørte den hedenske Cultus. Paa den anden Side
synes det fuldkommen saa rimeligt at antage, at
Piberne have tjent til Penges eller Kostbarheders
Forvaring, maaskee i Særdeleshed deres, som tilhørte
Helligdommen, eller som skulde sikkres for Overfald
ved Stedets Hellighed. Muelig har og det hele ud-
gjort en stor og rig Høvdings Begravelse. Mærke-

lig bliver saaledes den i Olaf Tryggvesons Saga, anførte Beskrivelse over den svenske Konge Freyrs store Gravhøj, hvorpaa der vare 3 Aabninger, hvorigjennem man i lang Tid nedhældede Penge i Højen, nemlig gjennem den 1ste Guldpenge, den 2den Sølvpenge, den 3die Kobberpenge. Sammeslags Beretninger har man om Templer og Gravsteder i Indien i nyere Tider, hvor man forvarede hellige eller offentlige Skatte paa den selvsamme Maade. I Nepal har man den Tradition, at naar et Tempel er bleven overordentlig rigt, nedbrydes det, men alle dets Skatte nedgraves i forskjellige Hvælvinger under Jorden *). Næsten skulde man, af det anførte troe, at man engang havde brugt den samme Fremgangsmaade paa Gulland — med mindre de første Kristne skulde, efter at have berøvet Helligdommen, tildækket den med Jord, for at forebygge al Forargelse. og siden indflettet Stedet i Kirkegaardens Indhegning. Man maa formode, at den svenske Regjering engang lader hint mærkelige Monument nøjere undersøge og beskrive, hvorved maaskee da dets sande Bestemmelse opdages.

*) S. Asiatic Researches 8 Vol. 2 (5 Edit.) p. 311.

Ogsaa gives der endnu flere underjordiske Bygninger her i Norden, hvis Bestemmelse eller fordums Brug man ikke mere kjender f. Ex. udhugne Steenhuler i Norge og Island; adskillige Steenkamre i et Bjerg ved Idsted i det Slesvigske, af en Mands Høide, 2 Favne lange og 1 Favn brede, med en Bænk nede til Sæde rundt omkring o. s. v. *). Til overjordiske Bygninger, hvoraf man endnu har Levninger, men veed ei hvortil de have tjente, høre og de saakaldte Duns i Skotland (Borge paa Shetland og Orkenøerne), der nemlig ere runde Steenbygninger, som tilskrives de gamle Picter eller de i Skotland indvandrede Nordboer, og ligne virkelig tildeels de i Danmark befindtlige Levninger af slige Anlæg, samt tildeels de ældste runde Kirker her i Norden. Disse skotske Bygninger ere runde opførte af Steene uden Kalk, men dog paa en saa solid Maade, at de kunne staae Aarhundrede, ja Aartusender over. De have lignet i Formen, saavidt man endnu kan see, de store skotske Glashytter, og ligeledes de Bygninger af Jord og Steen, som Bønderne i Island (vistnok for Formens Skyld) kalde Borge. Dun Agglesay ellers af Almuen

---

*) Antiqv. Annaler 3, 13, S. 130.

kaldet Druidhuset har, saavidt det staaer endnu, 50 Fod i Diameter; Murene ere 12 Fod tykke, Døren 4 Fod bred. Udsiden var jævn og tæt uden Tegn til Vinduer. I Midten af Muren var en Steenvindeltrappe, som gik rundt omkring. En Herre i Nærheden havde for en 40 Aar siden ladet nedrive 10 til 12 Fods højt Stykke af Muren, for at faae Steene til sit Huus. Saaledes forsvinde Hedenolds klippefaste Bygninger fra Jordens Overflade!

Paa den sydøstlige Ende af Skotland-Øerne, ligger der en saadan Bygning ved et Sted, som endnu (i den norske Dialekt) kaldes Coningsburg eller Kongeborg. Den Inderste Kreds har en Diameter af 20 Fod. Muur og Trappe vare indrettede paa samme Maade. For kort Tid siden var der endnu den underste Deel af Bygningen tilbage, i en Højde af 45 Fod. Indvendig er der 3 Rader firkantede Huller, som dele Muren i 3 ulige Afdelinger. Mellem hvert Hul er der 1 til 2 Steenes Tykkelse. Den hele Højde er inddelt i Etager eller Gallerier henved 5 Fod høje. Enhver af dem gaaer rundt om Bygningen inden i Muren, undtagen der hvor de afbrydes af Trappen. Etagerne ere adskilte ved tynde brede Steene, som danne saa mange Gulve

eller Lofte *). End en meget mærkværdig Levning af disse Bygninger, ligger i Sutherlandshire. Den er næsten 50 Yards (75 d. Al.) i Omkreds og 27 Fod af indvendigt Gjennemsnit. Den indre Muur er aldeles perpendikular, I den ere tre adskilte Rækker af Værelser forbundne ved en omgaaende Trappe af raa flade Steene. Værelserne oplyses ved Aabninger som vende ind til den runde Gaardsplads. Murene ere, skjøndt uden Kalk eller Cement, dog ordentligen opførte paa den Maneer, som Murerne i England kalde Courſe and gages. Murværket anſees for at være af en ſaadan Varighed, at man meget længe har ſagt, at dets Bygmeſter Dornadilla har levet 233 Aar før Chr. Fødſel, ſkjøndt dette Sagns præciſe Rigtighed vel neppe kan godtgjøres **); alle disſe Bygninger ſynes at være opførte af tørrede Steene (drystone). Tuſinde af ſlige Ruiner ſkal findes i Caithneſs, Veſt- og Nord-Øerne, men ei i Skotland ſønden for Inverneſs. Dette bliver os mærkeligt derved, at det er hiſtoriſk

*) Anderson Account of Ancient Monuments and fortifications in the Highlands of Scotlands i Archæologia Britannica Tom. 5.

**) Riddel on the ancient mode of fortification in Scotland Arch. Brit. T. X. 1792.

vist, at netop disse ommeldte Egne ere i ældgamle Tider beboede, eller erobrede af Nordiske Folk, især Nordmænd og danske. Nogle af Taarnene have lavere tilstødende Bygninger omkring sig. Alle have de Vand i Nærheden. Anderson meener (og, det er rimeligt nok) at nogle af dem have været erslags Templer eller brugte til visse af Druidernes eller de hedenske Præsters Religionsskikke magiske Blændværker, Orakler o. s. v. — andre have vistnok tjent til erslags Befæstninger. De paa Shetlandsøerne skal befindes at være af meget forskjellig Indretning, da nogle have været beqvemme Vaaninger (dog vel ikke alle runde), andre synes at have været Vagttaarne, Forraadshuse eller Fængsler *), de ældste Saxisk-danske Taarne i England ligne dem i Bygningsmaade, kun med den Forskjel, at Kalk der som oftest er anvendt. Man har ellers Taarne af lignende Bygningsmaade, deels runde, deels firkantede, hvor, i nogle, det indre kredsformige Rum, der nu viser sig i de øvrige som en Gaardsplads, er dækket med murede Hvælvinger; vi vide ikke,

*) Edmonstone Descr. of the Shetland Islands Edinb. 1809. Vol. I. S. 115. Jfr. Gazetteer of Scotland. Edit. 1806. Indtrod. XXXVI.

om eller hvorledes hine have været tækkede, skjøndt det vel bliver rimeligst at antage dette.

En anden særdeles mærkelig Oldtidslevning i Skotland, i hvis Opførelse, det ikke er usandsynligt, at vore Forfædre have havt Deel især da det største af dem ligger kort fra Dingwall, et ord-nordisk Tingsted eller Folkeforsamlingsplads som Tingvall i Island og Sverrig, Tingvold i Norge, Tynwald paa Øen Man o. s. v. ere de saakaldte forglassede Skandser (vitrified forts) som findes paa flere Steder der i Landet, som oftest paa Bjergtoppe. Det er nemlig Mure eller Volde, opførte af Stene, som øiensynlig have udstaaet en betydelig Hede, overtrukne med en Jord-lim som ligner Glas. De findes især Norden for Angusschire, dog ogsaa i Galloway. Nogle, f. Ex. den ved Colvend, ere af oval Form, og indvendig findes store Dynger rundagtige Stene, af et Gaaseægs Størrelse, formodentlig til Slyngen eller Kasten paa den angribende Fiende. En af de mærkværdigste er at see paa Toppen af Craig-phatric, en betydelig steil Klippehøi i Nærheden af Inverness. Høiens Top er flad, og er bleven omgivet af Volde i et Parallelograms Form; Længden deraf er 80 Yards (120 Alen) og Bredden 30 Yards

(145 Alen) inden Voldene. Stenene ere alle stærkt forbundne med hinanden ved en Art af forglasset Materie, der ligner Lava eller Stenene af et Jernstøberie eller Smedeværksted, og Stenene selv synes paa visse Steder at være paa en Maade forglassede. Omkring denne høje Vold seer man ogsaa Levninger af en anden, men ikke saa betydelige. Den største jeg af nogen Beskrivelse kjender er den i Finhaven, ogsaa af oval Skikkelse 300 Yards (450 Alen) lang 200 Y. (300 Alen) bred. Murene ere forglassede udvendig og indvendig, ikke i Midten; Stenene ere indvendigen regelmæssig lagte. Beskriveren benægter ganske, at den er af vulkansk Oprindelse *). Mange forskjellige Meninger haves om disse Mindesmærkers Oprindelse nemlig 1) at de ere foraarsagede ved naturlige Vulkaner (som mest mangler Sandsynlighed) 2) at de ere Kunstens Værker, med Hensyn til at vanskeliggjøre Voldenes Bestigelse uden fra.

*) Account of some Antiqvities in Farfarshire i Transations of the society of Antiqvaries of Scotland. Vol. 2 Part. 1. Edinb. 1818. p. 29, sq. Jfr. Anderson, og Riddells anførte Afhandlinger, og Gazetteer of Scotland l. c. XXXIV. samt under Navnene Craig-Phatrick og Knock-Fallaric.

Denne er den sandsynligste 3) at Glassuren er opstaaet ved Skandsernes Indtagelse eller rettere deres derpaa følgende Ødelæggelse ved Ilden. Dette er vist, at deres Oprindelse maa søges i den fjærneste Oldtid, da ikke allene Historien men ogsaa Folkesagnene i Skotland tie om deres Oprindelse paa det nær, at en enkelt af disse Skandser siges at være opført af Fingal, Ossians berømte Fader.

Disse saakaldte Glasslotte, hvilke man ellers maatte troe kun at kunne finde i østerlandske Fortællinger om Feer og deslige Eventyrer — synes virkelig at forklare noget som ellers er uforklarligt i vore gamle mythiske Fortællinger. Vore Kjæmpeviser tale nemlig om stolt Brynild af Glasbjerget (det samme Bjerg eller Borg, som i det tydske kaldes Glasenburg) — der vistnok har været en saadan Befæstning som de skotske. I Eddas mythisk-heroiske Digte besynges Brynhildes Borg paa et Bjerg, omgivet af Flammer, eller og af en besynderlig Glands. Muelig er dette, og mere af den Art i lignende Fortællinger, kun en poetisk Omskrivning af et saadant udvendig forglasset Slot, hvis Mure lignede et flammende Baal, naar de oplystes af Solens eller Maanens Straaler.

Tiden minder mig om at slutte dette allerede vidtløftige Afsnit om vore Forfædres Bygningskunst, og de Mindesmærker af den som Tiden har levnet os. Hertil burde endvidere føjes Efterretninger om forskjellige Steensætninger af anden Indretning og Udsmykning end førmeldte Bautastene (eller Stenobelisker, som hyppig findes i Skotland, ogsaa i Norge; de sidste f. Ex. af 10 Al. Højde en i Yorkshire i England (hvor mange Nordboer have bosat sig) paa 28 Fod o. s. v. — men dette vilde blive altfor vidtløftigt efter den for de nærværende Forelæsninger lagte Plan. Kun vil jeg med et Par Ord berøre de mærkelige Rokkestene, nemlig kolossalske Klippemasser, som bestaae af en eller flere Underliggere og en Overligger, der er sat saaledes i Ligevægt, at den kan ved et Stød, eller endog et sagte Tryk, udenfra, holde Bevægelse i visse Retninger, uden at falde ned, eller forandre sin Stilling naar Stødets Virkning har ophørt. De findes rigtignok især i Lande, hvor man veed, at den saakaldte Druidiske Religion har herskeт, nemlig i Storbrittanien og Frankerige. Dog ere de vistnok, i det Hele, hyppigst i Engelland, især Cornwall. Enkelte af dette Slags Monumenter findes og i Norge og Sverrig, — men ingensteds her i Norden.

saa hyppige og vel conserverte som paa Bornholm, hvor tre af dem ere opdagede eller beskrevne ved Biskop Münter *). En af de egentlige Rokkesteene af Granit, er ikke mindre end 12′ lang 4′ 6″ bred 4′ 18″ i Højde eller Tykkelse af 220 Kubikfods Indhold og 115 Skpds. Vægt; denne Masse hviler paa en fast Klippe, der synes at være tilhuggen saaledes, at Rokkesteenen hviler allene paa tvende ophøjede Punkter, i hvis Diagonallinie den uden stor Umage kan bevæges af en Mand, tvende Tommer op og ned. En anden af 27 Skpds. Vægt bevæges 4 Tommer og en tredie, paa 21 Skpd. tre Tommer. De danne tilsammen en næsten ligebenet Triangel. Alle have de to Hvilepunkter, men de fleste engelske og franske kun et; dog gives der ogsaa blandt dem nogle mærkelige med tvende Hvilepunkter **). Disse Monumenters Bestemmelse er en af Oldtidens Hemmeligheder — men deels er det vist, at visse Steene ansaaes af Hedningerne for visse Guddommes Sindbilleder, og beviistes saaledes etslags Dyrkelse — og

*) I Ant. Ann. 3, 21 o. f.

**) F. Ex. en i England i Derbyshire 13 Fod lang. See Rookes furthers Account of some druidical remains ꝛc. Arch. Brit. T. VII p. 175. sq.

deels veed man at de gamle, efter at have foretaget visse Ceremonier, udbade sig og ventede Guddommens Svar paa deres Spørgsmaal, eller Bønner ved visse Tegn, der undertiden forestilles Almuen som mirakuløse: Det er klart, at i hine uoplyste Tider Rokkesteenenes Bevægelse eller Vibration let kunde ansees, for at være noget Guddommeligt, og saaledes tjene til Orakel. Den større eller mindre Vibration, eller ogsaa Udeblivelsen af samme, kunde være Tegn paa Gudernes Gunst eller Ugunst. Men at Bevægelsen selv beroede ganske paa Præsternes Forgodtbefindende, er let at eragte. Paa samme Maade kunde ogsaa Svar, simpelt Ja eller Nej gives paa Spørgsmaale, som bleve Guderne forelagte. Ja, maaskee at end og Lyden, Steenenes Sammenstøden med Underliggerne, som er hul og dump paa nogle Steder, og høres i lang Frastand, er bleven brugt til at modificere Oraklerne, *). Denne af Münter saaledes vel udviklede Mening bekræftes ved de Navne, som tillægges slige Steene af Almuen i Cornvallis eller Wales nemlig Lech Lavar eller: den talende Steen **).

---

*) Münter l. c. S. 29.

**) Rooke on the Brimham rocks in Yorkshire. Arch. Brit. VIII 2 10 sq.

Tilkjendegiver end denne Fremgangsmaade megen Overtro, saa har dog den selvsamme Grad deraf tildeels fundet Sted ved de mest forfinede Folkeslags religieuse Cultus, som Grækernes, Romernes, ja endog de Katholske Kristnes. Imidlertid maa vi nødes til at beundre de gamle saakaldte barbariske Europæeres mechaniske Kunst, ved Opførelsen af hine Mindesmærker, og andre flere af lignende Art. Saaledes har Pownall beskrevet en oventil firkantet, men nedentil noget afrundet Klippe, opreist paa en meget mindre af halv pyramidalsk Skikkelse, paa et ubetydeligt Hvilepunkt, hvorpaa den endnu staaer fast, uagtet den er 21 Fod 3 Tommer paa en Kant, og vejer ikke mindre end 500 Tons eller rigelig 3100 Skpd. *).

Slige Mindesmærker — Ruiner af aabne Templer, af Taarne og Fæstningsværker, samt underjordiske Steenbygninger — kan vort Norden endnu fremvise fra den længst henfarne Hedenold **); men forsvundne

*) Archæolog. Brit. VI 54.

**) See om dem især B. Thorlacius Afhandling, om de Gamles Steensætninger i det scand. Lit. Selsk. Skrifter 1809, mange forskjellige Afh. i vore antiqvariske Annaler, samt Sioborgs Nomenclatur öfver Nordiske Fornlemningar Stockholm 1815.

ere de Templer og Slotte, hvor Præster og Fyrster styrede Gudsdyrkelsen, og dømte Folket. Kun siger man endnu, (og man kan antage det for historisk beviisligt), at Kirken i gamle Upsala tildels har endnu de selvsamme Muure, som Gudehuset eller Afgudstemplet forhen havde; dog skuer man aldeles ikke noget mere af det Guld, hvormed det, efter Adam af Bremens Beretning, var bedækket, eller den Guldkjede, som skal have omgivet dets Tag. Skulde den Aftegning deraf være nogenledes rigtig, som sees paa et gammelt Malerie i St. Brigittas Kapel i Rom, har det været én prægtig Bygning, endog i Forhold til vore Dages Stil — men vi maa neppe stole paa Maleriets Ægthed *). At Værket har været stort kunne vi ikke tvivle paa, da man ansaae dette Tempel for at være det fornemste i hele Norden, og de svenske Konger, for Gudernes eller de paa en Maade forgudede Heroers umiddelbare Efterfølgere. Fra hele Sverrig og fra mange andre Lande strømmede Kjøbmænd og Pilegrime til Upsalas aarlige Marked, og den dermed forbundne store Offerhøjtid, hvorved Templet tilflød store Rigdomme.

---

*) See det svenske Pragtværk: Svecia ant. & hod. Tab. 63.

Sporene af Danmarks ældste Kongeborg i Lethra eller Lejre her i Sjælland, ved Isefjorden, ere nu ganske forsvundne, paa den nuværende Landsbyes, og det nærliggende Grevesædes Navne nær. Kun skuer man adskillige meget store Steensætninger, der have betegnet Dom- eller Offer- pladsene, og et stort Antal Hoje (f. Ex. Harald Hildetands) i den hele Omegn, hvoraf nogle dog ere odelagte ved Menneskehænder. Hint Slots store Rygte i Oldtiden sees best af et Sted i det ved Thorkelin udgivne gamle Angelsaxiske Digt om Skioldungerne; jeg antager nemlig at det A. S. Heort kun er en Oversættelse af Hleidra, Hledra (Lethra) da begge Ord vilde betyde det samme, nemlig: Arne*) det er at sige Folkets ypperste Arnested, som helligt Offersted nemlig: Saaledes synger Digteren om den danske Konge Hrodgar, Skiolds Efterkommer:

Ham kom i Tanke
Hallen at lade
Hojt opreise.
Hurtig og kraftig

---

*) Af det islandske Hlód, Hledor. Dette er kun en Gisning, men vist er det, at Digteren besynger en dansk Konges Residenz, som var meget beromt i sin Tid.

Mændene Værket
Vel udførte.
Og de derinde
Afdelte det hele
For Unge og Gamle
Som Gud ham tildelte;
Folket udvendig;
Men fjærnest Almuen.
Vidt jeg hørte
Det Værk berømme
Blandt mange Folk
Som boe paa Jorden.
Ham blev først
Det Held beskjæret
En Hovedborg
Højt at reise.
Thi fuldfærdig
Hallen blev
Størst af alle.
Den Navnet A r n e
Ædlingen gav.
Han hvis Ord
Adlødes vide.
Gilder han holdt,
Guld uddelte.

Salen gjenlød
Af Laugets Glæde.
Bugtet Horn
Bar sin ædle
Vædske frem
At væde Læben.

Af denne, vistnok ældgamle Beskrivelse synes det, som om Skjoldungens Kongeborg har været rund, og bestaaende af forskjellige Kredse, hvoraf det inderste Rum var bestemt for Kongen og hans Hoffolk, det nærmest omgivende Gallerie for det egentlige Folk eller de fribaarne Mænd, den yderste Kreds derimod Almuen ɔ: Frigivne og Tjenere. Jeg har før vist, at den norske Rodulfs besynderlige runde Bygning, bestemt til Hoffets Natteleje, var indrettet paa samme Maade, og denne hele Bygningsart synes at være en aabenbar Efterligning af Domringene eller Offerkredsene, som ofte havde de trende selvsamme Afdelinger nemlig: den inderste for Hovdingen (eller Overpræsten) og Dommerne; den mellemste for Folket eller de frie Mænd; den yderste for Almuen. Paa selvsamme Maade afdelte Præsterne eller vor Hedenolds Theologer hele Verden, da de satte Gudernes Sæder i dens Midte (eller det øverste af Himmelhvælvingen); — Menne-

skenes, som Gudernes Yndlingers Boliger deromkring, og de forvorpne Jætters egentlige Opholdssteder allerydersk. Paa en lignende Maade foregive Chineserne, at deres Rige har været afdelt i Oldtiden, Kejseren og Hoffet beboede Middelpunkten af Riget, Folket eller Agerdyrkerne den nærmeste Kreds, Jægere og Hyrder de det hele omgivende vilde Skove o. s. v.

Mange ville vel mene, at der ikke maa have været stort ved vore hedenske Forfædres Bygninger, siden vi ikke have nogle anseelige Levninger deraf — men denne Slutning holder neppe Stik. Muligt er det, at nogle af vore ældste Kirker f. Ex. de runde Bornholmske, kun ere, ligesom Upsala Kirke og adskillige Kirker i Engelland, ombygte eller forvandlede hedenske Templer, især da vi ikke vide med Bestemthed, at de danske Konger have saa almindelig ødelagt de hedenske Templer og Billedværker, som de norske Konger Oluf Tryggvesen og Oluf Haraldsøn, som allevegne i Landet lode opbrænde de egentlige Gudehuse, men nedbryde og omstyrte Steenidoler og Offersteder under aaben Himmel. Mod den gamle Religions Tilhængere rasede disse fanatiske Fyrster med Ild, Sværd og Pinsler, omtrent som nogle romerske Keisere mod de første Kristne eller de Spanske i det 16de Aarhundrede mod de ulykkelige

Amerikanere. De Stores Slotte og Borge vare hyppigen Ødelæggelse underkastede i hine urolige og krigerske Tider. Dog existere der endnu ældgamle Slotte i England og Skotland, der tildeels ere opførte af vore saxisk-danske Forfædre — og den russiske Fyrstes, Varegen eller Skandinaven Ruriks Slot ved Ladoga, bygt henved i Aaret 862, stod uden at være synderlig forfaldet, i Aaret 1774. Det har 4 Taarne eller Runddele og er opmuret af Kampesteen. En Hofraad Saburow var Ejer af det i ommeldte Aar, og vilde ikke lade det nedrive, som en ærværdig Alderdomslevning. Man kan altsaa haabe at det staaer endnu, og vente at see nøjagtige Beskrivelser og Tegninger derover *). Vi kunne neppe forklare os, hvorledes ellers selv de største Stæders og de fasteste og prægtigste Slottes Levninger forsvinde fra Jordens Overflade. Vi ville kun betragte faa Exempler hos os selv: For 5 Aarhundreder siden var Roeskilde Danmarks Hovedstad og Hoffets Residenz, strakte sig lige ned til Søen og talte over 30 Sognekirker, samt mange prægtige Bygninger; disse ere nu, paa den ene Domkirke nær, næsten

*) Scherer älteste Jahrbücher der russ. Geschichte 1774. 4. S. 50.

alle forsvundne, Agre og Marke indtage de forrige Gaders og Stræders Plads, og efterhaanden ere de 29 af Kirkerne nedrevne og nedlagte. Den forhen fortreffelige Havn er nu ubrugbar, undtagen for Smaajagter; Hof, Geistlighed, Lærdom, Handel, alt har trukket sig til Kjøbenhavn, og Roeskilde er kun en ubetydelig Landstad. Paa samme Maade er det gaaet med vore Slotte. Tyge Brahes prægtige Uranienborg var for 200 Aar siden Verdens Beundring, nu kan man knap vise Udstrækningen for dets Grundvold. For lidet mere end 150 Aar siden var Kallundborg Slot, der ofte havde været et af vore Kongers meest yndede Opholdssteder, en stor, stærk og herlig Bygning, berømt i Rigets Historie — det blev demoleret, og ikke vilde jeg have troet det, hvis jeg ikke selv tit havde betragtet det, at der ikke er Steen paa Steen at finde af dette berømte Slots Ruiner; hvor det stod seer man kun en grøn Bakke, der tjener til en indhegnet Græsmark. Ogsaa er der i Byen en Gade som kaldes Volden og en anden bag Graven, endskjøndt man nu ikke seer det mindste Spor hverken til Vold eller Grav. Hvor kunne vi da forundre os over, at vi ikke længer finde betydelige Levninger af Lejre eller andre Hedenoldsslotte, som for et eller to Tusende Aar siden blev

nedrevne eller ødelagte! Vor berømte Landsmand Prof. Steffens har for nylig anmærket, at Jordemonnets særegne Beskaffenhed i Danmark er meget ugunstig for slige Oldtidslevningers Vedligeholdelse, med følgende Ord; "Siælland er i det hele flad, har dog hist og her Bakker og Høie, uden Bjerge eller vældige Flodder. I et saadant Land antager alt hurtigen, og ligesom ved en pludselig Forandring den nærværende Tids Præg, Fortidens Levninger forsvinde og betydelige Ruiner ere sjeldne. Kun opgraver man møjsommelig et tidligere Livs Efterladenskabet af de talrige Gravhøie *)."

Jeg har saaledes talt temmelig vidtløftig om vore hedenske Forfædres Bygninger og Bygningsmaader — især i den Hensigt, at vore Architekter maatte finde denne Deel af Oldtidens Viden deres

*) Ueber Sagen und Mährchen aus Dännemark — von Steffens, i, Dr. Büschings wöchentliche Nachrichten für Freunde der Geschichte, Kunst und Gelährtheit des Mittelalters. 4 Band 1819. S. 183. Saavel dette Værk som Prof. Gräters lignende Tidsskrifter Bragur, (i 7 Oktavbind) samt Idunna und Hermode i adskillige Qvartbind fortiene ikke allene Oldgrandskerens, men ogsaa Kunstnerens Opmærksomhed.

Opmærksomhed værdig, og ved Lejlighed undersøge de dem forekommende Ruiner af dette Slags; muligen kunne de og, lettere end jeg eller andre Boglærde, opdage den Bestemmelse som nogle af de kunstigere, f. Ex. Hemsoemonumentet paa Gulland, have havt, thi ofte kunne Kunst og Videnskab saaledes række hinanden Haanden til Oldsagernes Oplysning. Nu ville vi kaste nogle Blik paa de hedenske Nordboers øvrige Kunster, samt dertilhørende Haandværksfærdigheder, Kundskaber, samt deres Levemaade og Seder, men, som sagt, er de nærværende Forelæsningers Plan Aarsag i, at dette nu kun skeer meget kort, og jeg forbeholder mig til et andet Aar, om muligt, at give en udførligere Udsigt over den hele nordiske Archæologie, som jeg anseer for nødvendigt at maatte blive bragt i det rene, hvis Kunsten skal beskjæftige sig med vor Oldtid paa en ret passende og frugtbringende Maade.

(Forts. følger).

Tredie Act
af
Sørgespillet Regulus.

De carthagiske Gesandters Bolig.

Første Scene.

Regulus sidder i en tænksom Stilling. Bodostor betragter ham i en Afstand. Derpaa Micho.

Bodostor.

Hvorpaa den Gamle dog vel nu mon grunde?
Hvordan skal jeg den sære Mand mig nærme?
Tys, sagte, Micho! — Nu, har Publius
alt faaet Brevet?

Micho.

Ja.

Bodostor.

Hvorledes var han?

Micho.

Forfærdet læste han, og læste atter,
og længe stod han taus. Saasom han læste,
med sænket Hoved, kraftlosslappe Arme,
et Stirre-Blik — han lignte selve Smerten.

Men da nu Moderen med Angst udstødte
et Veeraab, Børnene sig jamred høit,
da foer han op, og skreg med vilden Mine:
"Ha, hvad? een Brøde meer — hvad siger det
Forbryderen? — Jeg følge vil hans Raad;
siig ham, han skulde ei saa tidlig juble;
det vorder frugtesløst. Metell er Pligten tro,
og agter Døden ei." Saa talt, han sank
tilbage i sin Sorg, og sad som livløs.

Bodostor.

Atilia?

Micho.

Vil komme.

Bodostor.

Nu, og snart?

Micho.

Hun bringer først for Regulus et Offer.

Bodostor.

Saa styrke hende Guderne! — nu gaa!
Det er dog godt, hans Hustru kommer til ham;
saa maa hans strænge Hjerte dog vel bøies,
thi ellers smelter aldrig jeg dets Iis.
Men kunde jeg nu kun den Glands fordunkle,
hvori hans Daad klart straaler for hans Sjel,
da drog jeg ham og os fra Afgrundssvælget. — Hun,

forsøge kan jeg, om det end ei lykkes.
Du grubler, Regulus? — Du mig bedrøver.

Regulus.

Hvordan?

Bodostor.

Dit Liv Du har forbrudt.

Regulus.

Hvad saa?

Bodostor.

For Livet stræber jo alt, hvad har Liv.

Regulus.

Men jeg er vant kun efter Daad at stræbe.

Bodostor.

Hvad har Du af Din Daad nu høstet? — Intet.

Regulus.

O see, hvor falskt! — Nei, Du bedrøver mig.
Hvordan? Du skulde aldrig havt det Held,
ved Raad, ved Daad, ved Selvfornægtelse,
ved al Din Kraft at skabe Andres Lykke,
og fryde Dig som Skaber ved Din Skabning?
Det Held, Du Andre virker, vorder Dit,
og nu — fra tusind, tusind Veie strømmer
Dig Nydelse imøde, nu sig knytter
til Livets korte Spand den hele muntre Fremtid.
Hvor denne Udsigt qvæger! Naar en Verden

om mig ved mig sig priser lykkelig,
hvor hæver sig da saligglad mit Hjerte!
da lever hele Aar jeg i een Time.
Hvor Du er fattig, om Du ei forstaaer mig!

Bodostor.

Kun ussel Roes er Dine Ønskers Maal;
Dig nager Æresygens hvasse Braad.
Omtumlet vildt i Phantasiens Rige
Du drømmer Livets korte Timer bort.
Du ei betænker, at den stolte Drømmer
forspilder sig sin bedste Fryd i Livet;
thi for en Fremtid, som han dog ei skuer,
og for en Plan, der let som Boblen brister,
han sig forskjertser Øieblikkets Lyst,
som er den ene sande dog. Du tænker...

Regulus.

Jeg tænker ikke uden paa min Pligt?

Bodostor.

At styrte sig i Døden, er det Pligt?

Regulus.

At døe, er Pligt, naar Statens Vel det kræver.

Bodostor.

Ja, Verden priser Daaden vel, men Pligt?
Hvo har endnu beviist, at det er Pligt?

Regulus.

Ha, Vee Jer, hvis I trænge til Beviis!
En Romer føler denne Pligt; behøver,
for at erkjende den, ei Eders Lampe.
Jeg er ei Taler, og vil kun Dig sige,
hvorledes denne Følelse fremspirer:
Jeg var en Dreng, da mig min Fader førte
ved Haanden hen til Cocles' Billedstøtte.
Jeg hører end hans Stemme, da han sagde:
"See her, min Søn! den Helt sit Liv har vovet,
og stillet som en Dæmning sig mod Fienden,
og frelset Roma fra dets dybe Fald."
Jeg blussed af taknemmelig Beundring,
og høit slog Hjertet alt i Drengens Bryst.
Nu aabned for mit Blik sig Fortids Dække;
jeg saae — hver Plet af Fædrelandet var
et Alter for en falden Oldings Blod,
et Pant for os, at vi ham skulde følge.
Naar nu en Hær drog ud fra Rom i Feldt,
saa slog mit Hjerte, mørknedes mit Blik.
Ha, tænkte jeg, og hver en Dreng med mig,
See, Helteskaren drager ud — for os —
i Fare og i Død for os! Hvor stolt
at være Romere, som de? Mit Bryst

blev Ild, og brændte høit af Længsel efter,
naar de blev Oldinge, da at betale
til dem og deres Børn min store Skyld. —
O Jupiter! end har jeg ei betalt!
Hvor meget Helteblod har maattet flyde,
at mit nu ogsaa flyde kan med Ære!

Bodostor.

Og hvad var Nytten nu af alt det Blod?

Regulus.

At Rom end staaer, at Romeren er Romer.

Bodostor (med Lethed)

Hvad var det saa, om de Etruser vare?

Regulus.

Carthager! er det Spørgsmaal Alvor?

Bodostor.

Nu ja!

Regulus.

Og tænker da Dit Folk, som Du?

Bodostor.

Var det en Brøde, om det tænkte saa?

Regulus.

Fra slappe Streng udflyer ingen Dødspiil.
I Guder, Tak! ved Rom Carthago falder.

Bodostor.

Nei, ei ved Jer!

Regulus.

Det falder!

Bodostor.

Ei ved Jer!
thi Jeres Stolthed væbner just vort Had.

(fatter sig)

Siig, Regulus! hvad har da Romeren,
som Romer, vel forud? Hvad? Straaler Solen
ham klarere? Er Luften mildere,
meer qvægende ham Drik og Spise vel?
Udspindes Livets Traad ham længere?
mon senere ham vinker Døden? Hvad
har Romeren, som Romer, da forud?

Regulus.

Hvad hver en Borger har forud for Slaver?
Vel nyde disse Alt, hvad før Du priste,
men — utilfredse. Vee det Folk, som feigt
sig bøier under fremmed Aag! Det er
ei meer et Folk, men kun en Flok af Slaver.

Bodostor.

Det bliver stedse dog af Loven Slave.

Regulus.

Men Loven er, i Udspring og i Meed,
dog heelt forskjellig. See! den Lære, som

mig mine Fædre kjærligen indprænted,
med barnlig Ærefrygt, som Lov, jeg følger.
En fremmed Stat er mig en fremmed Herre;
hvad binder mig til den? Her fængsles jeg
af Venskabs og af Slægtskabs kjære Baand,
af Broder-Enighed i Sind og Tanke,
af Modersmaalets søde, kjendte Klang.

Bodostor.

Men hvad, om de af Jer betvungne Veier,
om nu Hetrureren, som Du, og tænkte?

Regulus.

De var ei bleven tvungne, hvis de havde
saaledes tænkt.

Bodostor.

Og om de reise sig?

Regulus.

En knust Colos sig reiser ikke let.

Bodostor.

Saa er det Rom da, intet uden Rom,
hvorom jer hele Tænken, Digten, Tragten
sig evig kun i snevre Kredse dreier.
Er Rom Alverden? Andre Mennesker
ei Mennesker som I? Troer Du, at I,
en Haandfuld, der som Bølge stiger, synker
i Verdensvrimlens Hav, — at I alene

staae i de hoie Guders Varetægt?
Paa deres hulde Gaver man erkjender
de gode Guders Kjærlighed og Naade:
Hvor Mennesket ved Solens Lys sig varmer,
hvor Jordens rige Fyldhorn vinker ham,
hvor Mand og Viv ved deres Pagt sig frydе,
ved søde Børn, som arve deres Held;
hvor han i høi Begeistring raaber glad: "Jeg lever!"
der virker med sin Kraft en kjærlig Gud,
der er et Menneske — som Du og jeg —
til Livets glade Gjæstemaaltid kaldet.

Regulus.

Vel sandt! den Sætning vil ei nogen nægte.

Bodostor.

Og dog skal Hjertet, snævert og indskrumpet,
kun slaae med Ømhed for min kjendte Broder,
og ei for hin, hvem Skjebnens Tærningkast
bortfjernede just fra mit Fædrehjem!
Og han skal derfor ei min Broder hedde,
fordi en fremmed Skik, et fremmed Væsen,
et fremmed Tungemaal betegner ham? —
O! naar kun disse Sæder, dette Væsen
og dette Tungemaal os borger for
et menneskeligt Hjerte, som mit Hierte —
han er min Broder, jeg omfavner ham,

og ogsaa ham jeg skylder Broderomhed!

Regulus.

Du har jo ret anstrænget Dig, Bodostor!

Bodostor.

O, spot kun Du! — I see med Haan og Stolthed
paa alle Andre ned, og — I er smaae;
thi kun i Eders Jeg er Eders Liv.
I veed kun Romerværd, ei Menneskværd,
det høie, store, første dog, at skatte.
I hade hver en fremmed Broder, agte
i ham ei Mennesket, — Uværdige!

Regulus.

Du meget vel Din Tale kunde sparet,
thi hvert et Ord, som Du nu her har sagt,
blev i Carthago mig ret hemmeligt
betroet af en vigtig Mand med Skjæg,
af denne Flok, — jeg troer, I Viismænd kalde.

Bodostor.

Han talte da vel, og, som jeg, forgjæves?

Regulus.

For gammelt er mit Hoved for jer Viisdom.

Bodostor.

Uboieligt.

Regulus.

Ja vel! alt for bestemt.

Bodostor.

Hvor Følelsen er død, den kan ei virke.

Regulus.

Nei, det just er det: alt for stærkt jeg føler;
min Følelse mig strax har sagt, hvorban
I skuffende forblande Sandt og Usandt. —
Bodostor! Meget har om Guderne
du nu mig sagt, at faderlig de sørge
for Alle, overalt, og uden Forskiel.
Vil du, som Tantalus, til dem dig hæve?
Ha, vov det ikke! Du er ingen Gud.
Uendelig er ei din Kraft, — du styrter.
Hvis du for Alle; Alle virke vil,
saa er Du Ingen gavnlig. Nei, virk der,
hvor Guderne dig vinke til at virke;
Du kan ei deres Villie miskjende:
See, den gjensidige, den nære Trang,
den indre Vexelhjelp er jo det Baand,
hvormed de høie Guder sammenknytte
de dødelige. Ingen tør ustraffet
losrive sig fra disse søde Baand,
hvor først han sig som Menneske erkjendte,
og Livets bittre søde Kamp begyndte
som Barn alt gav og modtog Kjærlighed,
der giver, tager han som Mand og Olding
end Kjærlighed! — Hvor glad, hvor snart bo tflygte:

i sødt Bedrag her Livets korte Drøm!

Bodostor.

Saa er' de Alle — Handelsmæglere,
som ængstlig veie Vare kun for Vare.

Romulus.

Men — deres Idræt røber deres Sind.
Thi Hökeren kun tænker paa at vinde;
den Ædle tænker kun paa at opoffre.
Kun eet Exempel, som Dig ligger nær:
Forældre=Kjærlighed, kan den betales?
Jeg saae saa gierne i min Moders Øje,
det hulde Speil for hver min Fryd, min Smerte;
jeg saae, og saae, og faldt om hendes Hals,
og ømt mod Sønnen banked Moderhjertet.
See! Sligt betaler Intet — — hun er død;
Held hende! hun ei veed sin Søn en Fange.
Og Du, min gode Fader, hvilken Mand!
Naar han med kraftig Arm tvang Plovens Gang,
og Sveden strømmed over Gubbens Kinder,
saa sagde han saa tit, og smilte glad:
"Det er jo for min Søn, — nu rask til Værks!"
Hvad der er skjønt, og stort, og godt, af ham
jeg lærte. At han selv var stor og ædel,
mig lærte Romernes Taknemlighed.
Mit Mod sig tændte ved hans Hjertes Ild;

min Aand blev sig bevidst, og Regulus
fremstod — "Hvad vil min Fader hertil sige?"
Bodostor, see! saa spørger jeg mig end,
skiøndt længe alt ham dunkle Nat indhyller.

Bodostor.

Ja, Regulus, ja Du har Følelse!

Regulus.

Jeg for min ædle Faders Romerstolthed,
og for min fromme Moders Himmelsind
kun takker Rom, — og hvem vel uden Rom,
som har dem næret, pleiet, dannet, hædret?
Ja Tak, o Tak! jeg Meget har af Eder,
I ædle Romere: Navn, Ære, Hæder!
For mine Børn jeg haaber Meget af Jer!
Bodostor! seer du nu, at jeg er Skyldner?
Jeg Intet skiænke kan til Fremmede,
fordi jeg Mine først betale maa.
Det har jeg ogsaa Eders Viismand sagt.

Bodostor.

Jeg gad dog høre, hvad han svarte dig!

Regulus.

Han taug. Jeg stirrede ham skarpt i Øiet;
beskiæmmet undgik han mit mørke Blik.
Nu straffed jeg med disse bittre Ord ham:
"Med Skolesladder dagrer man ei Mænd;

"du elsker Verden kun, at med det Paaskud
"du drage kan din Haand fra Fædrelandet.
"Du er en usel Hykler, intet meer!"

Bodostor.

Og han —

Regulus.

Han Tænder skar af Harme over
At være blottet; min Dit skye Blik,
Bodostor! viser Skamfuldhed hos Manden,
hvem Flitterstads for snart henriver. Ham
forlod jeg kold; dig række jeg min Haand.

Tredie Scene.

De Forrige. Folk langt bag Scenen. Micho.

Folket.

Han bliver; vær kun rolig, du! han bliver.

Regulus.

Ha hvilken Støj!

Micho.

Atilia er her,
og ønsker med dig, Regulus! at tale.

Regulus.

Jeg kan, jeg tør, jeg vil ei hende see!
Bring hende mit Levvel! En Afsked vilde
for piinlig for os være — sig dog hende —

Bodostor.

Gaa, Micho! hun skal komme!

Regulus.

Vi! — Bodostor!

nys rakte jeg dig Haanden! — —

Bodostor.

Pligten byder —

Lad hende komme, Micho!

Regulus.

O I Guder!

forleen mig ogsaa Kraft til denne Kamp!

Fierde Scene

Atilia. Regulus. Bodostor, der snart gaaer snart kommer.

Atilia.

Hvor er han? — der, ha see! hvor graa, nedbøiet!
Nu tving dig, Hjerte! O min Regulus!
Saa kjender du din Hustrus Stemme ei?
Jeg er Atilia! — Ak Regulus!
Du rækker mig ei Haanden, Du Dig vender
bort fra mig. O saa siig blot, er Du vred?
Hvorfor? Du tier. Det er haardt, ha! grusomt.
Foragt? — Nei, nei, den har jeg ei fortjent.

Regulus.

Du løser da med Magt min Tunges Baand.
Og dog, langt bedre var det, om vi aldrig
meer havde seet og talet med hinanden;
Den fjerne Ven med mere Ro man savner;
den nære Ven ved Vold kun rives bort,
og da hvert Saar i Sjelen bløder atter.
Jeg vilde skaane Dig — Du er mig kjær;
jeg bad, at dette og min Helsen man
Dig vilde bringe, men min Fiende byder,
jeg skal Dig see, Atilia — jeg skal!
Saa minder han, ved Synet selv af Dig,
mig om, at jeg er kun en usſel Slave.

Atilia (vendende sig, heftig)

Det skal han ei, nu gaaer jeg! (standser)

Ak!

Bobostor (vil holde hende tilbage)

Atilia!

Atilia.

Du tier, Regulus! jeg bringer dog
til vore Børn end et Levvel fra Dig?

Regulus.

Naar snart i Dødens Stund mit Øie brister,
jeg tænker paa Jer med Velsignelse.

Atilia.

At jeg ei sige kan til Dig: Levvel!
det sønderslider med sin Qval mit Hjerte.

Regulus.

Jeg døer for Fædrelandets Held. Du skulde
mig prise lykkelig! O

Atilia.

Det kan jeg ei;
Jeg er en Qvinde, jeg har Qvindehjerte.

Regulus.

Atilia, vi sees igjen!

Atilia (hurtig).

Ret snart!?

Regulus (for at prøve hende).

En Livstraad spindes hastigen til Ende!

Atilia.

Ret hastigt, ja! det gav mig Kraft, nu bort!

Regulus.

Atilia!

Atilia.

Nu kalder mig Dit Hjerte!

Regulus.

Du synes fattet.

Atilia.

Synes ei — jeg er det!

Regulus.

Saa bliv, hvis det dog kan Dig skjænke Trost.
Kom hid til mig, Du stærke, fromme Qvinde!
(de sætte sig)
Vel er jeg knuget dybt, men dog, Du Hulde!
kast al Din Byrde kun paa mine Skuldre!

Atilia.

I ængstelig Forventning Hjertet bæver!
Saa skal Din Dødsdom da, den græsselige,
nu lyde mig imode fra den Mund,
hvorved med barnligt Sind jeg kjærlig hang;
dog — siig kun Ordet ud! jeg maa af Dig,
af Dig kun høre det. Har vort Senat
forslaaet at indløse Fangerne?

Regulus.

Kun langtsomt vigende mit Raad det fulgte.

Atilia.

Du gaaer tilbage?

Regulus.

Ja.

Atilia.

Og den Beslutning
bestaaer ved Dig?

Regulus.

Ved mig.

Atilia.

Saa staaer da jeg,
de Faderløses Moder, her alene?!
Ved Dig! — det er en navnløs Følelse.

Regulus.

Det klæder Qvinden vel, sin Graad at tvinge.

Atilia.

Snart har jeg udgrædt; O! men vore Børn!
Barmhjertige Guder! vore Børn! — Engang
vil disse Faderløses blege Mund
for Larerne med Jammertoner klage:
Ak! ogsaa han bortgik, som var vor Fader!
han vilde ei vor Fader være meer!

Regulus.

De aldrig skal mig kalde Fader — de
Vanartede, som saa uromerskt klage!

Atilia.

De ville tie — thi de elske os.
Hvor vil det blive øde i vort Huus —
saa tomt og stille, indtil Smertens Overmaal
brat sprænger Dæmningen, og knuser Hjertet!

Regulus.

Stærkt brænder Moderømhed i Din Barm;
ved denne Ild lad deres Hjerter varmes!
Du trøster dem, de Dig, saa bliver det godt.

Og nu, fat Mod og Kraft, Atilia!
Vi har jo længe vandret Haand i Haand;
en kort Tid kun sig skiller Veien ad,
velan! den atter os forener. —

Atilia.

Snart!

Regulus.

Saa lad os modig da det Offer bringe,
som Guderne affordre Dig og mig!
Paa korte Kamp snart følger qvægsom Hvile. —

Atilia (afbryder).

O Regulus! saa lidet kjender Du
mit Hjerte! At leve skilt fra Dig — o nei!
Mit Liv er med sin Rod i Dit henplantet;
nu kun ved Dig jeg lever, — den er svunden —
den muntre Tid, da jeg mig selv var nok,
da Pigen trodsed paa sit frie Hjerte,
da jeg til Vesta vilde mig indvie —
den svunden er — en anden Skjebne vinkte.
Dig saae jeg knap, hvem hele Roma priste,
da sank min Stolthed, svandt mit Selvbehag,
da forekom jeg mig saa liden, følte
mig ved Din Side ene ret ophøiet,
men ei ved slige Baand, som knyttes i
et Dieblik, som Anger atter løser —

nei, som en Datter vilde jeg til Dig
indtil min Død — til Dig kun være lænket;
men disse hellige Baand Du sønderriver, —
O! gjør det ei! hvis disse Baand opløses,
saa flyer min Aand dog flux i Dine Spor.

Regulus.

En Daare kun med Skjebnens Strænghed kæmper,
den er ubøielig — jeg maa tilbage.
Jeg gav mit Ord.

Atilia.

Det gav Du ogsaa mig.

Regulus.

Jeg svor.

Atilia.

Nu vel! jeg paa en ældre Eed
beraaber mig, og Juno er mit Vidne.

Regulus.

Jeg vidste jo, hvem jeg tilsvor min Tro,
kun Romerdatteren Atilia
har Romersønnen Regulus sig viet,
til Qvinden, som i Aand mig lignede.
Saa hør da nu mit Alvorsord; Forbliver
jeg her, Carthago faaer sin Hær igjen,
saa vandred tusind Romersjele end

for Tiden ned til Underverdnens Mulm.
Atilia! og dog Du vil mig standse?
Saa svang ei Juno os — nei, Hekate
til fæle Bryllupspagt den vilde Fakkel!
saa skal min Søn da skamme sig ved mig,
hvis Navn engang hans Stolthed skulde være?
Mig kalder nu ubøielig min Pligt
bort fra Din Side. Siig dog: kan jeg Andet?

Atilia.

Naar Følelsen er dybest, tier Læben;
Mit Hjerte taler høit mod denne Pligt.
Naar Eders Aand kun kan bedrøve vor,
faae Tungen til at tie, troer I strax,
at Alt er hermed godt og herligt gjort.
Om Qvindens Følelse end høit mon skrige,
den aldrig dog i Mandens Bryst gjenklinger.
O hør mig! hør, mit Hjerte skriger lydt,
forbarm Dig, Regulus! forbarm Dig! — ak!

Regulus.

Atilia! glem ei Din Værdighed!
Forlad mig nu! forkort dog denne Qval!
Lev vel!

Atilia.

Kun ei endnu! Jeg Børnene
har bragt herhid, de ønske Dig at see,

de bad saa inderlig — ja vist! Du maa —
det byder Faderpligt — Du maa dem see,
at Ynglingen engang i Verdensvrimlen,
naar stolt paa Dig og paa Din Daad han tænker,
og Brystet gløder ved Din Æresglands,
maa mindes klart sin Faders lyse Billed,
og styrkes af dets Smil til høi Bedrift!

Regulus.

Du styrer deres Fied med Sikkerhed
engang i mine Fodspor.

Atilia (med Fasthed).

Nei! jeg ei!

Regulus.

Hvordan?

Atilia.

Tro mig, min Vei gaaer snart til Ende!

Regulus (hurtig).

Atilia! jeg Børnene vil see —

Atilia.

Du vil dem see! O Børn! saa kom da, kom!

Femte Scene.

De Forrige. Serran. Mutius.

Mutius løber lige hen til Regulus, springer op, og falder ham om Halsen. Serran paa høire Side omfavner hans Knæe. Atilia paa venstre læner sin Arm paa hans Skulder, og sin Kind paa hans Hoved.

Mutius.

Du er min Fader!

Regulus.

Stakkels, gode Barn!
Dig Guderne beskytte! jeg kan ei.

Serran.

Jeg er Serran.

Regulus.

Jeg kjender Dig — men see!
hvor stor!

Atilia.

Han er og moden snart til Toga.

Regulus.

Den dække evig kun et Romerhjerte!

Serran.

Jeg ønskte den kun af min Faders Haand.

Regulus.

Men Guderne, min Søn! det vilde ei.

Serran.

Jeg har i mange Tider længts derefter.

Mutius.

Ak! giv ham den, thi han har virkelig
alt glædet sig dertil; han ofte har
betroet mig det. Forspild ham ei den Glæde!
Du er saa god, det siger Publius.

Regulus.

Det er formeget!

Serran. (til Mutius).

Stille! Fader græder!

Atilia.

Det siger kun hans Fiende; ei hans Søn.

Regulus.

Jo, kjære Moder! jo, det er dog sande!
Hvad nu aflokker mig de søde Taarer,
er ikke Veemod — nei, høi Faderglæde.

Atilia og Serran.

Af Glæde græder han } den store Mand!
vor store Fader

Regulus.

Nu stille! Intet skal min Fryd forstyrre!
Serran! kom hid!

Atilia.

Mit Bryst vil sprænges!

Mutius.

Fader!

Du maa ei græde!

Serran.

Ak! forlad os ei!

Regulus.

O Fædreland! jeg Meget offrer Dig!

Atilia.

Er ingen Redning? See, jeg krymper mig
en Orm ved dine Fødder. Hør mig dog!
O lad mig ei fortvivle, Regulus!
O hører mig, I store Guder! hør mig!
Min Regulus! o! lad mig ei fortvivle!

Regulus (staaer op).

Staa op, Atilia!

Atilia.

Nedtræd mig ganske!

Regulus.

Bodostor seer paa Dig — vær Romerinde!
Staa op, Atilia! jeg beder Dig.

(Ophold).

Nu har Du gjort mit Bryst ret svarlig tungt!
det havde af Din Omhed jeg ei ventet.

Mutius.

O Fader er vred!

Serran.

Han stirrer stivt hen for sig.

Mutius.

Serran! jeg er saa bange.

Regulus (fatter sig).

See, Atilia!

saaban — just saadan var det, naar jeg fordum
i Feldten drog, de Smaae omringte Dig;
da følte jeg, hvad jeg forlod i Hjemmet,
jeg føler det endnu, og dybt, ved Jupiter!
Da lagde Børnene jeg ved Dit Bryst,
og raabte glad: "Jeg veed, de er forsørget!"
og drog saa mere rolig bort fra Rom.
Saalangt jeg kunde øine Capitol,
jeg tænkte: "Mine Sønner er forsørget;"
og end ved Krigstrompetens første Klang jeg
husvaled Hjertet med den samme Trøst.
Naar saa jeg atter glad gjensaae mit Hjem,
og Moderen i sine Børns Kreds,
saa styrted jeg med Tak i Dine Arme:
Ja vel var mine Sønner godt forsørget!

Atilia.

Men nu, men nu — hvor langt meer græsseligt!

Regulus.

Jeg vil den lange Reise nu begynde,
fra hvilken Veien aldrig gaaer tilbage

men derfor er min Tillid ikke mindre;
jeg lægger end —

Atilia.

Nei, ti!

Regulus.

Jeg lægger end
de elskte Børn i Din trofaste Haand.
Atilia! naar i Elysium
vi mødes, raaber jeg Dig glad imøde:
"Du har ei skuffet mig, mit bedste Haab;
Ja vel var mine Sønner godt forsørget!"

Atilia.

Forlang dog ei, hvad jeg umuligt kan!

Regulus.

Atilia! Jeg skylder Dig saameget;
Opfyld da nu en Hustrus sidste Pligt!
Du Dagens Hede trolig med mig bar;
om Aftnen nu, da Solen for mig svinder,
og Mulm mit Blik omhyller, Du undrager
mig din trofaste Haand? det vil Du ei!
O! hør mig dog! thi Sandhed er mit Ord:
Forlader Moderen og sine Børn,
da er for mig ei hist Elysium.
Kom, Mutius! omslyng Din Moders Hals!
Serran! omfavn Du bønlig hendes Knæ!

O! see at røre Eders Moders Hjerte!
o! beed, at hun Jer Arme ei forlader!

Mutius.

O Moder! Moder!

Serran.

Ak! forlad os ei!

Regulus.

Hvem havde I, naar ogsaa hun forlod Jer?
Jeg selv mig bøjer for Dig. O! min Hustru!
saa gjelder intet da min Bøn — den sidste?

Atilia.

Den gjælder! — — —
Regulus! o! mine Børn!
den gjelder! (drager en Dolk af Barmen, og giver Regulus den)
Jeg troer mig ei. Hvor har jeg den? — ha, der! —
Tag den! — den var min sidste Trøst, men tag!

Regulus (kysser Dolken).

Med denne Dolk Du gav mig Meget — Meget!

Atilia.

Jeg vil til Hævnere opdrage dem,
ja Hævn! — ha, Hævnen styrker mig endnu!
Jer Faders Død, Jer Moders Martyr-Liv,
Og Angst og Qval og Jammerskrig — det skal

I hævne — hører I? — I maae det hævne!
Saa vil jeg endnu blive lystig — lystig!

Regulus.

Atilia!

Atilia.

O! Regulus! (falder i hans Arme).

Regulus (halv sagte, mere vinkende med Haanden).

Nu bort!

O bort?

Atilia.

Nu bort! Vee! raaber jeg, Vee! Vee!
(gaaer).

Sjette Scene.

Regulus alene.

(han stirrer en Tid stivt efter hende, derpaa løfter han Armene i Vejret, og skjuler sit Ansigt).
For Meget! Ak, min Kraft forsager mig.
(Man hører i nogen Afstand)

Folket.

Han bliver her. Ja vist! han skal! han skal!

Regulus.

Hvem skal? ha, jeg dog ei? Forraader I

sert Fædreland? Jeg ei, ved Jupiter!
Jeg ei!

Folket.

Han skal!

Regulus.

Nei, siger jeg, Nei! Nei!
Jeg trodser Jer!

(høit hævende Dolken)

Jeg er min egen Herre!

Ende paa 3die Act.

Breve skrevne paa en Reise i det Holsteenske til Venner i Kiøbenhavn.

(Sluttet).

Ellevte Brev.

Til Hr. Prof. Nyerup.

Kiel den 11te Julii.

Tak — kiæreste Nyerup! for det Brev fra dig, som modtog mig ved min Ankomst hertil i Løverdags Aftes, ogsaa min oprigtige Tak for det harderske Skrift om den indbyrdes Underviisning, som var medfulgt. Vel maa jeg begynde fra at tilstaae medskamme, at Emnet er mig mere fremmed, end det medrette burde være, da jeg saa godt som daglig den sidste Deel af mit Altonaophold gik forbi en saadan Indretning, anlagt af en Vanderberg paa selve Grændseskiellet af Altona og Hamborg; ogsaa var jeg rigtignok engang derinde, at forespørge mig om Fremmede kunde bivaane Underviisningen, hvorpaa jeg vel fik et bejaende Svar, men var tilfældigviis gaaet feil, og kommet til Husets Eier, isteden for til Stiftelsens Forstander; og da jeg nu deels saae, at Klokken var saamange, at jeg ved at opholde migder, torde komme forsilde den Aften til at see Hr. Devrient

i Hamborg, deels og vel i mit Hierte undsaae mig ved, at maatte besvare Vedkommendes Spørgsmaal om den lignende Indretning hos os, med den Bekiændelse, at jeg ikke kiændte den *), forbeholdt jeg mig den Fornøielse til en anden Gang, og denne anden Gang kom — efter Udsættelsers sædvanlige Natur — aldrig.

*) Jeg bør imidlertid her tilføie, at jeg efter min Hiemkomst ved min Arvevens Hr. Divisionsadjutant Ridder Abrahamsens Godhed har havt den Fornøielse at bivaane Indretningen her; og skiøndt jeg naturligviis fra eet saadant Besøg paa ingen Maade fordrister mig at bedømme det Hele fra alle Sider, er det mig dog en Pligt at tilføie, at den Fremgang i Geographie, disse Smaadrenge ved denne Underviisning havde giort, overraskede mig, som af flere Aars Erfaring paa det christianiske Institut kiender Vanskeligheden af at bibringe Børn Elementarunderviisningen deri; som og at alle de Drenge, jeg saae enten skrive paa Tavle eller med Pen, viiste Anlæg til at faae en Skriverhaand, der vidnede til Fordeel for den her anvendte Methode. Hvad Læsningen m. v. angaaer, da har jeg ikke mindste Tvivl om, at ogsaa heri Elementerne paa denne Maade læres hurtigere, sikrere, og bedre, end ved den almindelige, som sandelig ikke fortiener Ros for nogen af disse tre Egenskaber; men for at kunne med fuld Sagkundskab dømme derom, maatte jeg have havt Leilighed oftere at bivaane og følge Underviisningen.

Skiøndt jeg midlertid altsaa kun selv syntes at kunne have liden Interesse af det harderske Skrift, oprettedes dog mit Savn, ved at kunne her conferere derom med den saa aldeles sagkyndige Prof. Gensiken, der ikke blot paa Embedsvegne, men og i Følge sin gamle Interesse for Alt, hvad til Underviisnings og Opdragelsesvæsenet hører, har fra Begyndelsen af været særdeles opmærksom paa Alt, hvad denne nye Methode, og især dens Indførelse hos os angik, og hvem altsaa hint Skrift særdeles interesserede. I Anledning af vore Samtaler derom giorde han mig nu igien bekiændt med, hvad Pædagogikens Solon, den berømte Niemeier, i den nyeste Udgave af sit classiske Værk om Opdragelsens Grundsætninger i denne Anledning siger, og som jeg her ikke vil afskrive dig, da du, hvis denne nyere Udgave ikke skulde være kommet dig for Øie, vil ved min Hiemkomst finde det i et af de næste Nummere af Tilskueren *). Saameget synes mig midlertid af det, hvad denne høilig sagkyndige og upartiske Mand har sagt, at kunne skiønne; at der om denne Methodes absolute Brugbarhed og Gavnlighed ingen Tvivl kan være, men at Spørgsmaalet kun kan blive

---

*) S. Tilskueren No. 56.

deels om Grændserne for dens Anvendelse saa vel med Hensyn til Læreclasser som Læregienstande, deels om dens Forbindelse med den friere Underviisning, som det naturligviis ikke maa tabes af Syne, at denne stedse skal være en Forberedelse til.

Den 12te.

Saavidt var jeg omtrent kommet i Gaar, da jeg blev kaldt ned at spise til Middag tidligere end sædvanlig, siden vi efter Bordet skulde høre den berømte Harms prædike. Egenlig var det ikke min Hensigt at gaae med, da jeg ligesaalidt holder af saaledes at smage paa Præster, som paa academiske Lærere, og anseer den Dom, der fældes over begge efter en saadan enkelt Hospitation, for lige ugyldig, og upaalidelig. Midlertid fortrød jeg ikke, at jeg hørte ham, skiøndt, som sagt, jeg erkiænder, at denne ene Gang ikke giver mig nogen Stemmeret i de stridige Domme, der over ham fældes. Han besidder sand Veltalenhed, ikke udvortes, da hans Organ ikke er vellydende, og hans Gebærder eensformige, men den langt vigtigere indvordes, i det man hos ham — som hos vor Grundtvig — kan høre, at hvert Ord er hans fuldeste Overbeviisning, kommer fra hans

inderste Hierte, og i hver Henseende er en Stadfæstelse paa Horatses

Verbaque provisam rem haud invita sequentur.

Han taler udenad, det synes, som han improviserer, og midlertid skulde man have Ondt ved, at flytte et Ord af sit Sted, end sige at ombytte det, uden Tab.

Interessant var det mig i øvrigt at see Kirken saa talrig besøgt, og især at see, saavel Professor — som Studenter — pulpituret, hvis Tilværelse jeg den Tid, jeg studerede i Kiel, aldrig hørte nævne, saa besatte. Vist nok randt mig herved i Tanke, hvad Boileau svarte Ludvig den fiortende, der vilde vide, hvorfor Prædikanten Le Tourneux havde saa meget Tilløb: "D. M. veed, man løber altid efter Nyheder; det er en Prædikant, der prædiker Evangelium!" dog med den Forskiel, at Harms forekommer mig mere at være Lovens end Evangeliets Prædikant; midlertid bør jeg dog tilføie, at der i hele hans Dags Tale, uagtet Texten (1 Petri 3) gav megen Anledning til, hvad man kalder en polemisk Prædiken, saa kraftfuld, saa apostolisk varm den var, ikke indeholdtes et Ord der i mindste Maade lod sig bringe i Forbindelse med locale Stridigheder, ikke eet Ord, som jo for enhver

christelig Menighed havde været paa sit Sted, ja! ikke uden maaskee eet eneste Udtryk, som jo ikke blot fandt sin Gienklang i mit inderste Hjerte, men som jeg jo til Tid og Sted vilde være glad ved at have sagt, og sagt saaledes. Ikke — det veed du da for vel — som jeg i det sidste troede at have nogen Maalestok for min Dom over Manden; langt fra:

Held Manden, der tør sige ligefrem
Sin Mening; ak! der er saa faa af dem!

er, som du veed, overalt min Troesbekiændelse, men især for den geistlige Talestoel; er denne hans Mening end nok saa forskiellig fra min, var den endog aldeles stridig derimod, mig nok, naar den kun er hans; mig Alt, naar jeg hører og føler, at ingen Menneskefrygt og Persons Anseelse bøier ham fra at sige, hvad der er ham hellig og guddommelig Sandhed.

Og nu — kiæreste Nyerup! — tak for al din venskabelige Omsorg for mig og for mine Ting under denne min liden Valfart. Paa Torsdag gaaer jeg med Dampskibet herfra, og er altsaa formodenlig i Kiøbenhavn, samme Dag, som dette Brev. Midlertid vil jeg dog for større Sikkerhed sende det med den ridende Post fra Kiel, uden at lade det først

giøre Dmveien over Bakkehuset. Vore kielske Venners Helsener, og hvad videre bedlige der kan være, snart mundtlig.

Din

Rahbek.

Tolvte Brev.

Til * * *

den 8.

Uagtet dette Brev ikke skal gaae af, før fra Kiel, maa jeg endnu fra Altona fortsætte min hamborgske Theaterkronikke.

Den næste Rolle, jeg af Hr. Devrient saae, var Amtmanden i Udstyret, og her gik mig med eet et Lys op om denne berømte Skuespiller. Med alt det, jeg beundrede hans Schevo, og ikke kunde misbillige hans Sekretair Wurm — hans Rørœg vil jeg ikke tale om — var der mig bestandig noget fremmed, eget deri, som hverken ret stemmede med mine Ideer eller med det naturlige Ensemble paa det schröderske Theater; midlertid vare samtlige hine Roller af det Slags, hvor jeg mindre kunde mærke det; men her i denne Amtmand, som jeg saa ofte

har seet spilt saa aldeles naturlig af vor brave Rongsted, som jeg i Forveien har seet kostelig givet paa et Privattheater af en nu afdød Mester i comiske Roller; her blev det mig klart med eet; hele hans Spil er beregnet, sat paa Skruer; saaledes hvor Commissariussen gaaer hans Samvittighed paa Livet, og han vil giøre sig rask, og siger O De e r e n.. og nu den hidsige Commissair falder ham i Ord, og med sit Spørgsmaal: H v a d e r j e g ? forbløffer Synderen, saa han ikke kan sige Andet end: e n C o m m i s s a r i u s ! retirerede Devrient først fem langsomme Skridt baglænds, og sank nu i sin Lænestoel, inden han fik de to Ord frem, som da rigtig nok giorde Effekt, men paa Scenens, og hans Medspillendes Bekostning. Havde han her havt vor Lindgreen, eller min Egholm, der fra vort Samspil i tidligere Dage særdeles h e r er mig saa uforglemmelig, han vilde blevet ved at tordne for ham: hvad er jeg? Herre! for Satan! hvad er jeg? indtil den anden var kommet frem dermed? men den brave Schmidt var for høflig mod den fremmede dertil. Det er, hvad een af Vore kaldte K n e b e n e, som han undredes over, jeg ikke kjændte, og som man af Rose, Schröder, Reinecke, Schwarz, Mad. Rosing og Mad. Schröder rigtig nok ikke lærer.

Hvad der ydermere stadfæstede mig i denne min Overbeviisning, var Mad. Devrient som Sophie, der øiensynlig var sin Mands Discipelinde, og altsaa ikke Mesteren voxen i at skiule Kunstens, eller rettere Kunstlingens Spor; enkelte Effektsteder — die Plumpers, som man i Mannheim i gamle Dage kaldte det — som om at være saalille, ganske lille — som hun meget nysseligt viiste paa sin lille Finger, Skatteringerne af I, du, han De, som hun mesterlig satte ud fra hinanden, og saaledes nogle glimrende Stæder til, vare sande Purpurlapper, paa en Vadmelskofte, og stak derfor Mængden des stærkere i Dinene, men i det Hele var hverken Aand eller Caracter, hverken Liv eller Sandhed.

Jeg erindrede mig, hvad jeg udentvivl og i et af mine foregaaende Breve har skrevet dig, om min Samtale med Schmidt om den nyere islandske beregnede Spillemaade, og Schröders Misbilligelse deraf, og jeg var ligefrem nok til at spørge anden Dagen den tænksomme hamborgske Kunstnerinde, Islands og Schröders Pleiedatter, Mad. Unzer, om ikke Devrient skulde være en Discipel af Island? hun benægtede det med Tillæg, at de endog aldrig havde spilt paa Skueplads sammen; men indrømmede, at han

saa ganske spilte i Islands Maneer, at hun selv havde til undret, en saadan Overeensstemmelse kunde finde Sted uden umiddelbar Efterligning. Jeg nænte for vor Islands *) Skyld ikke at svare hende, at det

---

*) I Schröders siden udkomne kostelige Biographie ved hans Ven Prof. Meyer, findes følgende hins egenhændige Dom i et Brev af 22 Oct. 1809 over Island, da denne sidste Gang var i Hamborg: "Island har givet mig megen og stor Leilighed til Anmærkninger. Men da det tydske Publikum har sat ham ved Siden af mig, eller endog over mig (!!!) og da han er min Ven, tier jeg om ham." Hertil føier hans smagfulde men af Frygt for at synes partisk til Schröders Fordeel, over andre Kunstnere høist milddommende Biograph: "I det hele blev det mig ogsaa denne Gang vist, hvad jeg alt ved tidligere Leiligheder har iagttaget:" at Schröder lod Islands Talent, Uddannelse, og Skarpsind vederfares saa megen og saa villig Ret, som Nogen i Verden; men at han troede at iagttage, at I. undertiden opoffrede Caracterens og Udtrykkets Sandhed for den Lyst, at behage, eller overraske; og sin egen bedre Dom for deres Fordringer, der burde lært af ham. De af Schröder dadlede Steder og Roller var jeg ikke istand til at redde. Da Schröder forudsatte, den store Kunstner fattedes ikke Evne til at tilfredsstille strænge Fordringer, men blot Fasthed til at modstaae ugrundede, indeholdt denne Dadbel en Ros." Maaskee kunde man

udentvivl var den sceniske Sølvalders fælles Stempel; skiøndt jeg med god Samvittighed kunde tilføiet, at dens Sølv dog altid var et ædelt Metal, især i Sammenligning med Buffaoldets Kobber, som man siden har faaet at trækkes med.

I øvrigt kiændte jeg dette Stykke fra vort Theater forvel, til at kunne finde ret Fyldestgiørelse i den hamborgske Forestilling, skiøndt den sandelig ikke var slet. Schmidt, som Commissarius var mig den, der bedst holdte Maalet; at derimod Mad. Jacobi, hvem jeg udentvivl har nævnt dig som en meget behagelig Actrice, ikke paa nogen Maade kunde maales med den geniale Mad. Rosing, mellem hvis udmærkede Roller Luise hører, vil ikke undre dig, saa lidet som at Indtrykket af Rosings Moorfeld, saadan som jeg i det kostelige Theateraar 1805—6 saae den, stod i for levende og kiær Erindring hos mig til, at det skulde være Herzfeld let at maale sig med dette mit Ideal deri. Saaledes har ogsaa Frydendal for tit ladet mig erkiænde, at disse islandske Huustyranner maa være Mænd af Verden,

med faa Ord sige: Schröder var Lessings Kunstner, hos hvem Kunsten havde forandret sig til Natur; Iffland Schillers, hos hvem den ikke tog ilde, at man erkiændte og hyldede den som Kunst.

til, at den brave Schwartses borgerlige Darner kunde fyldestgiøre mig. Meget behagede en Mad. Günther, som Jacobe.

Næste Aften saae jeg Gaaden nok engang, og glædede mig end eengang over Doctorinde Reinhold, Lebrun, og Weiß, der — skiøndt for næsten tomt Huus — spilte endnu bedre og rundere end forrige Gang.

Den sidste Aften, jeg kunde tilbringe i Hamborg, skulde de have havt Kong Lear, men Hr. Devrient — betroede en gammel Obercontrolleur mig — befandt sig ikke saavel, at han kunde spille den *), og de fik da 7000 Daler. Du kiender min Shakspearkiærlighed forvel til at forarge dig over, at jeg reentud tilstaaer, jeg var slet ikke utilfreds med Byttet, da jeg ikke havde nogen stor Attraa til at see Hr. Devrient Lear, mindst, hvor Mindet om Schröders saa levende omsvævede mig; og da Lebruns Dietheim, der var letsindig uden enten at være ryggesløs eller lapset;

*) Mærkeligt er det i øvrigt, at der syntes ligesom at være en ond Stierne over Hr. Devrient med denne Rolle; thi da han noget efter min Afreise virkelig kom til at spille den, maatte han efter Oievidners Forsikring afbryde Forestillingen midt i Stykket.

hiertelig uden at bortgive noget af Munterheden, gav mig, hvad jeg hos vore tvende hengangne Diethelmer hver paa sin Viis, havde savnet. Særdeles delicat gav han Scenen med den smukke Emilie, der udføres af den smukke Dem. Steiger i den vante Maneer, der — efter mine Tanker viser os den vittige Skuespillerinde, som vil giøre Effekt, ved at spille Gaas, istedenfor Modepiatten. Ogsaa Doctorinde Reinhold som Sophie var for naturlig en Soubrette til ganske at være mig i denne Stykkets mig interessanteste Rolle tilmaade. Særdeles morede mig derimod Schmidt som Baldern, især ved den ypperlige Appetit, hvormed han fortærede de forskiellige Rafraichissements hos Diethelm. I øvrigt er Stykket meget forskielligt fra det, vi have, i det der er en heel Række Scener, hvor Diethelm føres bag Lyset af en foregiven Aandemaner; hvorimod Scenen med Capt. Hennings, der baade i sig selv og for Stykkets Gang synes mig meget heldig, ikke der finder Sted; ligesom Sophie igien ingen Adkomst erhverver sig til Navnet af Venus med de haarde Hænder, da baade Kys og Prygl paa det schröderske Theater ingen courant Artikel er.

Ugierne sagde jeg hermed den hamborgske Skueplads Farvel; hvad jeg havde kiendt den i bedre Dage

at være, var den saa lidet, som Efteraar er Skiersommer, midlertid synes det, at være med Schröder, som med vor Rose, at Muserne ikke kunne overtale dem til reent at forlade et Sted, hvis deres Yndlinge have indviet dem. Hvad der, foruden Rundingen og Nøiagtigheden i Forestillingernes Gang, særdeles giorde mig den hamborgske Skueplads kiær, var, at den efter Alt, hvad jeg kunde skiønne, havde — i det det bevarede Schröders smagfulde Udstyring af Stykkerne — holdt sig reen for den taabelige Glimmer og Pragt, som Klingeman udentvivl ikke uden Føie beskylder Ifland for at have smittet Tydsklands — og vel ikke ene Tydsklands — Skuepladse med. Levvel! og tak for Altona.

Kiel den 11 Julii.

Tak for Altona! sluttede jeg mit Brevs første Part, og med Føie kunde jeg med Hensyn til de Breve, jeg fandt ved min Hidkomst i Aftes, begynde denne Deel med Tak for Kiel, hvis jeg ikke hastede at fortælle dig om mit Rellingensbesøg. Slige Timer har jeg nu i en lang Række af Aar ikke levet; saa ganske blev mit Hiertes huldeste Forventninger, som du udentvivl, af et foregaaende Brev om min Modtagelse der paa Henveien, vil have seet, ikke vare smaa, ikke blot opfyldte, men endog overgaaede; saa

ganske modtoges og behandledes jeg der, som den 35 Aars Ven, hvem 30 Aars Fraværelse og Forventning endnu havde giort kiærere; og det ikke, som du da godt kan forestille dig, der saa nøie kiænder mig, ved mange Velkomsttophævelser, og Udbrud af Glæde over mit Besøg, men ved, at der — næsten kan jeg sige — ikke sagdes eet Ord den hele Tid igiennem, da jeg var der, som jo lod mig føle det. Saaledes den Interesse, hvormed min ædle Veninde og hendes trofaste Pleiedatter talte til mig om enhver Ting, der var vor herlige Hedengangne vedkommende, som noget, de vidste, der var mig dyrebart og helligt som dem; saaledes det Liv, hvormed de begge fortalte mig, hvorledes Øinene havde tindret paa ham 1812, da han kom ind, og fortalte dem, at han havde faaet Brev fra mig, at jeg kom (hvilket formedelst den franske Occupation af Hamborg, hvoraf jeg let kunde forudsee Følgerne for Schröder og hans Omgivelser, udeblev) hvorledes han ufortøvet havde ladet Værelser giøre istand til mig o. s. v.

Dog af denne min Fortælling vilde du ikke erfare meget; jeg maa vel altsaa gaae ordenlig frem, sige dig, at jeg fandt min Veninde Mad. Schröder af Udseende og Udvortes sin sande Aands- og Hiertes

og Kunsts-Søster Mad. Rosing særdeles liig, levende her, som en sand Artemisia, ene for sin Hedengangnes Minde; ikke i det hun bereder ham et prægtigt Gravminde, eller blander hans Aske i sin Spise og Drikke; men i det hans Erindring, hans Savn, hans Kiærlighed omgiver hende i Alt, hvad hun giør og lader, siger og tænker. 43 Aar, sagde mig næste Dags Aften Schrøders Ven, den længe søgte Meyer — hvem jeg i Bramstedt efter 35 Aars Sogen endelig traf, lærte at kiænde, og elske — har hun ene levet for ham; han døde, hendes Livs Bestemmelse er opfyldt, og hun har nu hernede intet videre, end at see deres Gienforening imøde." —

Jeg har i min Ungdom seet, vel og læst en tydsk Bog, der formodenlig var en følsom Roman — thi dens Indhold har jeg aldeles glemt — og der hedde: Geschichte eines empfundenen Tages; sandelig! kunde jeg beskrive hine Timer paa Relingen, vilde deres Beskrivelse vel fortiene dette Navn; men — Erindringen om fordums i Venskab og Kunstnydelse gladelig henlevede Timer ved Donaus og Alsterens Bredde, Meddeelelsen af saamange i Fraværelsens lange Aar oplevede Scener, Deeltagelsen i gienfidige Sorger og Savn; Taare, som forsødedes ved at flyde-samlede, hvo kan beskrive dem? Kun-

een Erindring maa jeg nævne, forbi den her ikke hørte til Kredsens gamle, og det var min afdøde uforglemmelige Velgiørers og Beskytters, den ædle Hertug af Augustenborgs. Ikke kan jeg sige, hvor det rørte mig, da min hulde Veninde sagde: en anden sand Ven har De ogsaa paa senere Aar tabt, Hertugen af Augustenborg! og hun nu fortalte mig, hvilket jeg ikke vidste, hvilken varm redelig deeltagende Ven Schröder havde havt i ham, fortalte mig saa mangt et Træk af hans store, varme, menneske-, kierlige Hierte, Mage til dem, hvortil jeg i vort Samlivs skiønne Dage saa ofte med Beundring var Vidne!..

Dog — forgiæves vil jeg her fortælle; heller vil jeg giemme det til vore Samtaler efter Hiemkomsten, til jeg kan vise dig de to kostelige Medaillons af Schröder og hende, hun forærede mig, da jeg beklagede, jeg ikke mere havde det Kaabber af dem begge, som du udentvivl i tidligere Dage har seet hos mig. Om det øvrige der, om Rellingens smukke Hauge, skiønne Bygning, kostelige Indretning vil min Kone fortælle dig. Jeg saae bogstavelig her slet intet Andet end Schröders Minde, hans kiærlige Efterleverske, og deres troe Pleiedatter, Dem. Schwarzenfeld, som Schröders for henved 40 Aar siden tog til sig fra det ophørte møllerske Børnetheater i Wien, hvor

hun udmærkede sig ved usædvanligt Talent, hvem den ugunstige Lykke vel ikke tillod at opfylde hine Forhaabninger, da hendes Udvortes ikke vedblev at holde Skridt med det Indvortes; men der desfuldeligere ved datterlig Kiærlighed og Troskab holdt sine ædle Pleieforældre skadesløse for, hvad hun som Kunstnerinde ikke kom til at blive. Meget vil du komme til at høre af os begge om disse Mennesker. Meget vil jeg da og faae at fortælle dig, hvorledes Kunstens sande Evangelium, den schrøderske rene Lære om Foreningen af Sædelighed, Sandhed, og Smag paa hans herlige Medvandrerindes indviede Læber fik mig fornyet Ærværdighed og Interesse; hvor Kunstens Helligdomme aabnede sig for mig paa ny! hvad det frydede mig at høre, at vi ogsaa her endnu forstod hinanden, samstemte, som fordum i Wien, at vi i vore Domme om den hamborgske Skuepladses Medlemmer og Giæster idelig mødtes, at hun satte fordums Pris paa min Glæde over, at den fordums Aand ikke var vegen derfra. Dog — Jeg mærker, det gaaer min Pen ligesom os selv — den maa rive sig fra Rellingen, for at komme fra dette Arcadien.

Efter at have tilbragt der — som sagt — et Døgn, hvortil jeg ikke venter Mage, før jeg er saa lykkelig at komme der igien, og gienfinder der Alt

som nu, tog jeg da derfra anden Middag, og kom om Aftenen til Bramstedt, hvor jeg da omsider giorde det i saa mange Aar ventede Kiændskab med Prof. Meyer; Aftenen, som vi tilbragte sammen, var en sand kostelig Epilog til Dagens herlige Drama; saaledes nød vi i et kort Begreb forgangne og nærværende Dage, vore hedengangne og endnu levende fællleds Venner, kort sagt, Alt, hvad der var vore Hierter dyrebart og kiært, i harmonisk Samklang forenede. Han sagde mig, hvad jeg allerede af min Veninde i Rellingen havde hørt, at Schröders Biographie *) ikke blot fra hans Haand,

*) Værket er nu udkommet i tvende Dele, og har endog overgaaet min Forventning, saa at jeg, uagtet jeg har alt læst det adskillige Gange, har ondt ved at rive mig derfra, naar jeg faaer fat derpaa. Saare sielden har jeg funden en Biographie skreven med den Sagkundskab, den Sandhedskiærlighed, og dog tillige saaledes con amore. Bonum virum facile crederes, magnum libenter er dens Caracteristik fra Begyndelse til Ende. Selv for den, hvem den ikke kan have den Interesse, som for mig, hvis inderlig elskede Ven den fremstiller i sin Kraft og Siæleadel, har den Interesse ved at indeholde en lærerigere Samling af Betragtninger over Skuespillerens sande Kunst, deels fra Schröders egen Pen, deels uddragne af hans mundtlige Yttringer

men tillige fra Pressen var færdig, og efter nu at have lært at kiende ham selv, længes jeg dobbelt derefter; thi som han forstod Schröder, og vidste at vurdere ham i alt hans sieldne, men saa hyppig misforstaaede og miskiendte Værd, har jeg endnu, hans ædle Hustru og Pleiedatter naturligviis undtagen, ingen fundet, der havde Sands derfor. Ogsaa paa dine Vegne glæder jeg mig til denne Bog; thi du vil der lære at elske min hedengangne Ven, som han vilde elsket dig, havde du levet ham nær; du var af dem, han idelig søgte, og sielden eller aldrig fandt.

Næste Morgen lode vi stande ad Kiel, hvorhen vi kom om Aftenen. Saare velkomne vare os der de kiære kiøbenhavnske Breve og saare godt giør det, at see, hvorledes vi ventes i Hiemmet, da vi skal forlade Steder, hvor vi have været saaledes modtagne. Til Giengield for, hvad du har skrevet mig om det overordenlige Tilløb og Bifald, hvormed min Ung-

---

og Exempel, end jeg lettelig mindes paa eet Sted at have læst; og maa jeg især anbefale de sidste 60 S. af anden Deels første Part, til nøiagtig Giennemlæsning for hver den, der vil vide med Vished, om han har Adkomst til Navn af Skuespiller eller ikke.

domsven Bisskop Tetens har prædiket hos Eder, havde jeg i Sinde at skrive dig udførlig noget lignende, om Niels bekiændte Harms, som jeg i Gaar har hørt; men jeg har allerede udtømt denne Materie i et Brev til Nyerup, hvoraf du i fornødent Tilfælde i det mindste paa anden Haand lettelig vil kunne erfare det væsentlige, saa fremt du ikke, som jeg formoder, skulde foretrække at høre det fuldstændigere og paalideligere af min Kone, der synes særdeles om ham, og der dog — som du veed — ikke har Savn paa anseelige Competenter til den aandelige Palme, at sammenligne ham med.

I øvrigt har hverken Hiemreisen fra Bramstedt af, eller mit Ophold her siden min Hiemkomst været mig, hvad Udreisen var; noget dertil har vel det ublidere Vejr, Naturens allerede noget mørknende Udseende, o. m. d. l. bidraget, Hovedsagen er imidlertid, at jeg alt mere og mere kommer paa Bunden af mit Reisebæger, og følgelig efterhaanden mere og mere naaer Skilsmissens Bærme. Jeg mærker, jeg bliver min gamle Natur tro — Ham kan man ingen Fornøielse unde, sagde min Barndoms Mentor, Eneboeren Adzer ofte til mig, han vil aldrig lære at give Slip paa den igien.

Jeg trøster mig midlertid til, at mit gamle Bakkehuus ved Hiemkomsten saaledes vil tage imod mig, at jeg i dette mit nu snart syrgetyveaarige hulde Fristed, vil — om ikke forvinde, disse mine nye Længsler og Savn, dog finde dem forsødede, thi at jeg ligesaa ugierne siger Kiel og Holsteen Farvel, som de derværende Venner os, dølger jeg end ikke for dig.

Lev da nu vel, til vi om faa Dage sees igien og vær takket for hvert kiært venskabeligt Ord, du paa denne Reise har skrevet mig. Din

K. R.

Om Selvantændelse.

Ved Ildebranden her i Byen, Morgenen den 3die Jænuar, hvori Herr Modevegs Fabrikbygninger gik op i Lue, er det høist sandsynligt, at Aarsagen til Ilden er at søge i en Selvantændelse af den med Olie brænkede Uld. Factum fortælles paa følgende Maade: Tørrestuerne ere paa anden Sal, hvor ingen ellers boer. Fra Fredag Eftermiddag havde der ikke været lagt i Ovnen, og havde intet Men-

neske været paa Stuerne. Natten fra Søndag til Mandag kommer Eieren, der beboer første Sal, hiem fra Selskab henimod Kl. 1, og mærker ikke ringeste Damp eller noget andet Ildstegn. Ikke længe efter bliver en Kone, der boer i Huset, og er blevet noget længere oppe, opmærksom paa en meget stærk Larm, og da hun seer ud, slaaer Flammen alt ud af Vinduerne, og griber nu ogsaa om sig med saadan Hurtighed, at paa kort Tid alt staaer i Lue.

Vil man antage, at Ulden her er antændt ved meddeelt Ild (som f. Ex. Ovnen sprungen, Gloder tabte o. s. v.), saa begriber man ikke, hvorledes Ilden med saadan Hurtigtighed skulde udbrede sig, og hvorledes man ikke alt en Tidlang i Forveien skulde mærket den utaalelige Stank af brændt Uld, da der endnu var Folk oppe i Huset.

Slige Selvantændelser af Uld og Hamp sysselsatte for 30—40 Aar siden Physikerne meget, da ved adskillige paa hinanden følgende Ildsvaader, som ene kunde tilskrives slige Selvantændelser, var skeet betydelig Skade, og Vigtigheden af denne Undersøgelse bleven øiensynlig.

I Aarene 1750—60 opkom i de franske Søhavne nu og da Ildsvaader, som man alt dengang blot troede at kunde forklare sig ved Selvantændelse.

saaledes i Rochefort 1756 og i Brest 1757. Nogle Aar senere opkom adskillige Gange Ild paa en Reberbane i Petersborg, og den meget strænge Undersøgelse opdagede hverken Uagtsomhed eller Mordbrænderi, som Aarsag dertil; men man erfoer, at Fabriken havde kiøbt en Hamp, der paa Skibet var overslaaet med Olie, og erklæret for fordærvet. Undersøgelsen blev ikke tilendebragt, eller dens Resultater i det mindste ikke videre bekiændtgiorte. I August 1780 opkom Ild ved Hampmagazinet i Petersborg, hvorved adskillige hundrede tusind Pund Hamp, Hør og Sække brændte. I Magazinet er Alt af Steen og Jern, det staaer paa en egen Øe i Newa, hvor ingen Ild taales, ligesom paa den hele Flod intet Skib tør have Ild omborð. Nogle vilde have seet Ild i Hampeballerne paa Kysten, inden i de endnu ladede Barker. Ved Undersøgelsen fandt man ingen Aarsag til Branden, og maatte lade Sagen være uafgiort. Kort efter brændte det hos en Peltshandler i samme By, i hvis Bod Lys og Ild er forbuden, uden at man kunde opdage Aarsagen. Man paastod, at paa det Sted, hvor Ilden var opkommet, havde ligget Ruller nye Voxtapeter.

I April følgende Aar opkom om Natten paa Orlogsfregatten Marie paa Kronstads Rhed en Ild-

løs, som imidlertid snart blev slukt. I fem Dage havde der ikke været Ild ombord paa denne Fregat. Skipperens Kahyt, der fire Timer i Forveien var bleven lukt og forseglet, begyndte at ryge. Da man brød Dørren op, saae man et Stykke Segldug, der laae, ryge, og gnistre. Den Commission, der af Regieringen blev udnævnt at undersøge denne Sag, fandt under Undersøgelsens Løb, at der i Capitainens Kahyt havde været Kønrøg fugtet med Olie indsvøbt i det Segldug, man fandt brændende; de besluttede nu at anstille følgende Forsøg:

Man kom 40 Pund Kønrøg i en Ballie, og slog omtrent 35 Pd. Hampolie derpaa, lod det saaledes staae en Time, og hældte nu Olien fra. Den stilbagebleevne Kønrøg lod man igien staae 4 Timer, vøbte den saa i en Hængemaatte, og lagde Bylten ved Siden af den Kahyt, hvor Flagmændene havde deres Forsamling. Hængemaatten og Døren blev for at forekomme al Mistanke, forseglede, og en Skildvagt sat derved. Fire Søofficerer skulde passe paa den hele Natten, og saasnart de saae Røg, mælde det til Havnecommandanten. Klokken 11 om Formiddagen skeede Blandingen, og Kl. 6 næste Morgen viiste sig Røg. Man kaldte Havnecommandanten, og han saae giennem en liden Aabning paa

Dørren Hængemaatten ryge, og kort efter Ild glimte frem. Ligesom Dørren blev aabnet, og frisk Luft kom i Værelset, begyndte Hængemaatten at flamme.

Saaledes var det da ved directe Forsøg afgjort, at en saadan Blanding af Kønrøg og Oliefernis under passende Omstændigheder kunde antændes af sig selv. I de paafølgende Forsøg fandtes, at Kønrøg, naar det æltedes med Hampoliefernis til en tyk Masse, og svøbtes ind, tændte sig lettest; at Lufttrækket maatte hindres; at russisk Kønrøg tændte sig meget lettere end tydsk, og at Massen ikke tændte sig saa let, naar man tog Hampolie istedenfor Fernis.

Assessor Georgi, der gientog Forsøgene, fandt dem i det Hele stadfæstede; han fandt, at lige Dele Kønrøg og Olie tænde dem lettest. Aabenbare ere hans Forsøg anstillede med langt mere Nøiagtighed end Commissionens. Kun de tørrende Olier syntes at tænde sig med Kønrøg, ikke de andre fede. Paa smaa Mængder havde Væirliget megen Indflydelse, da ved fugtig Luft alt varme Blandinger kiølnedes igien. Jo større Massen var, jo lettere fulgte Antændelsen, og jo ringere Indflydelse havde Væirliget. Commissionen anstillede nu en Række Forsøg med Hamp drænket i Olie, men uden betydende Udslag, kun en eneste Gang blev

den saaledes fugtede og i en Maatte indsvøbte Hamp varm, uden at det dog kom til Antændelse.

Georgi tilskrev Kulde og det vaade Væirligt i det Efteraar, hvori han anstillede sine Forsøg dette ikke med Forventningerne overeensstemmende Udfald. Han tog altsaa 30 Pund tørret Hamp, der var drænket med 1½ Pd. Hampeolie, og havde ligget et heelt Aar uden Forandring, bespræengede det med 1 Pd. Bomolie, og satte det indbundet i Maatter ud for en Varme af 100—115° Fahrenheit (30⅖°—36⁸⁄₉° Reaumur). Efter en Time blev Bundtet taget ud, og i et Laboratorium lagt paa et lidet Bret; Bundtets Varme tabte sig langsomt, og 5 Timer efter det var indbundet, blev det igien varmt, og begyndte at ryge. To Timer senere begyndte Massen at ulme, og snart udbrød smaa Luer, der imidlertid snart forsvandt igien, og nu ulmede Massen blot, og var 38 Timer efter dens første Antændelse fuldkommen brændt. — Dette Forsøg mislykkedes overmaade sielden. Nu blev 20 Pd. Faareuld overøst med 2 Pd. Olie og 1 Pd. Talg, og behandlet, som den ulmede Hamp; den tændte sig ikke; men da der endnu kom 1 Pd. Hampeolie til, og den igien, efter at have været udsat for hin

Warme af 100—115° Fahrenheit, blev lagt i Laboratoriet, tændte den sig efter 6 Timer.

Ligesaa nogle gamle uldne Klæder, der var overøste med Olie, og oliede Kohaar under sämme Omstændigheder.

En anden fra den anførte meget forskiellig Art Selvantændelse er den, der viser hos meest vegetabiliske Stoffer. Den blev først iagttaget af en Apotheker Rude i Bautzen. Ogsaa herover anstillede Georgi mange Forsög. Han ristede Rugklid under bestandig Anrörning saa stærkt, at det saae ud som meget mørk brændt Kaffee. Dette varme Klid band han ind i Lærred, og lagde paa et lidet Brett. I en halv Time efter tændte Massen sig. Ligesaa Rugmeel, Hvedemeel, Byggryn, Ertemeel.

Naar man ristede Kaffebønner stærkt, og saa bandt dem ind i Lærred, skeede der ingen Antændelse, men Bønnerne bleve ganske sorte, og indvendig sammenbagte; blev derimod malede Kaffebønner varmede, og derpaa indbundne, tændte de dem meget hurtig.

Man har ikke siden udstrakt disse Forsøg videre, skiøndt de vilde være af yderste Vigtighed for det menneskelige Samfund. Men af disse seer man at med Olie drænkede fine Kul, med Olie drænket

Uld, Hamp eller Haar, ristede vegetabiliske Substantser under gunstige Omstændigheder, tænde dem selv. De fornødne Omstændigheder ere, at Massen har en vis Størrelse, elles har Atmosphæren for megen Indflydelse derpaa; at overhovedet Luftens Adgang tildeels dog ikke ganske udeholdes, og at Blandingen i Forveien faaer en vis Varme, der er gunstigst mellem 30—40 Reaumur.

Derfor ere Tørrestuerne saa yderst farlige for Ulden, og det endog, naar den ikke drænkedes med Olie eller Fedt, kunde den under begunstigende Omstændigheder tænde sig, da den stedse indeholder mere eller mindre Fedt af Naturen. Antændelsen af ristede vegetabiliske Substantser er især farlig for Cichoriefabriker, hvor man har at giøre med betydelige Qvantiter af disse Selvantændere. Branket Malt er ligeledes en saadan Selvantænder. Hø, der bringes vaadt i Lade, har alt meget tit forvoldt Ildsvaader.

Ved første Øiekast synes denne Antændelse høist forunderlig; ved nærmere Betragtning er midlertid en Mængde Analogier til dette Særsyn. Det er ikke andet end en Giæring, hvor Legemet, der har dannet sig efter een Naturlov, omdanner sig efter en anden. Sædvanlig forstaaer man ved Gjæring, naar

et efter organiske Love dannet Stof igien mere nærmer sig det uorganiske; men med stor Uret, thi Svovlkisen, der bliver til Vitriol, giærer virkelig ligesaameget, som Øllet, der forandrer sig til Eddike. I Reglen bliver en giærende Blanding varm, og stiger Varmen betydelig, og er Legemet antændeligt af Luften, kan det komme i Brand. Saaledes i det bekiendte Forsøg, hvorved man har villet fremstilt Vulkanernes Opkomst i det Smaa: Svovl og Jern i deres Forening give saadan Hede, at Svovlet tænder sig ved Luften. Det samme er Tilfældet med det med Olie fugtede Konrog, hvor af Konrog og Olie danne dem andre nye Legemer, hvorved Varmen avles, og denne Varme ved Luftens Tilkomst bringer den hele Blanding til at brænde.

Historie.

En høist forunderlig Spænding vedbliver at herske, saameget mere paafaldende ved det Havblik, der næsten allevegne synes at finde Sted mellem de høiststridige Partier.

At den seneste franske Ministerialforandring uudeblivelig vilde bringe Ministeriet og Ultraerne hinanden nærmere, var let at forudsee, da Decazes tog sine nye Colleger af den høire Side; og derimod skilte sig ved dem, der havde den venstres Tillid. Midlertid, saa kiændelig hin giensidige Nærmelse end viiste sig f. Ex. i Gregoires Sag, saa fuldkommen Decazes har lagt sig ud med det liberale Parti ved denne Leilighed, er der ikke blot en meget ivrig Afdeling af Ultraerne — med La Bourdonnaye i Spidsen — som aldeles ingen Fred ville have med ham, og hvoraf endog Cornet d'Incourt ved en Financedebat med rene Ord sagde ham lige i Øinene, at han behøvede blot at træde ud af Ministeriet, for at bringe almindelig Enighed tilveie; men selv Journal de Debats, der ellers trolig følger Villeles og Lainés Fane, som nu vaier paa Ministeriets Side, optog ham ikke blot ilde, at han loe af hin Cornet d'Incourts Yttring, men forarger sig i høie Udtryk over, at det af Kongen bebudede Forslag om Valglovens Forandring, der først sagdes udsat formedelst Justitsministeren De Serres Upasselighed, nu har faaet en ny Forsinkelse, ved det Decazes selv, der i sin Collegas vedvarende Forfald bebudedes at ville bringe den ind i hans Sted, ligeledes er bleven syg,

og opfordres da nu Pasqvier, til hvem Ultraerne synes at sætte en særdeles Tillid, til at tage sine Collegers Absent. Ogsaa vedblive Rygterne at bebude ikke blot De Serres men Decazes Afskeed; ligesom og Aviserne anmærke, at Kongen, mellem de Deputationer, der sendes ham, særdeles udmærker saadanne erklærede Ultraer, som Hertugen af Fizjames, Grev Marcellus, og deres Lige.

Et sandt Stød synes de Liberale at have faaet deri, at den Tillid, de satte til den nuværende Krigsminister Latour Maubourg, i det mindste med Hensyn til hans politiske System, tegner til at slaa Feil; i det han ikke blot særdeles synes at holde si til Hertugen af Angouleme og Greven af Artois men saa vel i Henseende til Forfremmelser og Afskedigelser i Armeen som Militairdepartementet, siges at følge et aldeles modsat System mod hans Forgiængers Gouvion St. Cyrs.

Midlertid tabe de Liberale ikke Modet, og synes efter Aviserne, i det mindste i Henseende til Foraringen af Valgloven, Majoriteten af Nationen at være paa deres Side, i det Petitionerne mod dette Skridt uagtet alle Præfecters og Underpræfecters Bestræbelser at hindre dem, ere i betydeligt Antal. Ogsaa bleve Ministerne, især Pasqvier, med overordenlig

Kraft angrebne i de Deputeredes Kammer for de vel ikke saa ganske overlagte Yttringer, de tillade dem om dette Aars Valg. Gregoire har i Anledning af sin Udelukkelse udgivet et nyt Skrift til sine Committanter, hvori han formelig forelægger sig at have stemt for Ludvig den sextendes Død *); og har i samme Anledning Benjamin Constant i Maanedskriftet den franske Minerva sagt følgende mærkelige Ord: "Gienstanden for dette Valg var ustridig den udskyldeligste mellem alle dem, der i en rædsom Epoke har udtalt beklagelige Ord; thi han har ikke sagt uden Ord; intet Votum er udgaaet af hans Mund. I øvrigt havde hans Caracter, hans private Dyder hans Lærdom, hans Philantropie, hans lange Arbeider til den lidende Menneskeheds Bedste i 25 Aar fortient ham de bedste Borgeres Venskab over hele Europa. Mellem sine nøieste Forbindelser regnede han alle Landes Lærdeste, en Wilberforce i England, der sikkerlig ikke er Anarchiet gunstig, og en Jefferson, som America ærer. I Frankrig havde han under Bonaparte udmærket sig ved en kiæk Opposition. Hans Sæders Blidhed, hans eensomme

---

*) See et meget interessant Stykke herom i Dr. Høstes sidste Hæfte af Tidskriftet Historie og Politik.

og Studeringer helligede Liv havde bevaret ham for alt Fiendskab. Ministre (blandt disse nævne franske Efterretninger selve Decazes) have giort dem en Ære af at være hans Disciple."

En saare mærkelig Tale har General Foi af Oppositionen og holdet i Repræsentantkammeret i Anledning af en Klage fra et Medlem af Æreslegionen, om deres formindskede Pensioner. Mange Sandheder kom han her til at sige, som ikke have klinget godt i Ultraøren; og har det derfor hos den høire Side giort en ubehagelig Sensation, da han ved en nylig forefaldet Committeeforandring fik Sæde i Petitionscommitteen. I Overhuset har derimod en Grev St. Romans holdt en meget hæftig Tale for Petitionsrettens Indskrænkning i Anledning af en Petition, fra en ellers prøvet Bourbonnist Vincent, om at cassere Decretet mod de saakaldte Regicider, som constitutionsstridigt; hvilken Petition i øvrigt Pairskammeret paa Lally Tolendals Forslag beordrede at sønderrive uden for Forsamlingssalen, hvorhos Davoust fordrede, at i Tilfælde lignende Petitioner indkom, skulde ingen Beretning giøres derom; for hvilken Lojalitet han og ved en følgende Audients fik en meget stor Compliment af Greven af Artois.

Efter de seneste Tidender staaer Tingene endnu saaledes hen; og have i Repræsentanternes Kammer formedelst Ministersygen ingen Møder været holdne.

I England er Parlamentet ligeledes ajourneret; midlertid gaaer man om med det Rygte, at der skal forestaae en Ministerialforandring, hvorved Lord Greenville og nogle af hans Venner skulle træde ind i Ministeriet, maaskee endnu inden Parlamentet kom sammen igien. Megen Sensation har et af en Hr. Heathfield i Trykken udgivet og til Parlamentslemmerne omsendt Forslag giort, i Følge hvilket der til at lette Byrden af Landets Gield, skulde gives 15 pCt. af al Eiendom. Dette Forslag har giort saa meget mere Indtryk, som Englands og Irlands uindløste Gield, ifølge en paa Underhusets Befaling bekendtgjort trykt Indberetning, skal udgiøre 791,867,313 Pund Sterling.

I Spanien har et synderligt Phænomen tildraget sig; i det med eet til forskiellige Tropper er kommet falske Ordrer med Generalinspecteurens eftergiorte Underskrift, at rykke til Hovedstaden, hvormed tillige var fulgt ligeledes falske Promotions Decreter, ja endog Arrestbefalinger. Efter seneste Tidenders Forlydende skal man have faaet fat paa et Par Personer, der ansaaes for Hovedmændene. Saameget

mere beklageligt er hin ubegribelige Udaad, som man giver den Skyld at have voldet en Standsning eller rettere en Indskrænkning i den Amnestie, som Kongen i Anledning af sin Formæling var i Begreb med at bevilge de landlyste Liberale.

I Preussen har en Ministerialforandring fundet Sted, der rimelig ikke vil blive uden Følger paa Tingenes Gang, idet Krigsministeren v. Boyen, Justitscanzleren Beyme, og den ene Indenrigsminister Humbold ere afgaaede; det forsikres imidlertid, at denne Forandring ingen Standsning skal giøre i den under Arbeid værende Constitution.

I Wien holdes Ministerconferencerne med megen Iver og med megen Hemmelighed; kun vil man vide med officiel Vished, at de blot have tydske Anliggender til Gienstand.

Iøvrigt ere Efterretningerne fra Tydskland fulde af Ødelæggelser, som de overstrømmende Floder anrette, og der især saavel i Rhin- som Donauegnene synes at være af megen Betydenhed.

Fra Constantinopel mældes, at Janitscharerne, forbittrede paa deres Aga, som i sin otte Maaneders Embedsførelse havde ladet sig være magtpaaliggende at indføre Orden og Rolighed blandt dem, havde sat Ild paa det Qvarteer, der laae nær ved

Janitscharvagten, for at lokke ham derved ud, og da dræbe ham. Da midlertid deres Anslag var robet for Regieringen, lod denne ham afsætte, og hans Eftermand næste Morgen forkynde Mordbrændere Benaadning, og berolige dem ved Foræringer fra Storherren. 1500 Huse, Hytter, og Boder lagdes ved denne Leilighed i Aske.

Den 23de Januar 1820.

K. N.
